

กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอว
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

วิทยานิพนธ์
ของ
ชาตรี เวียงแก้ว

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
ตุลาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

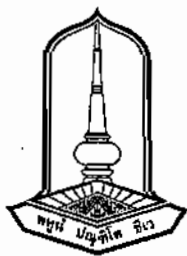

กระบวนการค้นคว้าและผลวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

วิทยานิพนธ์
ของ
ชาตรี เวียงแก้ว

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
ตุลาคม 2552
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายชาติรี เวียงแก้ว
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผศ.สมชาย ลำควน) (กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

..... กรรมการ
(อาจารย์วรรณศักดิ์พีจิตร บุญเสริม) (ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

..... กรรมการ
(รศ.อุดม พิริยสิงห์) (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ชาญยุทธ หาญคำภา) (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอร)

.....
(รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
คณะศิลปศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 29 เดือน ๑๑ พ.ศ. 2552

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาจากท่านผู้มีพระคุณ ซึ่งผู้วิจัย
ขอขอบพระคุณ อาจารย์วราชนศักดิ์พิจิตร บุญเสริม ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์
รองศาสตราจารย์อุดม พิริยสิงห์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คอยให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ
ให้ความช่วยเหลือตรวจแก้ไขข้อบกพร่องวิทยานิพนธ์โดยตลอด นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย ถ้ำควน ที่ได้กรุณาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ
อาจารย์ชาญยุทธ หาญคำภา กรรมการสอบ ที่แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ และ
ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและ
วัฒนธรรมอีสาน และคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณชาวบ้านปะอาว ผู้ให้การช่วยเหลือและให้ข้อมูลในการวิจัย ขอขอบคุณ
เพื่อนที่สนิททุกท่าน และเพื่อนร่วมงานสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานีทุกท่านที่ให้
คำแนะนำ ให้กำลังใจ จนกระทั่งการทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ส่วนดีของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ ผู้มีพระคุณ คือ บิดา มารดาผู้ให้กำเนิด
ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านที่ได้เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนในสิ่งที่ดี ส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษา
จนได้รับความเจริญรุ่งเรืองมาถึงขณะนี้

ชาตรี เวียงแก้ว

ชื่อเรื่อง กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัย นายชาติรี เวียงแก้ว

กรรมการควบคุม อาจารย์วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม และ รองศาสตราจารย์อุดม พิริยสิงห์

ปริญญา ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2552

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมซึ่งมีอัตลักษณ์โดดเด่นเป็นของชุมชน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรม เกิดการพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรม และนำไปสู่การสร้างมูลค่าด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชาวชุมชนในที่สุด การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายสองประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษากระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ประการที่สอง เพื่อศึกษาผลกระทบจากกระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ จำนวน 30 คน กลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติ จำนวน 15 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 15 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการศึกษาและนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนทัศน์การอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของบ้านปะอาว ได้แก่ กระบวนทัศน์ในการอนุรักษ์สืบสานหัตถกรรมหล่อทองเหลือง หัตถกรรมทอผ้า ประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมทั้งสามประการได้สืบทอดอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น ก่อให้เกิดมูลค่าด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์ต่อมาคือกระบวนทัศน์การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน วัด โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว องค์การทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งก่อให้เกิดความร่วมมือในการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ เพื่อพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุบลราชธานี ทางด้านพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ปรากฏว่ามีการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่าง ทั้งทางด้านรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งในอดีตนั้น การท่องเที่ยวมีรูปแบบเพียงการเลือกซื้อสินค้าหัตถกรรมของชุมชนและการเที่ยวชมงานประเพณี หลังจากที่มีการพัฒนาแล้ว เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์และการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน สำหรับการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ

ปรากฏว่า มีแหล่งท่องเที่ยวใหม่เกิดขึ้น เช่น พิพิธภัณฑ์ชุมชน ป่าชุมชนและสวนสัตว์ นอกจากนั้นยังส่งผลให้เกิดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายขึ้น

กระบวนการที่ให้ผู้มีส่วนได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนและดำเนินการท่องเที่ยวร่วมกัน ส่งผลให้ชาวบ้านปะอ่าวได้รับผลกระทบเชิงบวกในหลายด้าน โดยเฉพาะผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องจากองค์กรต่าง ๆ ได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง กลุ่มหัตถกรรมทอผ้า ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ได้รับรางวัลการเชิดชูเกียรติจากองค์กรต่าง ๆ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านปะอ่าวมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมที่พวกเขาเป็นผู้ผลิตขึ้นเอง และได้รับการสนับสนุนงบประมาณด้านการก่อสร้างสิ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของหมู่บ้านจากองค์กรต่าง ๆ และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ปรากฏว่า สิ่งแวดล้อมของชุมชนได้รับการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัตถุ เป็นต้นว่า ป่าชุมชนได้รับการฟื้นฟูและจัดทำเป็นสวนสัตว์ชุมชน สวนสาธารณะหนองบึงได้รับการฟื้นฟูเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวชุมชน นอกจากนั้นยังมีโรงทอผ้า ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ทองเหลือง ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง ศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมือง สหกรณ์หัตถกรรมบริการ พิพิธภัณฑ์ชุมชน ซึ่งถูกจัดสร้างและก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นทรัพยากรสำคัญเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชน

โดยสรุป กระบวนการนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน มาสร้างมูลค่าด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายนั้น ทำให้เกิดพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน และส่งผลกระทบเชิงบวกแก่ชุมชนบ้านปะอ่าว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ยังช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ชาวชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

TITLE The Paradigm and Dynamics of Cultural Tourism at Ban Pa Aow,
Amphoe Mueang, Changwat Ubon Ratchatani

AUTHOR Mr.Chatri Viangkaeo

ADVISORS Wannasakpijitr Boonserm and Assoc. Prof. Udom Piriying

DEGREE M.A. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2009

ABSTRACT

The culture of community that has its own identity generates the preservation of cultural heritage, the development of cultural heritage and finally leads to the creation of cultural tourism value by community people. This research aimed at investigating 2 points. First, to investigate the paradigm and dynamic of cultural tourism. Second, to investigate the impact of the paradigm and dynamic of cultural tourism at Ban Pa Aow, Amphoe Mueang, Changwat Ubon Ratchathani.

A sample consisted of 30 key-informants, 15 casual informants and 15 general informants. selected by a purposive sampling technique. The research instruments consisted of a structured interview form, a non-structured interview form, a participative observation form, a non-participative observation form and a focus group discussion form. The data were analyzed according to the research purposes and represented by means of a descriptive analysis.

The research results revealed that the paradigms of cultural heritage preservation at Ban Pa Aow were the paradigm of the preservation of brass casting, cloth weaving and Boon Bung Fai (Sky Rocket Festival). Three cultural heritages have been handed down from generation to generation and generated cultural tourism value. And the paradigm of the participation of involved persons from villages, temples, schools, Tambon Pa Aow Administration Organization, state organization and private organization that generated a cooperation on paradigm shift for developing their villages to sustained-cultural tourism villages in Changwat Ubon Ratchathani. In terms of the dynamics of cultural tourism, there were the changes in the patterns and activities of tourism, In the past, tourism pattern just

restricted to purchasing community-handmade products and watching traditional festival. After the development, there were several changes in tourism patterns such as home stay tourism and integrated tourism. For other changes, there were new tourism places such as a community museum, a community forest and a community zoo. Moreover, these changes affected a wide variety of tourism groups.

The paradigm of the participation of all involved persons in tourism planning and executing affected a lot of positive effects for the people at Ban Pa Aow. Especially, in terms of a socio-cultural impact concerning local culture preservation, the villagers and involved persons from other organizations cooperated and established a brass casting group and a cloth weaving group. These groups got a lot of prestigious prizes from several organizations. In terms of an economic impact, the people of Ban Pa Aow gained a high income from selling the products that they produced and from an infrastructure construction budget that involved organizations supported them. And in terms of an environmental impact, a community environment was developed into a fairly good condition, especially in terms of natural resources and material resources ; for example, a community forest was revitalized to a community zoo, a community park and pond was revitalized to a community-relaxed place. Moreover, a cloth weaving shop, a community-brass a brass casting product-preservation centre, a local product-exhibition centre, a handicraft-service cooperative and a community museum were constructed and established as cultural tourism resources of community.

In conclusion, the paradigm of an application of community cultural capital to cultural tourism value by the participation of all involved persons generated a dynamic of sustained cultural tourism and had a positive impact on the people of Ban Pa Aow, Amphoe Mueang, Changwat Ubon Ratchathani. Furthermore, the concrete development of society, culture, economy and environment also enhanced the quality of life of community people.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	5
ความสำคัญของการวิจัย	5
คำถามการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	8
เอกสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม	12
เอกสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	31
เอกสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการขนส่งและพลวัต	47
เอกสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับบ้านปะอาว	61
นโยบาย ยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรมและด้านการท่องเที่ยว	64
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	71
งานวิจัยในประเทศ	71
งานวิจัยต่างประเทศ	77
3 วิธีดำเนินการวิจัย	81
ขอบเขตของการวิจัย	81
เนื้อหา	81
ระยะเวลาการวิจัย	84
วิธีวิจัย	84
พื้นที่ทำการวิจัย	84
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	84

บทที่	หน้า
วิธีดำเนินการวิจัย	85
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	85
การเก็บรวบรวมข้อมูล	85
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	87
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	88
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	89
ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบ้านปะอาว	89
ตอนที่ 2 กระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว	111
ตอนที่ 3 ผลกระทบจากกระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านปะอาว	178
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	188
สรุปผล	188
อภิปรายผล	194
ข้อเสนอแนะ	197
บรรณานุกรม	199
ภาคผนวก	211
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	212
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	221
ประวัติย่อของผู้วิจัย	225

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงจำนวนประชากรบ้านปะอ่าว	95
2 จำนวนสถานศึกษาและจำนวนครู นักเรียน ในบ้านปะอ่าว ปี พ.ศ. 2549	98
3 จำนวนวัดในหมู่บ้านปะอ่าว ปี พ.ศ. 2549	98
4 แสดงงานบุญประเพณีของบ้านปะอ่าวในแต่ละเดือนในรอบปี	101
5 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค กลุ่มทองเหลือง	124
6 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค กลุ่มทอผ้า	135
7 แสดงรายชื่อสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์	139
8 การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค กลุ่มโฮมสเตย์	144
9 การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ประเพณีบุญบั้งไฟ	148
10 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยว	156
11 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านปะอ่าว	173

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม	28
3 กลไกการทำงานของวัฒนธรรม	30
4 ผังความคิดเรื่องพลวัตวัฒนธรรม	59
5 ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาประเทศ	66
6 ป้ายแสดงชื่อบ้านปะอ่าว	90
7 แผนที่อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี แสดงที่ตั้งบ้านปะอ่าว	92
8 แผนผังแสดงสถานที่สำคัญในบ้านปะอ่าว	94
9 การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าไหมสีคำข้อมมะเกลือ เป็นอัตลักษณ์ของบ้านปะอ่าว	103
10 ผลิตภัณฑ์ทอของเครื่องชนิดต่าง ๆ	120
11 นักทอที่ปรึกษากำลังดูกระบวนการผลิตทอของเครื่อง	122
12 ชาวบ้านกำลังสาธิตกระบวนการผลิตผ้าให้นักทอที่เยี่ยมชม	133
13 รางวัลความสำเร็จของกลุ่มทอผ้า	134
14 เกียรติบัตรการรับรองบ้านพักโฮมสเตย์	137
15 ผู้วิจัยพบล้างคองที่บ้านพักโฮมสเตย์กับชาวบ้านปะอ่าว	141
16 ผู้วิจัยร่วมเป็นคณะกรรมการตัดสินการประกวดขบวนพ็อนรำในงานประเพณี บุญบั้งไฟบ้านปะอ่าว	147
17 ขบวนพ็อนรำบ้าน โพนเมืองมะทัน ที่เข้าร่วมงานประเพณีบุญบั้งไฟ ที่บ้านปะอ่าว	147
18 ขบวนพ็อนรำที่เข้าประกวดในงานประเพณีบุญบั้งไฟ	147
19 ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับผู้นำหมู่บ้าน ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ	148
20 นักทอที่ปรึกษากลุ่มครอบครัวกำลังเลือกชมเลือกซื้อผ้าไหม	152
21 นักทอที่ปรึกษากลุ่มคณะศึกษาดูงาน	154
22 การแสดงต้อนรับนักทอที่ปรึกษากลุ่มคณะศึกษาดูงาน	154
23 การต้อนรับนักทอที่ปรึกษากลุ่มคณะศึกษาดูงาน ที่ศาลาอเนกประสงค์	155

24	การแสดงเพื่อนำต้อนรับนักท่องเที่ยวกลุ่มคณะศึกษาดูงาน	155
25	คณะนักท่องเที่ยวขณะเลือกชมเลือกซื้อสินค้าในศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมือง	158
26	คณะนักท่องเที่ยวขณะเลือกชมเลือกซื้อสินค้าภายในสหกรณ์หัตถกรรมบริการ	158
27	ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ทองเหลือง	159
28	ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง	160
29	โรงทอผ้าบ้านปะอว	160
30	สวนสาธารณะหนองบึงบ้านปะอว	161
31	อาคารชั่วคราวพิพิธภัณฑ์บ้านปะอว	163
32	อาคารพิพิธภัณฑ์หลังใหม่ขณะก่อสร้าง	164
33	อาคารพิพิธภัณฑ์หลังใหม่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว (กำลังตกแต่งภายใน)	164
34	ไฮโบราณขณะจัดเก็บในห้องพักเจ้าอาวาส	134
35	วัตถุ สิ่งของขณะจัดเก็บในห้องพักเจ้าอาวาสเพื่อเตรียมจัดแสดงที่อาคารพิพิธภัณฑ์ หลังใหม่	165
36	ผู้วิจัยขณะถ่ายภาพกับเจ้าอาวาสวัดบูรพาปะอวเหนือ	165
37	สวนสัตว์ชุมชนในบริเวณป่าชุมชน	167
38	ศาลปู่ตาหลังเดิม	168
39	ศาลปู่ตาหลังใหม่	168
40	ชาวบ้านประกอบพิธีการบวงสรวงผีปู่ตาด้วยั้งไฟ	170
41	ชาวบ้านประกอบพิธีการบวงสรวงผีปู่ตาด้วยการพ้อนรำ	170
42	ชาวบ้านนำนักท่องเที่ยวกลุ่มศึกษาดูงานแสดงความเคารพผีปู่ตา	170

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรือง ปรากฏเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของชาติ ประกอบด้วย ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี โบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เป็นแบบแผนและวิถีชีวิตอันดีงามที่มีการรักษา สืบทอดพัฒนาจากรุ่นสู่รุ่น (กระทรวงวัฒนธรรม. 2550 : 12) การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นทำให้เกิดการนำวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น การท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมความเข้าใจระหว่างนานาชาติ (ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2544 : 1) นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นอุตสาหกรรมที่หลายประเทศใช้เป็นแรงขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบ เพื่อนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาพัฒนาประเทศ ซึ่งใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรม มาเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยว

วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนไทย เป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่สามารถดึงดูดกลุ่มคนต่างชาติต่างถิ่นให้เดินทางมาเยือน เพื่อศึกษาเรียนรู้ สัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่มีในท้องถิ่นของผู้มาเยือน วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขณะที่นักท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว (วาติกา แสนคำ. 2545 : 17) การท่องเที่ยวทำให้เกิดการกระจายรายได้มาสู่ชุมชนชนบทท้องถิ่นที่ห่างไกล จากการบริหารและการจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน ของที่ระลึกและทำให้เกิดการมีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของตนให้คงอยู่ ตลอดจนเกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน โดยวัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกของประเทศชาติและประชาชนอาจถูกกระทบจากการท่องเที่ยวได้ (นิคม จารุมณี. 2544 : 251) การพัฒนาการท่องเที่ยวอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง ถ้าหากชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ไม่มีการวางแผนจัดการท่องเที่ยวที่ดีอาจทำให้เกิดผลกระทบด้านลบเหมือนกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนในอดีต

กระบวนการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่ผ่านมา เป็นการท่องเที่ยวแบบฉายโอกาส มุ่งหวังผลเฉพาะด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบตามมา จึงทำให้เกิดผลกระทบ ด้านต่าง ๆ เช่น ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เสื่อมโทรมลง จึงทำให้สูญเสียโอกาสและรายได้จากการใช้งบประมาณและระยะเวลาในการฟื้นฟู คุณภาพสภาพแวดล้อมให้กลับคืนมา ทำให้การท่องเที่ยวไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงลดลง จึงทำให้กระบวนการท่องเที่ยวแบบมวลชนไม่ยั่งยืน ดังนั้น จึงเกิดกระบวนการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมน้อยที่สุด โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง จนเกิดพลวัตการท่องเที่ยวแบบใหม่หลากหลายชื่อ เช่น การท่องเที่ยวทางเลือก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของนักท่องเที่ยวที่ต้องการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและการศึกษาหาความรู้ทางวัฒนธรรมควบคู่กันไป (โฮมสเตย์ไทย, 2550 : เว็บไซต์) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ รวม 324 แห่ง แบ่งเป็น 4 ประเภทแหล่งท่องเที่ยว คือ แหล่งท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรมและโบราณคดี แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นใหม่ และในจำนวนแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด แหล่งท่องเที่ยวด้านสถาปัตยกรรมและโบราณสถานมากที่สุด รองลงมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นมีน้อยที่สุด สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมภาคอีสานในอดีตส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากขอม โดยเฉพาะในกลุ่มอีสานใต้ และอีสานกลาง บางส่วน ประเพณี พิธีกรรมได้รับอิทธิพลจากประเทศลาว (ทรงคุณ จันทจร, 2548 : 231) เนื่องจากในภาคตะวันออกเฉียงมีกลุ่มชนที่มีความหลากหลายในกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งผลให้มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ โดยนำวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบทเป็นจุดนำเสนอที่สำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยว ให้ความสนใจในการจัดกิจกรรม ที่สัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) จึงเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนเกือบตลอด 24 ชั่วโมง เป็นทางเลือกในตลาดท้องถิ่น ไม่ใช่คู่แข่งในเชิงพาณิชย์กับโรงแรมหรือรีสอร์ท จึงไม่ถือเป็นการประกอบการที่พัวพันในเชิงธุรกิจ ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเมืองไทย มีทั่วทุกภาคของประเทศ มีรูปแบบและการจัดการที่หลากหลายแตกต่างกันไป ตามท้องถิ่นและตามกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และมีหลายแห่งที่มีการจัดการ

ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประสบความสำเร็จ และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว (โฮมสเตย์ไทย. 2550 : เว็บไซต์)

ตัวอย่างของความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น บ้านคีรีวง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการรับรองจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปี 2547 ให้เป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ ซึ่งเมื่อกว่าสิบปีก่อน หมู่บ้านคีรีวงประสบกับภัยธรรมชาติ ถูกน้ำป่าที่ไหลมาจากเทือกเขาหลวง พัดพาเอาท่อนไม้ใหญ่พร้อมโคลนตกลงมาถล่มหมู่บ้านจนเสียหายยับเยิน พร้อมกับชีวิตของผู้คนอีกหลายคน แต่มาถึงวันนี้คีรีวงกลับเปลี่ยนไป ไม่หลงเหลือของความเสียหายให้เห็น มีแต่ความเข้มแข็งของชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันพัฒนาชุมชนของตน จนได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งหนึ่งของภาคใต้ ตลอดจนการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปแบบของโฮมสเตย์ และอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ บ้านบุญไทร ตั้งอยู่ที่อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อปี 2547 เป็นโฮมสเตย์ที่ได้รับฉายาว่า สวิตเซอร์แลนด์แดนอีสาน ที่ล้อมรอบไปด้วยเทือกเขาเขียวจีเป็นลักษณะอ่างกระทะ มีชื่อเสียงด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและเกษตรอินทรีย์ (โฮมสเตย์ไทย. 2550 : เว็บไซต์) นอกจากนี้ตัวอย่างดังกล่าวแล้ว ยังมีโฮมสเตย์อีกหลายแห่งที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวแตกต่างกันไป ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกที่หลากหลายในการที่จะเข้าไปศึกษาเรียนรู้และสัมผัส

ในปี 2547 และ 2548 มีโฮมสเตย์ที่ได้ผ่านการรับรองมาตรฐานจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปีละ 16 แห่ง รวม 2 ปี มีจำนวน 32 แห่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโฮมสเตย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานจำนวน 11 แห่ง และในจังหวัดอุบลราชธานี มีโฮมสเตย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน 4 แห่ง คือ บ้านหนองซาด ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอสิรินธร บ้านคอนขุมเงิน ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอพิบูลมังสาหาร บ้านชะขอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม และบ้านปะอ่าว ตำบลปะอ่าว อำเภอเมือง แต่ละแห่งมีจุดน่าสนใจแตกต่างกัน (โฮมสเตย์ไทย. 2550 : เว็บไซต์) จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากมีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศกัมพูชา จึงเกิดการผสมผสานวัฒนธรรมและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม บ้านปะอ่าว เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่เก่าแก่มาแห่งหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งตั้งขึ้นพร้อมกับการตั้งเมืองอุบลราชธานี ที่อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีมรดกวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น การหลอมหล่อโลหะด้วยเทคนิคและกรรมวิธีแบบโบราณ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่ต้องอาศัยความสามารถพิเศษ การฝีมือทางช่าง ทางศิลปะ และการคำนึงถึง

ประโยชน์ ไร้สอยและได้รับการถ่ายทอดกันมา โดยไม่ปรากฏว่าหัตถกรรมการหลอมหล่อโลหะ เครื่องทองเหลืองดังกล่าวนี้ ปรากฏให้เห็นในหมู่บ้านใกล้เคียงในจังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้นผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลืองบ้านปะอาว จึงเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งนับวันแต่จะสูญหายไป ถ้าหากไม่มีการถ่ายทอด และอนุรักษ์ไว้ในอนาคตอันใกล้ งานหัตถกรรมหลอมหล่อโลหะทองเหลืองก็อาจได้รับผลกระทบและสูญหายไปในที่สุด (วิระคณารักษ์. 2537 : 36)

นอกจากงานหัตถกรรมหลอมหล่อโลหะทองเหลือง ที่มีชื่อเสียงอย่างยิ่งของบ้านปะอาว แล้ว งานหัตถกรรมทอผ้าถือเป็นกิจกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ส่งผลให้ชาวอุบลราชธานี และจังหวัดใกล้เคียง ได้รู้จักบ้านปะอาว ในด้าน ความสามารถในการเชิงช่างของผู้หญิงในบ้านปะอาว ที่ได้มีความโดดเด่นในการทอผ้าอย่างยิ่ง ในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา ผ้าทอจากบ้านปะอาวทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้าย ได้รับการยอมรับว่า เป็นผ้าทอที่มีคุณภาพดี ด้วยฝีมือประณีต มีลวดลายมัดหมี่ที่โดดเด่น มีอัตลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากหมู่บ้านอื่น ๆ ที่เนื้อผ้าเรียบ ไม่สะท้อนเงา ผ้าไม่เป็นปุ่มปม เนื้อแน่น แต่เมื่อสัมผัสกลับนุ่มนวลบางเบา จึงเป็นลักษณะเด่นในความสามารถของช่างทอผ้าในหมู่บ้าน ต่อมา เมื่อมีการพัฒนาเป็นหัตถกรรมที่เข้าโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แล้ว ก็ได้รับการยอมรับจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าเป็นหมู่บ้านที่โดดเด่นในด้านหัตถกรรมอย่างแท้จริง และที่สำคัญการปฏิบัติตาม ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ชาวบ้านปะอาวก็ได้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จนเป็นที่กล่าวขานของประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียง และหมู่บ้านอื่น ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งจัดอย่างยิ่งใหญ่มาก ในสัปดาห์แรกของเดือนมิถุนายนของทุกปี เมื่อเป็นดังนั้น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมของบ้านปะอาวเพื่อนำมาสร้างและพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่มเกิดรายได้แก่สังคม ก็จำเป็นต้องนำมรดกทางวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์ โดยใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการสร้างคุณค่าและมูลค่าดังกล่าว จากการที่สามารถดำรงสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่และกลายเป็นสินค้าที่สำคัญในการบริการแก่นักท่องเที่ยวผู้มาเยือน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การศึกษาหาความรู้ด้านหัตถกรรมท้องถิ่นประเภทการหลอมหล่อโลหะทองเหลือง หัตถกรรมการทอผ้าแบบดั้งเดิม ตลอดจนการท่องเที่ยวป่าธรรมชาติ การเยี่ยมชมและดูสัตว์ธรรมชาติ การเลือกซื้อสินค้า การเข้าชมวิถีชีวิตในแต่ละเดือน รวมทั้งการทำบุญในฮีตสิบสองและการพักผ่อนในหมู่บ้าน ทำให้บ้านปะอาวได้รับการยอมรับและจดทะเบียนรับรองเป็นโฮมสเตย์จากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในปี 2548 ส่งผลทำให้เกิดกระบวนการต้นแบบและพลวัตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านปะอาว เกิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องกระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์ในบ้านปะอาว อันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์บ้านปะอาว
2. เพื่อศึกษาผลกระทบจากกระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์บ้านปะอาว

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
2. ทำให้เกิดแนวทางในการวางแผน พัฒนา แก้ไขปัญหาจากผลกระทบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว
3. เพื่อใช้ผลการวิจัยเป็นสารสนเทศในการวางแผน พัฒนา ปรับปรุงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาวให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

คำถามการวิจัย

1. กระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์บ้านปะอาวเป็นอย่างไร
2. กระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์บ้านปะอาวตามข้อ 1 ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไรบ้าง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กระบวนการทัศน์ (Paradigm) หมายถึง ระบบความคิดด้านการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จนสร้างคุณค่าและมูลค่าให้แก่ชาวบ้านปะอาว

2. พลวัต (Dynamics) หมายถึง การเคลื่อนที่และปรับเปลี่ยนจากสถานการณ์หนึ่งไปยังสถานการณ์หนึ่ง ก่อให้เกิดการพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบในกิจกรรมนั้น ๆ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การเคลื่อนที่และการปรับเปลี่ยนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านปะอ่าว

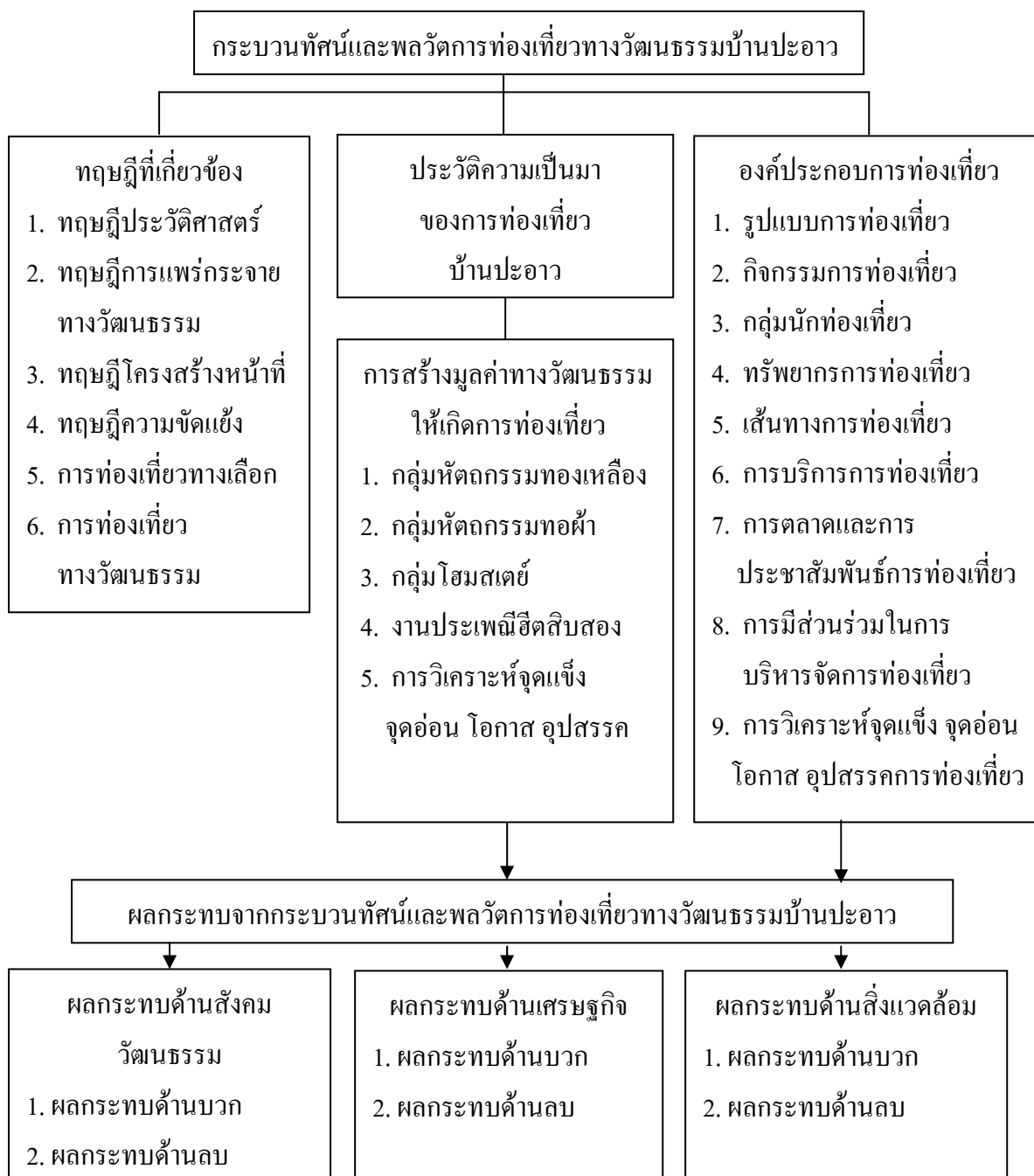
3. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม โบราณวัตถุ โบราณสถาน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งใจในวัฒนธรรมของบ้านปะอ่าว ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มหัตถกรรมหล่อทองเหลือง กลุ่มหัตถกรรมทอผ้า กลุ่มโฮมสเตย์ ประเพณีฮีตสิบสอง

4. ผลกระทบ (Impact) หมายถึง ผลจากกระบวนการทัศน์และพลวัตที่มีต่อชุมชนบ้านปะอ่าวทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องกระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยออกเป็น 7 หมวด ตามลำดับต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
2. เอกสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม
3. เอกสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
4. เอกสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนทัศน์และพลวัต
5. เอกสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับบ้านปะอ่าว
6. นโยบาย ยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรมและด้านการท่องเที่ยว
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. กรอบแนวคิดและทฤษฎีด้านวัฒนธรรม ได้นำเอากรอบแนวคิดมาใช้ 3 กรอบ คือ
  - 1.1 ทฤษฎีด้านประวัติศาสตร์ (Historicism) สมชาย ลำดวน (ม.ป.ป. : ไม่มีเลขหน้า) กล่าวถึงทฤษฎีด้านประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นทฤษฎีของกลุ่มนักทฤษฎีหลายท่าน เช่น ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas. 1858-1942) นักสังคมวิทยา ชาวเยอรมัน ผู้ยึดแนวทางทฤษฎีวิวัฒนาการของ ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) มีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมในมิติของประวัติศาสตร์ โดยสรุปได้ว่า
    - 1.1.1 ในการศึกษาพัฒนาทางวัฒนธรรม จะต้องย้อนศึกษาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
    - 1.1.2 ในการศึกษาวัฒนธรรมปัจจุบัน ต้องใช้วิธีการสังเกตการณ์ (Observation) โดยควบคู่ในการจดบันทึก เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชน
    - 1.1.3 วัฒนธรรมมาจากของชุมชนนั่นเอง หรือถูกหยิบยืมจากสังคมอื่น ๆ
    - 1.1.4 การศึกษาวัฒนธรรม จำเป็นต้องใช้ข้อมูลมือสอง (Secondary Data) ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ

1.2 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism) สมชาย ลำควน (ม.ป.ป. : 32) กล่าวถึงทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นทฤษฎีของกลุ่มนักทฤษฎีหลายท่าน เช่น สมิซ เปรอร์รี่ โรเจอร์ และ ฟรานซ์ โบแอส ว่าเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงความเจริญเติบโตของวัฒนธรรม ส่วนใหญ่จะอธิบายในแง่ของการแพร่กระจายลักษณะของวัฒนธรรม (Culture Trait) จากวัฒนธรรมหนึ่งไปยังอีกวัฒนธรรมหนึ่ง แนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้ง 3 สำนัก คือ สำนักอังกฤษของ อีเลียต สมิท (Elliot Smith), วิลเลียม เจ เพอร์รี่ (William J.Perry) และ ริเวอร์ (W.H.R.River) สำนักเยอรมันของบาทหลวง วิลเฮม ชมิดท์ (Wilhelm Schiidt) และฟริชเกรดเนอร์ (Fritz Graebner) สำนักอเมริกัน โดยคลาร์ก วิสเลอร์ (Clark Wissler) และอัลเฟรด โครเบอร์ (Alfred Kroeber) สรุปสาระเพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ

1.2.1 แบ่งเขตวัฒนธรรมตามยุคสมัยได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มดั้งเดิม (เช่น เขมยชาไปก) กลุ่มปฐมภูมิ (เช่น เริ่มเพาะปลูก เผ่าเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์) และกลุ่มทุติยภูมิ (เช่น พวกเพาะปลูกขั้นสูง สืบสกุลทางพ่อ)

1.2.2 เขตวัฒนธรรมโลกจะแบ่งเป็นกลุ่มตามลักษณะดินฟ้าอากาศ (ภูมิศาสตร์) คือเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ไทย ลาว เขมร พม่า) เขตเอเชียใต้ (เนปาล ปากีสถาน อินเดีย ศรีลังกา บังกลาเทศ) เขตยุโรปตะวันออก (รัสเซีย โปแลนด์ เชกโกสโลวาเกีย ฮังการี) เขตเอเชียตะวันออกเฉียงไกล (ญี่ปุ่น จีน เกาหลี เวียดนาม)

1.2.3 เมื่อมีการหยิบยืมทางวัฒนธรรม (Cultural Borrowing) จึงเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมตามกาลเวลาและสถานที่

1.2.4 การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม อาจมีที่มาจากแหล่งเดียว หรือหลาย ๆ แหล่ง เช่น กรณีวัฒนธรรมไทย ย่อมมีที่มาจากอินเดีย จีน รวมทั้งวัฒนธรรมตะวันตก

1.2.5 วัฒนธรรมในส่วนพื้นฐาน (สัญชาตญาณ) คล้ายกัน แต่ในรายละเอียดแตกต่างกันไปตามกาลเวลาและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนภูมิธรรม ภูมิปัญญาของชุมชนนั้น ๆ

1.2.6 การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอาจเกิดจากการอพยพโยกย้ายถิ่นที่อยู่ของมนุษย์

1.3 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural-Functionalism) สมชาย ลำควน (ม.ป.ป. : 35) กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ซึ่งเป็นทฤษฎีของนักทฤษฎีหลายท่าน เช่น ออกัส คองท์ (August Comte) เฮอ์เบอร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) อีมิล เดอร์คไสม์ (Emile Durkhiem) และคัลทอตต์ พาร์สัน (Caltatt Parsons) มัวร์ (Moore) ว่า สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อน ระบบหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ หลายส่วนทำงานร่วมกันจนเกิดความมีเสถียรภาพ (Stability) มีองค์ประกอบของทฤษฎี 2 ส่วน คือ

1.3.1 โครงสร้างสังคม (Social Structure) ซึ่งเป็นรูปแบบอันถาวรที่เกิดจากความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางสังคม มีความเกี่ยวพันระหว่างกันทั่วทั้งสังคม

1.3.2 หน้าที่ทางสังคม (Social Functions) เป็นส่วนที่ทำหน้าที่เชื่อมโครงสร้างสังคมแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน ทำให้สังคมทั้งระบบเกิดการประสานงานและทำงานร่วมกัน เดอร์คไทม์ (Durkhiem) เป็นนักสังคมวิทยาในกลุ่มโครงสร้าง หน้าที่ ชาวฝรั่งเศส ที่มองว่า ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม เกิดมาจากความเป็นระเบียบของสังคม และความผาสุกของประชาชน

1.4 ทฤษฎีความขัดแย้ง สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2539 : 93-94) กล่าวว่า สังคมมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สังคมไม่ได้อยู่ในระเบียบหรือมีความมั่นคงในกรอบของระบบสังคม ความขัดแย้งเป็นกระบวนการหนึ่งในสังคมที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ทุกขณะ ถ้าปราศจากความขัดแย้งจะไม่มีควมก้าวหน้า เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานของสมมุติฐานที่ว่าสังคม คือระบบที่มีลักษณะซับซ้อนของความไม่เท่าเทียมกัน (Inequality) และความขัดแย้ง (Conflict) ซึ่งจะไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคมเป็นทฤษฎีที่สนับสนุนให้ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ที่มีความสมบูรณ์ขึ้น กล่าวคือ ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคมมีแนวความคิดว่า สังคมนั้นไม่ได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่สังคมนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยก (Division) อันเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม นักสังคมวิทยากลุ่มความขัดแย้งทางสังคมจะพยายามค้นหาว่า ปัจจัยต่าง ๆ เช่น ชั้นทางสังคม เชื้อชาติ กลุ่มชน เพศ และอายุ มีความเกี่ยวข้องกับ ความไม่เท่าเทียมของการกระจายทรัพยากรที่มีคุณค่าในสังคม ได้แก่ เงิน อำนาจ การศึกษา และเกียรติยศทางสังคมอย่างไร นอกจากนี้นักวิชาการในกลุ่มความขัดแย้งทางสังคมจะมองว่า ในสังคมเกิดการแข่งขันกันเพราะในสังคมมีความขัดแย้งกันอันเนื่องมาจากคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้รับผลประโยชน์และผลตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกัน สิ่งตอบแทนและผลประโยชน์ที่คนในสังคมได้รับมีความแตกต่างกันออกไปตามตำแหน่งและหน้าที่ทางสังคม นักสังคมวิทยาในกลุ่มนี้ยังมองว่า สังคมมีความขัดแย้งกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้สังคมมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงตามมา

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว นั้น ได้นำแนวคิดมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 2 กรอบ คือ

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) เฟินเนล (Fennell. 1999 : 64) ได้อธิบายความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) และการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) ไว้ว่าการท่องเที่ยวแบบมวลชน ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางในประเด็นของการที่คนในท้องถิ่น ได้รับผลประโยชน์

เพียงเล็กน้อยจากการทำงานในรีสอร์ทหรือโรงแรมขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวแบบมวลชนเป็นการเข้ามาครอบงำความเป็นภูมิภาคทั้งในรูปแบบของการปฏิเสธการใช้ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น การปฏิเสธการรับประทานอาหารแบบท้องถิ่น กระทั่งการที่ผลกำไรตกอยู่กับคนในตัวเมืองใหญ่ เป็นต้น การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างยิ่งดังกล่าว กลายเป็นการแย่งชิงพื้นที่ทางประเพณี วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างมาก เนื่องจากกลายเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการพาณิชย์อย่างสิ้นเชิง ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว ก่อให้เกิด ทางเลือกที่ดีกว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชน ทั้งนี้แนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการท่องเที่ยวทางเลือกรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจระยะยาว อีกทั้งเป็นการใช้เทคโนโลยีเท่าที่จำเป็น ขณะเดียวกันก็ไม่ช่วงชิงประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมแต่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในท้องถิ่นมากที่สุด โดยการรुक้าทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างเบาบางที่สุด ภายใต้การวางแผนการพัฒนาร่วมกับคนในท้องถิ่น ทั้งนี้เฟินเนลได้จัดคุณสมบัตินของการท่องเที่ยวทางเลือกประกอบไปด้วย 5 ลักษณะ ได้แก่

2.1.1 การมีผลกำไรตอบแทนครบถ้วนในฐานะเจ้าของที่พักในท้องถิ่น ซึ่งจัดเป็นช่องทางทางรายได้ทางตรงของหลาย ๆ ครอบครัว อย่างไรก็ตาม อย่งไรก็ดีครอบครัวต่าง ๆ ต้องได้รับการฝึกฝนเกี่ยวกับทักษะการจัดการมาก่อน

2.1.2 ชุมชนในท้องถิ่นต้องได้รับประโยชน์ ซึ่งนอกจากสมาชิกในชุมชนมีรายได้ทางตรงแล้ว รายได้ที่เกิดขึ้นยังต้องนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ตลอดจนสาธารณูปโภคของชุมชนอีกด้วย

2.1.3 การท่องเที่ยวทางเลือกช่วยลดการรั่วไหลของรายได้ที่จะมาสู่ประเทศเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว ไปยังกลุ่มธุรกิจนอกประเทศ อันจะนำไปสู่การลดความตึงเครียดของสังคมและการรักษาประเพณีท้องถิ่น

2.1.4 อุดมการณ์ของการท่องเที่ยวทางเลือกจะก่อให้เกิดเป็นต้นทุนทางจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวหรือประชาชนที่ไม่เคยสัมผัสกับท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในประเทศอุตสาหกรรม

2.1.5 ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นนานาชาติ ความเป็นนานาชาติ และการสร้างความสำเร็จอันดีของนานาชาติวัฒนธรรม

2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โคลท์แมน (Coltman. 1989 : 58) ได้สรุปแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 9 ประการ ดังนี้

2.2.1 ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม

2.2.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ และความต้องการของชุมชนว่า ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนมากน้อยเพียงใด

2.2.3 วิธีและความถี่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว ควรได้รับความเห็นความชอบจากประชาชนในท้องถิ่น เพราะเป็นเครื่องวัดว่าท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องการนักท่องเที่ยวประเภทใด และจำนวนเท่าไร

2.2.4 ควรมีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการพยายามทำให้ท้องถิ่นเป็นสถานที่พักผ่อนที่มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพ

2.2.5 ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวังและต้องวางแผนรองรับในเรื่องนี้เอาไว้ด้วยเพื่อรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่

2.2.6 เงินทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารการท่องเที่ยว ควรมาจากชุมชนเจ้าของท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่นสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทางทิศที่ต้องการได้

2.2.7 ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และงานเทศกาลที่จัดขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยว

2.2.8 เรื่องงานและงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ทางท้องถิ่น

2.2.9 ก่อนลงมือการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพยายามขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เรียบร้อย

เอกสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้เสนอหัวข้อตามลำดับดังนี้

1. ความหมายวัฒนธรรม มีผู้นิยามคำว่าวัฒนธรรมเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งยกตัวอย่างมาดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551 ข : 17) ผู้ทรงบัญญัติคำนี้ขึ้น ประทานคำอธิบายวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญในทางวิชาความรู้ เช่น วิทยาศาสตร์

ศิลปวิทยา วรรณคดี ศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี และจรรยาบรรณ

2. วัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น กวีนิพนธ์ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อสร้างสร้างภาพลักษณ์ปฏิบัติของประชาชาติ

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 (2485 : 1745) ได้ให้ความหมายวัฒนธรรม คือ ลักษณะที่แสดงความจริงใจองกงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

ราชบัณฑิตยสถาน (2538 : 757) ให้ความหมายวัฒนธรรม คือ สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 1058) ให้ความหมายวัฒนธรรม คือ สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ ได้แก่ วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา

พจนานุกรม ฉบับมติชน (2547 : 801) ให้ความหมาย วัฒนธรรม คือ แบบแผนการดำเนินชีวิตและขนบประเพณีของแต่ละสังคม ความมีระเบียบ ความสวยงาม ความเจริญ

พระยาอนุมานราชชน (2531 : 45-46) กล่าวว่า วัฒนธรรม ตามความหมายของคำว่า Culture ในภาษาอังกฤษ แปลว่า เพาะปลูก และบำรุงให้เจริญงอกงาม ถ้าเป็นเรื่องเพาะปลูก และบำรุงพืชผลให้เจริญงอกงามเขาใช้ว่า Agriculture คือ เกษตรกรรม ถ้าบำรุงร่างกายหรือบริหารร่างกาย ใช้คำว่า Physical Culture และได้ให้ความหมาย ดังนี้

1. วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงาม ในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้
2. วัฒนธรรม คือ ผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา
3. วัฒนธรรม คือ ความรู้สึก ความคิดเห็น ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และแสดงออกมาให้ปรากฏเป็น ภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น

4. วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม เป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อเป็นประเพณีกันมา

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2539 : 53) ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรม ดังนี้

1. วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ

2. วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยใ้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไป และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

3. วัฒนธรรม คือผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้น ๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

4. วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา เป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงาม ที่มีอยู่ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้น ๆ

5. วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสร้างสรรค์ภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ หรือกล่าวสั้น ๆ ได้ว่า วัฒนธรรมคือประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่ หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั่นเอง

กระทรวงวัฒนธรรม (2550 : 56) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้น และใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต ป้องกันและแก้ไขปัญหา รวมทั้งใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นศักยภาพและทุนที่สำคัญยิ่งของชุมชนท้องถิ่นและสังคมไทยที่ได้แสดงออกในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญา เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ความเชื่อและอื่น ๆ อีกมาก

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551 ก : 28) กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลดีกรรมและผลดีผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้างเอตทัคคะ และแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างเสริมคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 ข : 43) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งดีงามที่คนในอดีตคิดทำขึ้น แสดงออก และสืบทอดด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่

ณรงค์ เส็งประษา (2541 : 43-44) อธิบายความหมายของวัฒนธรรม ดังนี้
คำว่า วัฒนธรรม มาจากคำว่า Culture ในภาษาอังกฤษ มีความหมายว่า การเพาะปลูกและบำรุง

ให้เจริญงอกงาม ในภาษาไทย คำว่า วัฒนธรรม เป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ 2 คำ เข้าด้วยกัน ได้แก่ คำว่า วัฒน ซึ่งมีความหมายทั่วไปว่า เจริญงอกงาม รุ่งเรือง และคำว่า ธรรม ซึ่งในที่นี้ หมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ เพราะฉะนั้น วัฒนธรรม ตามความหมายของคำในภาษาไทยจึงหมายถึง ข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2552 ก : 3) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ

สุพัตรา สุภาพ (2540 : 108) ได้สรุปความหมายของวัฒนธรรมว่าเป็นมรดกของสังคมที่มีภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม และลักษณะอื่น ๆ ที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544 : 72) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคม อันเป็นผลของการที่มนุษย์เรียนรู้จากธรรมชาติ จากสังคมมนุษย์ด้วยกัน และสั่งสมประสบการณ์ที่เรียนรู้ไว้ เพื่อปรับตัว ถ่ายทอดและปรับเปลี่ยนตามเหตุการณ์ เป็นสิ่งไม่หยุดนิ่ง มีการเคลื่อนไหว

ศรีศักร วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ (2532 : 11-15) ได้สรุปความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ไว้สองนัยในแง่ของที่เป็นสิ่งที่ดำรงและมีคุณค่าซึ่งความนัยแห่งความหมายนี้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่ง เช่น การไหว้ ส่วนในแง่ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น คิดขึ้น เพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคม หมายถึง วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2532 : 99-101) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม คือระบบความสัมพันธ์ คือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งระบบความสัมพันธ์นี้ มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้นใหม่แต่จะรับความสัมพันธ์ที่ตกทอดกันมาจากอดีต

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2549 : 13) กล่าวว่าวัฒนธรรม หมายถึง วิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งระบบคิด และความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อม

บุญยงค์ เกศเทศ (2536 : 18-27) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง การปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ และมีการถ่ายทอดไป สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ให้เกิดประโยชน์แก่ตนมากที่สุด กระบวนการปรับปรุง ทำให้เกิดความรู้ ความคิด ความเชื่อ โดยการจำไว้และถ่ายทอดกันต่อ ๆ มาทำให้เกิดวัตถุที่เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ และเกิด

สติปัญญา ที่อำนวยความสะดวกแก่นมนุษย์อันได้แก่ ขนบธรรมเนียม ศาสนา ประเพณี จารีต พิธีกรรม

กระทรวงวัฒนธรรม (2549 ข : 1) อธิบายคำว่า Culture มาจากภาษาลาติน คือ Cultura ซึ่งแตกมาจากคำว่า Colere หมายถึง การเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงาม (Cultivate) โดยทั่วไปแล้วการใช้คำนี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้คนและโครงสร้างทางสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการประพุดิ ปฏิบัติที่สำคัญ วัฒนธรรมได้รับการเข้าใจว่าเป็นเสมือนระบบของสัญลักษณ์และความหมายที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งมีความแตกต่างกันตามลักษณะของแต่ละพื้นที่

เทเลอร์ (Taylor. 1871 : 1) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถอื่น ๆ ที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

กรีน (Green. 1972 : 75) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมให้บุคคลเกิดความรู้ รู้จักวิธีปฏิบัติ มีความเชื่อ ตลอดจนเข้าใจผลิตผลทางศิลปะทั้งหลายและดำรงรักษาสิ่งเหล่านั้นไว้ หรือเปลี่ยนแปลงไปในเวลาที่เหมาะสม

เสนห์ นครสันติภาพ (2541 : 30) อธิบายว่าวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ประเพณี และความชำนาญที่คนเราได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

เสนห์ นครสันติภาพ (2541 : 30) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือส่วนทั้งหมดอันซับซ้อนประกอบด้วยทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาคิดและทำในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536 : 4) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นผลงานของความรู้ ทักษะคติแบบแผน พฤติกรรมหรือลักษณะที่สมาชิกใช้ร่วมกัน และถ่ายทอดไปยังสมาชิกรุ่นต่อมาในสังคมใดสังคมหนึ่ง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536 : 4) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึงแบบแผน พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ และเป็นที่ยอมรับปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในสังคม รวมทั้งมีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อ ๆ มา

ชัตติยา ชัยมณี และคณะ (2548 : เว็บไซต์) อดีตเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ให้ความหมาย ในมิติวัฒนธรรมโลก (World Culture) คำว่า วัฒนธรรม คือ ปรากฏญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่มีองค์ประกอบสิทธิขั้นพื้นฐาน 6 ประการ ได้แก่

1. สิทธิในการตัดสินใจด้วยตนเอง (Right of Self Determination)
2. สิทธิในการป้องกันไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติทางเผ่าพันธุ์และสีผิว

(Prevention of Discrimination)

3. สิทธิเยาวชน (Right of Child)
4. สิทธิสตรี (Right of Woman)
5. การเกณฑ์แรงงานหรือแรงงานบังคับ (Forced Labor and Similar Institution and Practice Slavery)

6. สิทธิมนุษยชนในการบริการความยุติธรรม (Human Right in Administration of Justice)

2. ประเภทของวัฒนธรรม

พระยอนุমানราชชน (2531 : 50) แบ่งประเภทของวัฒนธรรม 2 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขกาย เพื่อให้ได้อยู่ดีกินดี มีความสะดวกสบาย ในการครองชีพ ได้แก่สิ่งจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต 4 อย่างและสิ่งอื่นๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องอาภรณ์ เครื่องประดับ เครื่องป้องกันตัว

2. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจ มีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษา วิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญา ศาสนา จรรยา ศิลปะ และวรรณคดี กฎหมายและระเบียบ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2552 ก : 7) แบ่งวัฒนธรรมได้ 4 ประเภท ดังนี้

1. คติธรรม (Moral Culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักของการดำเนินชีวิตในสังคมและส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ โดยเน้นทางด้านคุณธรรม ศีลธรรม เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นของชีวิตมนุษย์เราทุกคน ถ้าหากขาดวัฒนธรรมทางด้านคติธรรมแล้ว จะทำให้มนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์อยู่ในสังคมได้ด้วยความลำบาก เข้ากับคนอื่นได้ยาก

2. เนติธรรม (Legal Culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี คุณธรรมและศีลธรรมของสังคม

3. วัตถุธรรม (Material Culture) เป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับวัตถุ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต เช่น เกี่ยวกับการกินคืออยู่ดี มีเครื่องนุ่งห่ม บ้านเรือน ยารักษาโรค โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ สิ่งของที่เป็นสาธารณสมบัติ

4. สหธรรม (Social Culture) เป็นวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งรวมถึงคุณธรรมต่าง ๆ ที่ทำให้มนุษย์เราอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน รวมทั้งระเบียบมารยาทที่พึงปฏิบัติต่อกันในสังคมทุกชนิดทุกรูปแบบอย่างเหมาะสมถูกต้อง เช่น มารยาทในการรับแขก มารยาทในการรับประทานอาหาร การไปงานมงคลทุกชนิด การทำตนให้เป็นผู้รู้จักกาลเทศะ

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (2552 : 6) แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 สาขา
คือ

1. สาขาศิลปะ (The Arts) ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ฟ้อนรำ วิจิตรศิลป์
สถาปัตยกรรม ละคร ประติมากรรม
2. สาขามนุษยศาสตร์ (The Humanities) ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี
ปรัชญา ค่านิยมในสังคม
3. สาขากีฬาและนันทนาการ (The Sports and Recreation) ได้แก่
การเล่น มวยไทย ฟันดาบ วัวไทย กระบี่กระบอง ตะกร้อ ฯลฯ
4. สาขาช่างฝีมือ (The Practical Craft) ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การ
แกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ
5. สาขาคหกรรมศิลป์ (Domestic Arts) ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร เสื้อผ้า
เครื่องแต่งกาย ความรู้เรื่องบ้าน เรื่องผ้า การต้อนรับแขก การดูแลเด็ก ฯลฯ

กระทรวงวัฒนธรรม (2549 ข : 5) แบ่งประเภทวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2
ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) หมายถึงสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่ง
สร้างที่มนุษย์คิดค้นขึ้น เช่น สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน อาคารบ้านเรือน เสื้อผ้า เครื่องประดับ
ตกแต่ง บางครั้งวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ถูกเรียกขานว่า วัฒนธรรมวัตถุ (Material Culture)
2. วัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) หรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมที่
ไม่ใช่วัตถุ (Nonmaterial Culture) หมายถึงแบบแผนในการดำเนินชีวิต หรือประเพณี ปฏิบัติ ที่
เกิดจากความคิด ความเชื่อ ซึ่งปรากฏในรูปของกระทำ เช่น การใช้ภาษา การยึดถือศีลธรรม จารีต
ต่างๆ

นอกจากนี้ยังแบ่งประเภทวัฒนธรรมให้ละเอียดมากขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท
คือ

1. วัฒนธรรมทางความคิด (Ideas-Thinking) หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
กับความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิด หรือความเชื่อ ซึ่งอาจถูกหรืออาจผิด เช่น การเชื่อโชคลาง การ
ทำบุญ ทำทาน
2. วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน (Norms) คือ การปฏิบัติของคนในสังคมที่
ยึดถือแบบแผนหรือประเพณีร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย

2.1 วิถีชาวบ้าน (Folkways) คือระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมยึดถือและปฏิบัติ เช่น การบวชทดแทนคุณบิดามารดาของลูกชาย การต้อนรับแขก ไครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ หากใครไม่ปฏิบัติตามจะถูกติฉินนินทา

2.2 จารีต (Mores) คือ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมต้องปฏิบัติตาม หากฝ่าฝืนจะเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรม หรือถูกรังเกียจ เช่น การเลี้ยงดูพ่อแม่ในยามแก่เฒ่า นอกจากนี้ข้อห้ามทางศาสนา (Taboos) ถือเป็นจารีตอย่างหนึ่ง เช่น ห้ามค้าอาวุธ เสพยาเสพติด

2.3 กฎหมาย (Laws) คือ ระเบียบแบบแผนที่ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติ หากฝ่าฝืนจะได้รับโทษตามตัวบทกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับ เช่น การหยุดรถเมื่อมีสัญญาณไฟแดงตามกฎจราจร

3. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material-Having) ได้แก่ สิ่งของ เครื่องใช้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เสื้อผ้า อาหาร ยา ที่อยู่อาศัย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2552 ก : 17) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมหรือวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หมายถึง สิ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงความงอกงามของคนในสังคมได้ทำหรือสั่งสมไว้จากประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรมภูมิปัญญา และถ่ายทอดสืบต่อกันมาปรากฏเป็นรูปธรรม โดยมีพื้นที่ที่ปรากฏของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน อาทิ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ศาสนสถาน สถาปัตยกรรม พิพิธภัณฑ

2. วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หรือวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชน หรือวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ หมายถึง แบบแผน หรือสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความคิด ความประพฤติ การปฏิบัติของคนในสังคม ซึ่งได้สร้างสรรค์และสั่งสมจากประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา และสืบสานต่อกันมาโดยไม่ปรากฏเป็นรูปธรรม หรือจับต้องไม่ได้แต่สามารถสื่อสารหรือแสดงพฤติกรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันได้ อาทิ มุขปาฐะ ภาษาและการแสดงออก ศิลปะการแสดง ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมและงานฉลอง ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือพื้นบ้าน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 ข : 43) แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

1. สิ่งจับต้องได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม
2. สิ่งจับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งที่อยู่ในตัวคน และชุมชน ที่สะท้อนออกมาเป็นระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ศิลปะการแสดง ภาษา ประเพณี ความรู้และ

ทักษะฝีมือ ที่ใช้ในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ เช่น อาหาร ยา เครื่องมือทำมาหากิน และ เครื่องนุ่งห่ม

คณะกรรมการเอกลักษณ์ไทย (2540 : 3-11) แบ่งวัฒนธรรมเป็น 2 ส่วน คือ

1. วัฒนธรรมทางรูปธรรม ได้แก่ บ้านเรือน ศาสนสถาน การแต่งกาย อาหาร ยารักษาโรค หัตถกรรม งานศิลปะ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม งานฝีมือ การใช้เวลาว่างการพักผ่อน และสันตนาการ

2. วัฒนธรรมทางนามธรรม ได้แก่ คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา วรรณคดี สภาพครอบครัว การเมือง การปกครอง การศึกษาศาสนา การสาธารณสุข

กระทรวงวัฒนธรรม (2549 ข : 6) ได้จำแนกวัฒนธรรมไว้ 5 ประเภท ซึ่งแยกออกมาจากวัฒนธรรมทางวัตถุและจิตใจเช่นกัน ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางจิตใจ
2. วัฒนธรรมภาษาและวรรณคดี
3. วัฒนธรรมทางจารีตหรือขนบธรรมเนียมประเพณี
4. วัฒนธรรมทางสุนทรียะ
5. วัฒนธรรมทางวัตถุ

กระทรวงวัฒนธรรม (2549 ข : 2) กล่าวว่า วัฒนธรรมปรากฏใน 3 รูปแบบคือ

1. สิ่งที่มีอยู่ในตัวคนหรือกลุ่มคน ได้แก่ ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่ม ความเชื่อถือ ฯลฯ
2. สิ่งที่มีรูปลักษณ์และตัวตน ได้แก่ หนังสือ ภาพวาด เครื่องมือ เครื่องดนตรี สิ่งก่อสร้างและอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมถึงสถานที่มรดกโลก
3. ความเป็นสถาบัน ได้แก่ กติกาความเชื่อ การยอมรับที่หลาย ๆ คนเห็นร่วมกัน อาทิ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

3. ระดับของวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรม (2549 ข : 10) แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. วัฒนธรรมทั่วไป (General Culture) หมายถึง วัฒนธรรมที่อยู่ในระดับกว้างที่สุด มนุษย์ในทุกสังคมต้องเรียนรู้และใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของสมาชิกจำนวนมากของสังคม
2. วัฒนธรรมเฉพาะ (Specific) หมายถึง วิถีชีวิตของสังคมหนึ่งสังคมใด เช่น วัฒนธรรมของสังคมไทย จีน ญี่ปุ่น

3. วัฒนธรรมย่อย (Subculture หรือ Sub Specific) หมายถึง ความแตกต่างในวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เช่น วัฒนธรรมของคนชั้นสูง กลาง ต่ำ วัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรมย่อยของนิสิต นักศึกษา นักเรียน ผู้หญิง เด็ก คนชรา เป็นต้น

4. วัฒนธรรมที่เฉพาะบางส่วน (Inter Specific) หมายถึงบางส่วนของวัฒนธรรมที่อาจเป็นวัฒนธรรมร่วมเฉพาะหมายถึงวัฒนธรรมย่อยที่ร่วมกันอยู่ใน 2 วัฒนธรรมหรือหลายวัฒนธรรม

4. ความสำคัญของวัฒนธรรม

พระยาอนูมานราชชน (2531 : 45-53) กล่าวถึง ความสำคัญของวัฒนธรรม ดังนี้

1. เพื่อใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต คือ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิต เป็นตัวกำหนด ความสัมพันธ์หรือพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นตัวควบคุมทางสังคม และเป็นสิ่งของ เครื่องใช้ทุกประเภท เพื่อตอบสนองความต้องการด้านร่างกายและจิตใจ

2. วัฒนธรรมทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพให้กับสมาชิกในสังคม ให้มีลักษณะ เป็นแบบใดแบบหนึ่ง แม้ว่าบุคลิกภาพจะเป็นผลมาจากปัจจัยทางชีวภาพบางส่วนก็ตาม แต่การ อาศัยอยู่ร่วมกับคนอื่นภายใต้กฎระเบียบสังคมเดียวกัน ทำให้คนมีบุคลิกภาพโน้มเอียงไป กับกลุ่ม ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน

3. วัฒนธรรมก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่น ถ้าหากสมาชิกของสังคมมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะก่อให้เกิดความผูกพัน สามารถพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีจิตสำนึกเป็นพวกเดียวกัน ตลอดจนร่วมกันอนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมของตนให้อยู่รอดและพัฒนาก้าวหน้าต่อไป

กระทรวงวัฒนธรรม (2549 : เว็บไซต์) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรม ดังนี้

1. วัฒนธรรม เป็นยุทธศาสตร์ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง สร้างจิตสำนึก ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงามของคนในชาติ

2. วัฒนธรรม เป็นทุนและพลังขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต

3. วัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญ ในการเสริมสร้างความสามัคคีและสมานฉันท์ของคนในชาติและนานาชาติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 ข : 42)

อดีตนายกรัฐมนตรี และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม กล่าวว่า วัฒนธรรมของชาติเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเจริญงอกงามใหญ่หลวงของชาติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก วัฒนธรรมไม่เป็นแค่เครื่องหมายภายนอก ไม่เป็นแค่เพียงสิ่งอวดโลกว่าเป็นชนชาติเจริญเท่านั้น วัฒนธรรมมี

ผลเข้าไปถึงชีวิตจิตใจคน วัฒนธรรมเป็นเครื่องผูกศีลธรรม เป็นปัจจัยแห่งความเจริญงอกงามและความแข็งแรงมั่นคงของชาติบ้านเมือง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 ข : 43) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเองและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ณรงค์ เส็งประษา (2541 : 43-44) อธิบายความสำคัญของวัฒนธรรม ดังนี้

1. วัฒนธรรมช่วยให้มนุษย์พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วเหนือสัตว์ทั้งปวง ทำให้มนุษย์มีอำนาจเหนือสัตว์ประเภทอื่นๆ รวมทั้งสามารถควบคุมธรรมชาติได้อย่างกว้างขวาง องค์ประกอบของมนุษย์ที่ช่วยให้สามารถสร้างวัฒนธรรม ได้แก่ สมรรถภาพเหนือกว่าสัตว์ทั้งมวลและความได้เปรียบบางอย่างของร่างกาย เช่น มือ นิ้วมือ ที่เหมาะสมกับการใช้งาน การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องมือต่าง ๆ

2. วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ การสร้างสม การสืบต่อและการถ่ายทอด วัฒนธรรม มีการเกิดการเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลง การเสื่อมสลายเช่นเดียวกับชีวิตคนและสัตว์ แต่อาการที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไป หรือพัฒนาการนั้นเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์

3. มนุษย์ทุกชาติทุกสังคม ต่างก็มีวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งอาจแตกต่างหรือเหมือนกัน ก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วชุมชนหรือสังคมที่อยู่ใกล้เคียงกัน มักจะมีวัฒนธรรมเป็นอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันและสามารถเข้าใจซึ่งกันและกันได้ง่ายกว่าและดีกว่าบุคคลกลุ่มอื่นที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่น คนไทยย่อมเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของคนลาว เขมร และมาเลเซีย ได้ดีกว่าคนอังกฤษหรืออาหรับและคนจีนย่อมเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของคนเกาหลีและญี่ปุ่น ได้ดีกว่าคนอินเดีย เป็นต้น

4. วัฒนธรรม ช่วยให้มีมนุษย์และสังคมมนุษย์เจริญขึ้น วัฒนธรรมช่วยให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่าง ๆ ได้ วัฒนธรรมช่วยให้สังคมเจริญ แต่จะเจริญขึ้นมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับคุณภาพของวัฒนธรรม เช่น คติธรรมในการดำเนินชีวิตยึดหลักของผลที่เกิดขึ้นย่อมมีเหตุก่อให้เกิด ย่อมจะมีคุณภาพดีกว่าคติที่ว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นลิขิตของพระเจ้า

5. วัฒนธรรมช่วยให้มนุษย์สะดวกสบายขึ้น ช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการ ของมนุษย์ มนุษย์พ้นจากอันตรายสามารถเอาชนะธรรมชาติได้ เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใช้

6. วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน

7. วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่องและเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ

8. วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติหรือสังคมที่มีเอกภาพทางวัฒนธรรม

9. วัฒนธรรมช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าชาตินั้นมีรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่ดี มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลักขยัน ประหยัด อุตุน ความมีระเบียบวินัยที่ดี มีเทคโนโลยีที่มีคุณภาพช่วยในการกระทำกิจกรรม สังคมนั้นก็จะเจริญรุ่งเรือง

5. ลักษณะของวัฒนธรรม

พระยาอนุমানราชชน (2531 : 53) อธิบายถึง ลักษณะความเจริญแห่งวัฒนธรรม ดังนี้

1. ต้องมีการสั่งสม และการสืบต่อ ตกทอดกันไปไม่ขาดตอนมีมรดกแห่งสังคมอันเกิดจากผลิตผลของสังคมที่สร้างสมไว้

2. ต้องมีแปลกมีใหม่มาเพิ่มเติมของเดิมให้เข้ากันได้

3. ต้องส่งเสริมเพื่อให้แพร่หลายไปในหมู่ของตนและตลอดไปถึงชนหมู่อื่น

ด้วย

4. ต้องปรับปรุงและแก้ไขให้เหมาะกับสภาพแวดล้อม และสภาพของ

เหตุการณ์

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2552 ข : 1) กล่าวถึงลักษณะพื้นฐานสำคัญ ๆ ของวัฒนธรรมมี 2 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงและพลวัต

2. ความเป็นสมบัติและสืบทอดมรดก

ยศ สันตสมบัติ (2540 : 11-13) ได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคมเป็นสิ่งที่กำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมของคนในสังคมเดียวกัน

2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is Learned) เปรียบเสมือนมรดกทางสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดหรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Enculturation)

3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งสัญลักษณ์สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือ ภาษา สำหรับเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกัน นอกจากนั้นภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติอย่างเป็นระบบและสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังคนรุ่นหลังต่อไป

4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ช่วยให้ผู้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และยังเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี

5. วัฒนธรรม คือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต และสิ่งที่อยู่รอบตัว โดยกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต อาจออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม แล้วกลายมาเป็นการสร้าง แนวความคิดพื้นฐานของระบบการเมืองการปกครองในสังคมนั้น ๆ

6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี แต่หากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งวัฒนธรรมประเพณีไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ทัน ก็อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่าวัฒนธรรมล่า (Culture Lag) ทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรืออาจมีผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกและเสื่อมสลายไปในที่สุด

นิยพรรณ วรณศิริ (2540 : 44-45) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นระบบพฤติกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นอันดับแรก และสรุปลักษณะของวัฒนธรรม ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบคิดของมนุษย์ (Cognitive System)
2. วัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ไม่คงที่
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งบุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ
4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม มีระบบครรถอง จาริต เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

6. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

พระยาอนุমানราชชน (2531 : 57) กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ดังนี้

1. วัฒนธรรมของฝ่ายแพ้จะต้องสูญไป ถ้าฝ่ายแพ้ไม่มีวัฒนธรรมอันเป็นบุคลิกลักษณะของตนอยู่ในระดับสูง หรือเท่ากับฝ่ายชนะ เช่น ให้เลิกศึกษาภาษาของตน แต่ให้มาศึกษาของฝ่ายชนะ หรือไม่ ฝ่ายชนะพยายามทำลายวัฒนธรรมของฝ่ายแพ้ให้หมดไปทันที
2. ถ้าทั้งสองฝ่าย คือทั้งแพ้และชนะมีวัฒนธรรมอยู่ในระดับทัดเทียมกัน วัฒนธรรมของฝ่ายแพ้ก็จะต้านทานฝ่ายชนะไว้ได้ วัฒนธรรมของทั้งสองฝ่ายจะเข้าระคนปนกันทีละน้อย ๆ เมื่อเป็นเวลานานจะเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่มีอำนาจดีกว่าเดิม เพราะได้กำลังทั้งสองฝ่ายมารวมกัน
3. ถ้าฝ่ายแพ้มีวัฒนธรรมอยู่ในระดับสูงกว่าฝ่ายชนะ ก็จะสามารถึงคู่เขา วัฒนธรรมของฝ่ายชนะเข้าประสานและอยู่ในกรอบงาของฝ่ายแพ้ ถ้าฝ่ายชนะมีจำนวนคนน้อยกว่าฝ่ายแพ้ การพ่ายแพ้ในทางวัฒนธรรมของฝ่ายชนะจะเร็วขึ้น

ณรงค์ เส็งประชา (2541 : 207) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนสิ่งที่มนุษย์กำหนดให้มีขึ้นทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุ เช่น เทคโนโลยีต่าง ๆ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เป็นต้น และสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ศิลปะ ศาสนา ระบบครอบครัวและเครือญาติ การสมรส การเมือง การศึกษา นันทนาการและองค์ประกอบอื่น ๆ ของวัฒนธรรม

นิยพรรณ วรณศิริ (2540 : 274) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมที่บุคคลในสังคมได้เคยประพฤติปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ไปสู่แบบแผนใหม่ที่ยังไม่เคยจินมาก่อน ในปัจจุบันนี้วัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด โดยที่มนุษย์เองไม่ได้รู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นเลย ไม่มีใครสนใจว่าใครเป็นผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้น ใครเป็นผู้ริเริ่มระบบพฤติกรรมและใครเป็นผู้ทำให้แพ้ชนะน่าสนใจ ผู้คนได้ให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เพียงเล็กน้อย แต่พฤติกรรมปฏิบัติตามกันมาโดยไม่รู้ตัว

สุริชัย หวันแก้ว (2544 : 156) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้นและที่สำคัญคือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยม บรรทัดฐาน และระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงในแง่สิ่งของเครื่องใช้เกิดขึ้นง่ายกว่าแต่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องค่านิยมและสัญลักษณ์ทางสังคมมักจะต้องใช้เวลาที่ยาวนานกว่า เช่น การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมจากสถานภาพและบทบาทชายเป็นใหญ่มาเป็นหญิงและชายเท่าเทียมกัน ค่านิยมในเรื่องการเลือกคู่ การแต่งงาน

แฟร์ชาวด์ (Fairchild. 1955 : 277) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง เป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการแบบแผน หรือรูปแบบสังคมซึ่งมีการผันแปรหรือการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้หมายถึงผลของการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ อย่างของกระบวนการทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจก้าวหน้าหรือ ล้าหลังก็ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรหรือชั่วคราว มีการวางแผนหรือเปลี่ยนแปลงโดยไม่ได้วางแผน เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวหรือหลายทิศทาง อาจก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษก็ได้

นิคม มุสิกคามะ (2539 : 15) กล่าวว่า วัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา โดยเมื่อมีการค้นพบหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่าของเดิมย่อมทำให้คนเกิดความนิยม และอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการจะรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ได้จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536 : 28-29) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและ วัฒนธรรม ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แบ่งได้เป็น 2 ปัจจัยได้แก่

1. ปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในสังคม ซึ่งสามารถมองได้ 2 ลักษณะ คือ
  - 1.1 ปัจจัยที่แสดงออกอย่างเปิดเผย หรือตั้งใจกระทำการเปลี่ยนแปลง (Manifest or intended) ได้แก่ กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement) การประดิษฐ์สิ่งใหม่ (Invention) การวางแผนทางสังคม การกระทำของปัจเจกบุคคลในสังคม เช่น ผู้นำ ขบถ เป็นต้น
  - 1.2 ปัจจัยที่ไม่ได้แสดงออกอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจ ได้แก่ ความตึงเครียดภายในระบบสังคมและการขาดแคลนทรัพยากร ทำให้มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นต้น
2. ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกของสังคม ปัจจัยที่เห็นชัด คือ
  - 2.1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะประชากร ได้แก่ การย้ายถิ่นของประชากร ความแตกต่างขององค์ประกอบของประชากร เช่น อายุ เพศ และการศึกษา เป็นต้น
  - 2.2 การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติที่เปลี่ยนไป เช่น ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น
  - 2.3 กลุ่มกระทบจากภายนอก ได้แก่ การล่าอาณานิคม และการโจมตีจากชนชาติอื่น
  - 2.4 การยืมวัฒนธรรม ได้แก่ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชนชาติอื่น หรือการยอมรับวัฒนธรรมอื่นมาใช้ ทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรม (2549 ข : 16-17) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสังคมทั้งในด้านบวกและด้านลบ ดังนี้

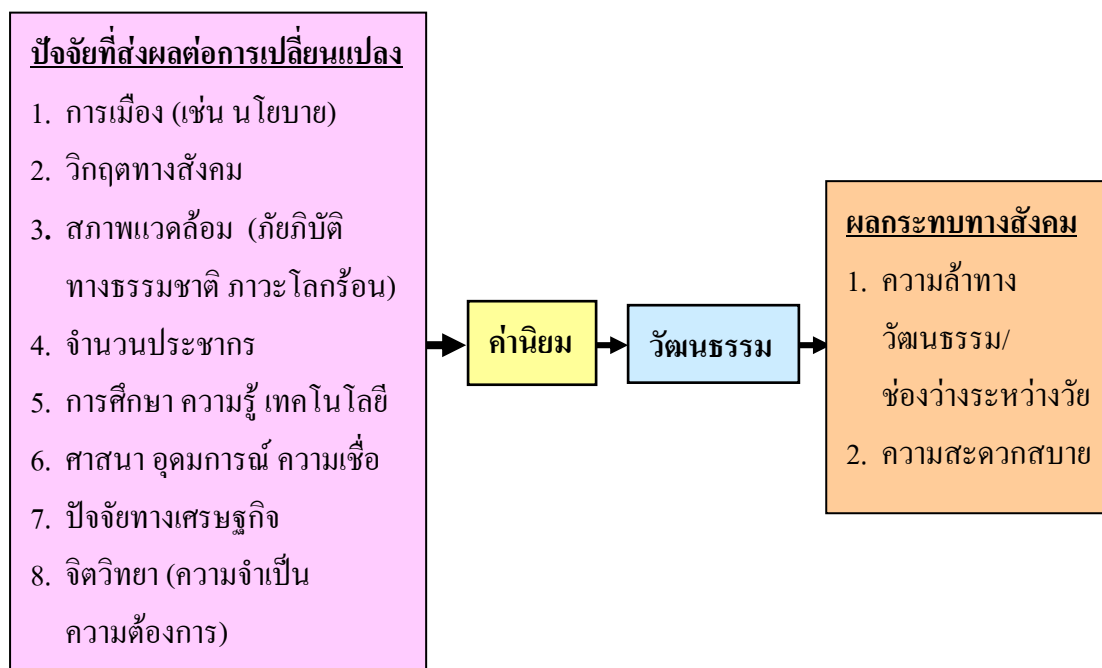
1. ด้านบวก ทำให้มนุษย์เกิดความสะดวกสบาย เช่น การประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้และสิ่งต่าง ๆ เพื่อใช้งานแทนมนุษย์ และทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านการผลิตสินค้าและ สิ่งต่าง ๆ มากขึ้น เช่น สินค้าอุปโภค และบริโภคที่เพียงพอแก่สมาชิกในสังคม รวมทั้งทำให้เกิดการ วางแผนพัฒนาสังคมเพื่อความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคม เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันขึ้น และมีผลทำให้วิถีมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

2. ด้านลบ ทำให้เกิดความล้าหลังทางวัฒนธรรมขึ้นได้ หากอัตราการ เปลี่ยนแปลงระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิด ความไม่เป็นระเบียบทางสังคม เนื่องจากคนบางส่วนอาจสามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง แต่บางส่วนอาจปรับตัวไม่ทันทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบทางสังคม ซึ่งหมายรวมไปถึงการที่คน ในสังคมมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ ทำให้เกิดปัญหาสังคม เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหา ยาเสพติด และที่สำคัญสังคมที่มีวัฒนธรรมเหนือกว่าได้เปรียบสังคมที่มีวัฒนธรรมด้อยกว่าทำให้เกิด ปัญหาความไม่เสมอภาค และเป็นธรรมในทางสังคม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงมีมากมายทั้งปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี ศาสนา อุดมการณ์ ความเชื่อ รวมทั้งปัจจัยทางจิตวิทยา การ เปลี่ยนแปลงเกิดได้ทั้งค่อยเป็นค่อยไปและเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง การเปลี่ยนแปลงที่ไม่สมดุล ก่อให้เกิดผลกระทบ เช่น ขาดความสมดุล หรือความไม่เข้าใจระหว่างวัยของผู้คน ส่วนผลกระทบ ด้านบวก เช่น ก่อให้เกิดความสะดวกสบาย ผลกระทบเหล่านี้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ในสังคม ซึ่งสังคมที่มีต้นทุนที่ดีทางวัฒนธรรมอาจมีแรงต้านและรักษาวัฒนธรรมเดิมเอาไว้ได้ แต่หากสังคม ใดอ่อนแอจะถูกครอบงำทางวัฒนธรรม หรืออาจมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม อาจก่อให้เกิด ได้ทั้งผลดี ผลเสียต่อสังคม โดยกระทรวงวัฒนธรรมได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของ สังคม ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

7. อิทธิพลของวัฒนธรรม

พระยาอนูมานราชชน (2531 : 45-53) กล่าวถึง อิทธิพลของวัฒนธรรม ดังนี้ วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำรงชีวิตที่แสดงความจริงใจองงาม วัฒนธรรมจะกำหนดอุดมการณ์ ค่านิยม และแนวทางการ ปฏิบัติของสังคมอื่น ๆ แล้วถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป อิทธิพลของวัฒนธรรมเป็นแบบของความประพฤติที่สังคมเห็นชอบแล้ว ถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง ในปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งข่าวสาร อิทธิพลของวัฒนธรรมจากแหล่งต่าง ๆ จะผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ไปทั่วโลก การได้รับ วัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ในบางครั้งอาจไม่มีการคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและประเพณีอันดีงาม เช่น การแต่งกายที่ล่อแหลม การนุ่งกระโปรงสั้น หรือการใส่เครื่องประดับของบุรุษและสตรีที่ได้รับอิทธิพลของตะวันตก เป็นต้น ฉะนั้นอิทธิพลของวัฒนธรรมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

8. กลไกการทำงานของวัฒนธรรม

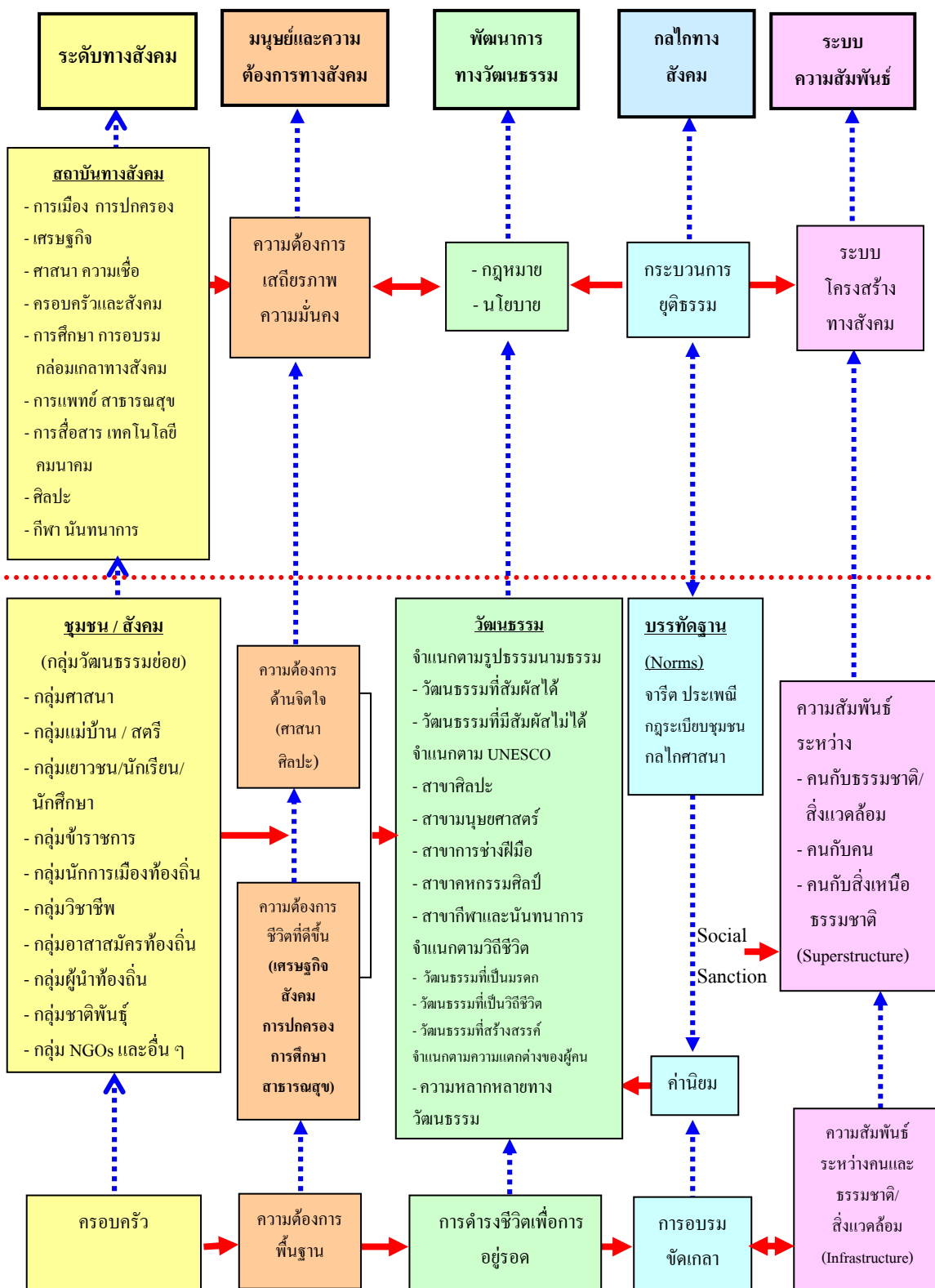
กระทรวงวัฒนธรรม (2549 ข : 11-12) อธิบายว่า วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากความ ต้องการของมนุษย์ที่มีมากขึ้นจากความ ต้องการพื้นฐานไปสู่การดำรงชีวิตที่ดีกว่า ทำให้เกิด วัฒนธรรมทางด้านวัตถุและจิตใจ ทำให้เกิดระบบคุณค่าต่าง ๆ ของกลุ่มคนภายใต้บรรทัดฐานทาง

สังคมโดยมีกลไกการควบคุมที่เรียกว่า Social Sanction ความต้องการที่เพิ่มขึ้นนี้เมื่อพัฒนาไปสู่ระดับเสถียรภาพจึงก่อให้เกิดสถาบันทางสังคมภายใต้โครงสร้างของสังคม โดยมีกลไกในการควบคุมสถาบันและโครงสร้างคือกฎหมาย

ทิศทางของความต้องการที่มากขึ้นได้ก่อให้เกิดพัฒนาการทางวัฒนธรรมจากความเรียบง่ายไปสู่ความซับซ้อน รวมทั้งกลไกที่ควบคุมทางสังคมจะซับซ้อนตามไปด้วย ความสัมพันธ์เหล่านี้สะท้อนถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ (Infrastructure) ไปสู่มนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ระบบความเชื่อที่อาจไม่ผูกกับเหตุผล) ที่เรียกว่า (Superstructure) และความสัมพันธ์ที่เป็นภายใต้กระบวนการพัฒนาที่มุ่งความทันสมัย ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 กลไกการทำงานของวัฒนธรรม

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม สามารถนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ วัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในสังคม ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ กฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผน ประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน มีการเรียนรู้ มีการสืบทอด และมีการ พัฒนาการปรับเปลี่ยนปรับปรุงอย่างยืดหยุ่น วัฒนธรรมมีหลายระดับ เช่น วัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมภูมิภาค วัฒนธรรมประจำชาติ วัฒนธรรมสากล

เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. ความหมายการท่องเที่ยว มีผู้ให้นิยามคำว่ากรท่องเที่ยวไว้จำนวนมาก ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ซึ่งยกตัวอย่างมาดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 15-16) ได้ให้ความหมายและคำจำกัดความ ดังนี้

1. ความหมายการท่องเที่ยว หมายถึง

1.1 เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

1.2 เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ

1.3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม ที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพ หรือหารายได้

2. คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวบางส่วน ดังนี้

2.1 ผู้เยี่ยมชมเยือน (Visitors) คือ ผู้ที่จากถิ่นพำนักของตนเอง เพื่อวัตถุประสงค์ ใดอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจพักค้างแรมหรือไม่ก็ได้

2.2 นักท่องเที่ยว (Tourist) คือ ผู้เดินทางมายังพื้นที่หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นการไปทำงานประจำหรือการศึกษาและไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงาน ประจำหรือศึกษาอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้เดินทางจะต้องค้างแรมอย่างน้อย 1 คืน มีวัตถุประสงค์ในการ เดินทางอาจเพื่อใช้เวลาว่างเพื่อการนันทนาการการพักผ่อนวันหยุด การรักษาสุขภาพ การศึกษา- เรียนรู้ การศาสนาและการกีฬา เป็นต้น

2.3 นักทัศนจร (Excursionist) คือ ผู้เดินทางที่ไม่ได้พักค้างคืน

2.4 การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) คือ การเดินทางของ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจากจังหวัดหนึ่งไปอีกจังหวัดหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่การไปทำงานประจำการศึกษา และต้องไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงาน ประจำหรือศึกษาอยู่จังหวัดที่เดินทางไป

2.5 ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourist Consumption Expenditures) คือ ค่าใช้จ่ายสำหรับสินค้าและบริการ ที่จ่ายโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (International Tourists) ระหว่างการพำนักอยู่ในประเทศไทย ไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

2.6 รายได้จากการท่องเที่ยว (Tourism Revenues) คือ รายได้ที่ประเทศไทย ได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม ในรูปของเงินตราต่างประเทศ ที่นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ จ่าย เป็นค่าสินค้าและบริการ ไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

ดุษฎี ชุมสาย, ม.ล. และ ญิบพัน พรหมโยธี (2527 : 50) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทาง แต่การเดินทางมิใช่การท่องเที่ยวเสียทั้งหมด

ปรีชา แดงโรจน์ (2544 : 29) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ 3 ประการ ได้แก่ ต้องมีการเดินทาง ต้องมีสถานที่จุดหมายปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมชม และต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง

องค์การสหประชาชาติ (2536 : 45) ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติหรือการไปร่วมประชุม แต่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพ เป็นหลักฐานหรือไปพำนักอยู่เป็นการถาวร

พอนด์ (Pond. 1983 : 35) กล่าวว่า การท่องเที่ยว คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการและการอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดความสนุกสนานในการเดินทาง

มิลล์ (Mill. 1990 : 359) กล่าวว่า การท่องเที่ยว คือ การจัดกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความประทับใจ การบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

โคลท์แมน (Coltman. 1989 : 3) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ความสัมพันธ์ซึ่งเกิดขึ้นจากความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานของรัฐบาลในท้องถิ่น และประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าว ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

ฮอลโลเวย์ (Holloway. 1983 : 3) กล่าวว่า การท่องเที่ยว คือ การที่คนเดินทางออกจากที่พัก หรือที่ทำงานไปยังสถานที่อื่น ๆ ในระยะเวลาสั้น ๆ และคนเหล่านี้จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างพักอาศัยชั่วคราวในสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อเยี่ยมชมมิตร หรือท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 23) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของ ปรัชญาการณต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่าง ๆ รวมทั้งกับรัฐบาลประเทศเจ้าภาพ และประชาชนใน

ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการในการดึงดูด ด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยม ไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สามารถนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางไปทีหนึ่ง ๆ เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ โดยมีจุดประสงค์เพื่อการพักผ่อน เพื่อความสนุกสนาน เบิกบานใจ

2. ความสำคัญของการท่องเที่ยว

นิคม จารุมณี (2536 : 5-7) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1. อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ
2. รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ได้มาในรูปแบบเงินตราต่างประเทศมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงิน
3. รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง สร้างงาน สร้างอาชีพมากมายและ เป็นการสร้างอาชีพเสริมที่ต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่น การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือการผลิตอาหาร
4. อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทในการสร้างงาน สร้างอาชีพโดยเฉพาะในธุรกิจทางตรง เช่น โรงแรม ภัตตาคาร บริษัทท่องเที่ยว เป็นต้น
5. การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นการผลิตและการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
6. อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่ายซึ่งถือว่าการเดินทางท่องเที่ยวเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งที่รัฐพึงสนับสนุน
7. อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต ไม่ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศเหมือนการเกษตรอื่น ๆ ผลผลิตของการท่องเที่ยวจึงเสนอขาย ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ โดยไม่ผันแปร
8. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ช่วยสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นเป็นมรดกตกทอดที่ควรค่าแก่การนำออกเผยแพร่ฟื้นฟู และอนุรักษ์ไว้
9. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น
10. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นมาตรการที่ช่วยส่งเสริมความปลอดภัยและความมั่นคงให้แก่พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

11. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีด้วยเป็นหนทางที่มนุษย์ต่างสังคมได้พบปะทำความรู้จักและเข้าใจกัน

วรรณภา วงษ์วานิช (2539 : 53) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ ทั้งนี้เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องใช้กำลังคนในลักษณะแรงงานต่าง ๆ และตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งที่เป็นในแหล่งท่องเที่ยวและนอกแหล่งท่องเที่ยวประชาชนบางส่วนจึงมีการเปลี่ยนแปลงจากอาชีพเกษตรกรรมมาสู่อาชีพการรับจ้างตามโรงงานและสถานบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจโรงแรม ฯลฯ ตลอดจนการเกิดอาชีพใหม่ ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ ทำให้เกิดรายได้และการสร้างงานโดยตรงจากธุรกิจท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางอ้อม เช่น การเกษตรซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบด้านอาหาร งานหัตถกรรมเพื่อผลิตสินค้าของที่ระลึก

เรย์มอนด์ (Raymond. 1989 : 175) กล่าวว่า การท่องเที่ยวจัดเป็นแนวทางที่สำคัญทางหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นแนวทางที่เป็นที่ยอมรับและตระหนักกัน โดยทั่วไป แต่ในด้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นยังไม่เป็นที่ยอมรับกันทั้งที่การท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ ตลอดจนแบบแผนการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นหรือแหล่งท่องเที่ยวในปริมาณและอัตราที่สูงมากเท่าที่คาดหวัง เพราะรายได้ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นได้รับจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งได้รั่วไหลออกไปจากระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นในรูปแบบอื่นเพื่อนำมาใช้ในธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยว

นิออน ศรีสมยง (2545 : 358) ได้กล่าวถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวถูกแบ่งออกเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวในชนบทถูกแบ่งเหมือนกับทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น มีการแบ่งแยกได้ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชนบทที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ คือ ทรัพยากรที่มีแล้วตามธรรมชาติ มีความสวยงาม เช่น ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ทะเล แม่น้ำ รวมทั้งที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ทุ่งดอกไม้ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ต้องมีศักยภาพเพียงพอที่จะถูกพัฒนาให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในชนบทได้ สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยือน

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชนบทที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีศักยภาพเพียงพอที่สามารถพัฒนาให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ เช่น บ้านเรือนที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น วัด โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ

4. รูปแบบการท่องเที่ยว

วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม (ม.ป.ป. : 5-6) สรุปรูปแบบการท่องเที่ยว ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรมเช่น สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยงรวมถึงแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่าง ๆ
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การเดินทางไปในสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ
3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวและเยี่ยมชมสถานที่แสดงถึงความป็นวัฒนธรรม เช่น การชมสถานโบราณวัตถุ โบราณสถาน ปราสาท พระราชวัง วัด ประเพณี รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย
4. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสานในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หรือแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยมีกิจกรรมเพื่อการรักษาสุขภาพเป็นกิจกรรมสำคัญของการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวสปา

นิออน ศรีสมยง (2545 : 358) ได้กล่าวถึง รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชนบทมีหลากหลายรูปแบบ เป็นกิจกรรมที่ดำเนินและจัดการ โดยผู้คนในชนบท เน้นให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมที่แตกต่างจากชีวิตประจำวันที่นักท่องเที่ยวสัมผัสอยู่ทุกวัน เป็นกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชนบท ให้นักท่องเที่ยวได้พบสิ่งแปลกใหม่ สร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นระหว่างผู้คนในเมืองและผู้คนในชนบท รูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถจัดขึ้นในชนบท มีดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน (Village based Activities) คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนในหมู่บ้านเป็นผู้จัดและดำเนินการ โดยนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจได้ใกล้ชิดกับชุมชน ได้เรียนรู้ชุมชนในชนบท เช่น กิจกรรมเดินป่าชมธรรมชาติในหมู่บ้าน โดยมีคฤหบดีท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายทางธรรมชาติของท้องถิ่นที่ได้รับการอบรม กิจกรรมนำชมแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น กิจกรรมจักรยานชมสวนเกษตรต่าง ๆ ในชนบท เป็นต้น
2. กิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรม (Cultural Shows) เช่น การแสดงพื้นบ้านประจำท้องถิ่น อาจเป็นการรำหรือการแสดงละครต่าง ๆ การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงดนตรีประจำท้องถิ่น เป็นต้น
3. การจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (Product Sales) เช่น สินค้าหัตถกรรมทั้งเครื่องจักสาน เครื่องเงิน เครื่องเงิน หรือเครื่องหนัง ที่ผลิตโดยผู้คนในท้องถิ่น อาหารประจำท้องถิ่น เป็นต้น

4. กิจกรรมการพักค้างแรมในหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมที่จัดให้นักท่องเที่ยวได้พักแรมกับชาวบ้านในท้องถิ่นได้รวมกิจกรรมกับชาวบ้าน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันจัดกิจกรรม การพักค้างแรมกับชาวบ้านได้แก่ การจัดการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ (Home Stay)

5. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แมคอินทอช และ โกลด์เนอร์ (McIntoch and Goeldner. 1986 : 112-113) อธิบายว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ หรือประเทศอื่น ๆ เพื่อเข้าใจและซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของประชาชนเหล่านั้น ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นการก่อให้เกิดความรู้ และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคน ทั้งโลกเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่สันติสุขในการอยู่ร่วมกันทั้งปัจจุบันและอนาคต

ไรท์ซิงเกอร์ (Reisinger. 1994 : 24-28) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความสนใจพิเศษในการสืบค้นและแสวงหาประสบการณ์การมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความงาม สติปัญญา อารมณ์และจิตใจ

สมิท (Smith. 1989 : 2-3) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทำให้นักท่องเที่ยวได้ ชิมซบและมองเห็นถึงวิถีชีวิตของสังคมในอดีตผ่านสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็น เช่น แบบบ้าน งานหัตถกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากินและการแต่งกาย

ไพแกรม (Pigram. 1993 : 156-174) กล่าวว่า สิ่งจูงใจสำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องของความแตกต่างในวิถีชีวิต การแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดซึ่งกันและกัน

คริปเพนดอร์ฟ (Krippendorf. 1987 : 37) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต้องให้การศึกษแก่นักท่องเที่ยวและกิจกรรมจากการท่องเที่ยวเกื้อหนุนให้เกิดการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น แต่ต้องไม่ทำให้เกิดการซื้อขายวัฒนธรรมโดยคนท้องถิ่นผลิตวัฒนธรรมขายให้นักท่องเที่ยว พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อาจเป็นธรรมชาติ พื้นที่ในเมืองหรือในหมู่บ้านชนบทก็ได้

ริชชี และซันส์ (Ritchie and Zins. 1978 : 257) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีดังนี้

1. งานหัตถกรรม
2. ภาษา
3. ขนบธรรมเนียม พิธีปฏิบัติ
4. ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร การทำอาหาร
5. ศิลปะ และดนตรี รวมไปถึงภาพวาดและรูปปั้นแกะสลัก

6. ประวัติศาสตร์ และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น
7. ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะในท้องถิ่น
8. งานสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่และดั้งเดิมในท้องถิ่น
9. ศาสนารวมไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ
10. ระบบการศึกษา
11. เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย
12. กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ

โคลท์แมน (Coltman. 1989 : 65) ได้สรุปแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 9 ประการ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม
2. การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ และความต้องการของชุมชนว่า ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนมากน้อยเพียงใด
3. วิธีและความถี่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว ควรได้รับความเห็นความชอบจากประชาชนในท้องถิ่น เพราะเป็นเครื่องวัดว่าท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องการนักท่องเที่ยวประเภทใด และจำนวนเท่าไร
4. ควรมีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการพยายามทำให้ท้องถิ่นเป็นสถานที่พักผ่อนที่มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพ
5. ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวัง และต้องวางแผนรองรับในเรื่องนี้เอาไว้ด้วยเพื่อรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่
6. เงินทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารการท่องเที่ยว ควรมาจากชุมชนเจ้าของท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทางทิศที่ต้องการได้
7. ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และงานเทศกาลที่จัดขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยว
8. เรื่องงานและงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ทางท้องถิ่น
9. ก่อนลงมือการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพยายามขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เรียบร้อย

กระทรวงวัฒนธรรม (2549 ก : 85) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน หมู่บ้าน แหล่งโบราณคดี พิพิธภัณฑสถาน และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ศุ่ย ชุมสาย, ม.ล. และฉวีพิน พรหมโยธี (2527 : 60) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในสถาบันหรือสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงหรือในประเทศที่น่าสนใจก็เพื่อศึกษาพิจารณาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มุมมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เพื่อชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องโยงกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เพื่อติดตามความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีปัจจุบัน เพื่อชมศิลปะนานาพรรณ ในหอศิลปะเพื่อนมัสการศูนย์ศาสนาที่สำคัญ เพื่อร่วมปฏิบัติในงานมหรกรรม งานฉลอง และเพื่อชมการแสดงศิลปะครั้งสำคัญ ๆ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 5) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม

บริษัทมรดกโลก จำกัด (2537 : 5) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) เป็นกลไกที่แยก นักท่องเที่ยว ออกจาก นักเที่ยว ได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่อาชีพฐานะทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์ รสนิยม และความสนใจที่ค่อนข้างไปทางการศึกษา ทำให้ อยากเห็นรู้อยากเห็น ความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสถานที่ที่ไปพบเห็น เพื่อเปรียบเทียบกับบ้านเมืองของตน สะท้อนถึงความเป็นนักคิด นักจัดการที่แสวงประสบการณ์ เพื่อปรับปรุงคุณภาพมากกว่าสนุก อย่างเดียว เหมือนกับนักเที่ยวทั้งหลายที่เอาความพึงพอใจของตนเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างหนึ่งอย่างใดต่อชุมชนหรือประเทศที่ตนไปเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 31) สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยววัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคมเป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

ชลลดา มงคลวนิช (2546 : 27) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวซึ่งมีจุดสนใจอยู่ที่วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของผู้คน การเที่ยวชมงานประเพณีของราชสำนัก และประเพณีพื้นบ้าน เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

ปริตดา เฉลิมเผ่า (2540 : 55) กล่าวว่า วัฒนธรรมมีการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปอยู่เรื่อย ตรายใดที่สังคมและความเชื่อของคนเกิดการเปลี่ยนแปลง การท่องเที่ยวไม่ได้ทำลายหรือส่งเสริมวัฒนธรรม แต่วิธีการที่เราจัดการกับการท่องเที่ยวต่างหากที่สำคัญ แต่การศึกษานี้ก็ได้ชี้ให้เห็นด้วยว่าการท่องเที่ยว ก็สามารถจะมีผลในทางที่ดี และมีส่วนช่วยรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นได้

เช่นกัน การที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นเครื่องดึงดูดนักท่องเที่ยวในระดับชาติ มีผลให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน การท่องเที่ยวอาจสามารถกลายเป็นเครื่องมือที่จะช่วยรักษาส่วนของวัฒนธรรมที่มีคุณค่าไว้ได้ แต่การที่จะทำเช่นนั้นได้ เราจะต้องไม่ไปเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของเราเองเพื่อให้เข้ากับบริบทและความชอบของนักท่องเที่ยว สิ่งที่เราควรทำคือ ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมของเรา จนสามารถช่วยรักษาวัฒนธรรมของเราด้วย

รัฐทิทยา หิรัญยหาดี (2544 : 14-15) กล่าวว่า การใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวควรใช้ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบเดิม และวัฒนธรรมที่ประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย ถ้าในกรณีท้องถิ่นมีวัฒนธรรมดั้งเดิมก็ควรปล่อยไว้อย่าไปตัดแปลงอะไร แต่ในบางโอกาสที่เป็นการแสดงให้นักท่องเที่ยวต่างท้องถิ่นมาชม เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย และเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมพอสมควร อาจมีการดัดแปลงให้กะทัดรัด เช่น การแต่งตัวให้ดูสวยงามขึ้นแต่ไม่ควรให้เสียพื้นฐานเดิมของวัฒนธรรม อย่างเช่น การที่กรมศิลปากรนำเอาสิ่งเก่า ๆ มาประยุกต์ดัดแปลงนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้ว แต่ในส่วนของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เขาเล่นกันแบบเดิมก็คงไว้เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินในแต่ละระดับแต่ละกลุ่มบุคคล

รัฐทิทยา หิรัญยหาดี (2544 : 15) กล่าวว่า การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบริการนักท่องเที่ยว นั้นถ้าหากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องหวังผลกำไรจนเกินควร และขาดสำนึกของนักอนุรักษ์ ก็จะทำให้เกิดการประยุกต์ดัดแปลงจนผิดเพี้ยนกระทั่งไม่มีเอกลักษณ์ และด้วยคุณค่าลงไปถึงที่ตามมาในที่สุดก็ไม่สามารถดึงดูดความสนใจและความเสื่อมความนิยมไปจากนักท่องเที่ยว

รัฐทิทยา หิรัญยหาดี (2544 : 13) กล่าวว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ งานเทศกาลประเพณี งานศิลปะและหัตถกรรม สินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนภาพวิถีชีวิตและอักษาศิลป์ไม่ตรีของประชาชนในท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เพิ่มรสชาติในการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

รัฐทิทยา หิรัญยหาดี (2544 : 13) กล่าวถึง บทบาทวัฒนธรรมไทยจากการท่องเที่ยว จากการแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็นประเทศใหญ่ 3 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทธรรมชาติ ประเภทสถานที่ ประเภทประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน และประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม ซึ่งพบว่านอกจากประเภทแรกแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวล้วนจัดอยู่กลุ่ม ของวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยพิจารณาจากความหมาย และลักษณะของวัฒนธรรมประเภทที่ 2 เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตน เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน ส่วนประเภทที่ 3 เป็นต้นตอมาจากแนวความคิด ความเชื่อ วิถีประเพณี ซึ่งเป็นนามธรรมแต่ได้มีการพัฒนาจนมี

องค์ประกอบมาเสริมขึ้นจนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบประกอบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกับทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง สำหรับประเทศไทย วัฒนธรรมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางวัดอุทยาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ วัฒนธรรม การละเล่น พื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นต่างๆ ตลอดจนวิถีความเป็นอยู่ และอัธยาศัยไมตรีของคนไทย ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมมากมายหลากหลายประเภท แต่เมื่อรวมกันแล้วกลับมีความสอดคล้อง ผสมผสาน และกลมกลืนเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่าง สมบูรณ์

จากเอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถนำเสนอองค์ความรู้ สรุปได้ ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม โบราณวัตถุสถาน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งใจ ในวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ โดยคำนึงการอนุรักษ์สิ่งที่ดึงดูดใจของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป อีกทั้งต้อง เป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงการอนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดย ให้เกิดผลกระทบกับวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น รวมถึงการถูกรบกวนทางวัฒนธรรมจาก ภายนอกให้น้อยที่สุด

6. แนวคิดเกี่ยวกับโฮมสเตย์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 10-11) กล่าวถึงการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ดังนี้
กำเนิดของโฮมสเตย์ (Home Stay)

จุดเริ่มต้น และความเป็นมาของ โฮมสเตย์ ในทวีปยุโรปในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นช่วงหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 ผู้คนเริ่มแสวงหาแหล่งท่องเที่ยว และที่พักที่ห่างไกลชุมชน เมือง และร่องรอยความกดดันของสงคราม ไปสู่พื้นที่ชนบทที่เต็มไปด้วยความสงบร่มรื่น ธรรมชาติที่สวยงาม ก่อให้เกิดที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยวประเภทใหม่ ๆ ขึ้น ได้แก่ Bed & Breakfast บ้านพักในฟาร์ม (Farm House) เกสต์เฮาส์ (Guest House) และโฮมสเตย์ที่มีลักษณะ คล้ายกัน แต่เรียกชื่อแตกต่างกันไป ตามพื้นที่ประเทศ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะเรียกชื่อแตกต่างกันไป แต่ทั้งหมดดำเนินการภายใต้แนวคิดเดียวกันคือ ถือว่าผู้ที่เข้ามา พักเป็นแขกของบ้านมิใช่นักท่องเที่ยว (Be a Guest, not Just a Tourist) และอยู่ภายใต้ การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545 : 4-7) กล่าวถึงความเป็นมาเรื่อง Home Stay ในประเทศไทย ว่า จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฯ ฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชน และการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นแรงผลักดันให้องค์กร

ท้องถิ่น และหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยว เป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรม Home Stay ก็เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากทั้งจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐจากการติดตามความเป็นมาพบว่า Home Stay ภายในประเทศไทยเกิดขึ้นมานาน แต่รูปแบบและกิจกรรมอาจแตกต่างกันหลากหลาย หากวิเคราะห์จากอดีตที่ผ่านมา สามารถสรุปได้ตามยุคสมัย ดังนี้

ยุคเริ่มต้น (ปี 2503-2525)

กระจายอยู่ในกลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ต้องเรียนรู้วิถีชีวิต รับผิดชอบต่อปัญหาในชนบท เพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติกระจายอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจะพักตามบ้าน ชาวเขา โดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางการเดินป่า

ยุคกลาง (ปี 2526-2536)

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น การพักค้างในรูปแบบ Home Stay ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปยังหมู่บ้าน ชาวเขา ที่กว้างขวางมากขึ้น ในระยะนี้การท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์ป่าที่มีการจัด Home Stay เริ่มสร้างปัญหาสังคม อาทิ ปัญหาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการปล้น ขโมย ปัญหาการฆ่าชิงทรัพย์ กลุ่มนักพัฒนา นักกิจกรรม ที่เติบโตมาจากการทำกิจกรรมในสมัยนักศึกษา เริ่มทำงานในรูปแบบของ องค์กรพัฒนาเอกชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม มีรูปแบบการเดินทาง เพื่อศึกษาดูงานด้านการพัฒนา ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของ Home Stay แต่ยังคงเผยแพร่ในคนเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ยุคหลังปี 2537

ยุคนี้ เป็นยุคเน้นกระแสการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบได้ว่า การท่องเที่ยวจะมีแนวโน้ม ที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระยะประมาณปี 2537-2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย เริ่มมีการท่องเที่ยวในรูปแบบ Home Stay โดยกลุ่มนำร่องคือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคมทั้งรุ่นเก่า และรุ่นใหม่ เท่าที่สืบค้นพบว่า พื้นที่ที่ดำเนินการเรื่อง Home Stay เป็นพื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทย เข้ามาดำเนินการ เช่น เกาะยาว จังหวัดพังงา (กลุ่มประมงชายฝั่ง/ อวนลาก อวนรุน) หลังจากพื้นที่เกาะยาว จังหวัดพังงา ได้มีพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น อาทิ หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก) บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม (เกษตรยั่งยืน) ปี 2539 เป็นต้นมา ได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวโดยนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวผสมผสานระหว่าง Adventure Ecotourism และ

Home Stay จากการที่รัฐบาลได้ประกาศให้ปี 2541-2542 เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand 1998-1999) ทุกหน่วยงานของรัฐ มีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรม Home Stay เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อย หมู่บ้านชาวเขา ก็มีการสนับสนุนการจัดกิจกรรม Home Stay ด้วยเช่นกัน ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น ทั้งในกลุ่มชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนกรรมของท้องถิ่น โดยมี Home Stay ที่มีความหมายมากกว่าเป็นที่พัก เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลาง และจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย ทั้งนี้ หน่วยงานที่สนับสนุนกิจกรรม Home Stay เช่น ส่วนราชการในจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มีแนวคิดหลักที่จะใช้ Home Stay เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งบางพื้นที่อาจไม่จำเป็นต้องจัดเป็น Home Stay แต่เป็นเพียงการท่องเที่ยวลักษณะ Home Visit หรือ การเรียนรู้วิถีชีวิต โดยไม่ต้องพักแรมก็ได้ กิจกรรมที่พัก Home Stay จึงเป็นทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงชุมชน หรือการท่องเที่ยวในชนบทเท่านั้น หากจะกำหนดรูปแบบของกิจกรรม ที่พัก Home Stay เป็นรูปแบบเฉพาะในประเทศไทย และการกำหนดชื่อเฉพาะเพื่อเป็น Image ด้านการตลาดเช่นเดียวกับ T-House ของประเทศเนปาล โดยให้กำหนดชื่อ Baan Phak เป็นชื่อเฉพาะของกิจกรรมที่พัก Home Stay ในประเทศไทย เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยวที่จะต้องพักร่วมกับเจ้าของบ้านพร้อมที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม

7. การจัดการและกิจกรรมโฮมสเตย์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545 : 8-13)

หลักการของโฮมสเตย์ เป็นเรื่องที่สำคัญ ที่ทุกฝ่ายตั้งแต่รัฐบาล ไปจนถึงชุมชน จะต้องเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อมิให้การส่งเสริม และพัฒนาเกี่ยวกับโฮมสเตย์หลงทาง และก่อให้เกิดปัญหา ตามมาภายหลัง ประการแรก ต้องไม่ถือเป็นนโยบายว่า จะต้องมิโฮมสเตย์เกิดขึ้นในทุก ๆ หมู่บ้าน แต่ต้องคำนึงถึง ความพร้อม ความรู้ ความเข้าใจของชุมชนเป็นสำคัญ และชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยเน้นจุดขายอยู่ที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ และให้เข้าใจตั้งแต่เริ่มแรกว่า การท่องเที่ยวจะเป็นเพียงรายได้เสริม มิใช่รายได้หลักของชุมชน โดยสรุปชุมชนต้องมีความเข้มแข็ง มีความรู้เท่าทันสิ่งที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง และเข้าใจวัตถุประสงค์ของสิ่งที่ตนกำลังดำเนินการ เนื่องจากโฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรม

ชนบท มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่บ้านพักในชุมชน ดังนั้น การจัดการเกี่ยวกับที่พัก จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ที่ชุมชนหรือเจ้าของบ้านต้องมีหลักและแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งอาจเรียกว่าบัญญัติ 10 ประการ ดังนี้

1. เติงนอนที่สบายในราคา สมเหตุสมผล
2. ห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด
3. อาหารพื้นบ้านง่าย ๆ แต่ปรุงมาอย่างดี
4. ทิวทัศน์และธรรมชาติของชนบทที่สวยงาม
5. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น
6. กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ อาทิ เดินป่า ตกปลา ชิม้า ปีนเขา ชี่จักรยาน
7. ร้านค้าทั่วไปและร้านจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก
8. ความบันเทิง อาทิ ดนตรี การเดินรำ การแสดงพื้นบ้าน
9. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
10. ความเป็นมิตรและรอยยิ้มของ เจ้าบ้าน

แนวทางของโฮมสเตย์ หรือบัญญัติ 10 ประการ ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า เกี่ยวข้องกับการจัดบ้านพัก 5 ข้อด้วยกัน ได้แก่ 1,2,3,4, และ 10 ส่วนข้ออื่น ๆ กล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว และเป็นกิจกรรมที่ชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นการจัดการแต่อย่างใดจากบัญญัติ 10 ประการของการจัดการที่พักโฮมสเตย์ดังกล่าวมาแล้ว หากพิจารณารายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโฮมสเตย์โดย คำนึงถึงคุณภาพและมาตรฐาน ควรมียอดประกอบหรือมาตรฐาน 7 ด้าน โดยในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านที่พัก ประกอบด้วย
  - 1.1 โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคง
  - 1.2 บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และแสงสว่างส่องเข้าไม่มีกลิ่นอับ มีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้
  - 1.3 มีเตียงที่นอนสบาย
  - 1.4 มีห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด
  - 1.5 มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้ง
  - 1.6 มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ
  - 1.7 มีการดูแลสภาพแวดล้อมของบ้านพักอยู่เสมอ
2. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย
  - 2.1 มีกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ชิม้า ปีนเขา ชี่จักรยาน ฯลฯ

- 2.2 มีกิจกรรม ฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน
- 2.3 มีกิจกรรมต้อนรับ ตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ
- 2.4. มีกิจกรรมบันเทิง เช่น คอนเสิร์ต การเต้นรำ การแสดงพื้นบ้าน
- 2.5. มีกิจกรรมท่องเที่ยว ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
3. ด้านการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย
  - 3.1 มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย
  - 3.2 มีเครื่องมือ และวิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ เมื่อเกิดเหตุร้าย
  - 3.3 มีเครื่องมือสื่อสาร ตลอดจนการเคลื่อนย้ายที่เหมาะสม กรณีนักท่องเที่ยว

เจ็บป่วย

- 3.4 มีการคัดเตือนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สิน
- 3.5 มีการดูแลและซ่อมแซมสิ่งต่าง ๆ ในที่พัก เพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ
4. ด้านการบริหารจัดการและการบริการ ประกอบด้วย

กลุ่มชาวบ้าน

- 4.1 มีการรวมกลุ่มชาวบ้าน จัดการในรูปแบบของชมรม หรือสหกรณ์ หรือ
- 4.2 มีคณะกรรมการทำหน้าที่ บริหารโครงการ อย่างเป็นรูปธรรม
- 4.3 มีการกำหนดข้อปฏิบัติ สำหรับให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่

ขัดต่อวัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อ ของชุมชน

นักท่องเที่ยว

- 4.4 มีระบบการจองบ้านพักล่วงหน้า และลงทะเบียน เพื่อให้ทราบข้อมูล
- 4.5 มีรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและบริการต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบ

ชัดเจน

- 4.6 มีข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเลือก
  - 4.7 ชุมชนไม่หวังจะสร้างรายได้ จาก Home Stay อย่างเดียว และต้องไม่มี
- ผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของชุมชน

- 4.8 มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ ที่เป็นคนท้องถิ่น

5. ด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย

- 5.1 มีแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ประวัติศาสตร์
- 5.2 มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- 5.3 มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ
- 5.4 มีสถานพยาบาล ไพรณิย์ และธนาคาร อยู่ไม่ไกลเกินไป

5.5 พื้นที่หลัก ยังคงสภาพเดิม ของชุมชนท้องถิ่น รักษาวัฒนธรรม และ ประเพณีเก่าแก่

6. ด้านมูลค่าเพิ่ม ประกอบด้วย

- 6.1 มีร้านขายของที่ระลึก
- 6.2 มีผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้าน และใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นผลิต
- 6.3 มีโอกาสได้เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน
- 6.4 มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ ของชุมชน ในด้านการให้บริการที่

ประทับใจ

7. ด้านการส่งเสริมการตลาด และการทำประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย

- 7.1 มีคู่มือการท่องเที่ยวเป็นของตนเอง
- 7.2 มี Website เผยแพร่ข้อมูล การท่องเที่ยว
- 7.3 มีรายชื่อ อยู่ในคู่มือการท่องเที่ยว Home Stay ของกระทรวง
- 7.4 มีแผนที่ แสดงที่พัก และเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว
- 7.5 มีตารางกิจกรรม ที่หลากหลาย ให้เลือก

8. แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยว

จิราวรรณ กาวิละ (2544 : 28) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบที่มีคุณค่าทางสังคมหลาย ๆ ระบบของแหล่งท่องเที่ยวนั้น เช่น พฤติกรรมของคน ความสัมพันธ์ทางครอบครัว วิถีชีวิต ความปลอดภัย ศีลธรรมจรรยา การแสดงที่สร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลงในหน่วยต่าง ๆ ของสังคม

Archer and Cooper (1994 : 80) กล่าวว่า ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละประเทศหรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันแต่ต่างภูมิภาค อาจเป็นสิ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น แต่ในความแตกต่างทางกายภาพหรือวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนท้องถิ่นอาจก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งกันได้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545 : 13-14) ได้กล่าวถึงการกำหนดแนวทางการพัฒนากิจกรรมที่พิกัดสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Bann Phak) ทั้งทางด้านบวกและด้านลบไว้ดังนี้

1. ผลกระทบเชิงบวก

- 1.1 ก่อให้เกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น
- 1.2 เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน
- 1.3 นักท่องเที่ยวมีโอกาสเรียนรู้และศึกษาวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมของ

ชุมชนอันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์หวงแหนและภูมิใจในวัฒนธรรม

2. ผลกระทบเชิงลบ

2.1 วัฒนธรรมชุมชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้ง่ายหากชุมชนไม่เข้มแข็ง

2.2 ชุมชนจะมุ่งหวังจะสร้างรายได้จากการจัดกิจกรรมที่พิกัดสัมผัสวัฒนธรรมชนบทเพียงอย่างเดียว อันจะก่อให้เกิดการประกอบการด้านที่พิกัดในเชิงธุรกิจและมีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิม

2.3 เกิดการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชน ขอบเขต วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

สุทธิธิ์ ชูชาติ (2544 : 185-186) สรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีผลกระทบในด้านบวกต่อระบบเศรษฐกิจ หลายประการ คือ ทำให้เกิดการลงทุน ประชาชนและรัฐบาลมีรายได้ เกิดการจ้างงานและเกิดการกระจายรายได้ การท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดผลเสียในด้านเศรษฐกิจเนื่องจากทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้นทั้งนี้เพราะปริมาณของสินค้าในท้องถิ่นมีน้อยไม่เพียงพอสนองความต้องการของผู้บริโภค เงินตรารั่วไหลออกต่างประเทศ เพราะการสั่งซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคหรือสินค้าประเภททุน เช่น เครื่องจักร หรืออุปกรณ์อื่น ๆ เกิดการผูกขาดรายได้ ที่ดินสิ่งก่อสร้างราคาสูงกว่าปกติ

2. ผลกระทบด้านสังคมวัฒนธรรม ผลกระทบด้านสังคมวัฒนธรรม เกิดจากการเผยแพร่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง และเกิดการยอมรับหรือเกิดการต่อต้าน หรือเกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่ ในบางครั้งนักท่องเที่ยวต้องการซื้อของที่ระลึก ซึ่งสร้างจากการเลียนแบบวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว จึงเกิดการผลิตสินค้าเลียนแบบ ส่งผลให้เกิดการซื้อขายวัฒนธรรม การส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมผลิตสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม

3. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม 2 ประการ คือ ความกลมกลืน และความขัดแย้ง ความกลมกลืนระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมแต่ความกลมกลืนจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในด้านความขัดแย้งระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยว เกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยวทำลายสิ่งแวดล้อม อาจมีสาเหตุมาจากปริมาณนักท่องเที่ยวมากเกินไป ขาดการวางแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิด ปัญหาขยะ อากาศเสีย น้ำเสีย การก่อสร้างซึ่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

นิธิ์ เอียวศรีวงศ์ (2532 : 121) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นว่า มีความสำคัญมากและจำเป็นต้องหาช่องทางแก้ไข โดยทำให้การท่องเที่ยว

เข้ามาเพิ่มศักยภาพในการพึ่งตนเอง หรืออำนวยความสะดวกที่หลากหลายให้แก่ผู้คนในวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น

รัฐทิติยา หิรัญยหาต (2544 : 13-14) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม สิ่งที่เป็นผลดีและผลเสียได้ดังนี้

1. ผลกระทบด้านบวก

1.1 ทางสังคม จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ซึ่งกันและกันรวมทั้งเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก

1.2 ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นจะก่อให้เกิดการพัฒนาและการฟื้นฟูทางด้านศิลปะและงานหัตถกรรมท้องถิ่น ตลอดจนเทศกาลงานประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของชุมชน อีกทั้งยังสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

2. ผลกระทบด้านลบ

2.1 ทางสังคม ทำให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ดั้งเดิมทางวัฒนธรรม จากกระบวนการปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง ทัศนคติ ความเชื่อ การแต่งกาย พฤติกรรม และรูปแบบการบริโภคของคนในท้องถิ่น เนื่องมาจากการเอาอย่างนักท่องเที่ยว

2.2 ทางด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจเกิดความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น เพราะความแตกต่างกันในทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และทัศนคติ อีกทั้งการท่องเที่ยว อาจมีส่วนกระตุ้นให้เกิดธุรกิจที่ผิดกฎหมาย เช่น การพนัน การค้าประเวณี ยาเสพติดฯ ขึ้นในชุมชน

เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์และพลวัต

1. ความหมายกระบวนการทัศน์

ชลลดา ทองทวี (2547 : เว็บไซค์) ให้ความหมายของกระบวนการทัศน์ว่า หมายถึงความสำเร็จทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นสากล กระทั่งเป็นตัวอย่าง (แนวคิด ค่านิยม ความเชื่อ) ในการมองปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน

ชลลดา ทองทวี (2547 : เว็บไซค์) ได้ให้นิยามกระบวนการทัศน์ว่า คือ ชุดแนวคิด (Concepts) ค่านิยม (Values) ความเข้าใจรับรู้ (Perceptions) และการปฏิบัติที่มีร่วมกันของคน

กลุ่มหนึ่ง ชุมชนหนึ่ง ที่ก่อตัวเป็นแบบแผนของทัศนียภาพเฉพาะแบบหนึ่ง เกี่ยวกับความจริง (Reality) ซึ่งเป็นฐานของวิถีของการจัดการตนเองของชุมชนนั้น

Smith (1989 : 92) ให้คำจำกัดความ ว่า กระบวนทัศน์ คือ วิถีทางที่เรามองโลก ดังเช่น ปลา มอง ถ้ำ

ชลลดา ทองทวี (2547 : เว็บไซต์) กล่าวว่า กระบวนทัศน์ คือ แนวทางพื้นฐานว่า ด้วยความคิด การรับรู้ คุณค่า และการปฏิบัติที่สัมพันธ์เป็นการเฉพาะกับวิสัยทัศน์แห่งความจริง

เชิขรชัย เอี่ยมวรเมธ (2536 : 1080) ให้ความหมาย (Paradigm) คือ แบบอย่าง ตัวอย่าง การสาธิต

มนตรี สามเมือง (2543 : 21) กล่าวว่า คำว่ากระบวนทัศน์ (Paradigm) เป็นคำที่ Thomas Khun คิดขึ้นเมื่อประมาณเกือบร้อยปีมาแล้ว ในตอนนั้นคำนี้ไม่มีใครรู้จักและไม่รู้ ความหมาย เพราะว่าคำนี้ค่อนข้างจะเป็นนามธรรม คนเขียนพยายามอธิบายแค่ไหนก็ไม่เข้าใจ ต่อมาในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา คนพูดถึงคำนี้กันมากขึ้นและเห็นความสำคัญของคำ ๆ นี้มากยิ่งขึ้น Paradigm คนแปลเป็นภาษาไทยว่า กระบวนทัศน์ ทัศน์ มาจากคำว่า ทัศนะ หมายถึง การมองดู มองเห็น กระบวน หมายถึง รูปแบบ รวมความแล้ว หมายความว่า รูปแบบของการมองของแต่ละคน คือ คนเรามีจุดยืน มีความเชื่อ มีภูมิหลัง มีวัฒนธรรม มีขนบธรรมเนียมประเพณี มีสังคม มีบริบท มีสิ่งแวดล้อมต่างเป็นของตนเองกันหมดทุกคน แต่ละคนมาจากที่ต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นเราจะมองอะไร จึงมองไม่เหมือนกัน เพราะว่าจุดยืนของคนเรามาจากคนละที่กัน คิดอะไรก็อาจไม่เหมือนกัน ดังนั้นเวลามองทัศนะ หรือกระบวนทัศน์จะไม่เหมือนกัน ความหมาย หรือความสำคัญมันมีอยู่ที่ว่า ถ้าเรามองสิ่งไหนเราก็จะเชื่อไปตามสิ่งนั้น เวลาเรามองอะไร เราคิดอะไร ก็จะคิดไปตามมุมมองที่เรามีอยู่ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเราคิดว่าคน ๆ นี้เป็นคนเลว ถึงแม้ว่าเขาจะทำอะไรดีแสนดี เราก็คิดว่าเขาเป็นคนไม่ดี เพราะมีทัศนคติที่ไม่ดีกับคนนั้น ในทำนองกลับกัน ถ้าเราเชื่อว่าเขาเป็นคนดี เรามองอะไร ๆ ก็ดีไปหมด แต่ความหมายของกระบวนทัศน์ที่มีผลต่อการพัฒนา ก็คือว่า ถ้าคนเราไม่สามารถสลัดมุมมองเก่าออกไป แล้วมองด้วยมุมมองใหม่ เราก็คงไม่สามารถมองเห็นสิ่งใหม่ ในสังคมไทยเรามีการพูดถึงกระบวนทัศน์กันมากขึ้น เรามองว่าในการบริหารจัดการ หรือการแก้ไขปัญหาของประเทศในการพัฒนาประเทศหรืออะไรต่าง ๆ ก็ เช่นเดียวกันจะประสบความสำเร็จได้เราต้องมีกระบวนทัศน์ที่ถูกต้อง และเป็นกระบวนทัศน์ใหม่

ธีรวิทย์ ภิญญโณณัฐการต์ (2539 : 31-33) ได้เสนอแนวคิดของโทมัส คูห์น (Thomas Kuhn) ศาสตราจารย์ทางปรัชญาและประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์ แห่งสถาบันเอ็มไอที โดยคูห์น กล่าวว่าหัวใจของกระบวนทัศน์ (Paradigm) คือ Breakthrough อันหมายถึงการค้นพบที่ช่วยให้ฝ่ายแนวคิดดั้งเดิมหมดไป เป็นการปฏิวัติแนวคิดเพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นการช่วยแก้ปมปริศนา

ของจักรวาลให้ดีกว่าเดิม นอกจากนั้น Paradigm ยังถูกนำไปอธิบายและแปลความว่าเป็นการถอด สลักโครงสร้าง (Deconstruction) ของความคิดและประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกัน

ชลลดา ทองทวี (2547 : เว็บไซต์) อธิบายคำว่ากระบวนทัศน์ (Paradigm) ใน บุพนิมิตแห่งกระบวนทัศน์ใหม่ หมายถึง กระบวนทางความคิด ทางการรับรู้ ทางวิถีคิด และการ สะท้อนความคิด ให้เป็นความหมายหรือให้มีคุณค่าของมนุษยชาติ สำหรับดำรงอยู่ ในช่วงเวลาหนึ่ง

ชมพูนุท บุญรักษา (2545 : 7) กล่าวว่า กระบวนทัศน์ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Paradigm หมายถึง ทรศนะในฐานะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างอันกำหนดแบบแผนการคิด และการปฏิบัติในประชาคมหนึ่ง ๆ เมื่อใดทรศนะพื้นฐานดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้แบบ แผนการคิดการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยทั้งกระบวน ซึ่งเรียกว่าเป็นการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์

ชลลดา ทองทวี (2547 : เว็บไซต์) กล่าวว่า กระบวนทัศน์นั้น หมายถึง ทัศนะ แม่บท หรือ รากฐานของ วิถีคิดทั้งหมด เป็นทัศนะพื้นฐานหรือรากฐาน ซึ่งสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวิถี คิดต่าง ๆ และ กำหนดวิถีคิดของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ กัน และ กล่าวว่า กระบวนทัศน์ หมายถึง แบบแผนการคิดหรือทัศนะพื้นฐานในการมองโลกและชีวิตซึ่งมีเนื้อหาว่าด้วยความจริงหรือ สาระดีของสรรพสิ่งและ/หรือความสัมพันธ์ ของสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นมิติด้านอภิปรัชญา รวมทั้งมิติ ด้านญาณวิทยา ที่ว่าด้วยวิถีทางหรือวิธีการรู้ความจริงหรือสาระดี ตลอดจนธรรมชาติหรือ ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง โดยแบบแผนการคิดหรือทัศนะดังกล่าว เป็นตัวกำหนดระบบคุณค่า และแบบแผนของระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติของประชาคมหนึ่ง ใน ระยะเวลาหนึ่ง และให้ความหมาย กระบวนทัศน์ คือ กระบวนทางความคิด ทางการรับรู้ ทางวิถี คิด และการสะท้อนความคิดให้เป็นความหมายหรือให้มีคุณค่าของมนุษยชาติ ในชุมชนหนึ่ง สำหรับดำรงอยู่ ในช่วงเวลาหนึ่ง

เสรี พงศ์พิศ (2547 : 14) ให้ความหมายว่า กระบวนทัศน์ หมายถึง วิถีคิด วิถีปฏิบัติ วิถีให้คุณค่า ซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความเป็นจริงแบบหนึ่ง บางคนแปลว่า ทัศนะ แม่บท เพราะเป็นทัศนะพื้นฐานที่เป็นตัวกำหนดวิถีคิด วิถีปฏิบัติ วิถีให้คุณค่า และวิถีชีวิตทั้งหมดของผู้คน

นิตา ชูโต (2545 : 7) อธิบายว่า กระบวนทัศน์ มาจากคำกริยาภาษากรีก คือ (Paradigm) แปลว่า การแสดงให้เห็นไว้ข้างเคียงกัน หรือ การแสดงตัวอย่างให้เห็น

บุญมี ทรัพย์จอเพชร (2548 : เว็บไซต์) กล่าวว่า กระบวนทัศน์ คือ กระบวนคิด วิเคราะห์ วิถีคิด วิถีปฏิบัติ แนวการดำเนินชีวิต มาทบทวนใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับยุค และ สถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ยุค ศรีอาริยะ (2539 : 3) กล่าวว่า กระบวนทัศน์ คือชุดของภูมิปัญญาหรือความรู้ที่ค่อนข้างเป็นระบบ รวมทั้งลัทธิความเชื่อต่าง ๆ อย่างเช่น ความเชื่อทางศาสนา รวมทั้งลัทธิความเชื่อต่าง ๆ อย่างเช่น ลัทธิสังคมนิยมก็ถือว่าเป็นกระบวนทัศน์หนึ่ง ๆ เป็นต้น

มนตรี สามเมือง (2543 : 21) กล่าวว่า กระบวนทัศน์มาจากคำว่า Paradigm ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดของ Thomas S. Khun ในงานเขียนเรื่อง The Structure of Scientific Revolutions แนวคิดนี้เป็นการอธิบายการพัฒนาทางความคิดอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ระบบคิดพื้นฐานในการอธิบายโลกอย่างเป็นระบบก็จะเปลี่ยนไปด้วย ถ้ามองย้อนไปในอดีต ในยุคแรกของการกำเนิดขึ้นของอารยธรรมมนุษย์ ซึ่งเรียกว่ายุคระบบเมืองโบราณ (หรือยุคที่อาณาจักรหรืออำนาจการเมืองสูงสุด) ชุดความเชื่อยุคเศรษฐกิจเงินตรา ชุดความคิดก็แปรเปลี่ยนสู่ระบบคิดที่เรียกว่า วิทยาศาสตร์ และอาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ กับการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยประวัติศาสตร์เกิดขึ้นสอดคล้องกันเสมอ กระบวนทัศน์จะมีการเคลื่อนไหวในเชิงปฏิเสธ ตัวอย่างเช่น ความคิดวิทยาศาสตร์กำเนิดขึ้นมาจากการปฏิเสธความเชื่อทางศาสนา

ชมพูท นุญรักษา (2545 : 5) ให้ความหมายว่า กระบวนทัศน์ หมายถึง วิธีคิด ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ทศนคติและประสบการณ์

รังสิมา นิโบล (2547 : 12) ให้ความหมายว่า กระบวนทัศน์ หมายถึง มุมมอง โลกทัศน์ (World View) ที่ชุมชนหรือสังคมหนึ่ง ๆ มีความเชื่อและยึดถือร่วมกัน เป็นโลกทัศน์ของมนุษย์เกี่ยวกับความจริงในการดำรงอยู่ของมนุษย์ และสรรพสิ่งต่าง ๆ

บุญสม ยอดมาลี (ม.ป.ป. : 32-33) กล่าวว่า กระบวนทัศน์ คือ กระบวนการทางความคิดที่รวบรวมการรับรู้ การคิด วิธีคิดและการสะท้อนความคิดที่เป็นคุณค่าและความหมายที่ตั้งคนนำมาใช้ร่วมกันในช่วงเวลาหนึ่ง

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนทัศน์ สามารถนำเสนอองค์ความรู้สรุปได้ว่า กระบวนทัศน์ หมายถึง แนวคิด แนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของสังคมหนึ่ง ๆ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป แนวความคิด แนวปฏิบัติ อาจเปลี่ยนไป เกิดแนวคิด แนวปฏิบัติใหม่ขึ้นมาแทน หรืออาจจะกลับไปใช้แนวคิด แนวปฏิบัติเดิม ๆ

2. ลักษณะของกระบวนทัศน์

บุญสม ยอดมาลี (ม.ป.ป. : 11) อธิบายลักษณะกระบวนทัศน์ ดังนี้

1. เป็นทัศนะที่ช่วยหล่อหลอมแนวคิดและการปฏิบัติของศาสตร์ต่าง ๆ
2. เมื่อกาลเวลาผ่านไป กระบวนทัศน์ก็เปลี่ยน เพื่อปรับแนวคิดเก่า การปฏิบัติแบบเก่าให้เข้าหรือทันกับสิ่งใหม่ เช่น

2.1 ศตวรรษที่ 16 เชื่อว่าโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์

2.2 ศตวรรษที่ 19 เชื่อเรื่องการเลือกสรรตามธรรมชาติ

3. กระบวนทัศน์ใหม่ เป็นรูปแบบของกระบวนกรคิด ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การรับรู้ คุณค่า การปฏิบัติร่วมกัน

3. ความสำคัญของกระบวนทัศน์

บุญสม ยอดมาลี (ม.ป.ป. : 12-14) อดีตผู้นำประเทศโซเวียต กล่าวว่า หากเราต้องการหลีกเลี่ยงความพินาศหายณะระดับโลก เราจะต้องหากระบวนทัศน์ใหม่ที่สามารถเชื่อมประสานความดีงามของจิตใจมนุษย์กับพฤติกรรมของมนุษย์ เข้าด้วยกันเราต้องการสติปัญญาที่สามารถนำพาเราไปสู่มิติใหม่ทางสังคมที่มีจิตวิญญาณเป็นสิ่งชี้นำ

มนตรี สามเมือง (2543 : 22-23) ได้ให้ความสำคัญของกระบวนทัศน์ต่อการพัฒนาอย่างมากเพราะเป็นปัจจัยหลักที่จะหักเหทิศทางเดินของสังคมให้มุ่งไปในทางใด ถูกหรือผิด ก้าวสู่ความเป็นอารยะอย่างสง่างาม และมีผลกระทบต่อสังคม ดังนี้

1. เป็นภาพรวมพื้นฐาน ที่ทุกกลุ่มคนมีและใช้เป็นแนวคิดในพื้นฐานเดียวกันในอันจะกระทำกรใด ๆ ในตนเองหรือสังคมปรับเปลี่ยนไปในทุกด้าน ระบบครอบครัว ระบบสังคม ชุมชน ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน การขัดเกลาทางสังคม ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อต่าง ๆ ทั้งบทเรียนประสบการณ์ที่เป็นบวกและลบ เป็นภาพลักษณ์ที่ส่งสมมาตลอดระยะเวลาอยู่ของสังคมนั้น การที่จะคิดอะไรในภายหน้าจึงมักย้อนกลับถึงอดีตที่ผ่านมาเป็นบทเรียน เพื่อความมั่นใจว่าการก้าวเดินต่อไปจะไม่ผิดพลาดอีกและแน่ใจว่าจะไปในทางที่ดีกว่า

2. เป็นตัวถ่วงรั้งความเจริญ ความพยายามในการพัฒนาสังคม คือ ความพยายามปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เก่า หรือแนวคิดแบบเก่าที่แยกกันทำรัฐดำเนินการให้ มีโซหน้าที่ พุดไปสองไพเบี้ย ทองไม่รู้ร้อน หรือไม่แก่งเท้าหาเสี้ยน ตัวใครตัวมัน หรือบางครั้ง เป็นปฏิปักษ์ต่อกันระหว่างผู้ทำงานในเรื่องเดียวกันในหน่วยเดียวกัน ผลคือการพัฒนาไม่ประสบผลสำเร็จ หากกระบวนทัศน์ยังคงที่ ไม่มีการปรับเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์หรือยุคสมัย จะเป็นตัวถ่วงรั้งการพัฒนาได้

3. เป็นจุดกระตุ้นให้ก้าวหน้า การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ให้ทันยุคสมัย ไม่อยู่กับที่เป็นจุดกระตุ้นให้ชุมชน สังคม มีความเคลื่อนไหวตื่นตัวที่จะก้าวไปให้ทันกระแสโลกแต่ไม่ถึงกับหลงกระแสโลก การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ก่อให้เกิดการปรับตัวในสังคมนระบบ และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในภาวะปัจจุบัน

4. เป็นจุดชะลอตัว กระบวนทัศน์ของคนในประชาคม ทำให้สังคมเกิดการล้มเลเปลี่ยนตามกระแส บางครั้งหยุดชะงัก หรือชะลอตัวจนเป็นที่แน่ชัดว่าจะอยู่กับที่ต่อไปไม่ได้ แล้วจึงเปลี่ยนแปลง ซึ่งในระหว่างนี้เป็นช่วงของการชะลอตัว

5. เป็นลักษณะค่อยๆ เคลื่อน หรือค่อยเป็นค่อยไป ลักษณะนี้เป็นคล้ายสังคมไทยที่กล่าวแต่ต้นมาแล้ว เป็นสังคมเกษตรกรรมที่รับรู้ซึมซับเหตุการณ์ภายนอกได้รวดเร็ว แต่เคลื่อนตัวช้าส่วนใหญ่เป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เป็นลักษณะสังคมอนุรักษ์

6. จุดเปิดกว้าง ก้าวกระโดด ส่วนใหญ่เป็นลักษณะคนในโลกเสรีที่เปิดกว้างให้คนในสังคมได้ใช้อิสระอย่างเต็มที่ มีขีดจำกัดน้อยมาก เป็นสังคมที่เจริญแล้ว กระบวนทัศน์จะปรับเปลี่ยนตามกระแสโลกอย่างรวดเร็ว บางครั้งรวดเร็วเกินกว่าที่สังคมจะรองรับได้ก่อให้เกิดช่องว่าง (Gap) ของความคิด ช่องว่างของระบบและช่องว่างแห่งการพัฒนาได้ การพัฒนาสังคมโลกที่ผ่าน ๆ มา เป็นประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ข้อสรุปเรื่องในเรื่องการพัฒนาสังคมได้ว่าเป็นเรื่องที่ยากกว่าการพัฒนาธุรกิจ ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาสังคมมีความซับซ้อน ในขณะที่การพัฒนาด้านธุรกิจเป็นเรื่องที่ตรงไปตรงมา เพราะธุรกิจส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เดียว (Single-Purpose Organization) วัตถุประสงค์ง่าย ๆ สำเร็จง่าย การพัฒนาสังคมเป็นการพัฒนาที่มีวัตถุประสงค์หลายอย่าง และมีองค์ประกอบมากมาย (Multi Purpose) กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประชาชน ข้าราชการ พ่อค้า นักธุรกิจ นักวิชาการ นักพัฒนา เป็นต้น และรวมถึงระเบียบกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และเทคโนโลยีด้วย

ประเวศ วะสี (2545 : 50) กล่าวว่า กระบวนทัศน์ หรือ ทัศนะ หรือ ทิฐิ นั้น จะนำไปสู่การปฏิบัติ กล่าวคือ สัมมาทิฐิจะนำไปสู่ สัมมาปฏิบัติ และมิจาทิฐิ จะนำไปสู่ มิจาปฏิบัติ

อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2549 : เว็บไซด์) ให้ทัศนะว่า กระบวนทัศน์ มิใช่ ความใหม่หรือระดับการเปลี่ยนแปลงแบบสิ้นเชิงเท่านั้น แต่หัวใจของกระบวนทัศน์คือ ระดับความสำคัญ กล่าวคือ กระบวนทัศน์มีฐานะเป็นทัศนะแม่บท หรือเป็นความเชื่อระดับรากหรือฐานคิด ที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดทัศนะ ความเชื่ออื่น ๆ ตามมาอีกมาก

4. ความสัมพันธ์ของกระบวนทัศน์กับการพัฒนา

มนตรี สามเมือง (2543 : 24-25) กล่าวว่า ในขณะที่ทุกหน่วยงานมีความกระตือรือร้นที่จะปรับเปลี่ยนวิถีทำงาน ปรับปรุงระบบหรือระบบ (Reengineering) ให้มีความทันสมัยสั้นกระชับ มีคุณภาพ ลดขั้นตอน เดิมเต็มส่วนที่ขาดหายไป และปรับปรุงภูมิทัศน์ในสถานที่ทำงาน มีการจ้างผู้เชี่ยวชาญทำวิจัย ปรับรื้อระบบงานดั้งเดิม จัดระบบใหม่ อย่างไรก็ตาม การปรับรื้อระบบ (Reengineering) ในหน่วยงานได้นั้น ต้องคำนึงถึงพื้นฐานที่เป็นกระบวนทัศน์

ของบุคลากรในหน่วยงานก่อน โดยต้องเริ่มต้นที่จะปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) การปรับกระบวนทัศน์เป็นการล้างสมองล้างของเก่า ระบบเก่าออกไปจากความคิดแบบเดิมๆ ก่อน จึงบรรจุแนวคิดใหม่เป็นกระบวนทัศน์ใหม่เข้าไป ต้องล้างใหม่หมดอย่าเหลือไว้ให้เป็นอคติติดกันที่เป็นตัวขัดขวางการทำงานในระบบใหม่ การพัฒนาจะก้าวหน้า ถดถอย หรือคงอยู่กับที่ ขึ้นอยู่กับกระบวนทัศน์ของคนในชุมชนสังคมและหน่วยงาน มีกระบวนทัศน์อย่างไรจึงมีการเคลื่อนไหวในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์บ่อย ๆ การพัฒนาจะมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา และหากกระบวนทัศน์เคลื่อนไหวช้าการพัฒนาจะไม่มีอะไรใหม่ ๆ หรือไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก กระบวนทัศน์ของคนในสังคมจึงเป็นเครื่องชี้แนวโน้มการพัฒนาสังคมนั้น มีนักวิชาการกล่าวไว้ว่า การพัฒนาจะไม่สำเร็จโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expertness) ที่เข้าไปทำวิจัย เข้าไปดูปัญหา เข้าไปบอกวิธีการแก้ปัญหา และเข้าไปแก้ปัญหา เพราะการแก้ปัญหาสังคมจะใช้ความรู้ทางวิชาการอย่างเดียวไม่ได้ ต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันแบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำ (Interactive learning through action) คือ รู้จริง รู้จากการกระทำจริง เมื่อกระทำทั้งผิดทั้งถูกซ้ำแล้วซ้ำอีกจนชำนาญจึงเกิดความรู้จริงขึ้น เป็นความรู้จากโลกของความเป็นจริง ไม่ใช่ทฤษฎีหรือจินตนาการ เช่น การเรียนรู้ของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งประชาชน ข้าราชการ องค์กรพัฒนา เอกชน ธุรกิจ ซึ่งเป็นตัวละคร (Actor) สำคัญของโลกละคร ซึ่งการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำ จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดปัญญาที่มีคุณภาพในการเอาชนะความยากในการพัฒนาสังคม

5. การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์

ประเวศ วะสี (2545 : 24-25) ให้ความหมายของ กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) หมายถึง กระบวนความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันโดยทำงานด้วยกัน ใช้ความพยายามร่วมกันและไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน การที่จะส่งเสริมให้คนมีความรักกันและเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำได้นั้น ได้มีคนค้นคิดวิจัยมานานนับศตวรรษ และปรับปรุงอยู่เสมอมี 3 ขั้นตอน คือ

1. การหยั่งรู้ (Appreciation) คือ การทำให้ทุกคนให้การยอมรับและชื่นชมคนอื่น โดยไม่รู้สึกรังหรือแสดงการต่อต้าน หรือวิพากษ์วิจารณ์ ในขั้นนี้ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออก ทักทายกัน ทั้งข้อเขียน และการพูด การแสดงความคิดเห็นถึงสถานการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างดี ต้องการเห็นอนาคตสังคม หน่วยงานเป็นอย่างไร ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผล ความรู้สึกตามความเป็นจริง เมื่อต่างคนต่างได้แสดงออกและทุกคนยอมรับซึ่งกันและกัน จะทำให้ทุกคนมีความรู้สึกที่ดีต่อกันมีความสุขอบอุ่น และเกิดพลังร่วมในการพัฒนา ในภาพของการแสดงออกถึงภาพอนาคตในสังคม หรือหน่วยงาน เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัยและสถานการณ์ จึงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์มองการณ์ไกล มีภาพกว้าง เป็นการใช้

จินตนาการ (Imagination) ช่วยให้เกิดวิสัยทัศน์ (Vision) ได้ง่ายขึ้น และเมื่อทุกคนมีวิสัยทัศน์ร่วมกันมารวมพลังกันจะเกิดเป็นพลังร่วมผลักดันสังคมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น

2. การเติมพลังใหม่โดยวิธีปฏิสัมพันธ์ (Influence of Interaction) ขั้นตอนนี้เป็นการรวมแนวคิดสร้างสรรค์ของขั้นตอนแรก รวมพลังวิสัยทัศน์เป็นวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) หรืออุดมการณ์ร่วม (Shared Ideology) มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ (Strategy) เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ร่วมของกลุ่ม โดยขั้นตอนนี้จะเน้นการค้นหาวิธีการสำคัญจะทำให้วิสัยทัศน์ร่วมไปสู่ความสำเร็จ โดยทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น เช่น ขั้นตอนแรก และนำวิธีการทั้งหมดที่ได้รวบรวมจากการพิจารณาาร่วมกันของกลุ่มมาจัดหมู่แยกแยะพิจารณาคัดเลือกโดยใช้วิธีการปฏิสัมพันธ์ (Influence of Interaction) ซึ่งกันและกัน รวมทั้งการถกเถียงโต้แย้งในกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้วิธีการที่กลุ่มเห็นว่าดีที่สุดไปใช้เพื่อสู่จุดหมายต่อไป

3. การควบคุม (Control) การนำวิธีสำคัญ ขั้นตอนที่สอง มาจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) อย่างละเอียด ได้ทำอะไร อย่างไร เมื่อไร มีเป้าหมายอย่างไร ใช้งบประมาณเท่าใด จากแหล่งใด ใครรับผิดชอบหน่วยประสานมืออย่างไร ในขั้นตอนนี้สมาชิกแต่ละคนจะต้องเลือกว่าสมัครใจรับผิดชอบหลักเรื่องใด จะร่วมประสานหรือร่วมมือเรื่องใด และจะคิดจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างไรเป็นลักษณะการกำหนดข้อผูกพัน (Commitment) ให้แต่ละคนเป็นการควบคุม (Control) ให้เกิดการกระทำที่ชัดเจนในอันนำไปสู่เป้าหมายในที่สุด วิธีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จะสร้างพลังเมื่อทุกฝ่ายเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความรัก ความเมตตา โดยในขั้นตอนนี้เป็นการสร้างธรรมชาติให้เกิดในจิตใจทุกคน เป็นการพัฒนาจิตวิญญาณ พอคนเข้าร่วมกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกันแล้ว ก็จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงที่มีพลังมากในขั้นตอนที่สอง และมีการควบคุมคล้ายการจัดการให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายตามขั้นตอนที่สาม

บุญสม ยอดมาลี (ม.ป.ป. : 15) กล่าวว่า การเปลี่ยนย้ายกระบวนการทัศน์ (Paradigm Shift) คือ กระบวนการธรรมชาติของหลักวิวัฒนาการ (Evolution) ประกอบด้วย การกำเนิด (Emergence) การจัดการตัวเอง (Self Organizing System) ภายใต้การใช้ระบบระเบียบ (Chaos) กับการค้นพบวิวัฒนาการของฟิสิกส์ยุคใหม่ (Quantum Mechanics) ลักษณะของการเปลี่ยนย้ายกระบวนการทัศน์ เป็นการปฏิวัติทางสังคม โดยการย้ายกรอบความคิดของคน จากความจริงภายนอก (รูปกายและการสัมผัส) ไปสู่ความจริงที่ประสมประสานภายนอกกันภายใน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ระดับจิตวิญญาณ เป็นส่วนเน้นนำ เป็นการตื่นของจิตรู้หรือจิตสำนึก ก่อประกอบเป็นวิสัยทัศน์ใหม่ต่อความจริงที่มีหนึ่งเดียว ซึ่งที่มาของการเปลี่ยนย้ายกระบวนการทัศน์ มีดังนี้

1. สังคมปัจจุบันตั้งอยู่บนกรอบความคิดเก่าที่เป็นแบบแยกส่วน และเป็นวัตถุ ภาวะได้ก่อวิกฤติปัญหาให้กับสิ่งแวดล้อม และกับมนุษยชาติจนถึงจุดแตกหัก เสี่ยงต่อความหายนะ ระดับโลกอย่างร้ายแรง

2. สังคมที่ตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์เก่าไม่สามารถที่จะดำเนินต่อไปได้ จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับการเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์ในอดีตจากสังคมเกษตรกรรม สู่อุตสาหกรรมเมื่อ 200 ปี ดังนี้

2.1 สังคมมนุษย์มีเกิด ดำรงอยู่ และเปลี่ยนแปลงอาจถึงขั้นล่มสลาย ถือว่าเป็น องค์รวมของความเชื่อมโยงต่อเนื่อง เป็นกระบวนทัศน์แห่งวิวัฒนาการ (Evolutionary Paradigm) เริ่มจากระบบแห่งสสาร (Matter) สู่อะบบแห่งชีวิต (Life and Man) สู่อะบบแห่งสังคมหรือนิติ แห่งวิญญาณ (Life and Mind) ตรงกับโลกาตรายามของศาสนาพราหมณ์ที่มี ดิน มนุษย์ และ สวรรค์

2.2 กลไกของโลกธรรมชาติคือวิวัฒนาการการไหลเลื่อนเคลื่อนที่ไปด้วยกัน และเชื่อมโยงกันสู่สิ่งใหม่ องค์กรใหม่ที่สูงกว่า มีความซับซ้อนมากขึ้น มันเป็นไปของมันเช่นนั้นเอง ไม่ว่าจะเราชอบหรือไม่ก็ตาม เป็นเหตุผลอีกระดับ เหมือนเหตุผลทางกายภาพที่มนุษย์ นำมาใช้ในการคิดและเรียนรู้

ออร์ศรี งามวิทยาพงศ์ (2549 : เว็บไซท์) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญ 2 ประการที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) มีดังนี้

1. การเกิดความรู้ วิธีคิดแบบใหม่ที่หักล้างและทำลายกระบวนทัศน์เก่าเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งกระบวนทัศน์เดิมไม่มีพลังในการอธิบายหรือแก้ปัญหาได้หรือได้อย่างจำกัดลงทุกที

2. การเกิดและขยายตัวของชุมชนของผู้มีกระบวนทัศน์ใหม่ จะเห็นได้ว่า สังคมของเรามีปัจจัยประการที่ 2 อยู่แล้วไม่น้อย ไม่ว่าต้นทุนเดิมคือชุมชนที่คิดต่างจากรัฐมาก่อน และชุมชนกลุ่มใหม่ ๆ ที่ละทิ้งกระบวนทัศน์ของรัฐ เพราะประสบการณ์จากหายนภัยของการพัฒนา ขบวนการทางสังคมเหล่านี้ คือพลังการเคลื่อนไหวที่จะเข้าไปกำหนดความหมาย ค่านิยมใหม่ ต่อ การพัฒนาผลประโยชน์ ความสุข ฯลฯ ในกระบวนทัศน์ใหม่

6. กลุ่มเป้าหมายที่ต้องปรับกระบวนทัศน์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเวศ วะศรี (2540 : 25-26) กล่าวว่า กระบวนทัศน์ในการพัฒนา เป็นกระบวน ความคิดที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายโดยเฉพาะการประสานความร่วมมือขององค์กรหลัก ในการพัฒนา คือ องค์กรประชาชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรเอกชน นักวิชาการ เข้ามาร่วมใน กระบวนการพัฒนา เป็นการเสริมพลังแต่ละฝ่ายให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น โดยการใช้การคิดและเรียนรู้ร่วมกัน อย่างมีปฏิสัมพันธ์จากการปฏิบัติจริงร่วมมือ บนรากฐานของความรัก ความเมตตา โดยไม่เป็น

ปฏิปักษ์ต่อกัน ข้อสำคัญของการพัฒนาที่นำไปสู่ความสำเร็จหรือไม่ อยู่ที่ชุมชน หากชุมชนใดเกิดความรักความผูกพันมีการสื่อสารต่อกันมีความสำเร็จสูงกว่าชุมชนที่เป็นอิสระแก่กัน ดังนั้นการจะปรับกระบวนทัศน์ใหม่ ในการพัฒนาให้มีผลในทางปฏิบัติ นั้น จะสร้างให้ทุกฝ่ายเข้าร่วมทำงาน และเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก กลุ่มเป้าหมายหลักในการพัฒนาที่ต้องปรับกระบวนทัศน์ มีดังนี้

1. องค์กรประชาชน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป

2. องค์กรภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานรัฐ และรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีการทำงานในระบบราชการ

3. องค์กรภาคเอกชน ได้แก่ มูลนิธิ สมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรมต่างๆ

4. องค์กรภาคธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างหุ้นส่วนจำกัด ห้างร้าน และนักธุรกิจ

5. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการ อาจารย์ นิสิต นักศึกษา

7. การเกิดกระบวนทัศน์ใหม่

บุญสม ยอดมาลี (ม.ป.ป. : 3-4) กล่าวว่า การเกิดกระบวนทัศน์ใหม่ เกิดจากสาเหตุ ดังนี้

1. การ ค้นหาความรู้ต่าง ๆ โดยการค้นหาภายนอกได้แก่ อะไรก็ได้ที่พบเห็นสัมผัส ทดลองเป็นวิทยาศาสตร์

2. การค้นหาภายใน โดยการปฏิบัติจิตเป็นการเดินหรือสัมผัสโดยจิต ถ้าไม่เดินหรือสัมผัสจากภายในก็เป็นเพียงความเชื่อ

8. กระบวนทัศน์เก่ากับกระบวนทัศน์ใหม่

ยุค ศรีอาริยะ (2539 : 26-27) ได้เปรียบเทียบ กระบวนทัศน์เก่ากับกระบวนทัศน์ใหม่ไว้ดังนี้

1. กระบวนทัศน์ใหม่ คือ การมองโลกแบบองค์รวมหรือบูรณาการทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นพลวัตที่มีชีวิตชีวา และสลับซับซ้อนมีเครือข่ายเชื่อมโยง ที่แยกออกจากกันไม่ได้ เหมือนห่วงโซ่ที่ประกอบเข้าด้วยกันเป็นหนึ่งเดียวกัน กระบวนทัศน์เก่าจะมองโลกแบบแยกย่อยหรือที่เรียกว่า Atomism โดยถือว่าระบบสังคมและธรรมชาติมีสภาพคล้ายระบบกลไกที่สามารถแยกออกจากกันเป็นส่วนย่อยๆ และแต่ละส่วนย่อย คือ ฐานของความจริง

2. กระบวนทัศน์เก่าเชื่อเรื่องความสูงสุด และความถูกต้องของความเป็น ศาสตร์ และระบบเหตุและผล กระบวนทัศน์ใหม่หันมาปฏิเสธสิ่งที่เรียกว่า ศาสตร์ ข้อย้ำถึงความ เป็นสัง ฆธรรมที่แท้แน่นอน ในทุกเงื่อนไข และในทุกสถานที่

3. กระบวนทัศน์ใหม่เชื่อในเรื่องของสันติภาพ การร่วมมือกันและการช่วยเหลือผู้ ที่อ่อนด้อยกว่า กระบวนทัศน์แบบเก่า เชื่อในเรื่องสงคราม การแข่งขันเอาชนะการเอาเปรียบ โลก นี้คือโลกของผู้ชนะเท่านั้น

4. กระบวนทัศน์ใหม่เชื่อเรื่องธรรมชาติคือผู้ให้กำเนิดมนุษยชาติและให้ ความสำคัญแก่ปัญหาสิ่งแวดล้อมและชีวิตทั้งหมด ถือว่าทุกชีวิตไม่ว่าจะถูกเรียกว่ามีชีวิต หรือไร ้ชีวิต ล้วนแต่มีคุณค่าด้วยกันทั้งนั้น กระบวนทัศน์เก่าเชื่อในเรื่องมนุษย์ต้องต่อสู้และเอาชนะ ธรรมชาติและต้องเป็นนายเหนือธรรมชาติ เชื่อว่ามนุษย์คือศูนย์แห่งจักรวาล และทุกสิ่งทุกอย่างที่ ดำรงอยู่ในธรรมชาติเชื่อว่ามนุษย์คือศูนย์แห่งจักรวาล และทุกสิ่งทุกอย่างที่ดำรงอยู่ในธรรมชาติไม่ได้มี ค่าในตัวเองหากดำรงก็เพื่อการพัฒนาของมนุษย์เท่านั้น

5. กระบวนทัศน์เก่าเชื่อในความเป็นตะวันตก หรืออารยธรรมตะวันตกว่าเป็น แบบแผนสูงสุดของพัฒนาการ กระบวนทัศน์ใหม่ เชื่อในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เคารพ และให้คุณค่าต่อความแตกต่างทางความคิด ยกย่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และความเป็นตัวของตัวเอง นำเสนอแนวการพัฒนาแบบใหม่ ที่เน้นความยั่งยืนความเท่าเทียมกัน และเป็นตัวของตัวเอง

6. กระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์เก่ามองโลกว่าเป็นโลกแห่งสาระหรือบางครั้ง เรียกว่าลัทธิวัตถุนิยม โดยวิธีคิดเช่นนี้ จิตวิญญาณจึงกลายเป็นเพียงฝ่ายถูกกระทำ หรือเป็นเพียง จอที่รับรู้ และเคลื่อนตัวตามโลกทางวัตถุที่แปรเปลี่ยนไป กระบวนทัศน์ใหม่มองพื้นฐานความจริง ว่าเป็นโลกแห่งพลังงาน สาระที่เราเห็นก็คือการก่อรูปของพลังงานที่ซ่อนตัวอยู่ ดังนั้น พลังคือ ฐานของชีวิต ที่เป็นจริงในบรรดาพลังที่ดำรงอยู่นี้พลังจิตและความสามารถในการรับรู้ (สื่อสาร) คือ หัวใจที่สำคัญที่สุดของการดำรงอยู่ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ โลกจะเป็นอย่างไร และเช่นไร ขึ้นอยู่กับการเข้าใจและมีมติแห่งการรับรู้ จิตกับวัตถุจึงกลายเป็นสองด้านของความจริง เหมือน เหยียดด้านที่ประกอบกัน และกำหนดซึ่งกันและกัน

7. กระบวนทัศน์เก่ามองมิติเวลาว่าเป็นสิ่งที่ เป็นสัมพัทธ์ หรือถูกถือว่าเป็น มาตรฐานการใช้วัดที่แน่นอนเวลาในที่นี้เคลื่อนตัวไปข้างหน้าทุกวินาทีเป็นเส้นตรง กระบวนทัศน์ ใหม่มองเวลารวมทั้งสถานที่ เป็นสิ่งที่สัมพัทธ์ เคลื่อนตัวแบบวัฏจักรที่ซับซ้อน ทุกอย่างมีเวลาของ ตัวเอง มิติของเวลาแยกไม่ได้จากมิติของสถานที่ หรือขอบนแห่งการเคลื่อนไหว การศึกษาแบบ กระบวนทัศน์ใหม่ จึงต้องศึกษามิติของเวลาและสถานที่ประกอบเป็นมิติที่สำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ และการศึกษา

8. กระบวนทัศน์เก่า มองพื้นฐานความเป็นจริงว่า เป็นระบบที่มีเสถียรภาพที่แน่นอนระบบอาจจะเสียคล้อยบ้างบางครั้ง แต่ถ้าแก้ไขได้ก็จะกลับสภาพเดิมหรือพูดอย่างสรุป คือเป็นระบบที่หวนกลับได้ กระบวนทัศน์ใหม่หันกลับมามองว่า โลกวางอยู่บนพื้นฐานของความไม่แน่นอน หรือมีสถานะอนิจจังเป็นฐาน ทุกอย่างมีแต่พลิกผันไปข้างหน้า และไม่เคยหวนกลับที่เดิมหรือพูดง่ายๆ ว่า แม้โลกจะเคลื่อนตัวแบบเป็นวัฏจักร โลกก็ไม่เคลื่อนตัวเป็นแบบวัฏจักรที่พลิกผันไปซ้ำที่เดิม

9. กระบวนทัศน์เก่าให้ความสำคัญต่อโลกทางเศรษฐกิจ และเงินตราหรืออยู่ในยุคที่เงินเป็นพระเจ้า กระบวนทัศน์ใหม่หันกลับมามองที่ค่าแห่งความเป็นมนุษย์ การสร้างสรรค์วัฒนธรรมการรักษาสิ่งแวดล้อม และการดำรงอยู่ร่วมกันของชีวิต และสิ่งๆ ไร่ชีวิตอย่างมีความสุข

10. กระบวนทัศน์เก่าจะเน้นที่ความเป็นชาย ความรุนแรง และเหตุผลที่แข็งกระด้าง (เพื่อเอาชนะคนอื่น) และความเป็นศาสตร์ กระบวนทัศน์ใหม่เน้นเรื่องอารมณ์ที่สุนทรีย์ จินตนาการ ความงาม ความรัก การประนีประนอม

9. ความหมายพลวัตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 770) ให้ความหมายว่า พลวัต (Dynamic) หมายถึง ซึ่งเกี่ยวข้องกับแรง, ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลของแรง เช่น การเคลื่อนที่

มติชน (2547 : 612) ให้ความหมายว่า พลวัต (Dynamic) หมายถึง การเคลื่อนไหวตามกฎเกณฑ์, เกี่ยวกับแรงทำให้เคลื่อนที่

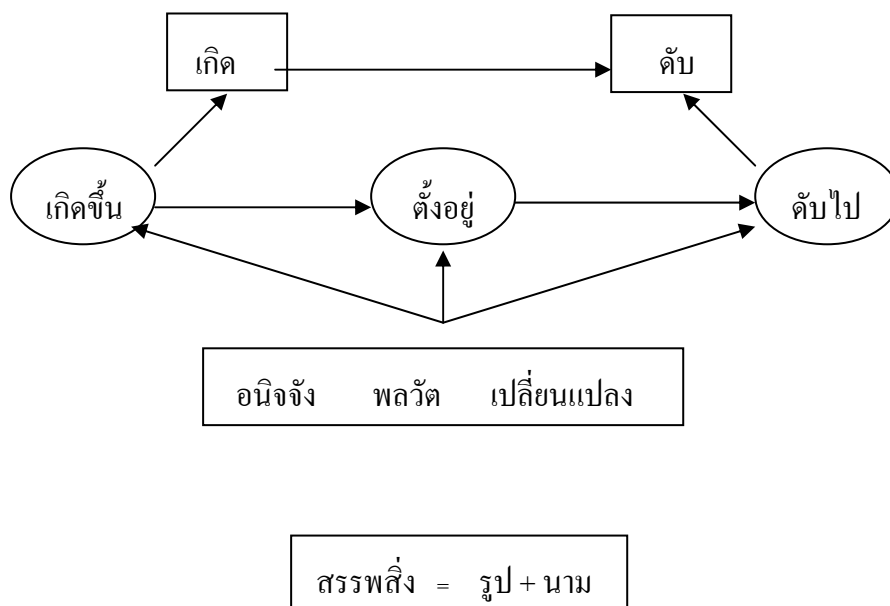
วิชากร เค้นเหมือนวงศ์ (2543 : 8) พลวัต หมายถึง พัฒนาการและการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องของประชาชนในการพัฒนาไปสู่ชุมชนพึ่งตนเองได้ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะกาลที่เปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2547 : 110) กล่าวว่า พลวัต หมายถึง พลังที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง เป็นพลังที่มีกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกันหลายด้าน

แสงระวี โห้เถื่อย (2545 : 17) พลวัต หมายถึง พลังงานขับเคลื่อนที่ไม่หยุดนิ่ง

สมชาย ลำควน (ม.ม.ป. : 23) อธิบายว่า พลวัต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการเกิด การตั้งอยู่ การดับ ซึ่งสรุปเป็นผังความคิด ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ฟังความคิดเรื่องพลวัตวัฒนธรรม

พฤกษ์ เกาถวิล (2542 : 144-150) ได้ศึกษาพลวัตของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่า : กรณีศึกษาหมู่บ้านป่าชุมชนในจังหวัดลำพูน พบว่า พลวัตของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่า เกิดขึ้นจากกลุ่มชาวบ้านที่มีความแตกต่างหลากหลายที่ต้องการช่วงชิงอำนาจควบคุมการเข้าถึงทรัพยากร ภายใต้กระแสการค้าที่ดินซึ่งขยายตัวสู่ชุมชน ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มอิทธิพลท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มอุปถัมภ์ในหมู่บ้าน ที่เชื่อมโยงกับกลุ่มอิทธิพลระดับเหนือระดับหมู่บ้าน ได้ร่วมกันเป็นนายหน้าชักชวนให้ชาวบ้านขายพื้นที่ป่า โดยสร้างความชอบธรรมจากการอ้างความเป็นเจ้าของพื้นที่ป่า ตามหลักกรรมสิทธิ์เอกชน ในขณะที่กลุ่มอำนาจชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการปกป้องทรัพยากรไว้เพื่อการยังชีพ และมีผู้ที่ต้องการช่วงชิงอำนาจในชุมชนจากผู้นำฝ่ายตรงกันข้าม ได้รวมตัวกันขัดขวางโดยการอ้างสิทธิการจัดการทรัพยากรของส่วนรวม ภายใต้หลักจารีตประเพณีของชุมชน พร้อมกันแปรอำนาจตามจารีต ประเพณีให้เป็นอำนาจที่มีลักษณะเป็นทางการสูงขึ้น โดยการก่อตั้งป่าชุมชน

แสงระวี โห้เถื่อย (2545 : 85-86) ได้ศึกษาพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาบ้านท่าเรือ ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม มีปัจจัย 2 ประการ คือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ บทบาทของรัฐหรือราชการ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ การจับปลา การค้าขายในแหล่งท่องเที่ยว ส่วนปัจจัยภายในคือ สภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่เปิด ข้อจำกัดทางทรัพยากร และการปรับตัวให้สัมพันธ์

กับปัจจัยภายนอก ผลกระทบของพลวัตทางสังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม ความมั่นใจของชุมชนพึ่งตนเองมากขึ้น มีเป้าหมายการบริการ หนี้สิน วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมือง ตลอดจนกรณีศึกษาในที่ดินที่ใช้ประกอบการ

นิรันดร คำนุ (2548 : 193-198) ได้ศึกษาพลวัตภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องอาหารป่า : กรณีศึกษาบ้านแก่งศิลาตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่าความเป็นพลวัตของภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องอาหารป่า เป็นลักษณะการเคลื่อนไหวของระบบความรู้ที่พยายามรักษาความสมดุลของระบบชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ ระบบสังคม ระบบนิเวศ และระบบความรู้ โดยเมื่อระบบใดระบบหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลง หรือมีผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ดังเช่น การสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับระบบนิเวศบ้านแก่งศิลา ก็มีผลทำให้ระบบสังคมของบ้านแก่งศิลาและระบบความรู้ของชาวบ้านแก่งศิลาต้องพัฒนาการขึ้นใหม่เพื่อให้ระบบเกิดความสมดุล ลักษณะการเคลื่อนไหวของความรู้ ซึ่งบ่งบอกถึงความเป็นพลวัต ไม่มีรูปแบบการเคลื่อนตัวที่คงที่แน่นอน มีการบูรณาการสูงมีปัจจัยภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งมีผลต่อการขยายตัวของความรู้ และแกนของการเคลื่อนตัวก็คือ ทรัพยากรที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่นเดียวกับการดำรงชีวิตที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ชาวบ้านแก่งศิลาพร้อมจะผนวกเอาทุกเรื่องที่เป็นประโยชน์ผนวกเอาทุกอย่างที่คิดว่าใช้ได้มาทำให้เกิดประโยชน์ และวิธีคิดลักษณะนี้จะไม่มีความหยุดนิ่งแต่จะมีการเคลื่อนตัวไม่คงที่ ไม่สม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยแวดล้อมเป็นตัวกำหนดว่าสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การเปลี่ยนแปลงมีความรุนแรงมากน้อยเพียงไร

ถาวรณ ทัยคุปต์ (2546 : 212-216) ได้ศึกษาพลวัตของการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชาวแพนั้น มีสาเหตุหลายประการ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ การเข้ามาของเทคโนโลยีการผลิตแบบใหม่ ภาครัฐที่เข้ามามีบทบาทในการชี้นำชุมชน กระบวนการเรียนรู้ การสื่อสารและการคมนาคม ตลอดจนผู้นำทางภูมิปัญญาของชุมชน

วิชากร เด่นเหมือนวงษ์ (2543 : 179-180) ได้ศึกษาประชามชุมชน : พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งตนเอง พบว่า บ้านขามเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตเพื่อแก้ปัญหาในด้านผู้นำของชุมชน โดยแกนนำของชุมชนจนถึงการลงประชามติซึ่งทำให้เห็นถึงพลังของความสามัคคีเพื่อต่อสู้กับสิ่งไม่ถูกต้อง ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านได้ร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาแหล่งน้ำ ปัญหาเกี่ยวกับหนี้สินของชาวบ้าน การออม แหล่งการเงิน และวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นองค์กรของประชาชนเพื่อทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ประนอม เกียนทอง (2551 : 273-275) ได้ศึกษาพลวัตและการปรับตัวของการสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชนไทยพวน จังหวัดลพบุรี พบว่า พลวัตและการปรับตัวของการสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชนไทยพวน มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตเป็นสองระยะคือ ระยะแรกเป็นช่วงของการรวมกลุ่มสตรีผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชนไทยพวนตามวิถีสังคมแบบเกษตรกรรม และระยะที่สองเป็นช่วงพัฒนาเป็นธุรกิจครัวเรือนและชุมชนสู่ระบบทุนนิยม ผสมผสานกับวิถีสังคมเกษตรกรรม ประกอบด้วยสามยุค คือ ยุคชุมชนพัฒนา ยุคชุมชนการค้า และยุคธุรกิจชุมชนทางเลือก ซึ่งการผลิตผ้าทอมือทั้งสามยุคมีจุดร่วมเหมือนกันคือ วิถีคิดของคนไทยพวนยอมรับการผลิตในระบบทุนนิยม บูรณาการร่วมกับวิถีคิดเดิมของภูมิปัญญาพื้นบ้าน คือ ศิลปะลวดลายผ้าเป็นอัตลักษณ์ของคนไทยพวนแต่ปรับโครงสร้างการผลิตจากธุรกิจในครัวเรือนเข้าสู่ธุรกิจชุมชน โดยกระบวนการสร้างเครือข่ายระบบตลาดจากกลุ่มคนไทยพวนไปสู่ชุมชนในจังหวัดอ่างทอง สระบุรี นครราชสีมา ชัยภูมิเป็นพลังอำนาจต่อรองกับกลุ่มทุนพ่อค้า ใช้ระบบตลาดของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนซื้อขายผ้าทอมือมัดหมี่

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพลวัต สามารถนำเสนอองค์ความรู้ สรุปได้ว่า พลวัต (Dynamics) หมายถึง การเคลื่อนที่และปรับเปลี่ยนจากสถานการณ์หนึ่งไปยังสถานการณ์หนึ่ง ก่อให้เกิดการพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบในกิจกรรมนั้น ๆ

เอกสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับบ้านปะอ่าว

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (2547 : 41) กล่าวว่า บ้านปะอ่าวเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่มากอีกแห่งหนึ่ง มีอายุราว 200 กว่าปี และเป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ คือการทำเครื่องทองเหลือง กรรมวิธีการผลิตยังเป็นแบบโบราณดั้งเดิม

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี (2552 : 1) กล่าวว่า บ้านปะอ่าว เป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ส่งเสริม เนื่องจากมีต้นทุนทางสังคม เพราะมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานพร้อมกับการตั้งเมืองอุบลราชธานี มีต้นทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น คือการทำเครื่องทองเหลืองหล่อด้วยการแทนที่ขี้ผึ้ง การทอผ้าไหม ต้นทุนทางวัฒนธรรมประเพณี เช่นมีการฟ้อนในขบวนแห่งานบุญบั้งไฟประจำปี

วิระ คณารักษ์ (2537 : 36 - 45) ได้ศึกษาเครื่องทองเหลืองที่บ้านปะอ่าว กล่าวว่า บ้านปะอ่าว เป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ คือการทำเครื่องทองเหลือง กรรมวิธีการผลิตยังเป็นแบบโบราณดั้งเดิม เครื่องทองเหลืองบ้านปะ

อ่าว นับเป็นวัฒนธรรมทางเทคโนโลยีของท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาซึ่งต้องอาศัยความสามารถพิเศษ การฝีมือทางช่าง ทางศิลปะ การคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย และได้รับการถ่ายทอดกันมาเป็นกลุ่ม โดยที่กลุ่มหรือ หมู่บ้านอื่น ไม่สามารถประกอบกิจกรรมอย่างนั้นได้ ซึ่งเห็นได้จากหมู่บ้าน หรือตำบลอื่น ๆ ในจังหวัดอุบลฯ ไม่มีการทำเครื่องทองเหลือง

ธนสิทธิ์ จันทะรี (2537 : 61-62) ได้ศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์โลหะหล่อพื้นบ้านในภาคอีสาน กรณีศึกษา : บ้านปะอ่าว กล่าวว่า การทำเครื่องทองเหลืองบ้านปะอ่าว เป็นการทำเครื่องทองเหลืองแบบวิธีดั้งเดิม เป็นวิธีการหล่อโลหะด้วยวิธีเทน้ำทองเข้าไปแทนที่ขี้ผึ้งที่เป็นแม่แบบ หรือวิธี Lost Wax ซึ่งการทำเครื่องทองเหลืองนี้ในดินแดนอีสานมีมานานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ รูปแบบเครื่องทองเหลือง บ้านปะอ่าว เป็นเครื่องใช้ในวิถีชีวิตของคนอีสานในอดีต และยังคงใช้มาจนกระทั่งปัจจุบัน รูปทรงมีลักษณะสมมาตรเนื่องจากกระบวนการผลิตที่ใช้วิธีการกลึง มีรูปแบบต่าง ๆ คือ ขันหมากหรือเขียนหมาก ผอบ เต้าปูน ตะบันหมาก ผัง หุก กระพรวน กระดิ่ง จิก ซองพลู ลวดลายบนเครื่องทองเหลืองเป็นลวดลายที่เป็นมรดกตกทอด ซึ่งลวดลายดังกล่าวได้แรงบันดาลใจจากธรรมชาติ ดังนี้ ลายอิงบักหวาย ลายเปือกกลูกหวาย ลายกลีบดอกบัว ลายไข่มุก ลายขาตะขาบ กรรมวิธีการผลิตเครื่องทองเหลืองเป็นวิธแบบโบราณที่มีความลงตัวและเครื่องมือที่ใช้ก็ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นเองอย่างชาญฉลาด วัตถุดิบที่ใช้ก็หาได้ง่ายในท้องถิ่น

พระมหาพนธ์ สุนฺตจิตฺโต (พันธฺ์วัตร) (2550 : 140-142) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านปะอ่าว ตำบลปะอ่าว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัย พบว่า ด้านบริบทชุมชนบ้านปะอ่าวเป็นชุมชนใหญ่ มีความเก่าแก่และประวัติอันยาวนาน มีวัดบูรพาปะอ่าวเหนือเป็นวัดที่ก่อตั้งเป็นวัดแรกของชุมชนเป็นหมู่บ้านต้นแบบที่มีความหลากหลายในด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านมีเงินรายได้จากการขายสินค้าจากผลิตภัณฑ์ทองเหลือง ผ้าไหม ด้านสังคมและวัฒนธรรม ชาวบ้านมีการยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด ในด้านผลกระทบการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติพบว่า ผลกระทบอย่างแรกเกิดจากการออกโฉนดทับที่สาธารณะ การบุกรุกพื้นที่ป่าจากชาวบ้าน เพื่อทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย การบุกรุกตัดไม้เพื่อสร้างบ้านเรือนและนำมาเผ่าถ่านเกินความจำเป็น บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในการทำกิจกรรมป่าชุมชนเริ่มตั้งแต่พระสงฆ์และชาวบ้านเข้ามาพัฒนาให้เป็นป่าชุมชนทุก ๆ ปี จะมีกิจกรรมร่วมกัน ปัจจุบันเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางธรรมชาติและสัตว์ป่า พระสงฆ์เป็นแกนหลักในการดูแลรักษาป่า บทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์

ใช้หลักธรรมชาติรักษาธรรมชาติหรือธรรมะรักษาธรรมชาติ การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่าพระสงฆ์อาศัยป่าเป็นที่ศึกษาทางสมถะและวิปัสสนา เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์การเรียนรู้ทางธรรมชาติทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ใช้หลักการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นระบบ ร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการจัดทำแผนพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสืบสวนวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาชาวบ้านแบบยั่งยืน

อร่าม สมสวย (2537 : 26) กล่าวว่า บ้านปะอ่าว เป็นหมู่บ้านหนึ่ง ที่กลุ่มแม่บ้านได้สืบสานศิลปหัตถกรรมการทำผ้ามาตั้งแต่โบราณกาล จนปัจจุบันนี้บ้านปะอ่าวได้กลายเป็นแหล่งรวมผ้าหลากชนิดที่โด่งดังที่สุดของประเทศ ผ้าเมืองอุบล เช่น ผ้าชิ้นไหมเงินไหมทอง ผ้าชิ้นมุก ผ้าชิ้นมับไมหรือมับมาย ผ้าชิ้นทิว ผ้าชิ้นมัดหมี่หรือผ้าชิ้นหมี่ ผ้าเบี่ยง ผ้าห่ม ตุ้ง โสร่ง และผ้าขาวม้า

กิติรัตน์ สีหพันธ์ (2545 : 60) แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านปะอ่าว มีชื่อเสียงในด้านความสามารถผลิตเครื่องทองเหลือง เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ของจังหวัดอุบลราชธานีและหน่วยงานด้านศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี

ปราสาท สายดวง (2546 : 22) กล่าวว่า บ้านปะอ่าว เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีอายุกว่า 200 ปี ชาวบ้านปะอ่าวกลุ่มหนึ่งมีความสามารถในการทำเครื่องทองเหลือง ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลืองที่ผลิต เช่น ผอบ เต่าปูน เจึงเทียน ตะบันหมาก ขัน หัวเสาธง กระจัง ไบระกา แจกัน

วิจิต มีสวัสดิ์ (2546 : 39) กล่าวว่า บ้านปะอ่าว เป็นแหล่งที่มีคุณสมบัติเฉพาะต่อการทำเครื่องทองเหลืองแห่งเดียวที่เหลืออยู่ เป็นอาชีพที่ทำรายได้หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนมานานหลายชั่วอายุคนถือได้ว่าเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านปะอ่าว เป็นสินค้าเศรษฐกิจเครื่องใช้สอย เครื่องประดับของชำร่วย การทำเครื่องทองเหลืองบ้านปะอ่าวแสดงถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่รู้จักนำวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการทำเครื่องทองเหลืองที่เด่นชัด คือ เป็นช่างทำเครื่องทองเหลืองและเป็นวิทยากรด้านการทำเครื่องทองเหลืองประจำหมู่บ้าน การนำเครื่องทองเหลืองบางชนิดมาใช้ในวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้รับความนิยมนำมาใช้ได้แก่ การใช้เต่าปูนและตะบันหมาก ในการกินหมาก การเอากระจังแขวนตามศาสนสถาน และการเอากระจังกระพรวนแขวนคอสัตว์ การนำเอาเครื่องทองเหลืองมาใช้ในลักษณะต่าง ๆ เป็นการนำมาใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อและดัดแปลงให้เป็นของชำร่วย

นิยม วงศ์พงษ์คำ (2551 : 268-269) ได้ศึกษาการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์โลหะผสมสำริดและทองเหลืองเพื่อพัฒนามูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์ พบว่าแหล่งผลิตบ้านปะอ่าว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, บ้านบึง อำเภอโขกษัย จังหวัดนครราชสีมา, บ้านลอมคอม อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น, บ้านนาสะไมย์ อำเภอเมืองจังหวัดยโสธร, บ้านหัวขัว อำเภอ

โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่ามีความแตกต่างกัน ก่อนข้างชัดเจน สามารถแบ่งกลุ่มตามรูปแบบผลิตภัณฑ์ ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเลียนแบบโบราณตามประเพณีนิยม คือ บ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลิตภัณฑ์ได้แก่ กระจัง กระจพาน ตะบันหมาก เป็นต้น
2. กลุ่มที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักคือ บ้านลอมคอม อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น กับบ้านนาสะไมย์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลิตภัณฑ์ เช่น กระจ่างรูป เชิงเทียน
3. กลุ่มที่ทำเฉพาะกิจ หรืองานสั่งทำ ส่วนมากเป็นงานศิลปะเน้นความงามมากกว่าประโยชน์ใช้สอย คือ บ้านบึง อำเภอโซคชัย จังหวัดนครราชสีมา และอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด และบ้านหัวขัว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลิตภัณฑ์ได้แก่ งานรูปบุคคลสำคัญ รูปเคารพ และรูปเกี่ยวกับวิถีชีวิต เป็นต้น

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบ้านปะอาว สามารถนำเสนอองค์ความรู้ สรุปได้ว่า บ้านปะอาว นอกจากจะมีชื่อเสียงในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ทองเหลือง แล้ว บ้านปะอาวยังมีชื่อเสียงด้านการทอผ้าทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม ซึ่งมีความประณีตที่สวยงาม เป็นที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในภาคอีสาน

นโยบาย ยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

นโยบาย ยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 (2550 : 19-116) ส่งเสริมการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ดังนี้

1. มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน
2. มาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 ข : 45) ได้กำหนดแนวทางการเสริมสร้างและใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. การยอมรับและเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเรียนรู้ เข้าใจยอมรับ เคารพ เห็นคุณค่าในวัฒนธรรมที่หลากหลาย

2. การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยพิจารณาทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทั้งเครื่องมือ แนวทางและเป้าหมายของการพัฒนาประเทศที่เชื่อมโยงกับการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

3. ความสมดุลและความยั่งยืน คุณค่าของวัฒนธรรมเป็นเรื่องของจิตใจ จิตวิญญาณ ความภาคภูมิใจและความตระหนักในศักดิ์ศรีของตนเอง

4. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม การเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรมจึงต้องให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของและร่วมรับผลประโยชน์

กระทรวงวัฒนธรรม (2549 ก : 21) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรมของชาติ ดังนี้

1. รักษาสืบทอดวัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง

2. สร้างค่านิยม จิตสำนึก และภูมิปัญญาคน

3. นำทุนทางวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

4. การบริหารจัดการองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรม (2549 ข : 96) ได้กำหนดแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559) ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 6 นำทุนทางวัฒนธรรมสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคม มีเป้าหมาย คือ ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคมด้วยพลังของความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยมีตัวชี้วัดคือ รายได้มวลรวมจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นและวัฒนธรรมไทยได้รับการยอมรับในระดับสากลซึ่งมีกลยุทธ์การส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

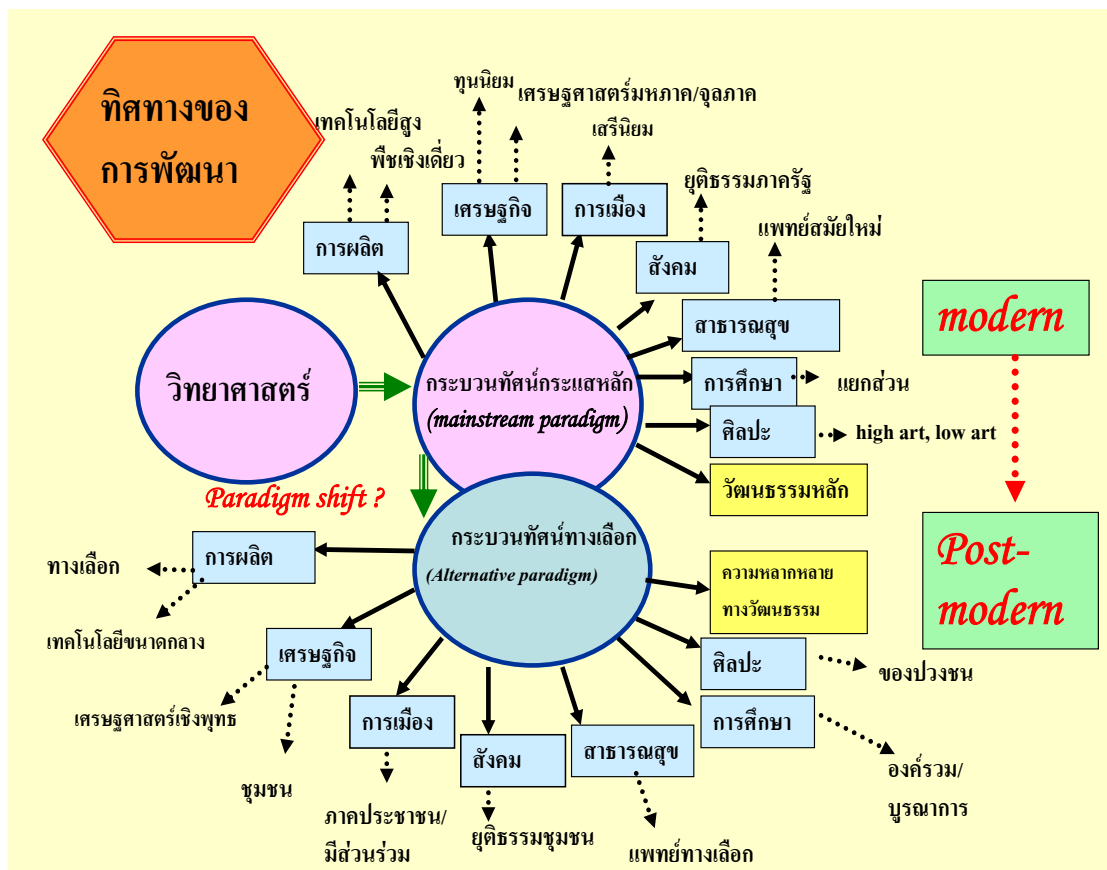
1. ยกระดับคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. พัฒนาคุณภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ การบริการ และอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค โดยดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของภูมิปัญญา ระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

3. ส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจชุมชนให้ขยายสู่ระดับภาค ระดับชาติ และระดับสากล

โดยได้กำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศ ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศ

นโยบาย ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544 : 72-73)

ได้เสนอแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 ในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวว่า การส่งเสริมการค้าบริการที่มีศักยภาพเพื่อสร้างงานและกระจายรายได้เป็นส่วนหนึ่ง คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มการจ้างงาน กระจายรายได้สู่ชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีแนวทางเพื่อพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้รองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาวคำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยดำเนินการพัฒนาเชิงกลุ่มพื้นที่ สนับสนุน

การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาเป็นต้น ปรับปรุงคุณภาพบริการการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน การกวดขันมาตรฐานด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และส่งเสริมบทบาทชุมชน องค์กรชุมชนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและรณรงค์การสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนและท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 ก : 28) ได้สรุปแนวทางการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ว่า การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย เพื่อให้ธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ รวมทั้งเพื่อช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ และกระจายรายได้สู่ชุมชน โดยมีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ภายใต้การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ย่อมเป็นเป้าหมายสุดท้ายที่ทุกฝ่ายต่างคาดหวังให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนนโยบาย ยุทธศาสตร์ไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขสนับสนุนส่งเสริมมากมาย ทั้งในด้านศักยภาพและขีดความสามารถของหน่วยงานภาครัฐ การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและประชาชนในท้องถิ่น จิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2550 : เว็บไซต์) ได้กำหนดกรอบนโยบายของคณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2550 – 2554 ดังนี้

1. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของไทย และเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ
2. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้นการขยายฐานตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ ทั้งในพื้นที่ใหม่และในตลาดเฉพาะกลุ่ม ภายใต้การสร้างความเข้มแข็งของตราสินค้า (Brand) ประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง
3. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสีสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย

4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กระจายตัวสู่แหล่งท่องเที่ยวรองมากขึ้น เพื่อสร้างสมดุล ระหว่างพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการท่องเที่ยวเชื่อมโยง ระหว่างกลุ่มจังหวัดและข้ามภูมิภาค

5. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยการทำการตลาดร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวทั้งภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาค อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานร่วมกันอย่างเป็นระบบ และช่วยเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันของภูมิภาคนี้ในตลาดท่องเที่ยวโลก

6. มุ่งพัฒนาองค์กร ระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรให้มีทักษะและขีดความสามารถทางการตลาดท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นองค์กรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติภายใต้หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาด

7. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (e-Tourism) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเทศไทย และเสริมสร้างศักยภาพในการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อสารสนเทศ

8. ส่งเสริมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยประสานความร่วมมือและแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

โฮมสเตย์ไทย (Homestaythai. 2550 : เว็บไซต์) กล่าวถึงแผนแม่บทอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2544-2553 ซึ่งมีนโยบายเชิงรุกของแผนอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ได้แก่

1. พัฒนาให้ประเทศไทยคงความเป็นผู้นำทางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียอย่างต่อเนื่อง เพื่อก้าวสู่ความเป็น World Class Destination

2. พัฒนาการท่องเที่ยวของไทยให้เป็นสาขาหลักทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญควบคู่กับสาขาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

3. เร่งรัดให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวออกสู่ภูมิภาคอื่น ๆ นอกเหนือจากเมืองท่องเที่ยวหลักในปัจจุบัน

4. ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้ทันสมัย เพื่อให้ผู้ประกอบการไทยมีความพร้อมในการแข่งขันที่จะตามมาจากการเปิดเสรีทางการค้า

5. สนับสนุนให้องค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีความพร้อมและเข้มแข็งในการบริหารจัดการในบริการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลประโยชน์ของท้องถิ่นโดยตรง

6. อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงความเป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์ และสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมไทยที่ชัดเจน

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (2547 : 16) กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ดังนี้

1. ผลักดันให้มีแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยให้เครือข่ายองค์กรภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งผู้ประกอบการ เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการปฏิบัติตามนโยบาย

2. พัฒนาการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐาน เพื่อยกระดับการแข่งขันและสร้างรายได้

3. พัฒนาศักยภาพและให้โอกาสชุมชนสามารถบริหารจัดการ สินค้าและบริการ การท่องเที่ยวของท้องถิ่น

4. สร้างความร่วมมือ สนับสนุนกับประชาคม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน และสร้างไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

5. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคีเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชียและสนับสนุนอุตสาหกรรมگردآوریภาพถ่ายทำภาพยนตร์ของต่างประเทศในประเทศไทย

6. พัฒนาระบบฐานข้อมูลสถิติด้านการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการโดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและยั่งยืน

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (2549 : เว็บไซต์) กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ดังนี้

1. วิสัยทัศน์

1.1 ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับโลก

1.2 อุตสาหกรรมภาพยนตร์ ของประเทศไทยมีศักยภาพในการแข่งขันระดับนานาชาติ และเป็นหนทางสำคัญของการนำรายได้เข้าสู่ประเทศ

2. พันธกิจ

2.1 สร้าง ส่งเสริม อนุรักษ์ พื้นฟู หรือ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน

2.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และ เสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวให้แก่ทุกภาคส่วน

2.3 พัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ให้เป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน

2.4 พัฒนา ยกระดับมาตรฐานอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

- นักท่องเที่ยว
- 2.5 สร้างความมั่นใจ อำนาจความสะดวก และ ให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
  - 2.6 พัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการท่องเที่ยว
  - 2.7 ส่งเสริม สนับสนุนการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศไทย
  - 2.8 ส่งเสริม สนับสนุน อุตสาหกรรมภาพยนตร์ของประเทศไทย
  3. ประเด็นยุทธศาสตร์
    - 3.1 การจัดความยากจนระดับชุมชนด้วยการท่องเที่ยว
    - 3.2 การปรับโครงสร้างการท่องเที่ยวให้สมดุล และแข่งขันได้อย่างยั่งยืน
    - 3.3 การต่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศด้านการท่องเที่ยว
    - 3.4 การพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์
  4. เป้าประสงค์
    - 4.1 ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว
    - 4.2 มีมาตรการส่งเสริมสนับสนุนการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศไทย เพื่อนำรายได้เข้าประเทศ
    - 4.3 บทบาทของประเทศไทยในการเป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวในเวทีโลก
    - 4.4 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ที่สอดคล้องระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น (จังหวัดที่มีโอกาสทางการท่องเที่ยวสูง และกลาง ร้อยละ 80 โอกาสน้อยร้อยละ 20)
    - 4.5 พัฒนามาตรฐานในด้านการบริการ (ร้อยละ 40) ความปลอดภัย (ร้อยละ 20) และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (ร้อยละ 40)
    - 4.6 พัฒนาศูนย์บริการด้านการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อภารกิจทั้ง 3 ด้าน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ให้มีความยั่งยืนและสมดุลกับสภาพแวดล้อม
  5. กลยุทธ์
    - 5.1 พัฒนาขีดความสามารถของชุมชน และองค์กรปกครองท้องถิ่นให้สามารถพัฒนารูปแบบสินค้า และ บริการท่องเที่ยว เพื่อการสร้างรายได้
    - 5.2 สร้าง ส่งเสริม อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนมีคุณภาพ และได้มาตรฐานสากล
    - 5.3 พัฒนาระดับมาตรฐาน การให้บริการ และปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว
    - 5.4 พัฒนารูทกิจบริการถ่ายทำภาพยนตร์ ให้มีศักยภาพ และส่งเสริมสนับสนุน อุตสาหกรรมภาพยนตร์ของประเทศไทย

5.5 ผลักดันความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว

5.6 สร้างความมั่นใจ แก่นักท่องเที่ยวในการบริหารวิกฤติ อำนาจความสะดวก และให้ความปลอดภัย

สำนักงานการท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอุบลราชธานี (2550 : 26) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

1. พัฒนาให้จังหวัดอุบลราชธานีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและคุ้มค่า
2. พัฒนาให้จังหวัดอุบลราชธานีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรม มีความน่าสนใจสูง มีความต่อเนื่องและมีเอกลักษณ์
3. พัฒนาให้จังหวัดอุบลราชธานีเป็นแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอินโดจีน
4. พัฒนาให้จังหวัดอุบลราชธานีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ
5. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มุ่งสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยท้องถิ่นมีส่วนร่วม
6. ส่งเสริมการท่องเที่ยวซ้ำและขยายจำนวนวันท่องเที่ยว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ทรงคุณ จันทจร (2548 : 231) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ภาคอีสานมีองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ รวม 324 แห่ง แบ่งเป็น 4 ประเภทแหล่งท่องเที่ยว คือ แหล่งท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรมและโบราณคดี แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นใหม่ และในจำนวนแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด แหล่งท่องเที่ยวด้านสถาปัตยกรรมและโบราณสถานมากที่สุด รองลงมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นมีน้อยที่สุด สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมภาคอีสานในอดีตส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากขอม โดยเฉพาะในกลุ่มอีสานใต้ และอีสานกลางบางส่วน ประเพณี พิธีกรรมได้รับอิทธิพลจากประเทศลาว และมีศิลปกรรมจากอินเดียปรากฏพบบางส่วน โดยเฉพาะพระพุทธรูปและสถูปโบราณ

กิติรัตน์ สีหพันธ์ (2545 : 70-73) ได้ศึกษาการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีและแนวทางการพัฒนา พบว่า จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่อุดมไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุและแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านจำนวนมาก ที่ถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่มีหลักเกณฑ์สำคัญได้แก่ การมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือประวัติการก่อสร้าง คุณค่าที่ดีเด่นทางด้านสถาปัตยกรรม คุณค่าที่ดีเด่นทางด้านศิลปะ และคุณค่าที่เกิดจากความรู้ทางเทคโนโลยี เมื่อนำมาพิจารณาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีแล้ว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีคุณลักษณะดังกล่าวได้แก่ ภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ผาแต้ม แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง ปราสาทบ้านเบญจ หอไตรหนองขุหลุ ธรรมมาสน์สิงห์และจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีนวล แสงสว่างอารมณ์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง หอพระบาท วัดทุ่งศรีเมือง อุโบสถวัดสุปฏิหาราม พระแก้วบุษราคัม สิมวัดแจ้ง วัดบูรพาราม วัดหนองป่าพง วัดป่านานาชาติ แหล่งผลิตทองเหลืองบ้านปะอ่าว แหล่งปั้นหม้อบ้านท่าซ้องเหล็ก แหล่งปั้นไห บ้านท่าไห และแหล่งผลิตขม้อบ้านทรายมูล เหล่านี้ล้วนแต่เข้าหลักเกณฑ์ด้านใดด้านหนึ่งหรือ หลายด้านไปพร้อมกัน ส่วนการกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นในสถานการณ์พัฒนาเส้นทางคมนาคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอยู่ในระดับที่การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก สิ่งที่จะต้องให้ความสนใจในอนาคต ได้แก่ การจัดทำแผนการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น การจัดทำแผนการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสมบัติของตน เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีมีศักยภาพมากขึ้นในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอนาคต

อรัญญา สุวรรณดี (2538 : 102-103) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคมจากการท่องเที่ยวแก่งคุดคู้ บ้านน้อย ตำบล เขียงคาน อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่า เศรษฐกิจ เดิมชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม ต่อมาเมื่อแก่งคุดคู้ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ชาวบ้านจึงหันมาประกอบ อาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพราะสามารถสร้างรายได้ดีกว่าการทำงานทำไร่ซึ่ง เป็นอาชีพดั้งเดิม แก่งคุดคู้เป็นที่ดินสาธารณะที่ใช้ในการประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยภาพรวมในทางสังคมต่อการท่องเที่ยวแก่งคุดคู้ ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในทางที่ดีขึ้น และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมของหมู่บ้าน

สุจิต บุญประเสริฐ (2533 : 56-58) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว : การศึกษาเฉพาะกรณี บ้านเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาพบว่า ผลต่อเนื่องจากการท่องเที่ยวผลต่อเนื่องด้านหน้า ซึ่งเกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวโดยตรง คือ ร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ร้านอาหาร และที่พัก สำหรับร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองสามารถกระจายรายได้สู่กลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

วาสิกา แสนคำ (2545 : 17) ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนไทย เป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่สามารถดึงดูดกลุ่มคนต่างชาติต่างถิ่นให้เดินทางมาเยือนเพื่อศึกษาเรียนรู้ สัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่มีในท้องถิ่นของผู้มาเยือน วัฒนธรรมของคนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

กิตติพงษ์ ประชุมแดง (2533 : 97-98) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม จากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชาวบ้านคูเคือ ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า การดำรงชีวิตของชุมชนเหมือนสังคมชนบททั่วไป สภาพเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพเดิมอาชีพหลักเกษตรกรรม ปัจจุบันเปลี่ยนมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ดำเนินธุรกิจเพื่อการค้า การประกอบธุรกิจท่องเที่ยวของชาวบ้านเริ่มประมาณปี พ.ศ.2520 โดยชาวบ้านประกอบธุรกิจร้านอาหารบริเวณหาดคูเคือ ในปี พ.ศ.2530 ซึ่งเป็นปีที่รัฐบาลประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย หาดคูเคือได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงทำให้มีผู้มาประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเป็น จำนวนมาก จนกลายเป็นธุรกิจที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และนอกจากจะประกอบธุรกิจ ร้านอาหาร ยังมีธุรกิจบริการอื่นๆ อีกคือ บริการรับฝากรถ และหาบเร่

กษมา ประจง (2546 : 118-123) ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านศรีฐานตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย พบว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านบวกได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การสร้างงาน การยกมาตรฐานการครองชีพ และลดภาวะการว่างงาน ผลกระทบด้านลบทางเศรษฐกิจได้แก่ ปัญหารายได้ไม่แน่นอน ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาการแบ่งปันผลประโยชน์และปัญหาการถือครองที่ดิน ผลกระทบทางสังคมด้านบวก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการประกอบอาชีพ การสร้างสรรคความเจริญทางสังคม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม การสร้างความสามัคคีในชุมชน การป้องกันการอพยพย้ายถิ่นของประชากร และการเสริมสร้างการศึกษา ผลกระทบทางสังคมด้านลบได้แก่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยม ความไม่เป็นธรรมในสังคม อาชญากรรมและความขัดแย้งระหว่าง

นักท่องเที่ยวกับชุมชน ผลกระทบทางวัฒนธรรมด้านบวก ได้แก่ ความร่วมมือในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมงานศิลปวัฒนธรรมและความกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพและ ผลกระทบทางวัฒนธรรมด้านลบ ได้แก่ ค่านิยมในการครองชีพ การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ การ แต่งกาย และภาษา ผลกระทบทางด้านการเมืองด้านบวก ได้แก่ การจัดระเบียบสังคมของชุมชน ความเข้าใจในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ความสามัคคี ความสำคัญทางการศึกษาและ การตื่นตัวทางการเมืองท้องถิ่น ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมด้านบวก ได้แก่ การสร้างความตระหนัก ถึง

พิเชฐ พิมลศรี (2536 : 90-91) ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษา เฉพาะกรณีของ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอ แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีแนวโน้มขยายตัวทุกปี เนื่องจากได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวทั้ง ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่ชอบความสวยงามของธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่นและการ ผจญ ภัย ผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ประชาชนใน ท้องถิ่น ได้มีโอกาสในการหารายได้ พิเศษจากการท่องเที่ยว แต่ก็มีผลเสียทางด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม การเกิดความเสื่อม โทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นวล สารสอน (2533 : 88-89) ได้ศึกษาผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มี ต่อสภาพสังคม-เศรษฐกิจที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ผล การศึกษาพบว่า ผลกระทบจากกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมนั้น ได้รับผลน้อยเนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่มีข้อจำกัดอยู่อย่างมาก เช่น ระยะเวลาท่องเที่ยวมี เฉพาะที่มีตลาดน้ำในตอนเช้าของวันเท่านั้น และนอกจากนั้นนักท่องเที่ยว ยังถูกจำกัดพื้นที่ชม ตลาดน้ำให้อยู่ในเขตพื้นที่ของร้านค้าขายของที่ระลึกเท่านั้น จึงทำให้ระดับ ความสัมพันธ์ระหว่าง คนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวมีน้อย ส่วนตัวนำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ การพัฒนาถนน ซึ่ง มีบทบาทเข้ามาแทนที่เส้นทาง คมนาคมทางน้ำ ดังจะเห็นจากการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางตลาด ชุมชนจากบริเวณริมคลองไปสู่สอง ฟากถนน เช่น ตลาดเสรีที่นับวันจะขยายมากขึ้นในอนาคต

สิรินยา วัฒนสุขชัย (2545 : 138) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มา เยือน กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัด สมุทรสงคราม กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น โดยทั่วไปแล้วจะประสบความสำเร็จได้ต้อง อาศัยความร่วมมือจากทั้งภายในและภายนอก โดยมีผู้ประสานงานที่มีอำนาจและเป็นที่ยอมรับนับถือ ในหมู่บ้าน ในขณะที่ความร่วมมือจากภายนอกจะเกิดขึ้นได้โดยอาศัยความร่วมมือระหว่าง ผู้ดำเนินการและภาครัฐที่ให้การสนับสนุน และภาคเอกชนที่ให้การประชาสัมพันธ์

อมรา จำรูญศิริ (2546 : 131) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย กล่าวถึงผลการวิจัยพบว่า หลังจากที่ถูกเรือได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป ด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพมีอาชีพเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพ เป็นการผลิตเพื่อขาย การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมพบว่า การปกครองมีระเบียบแบบแผน ดำเนินการโดยคณะกรรมการตามลำดับ ระบบครอบครัวและเครือญาติเปลี่ยนแปลงไปเป็นครอบครัวเดี่ยว นิยมแยกครอบครัวเพื่อมาประกอบอาชีพส่วนตัว การพึ่งพาอาศัยกันลดน้อยลง การศึกษาได้รับความสนใจมากขึ้น ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการศึกษา นิยมส่งบุตรหลานเรียนสูงขึ้น ระบบสาธารณสุขปกศ ได้มีการพัฒนามีความสะดวกสบาย ด้านสาธารณสุขชาวบ้านได้รับการบริการจากภาครัฐอย่างทั่วถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมพบว่า มีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อบางอย่างยังคงมีอยู่ แต่องค์ประกอบบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป

รัฐทิทยา หิรัณยหาค (2544 : 81-85) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาย่านหนองขาว อำเภอกาญจนบุรี พบว่า บ้านหนองขาวเป็นหมู่บ้านที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีความเหมาะสมสำหรับจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติพันธุ์ ได้อย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนขึ้น และมีการสืบทอดดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งการสืบทอดงานประเพณีที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกเดือนในรอบปี และประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีการดำรงชีวิต โบราณสถาน โบราณวัตถุได้รับการอนุรักษ์เป็นอย่างดี

พนิตดา สิงห์ครา (2544 : 69) ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์บ้านห้วยฮี ตำบลปูลึง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวจะพักแรมในชุมชนเสมือนเป็นสมาชิกในครอบครัวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนแห่งนี้ ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวมากกว่า 4 ปีแล้ว สามารถสร้างรายได้ให้สมาชิก 200-600 บาท/เดือน ซึ่งเป็นที่พอใจของชุมชนเพราะทรัพยากร วัฒนธรรม วิถีชีวิต ถูกรักษาไว้ภายใต้การจัดการท่องเที่ยว

รัชพล ปัจพิบูลย์ (2537 : 75-77) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ พบว่า ชาวไทยทรงดำ มีกระบวนการถ่ายทอดการทอผ้าสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต

จนถึงปัจจุบัน ในกระบวนการสอนการทอผ้าได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด ทำให้ผู้ให้สามารถสอดแทรกความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพได้อีกด้านหนึ่ง ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการถ่ายทอด ได้แก่ พ่อ แม่ และญาติพี่น้องที่มีความรู้เป็นผู้ให้การถ่ายทอดต่อบุตรหลานที่ยังไม่ได้รับการเรียนรู้ให้ได้รับการเรียนรู้ตามขั้นตอนจนสามารถปฏิบัติเองได้

สมา ฌ ระนอง (2545 : 67) ได้ศึกษาการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ลักษณะการจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนคีรีวง มีลักษณะการจัดการที่อาศัยกลุ่มองค์กรชาวบ้านที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาจัดการซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ดรุณี ช่อนกลิ่น (2546 : 43-44) ได้ศึกษาการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวแบบ Home Stay ในอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย พบว่า การดำเนินการที่พักรวมแบบโฮมสเตย์มีรูปแบบการดำเนินงานที่ไม่เป็นทางการ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้บริหารงานในการจัดชุมชนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแบ่งการทำงานตามความรู้ความสามารถที่ชาวบ้านถนัด เช่น งานหัตถกรรมของกลุ่มแม่บ้าน กิจกรรมการแสดงพื้นบ้าน การเตรียมการต้อนรับ การดูแลความปลอดภัย

จิราวรรณ กาวิละ (2544 : 133-134) ได้ศึกษาทางเลือกของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัวลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า การค้าขายและการประกอบอาชีพเครื่องเงินของชาวบ้านวัวลายในอดีต เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลทำให้หมู่บ้านวัวลายกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว โดยมีปัจจัยที่สำคัญ คือ การเสด็จพระราชดำเนินของพระบรมวงศานุวงศ์ที่เสด็จมายังบ้านวัวลายตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 7 จนถึงปัจจุบัน และการค้าขายเครื่องเงินเป็นการขายตรงของชาวบ้านให้กับนักท่องเที่ยวและรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สมบุรณ์ มีบุญ (2543 : 130-140) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของ ชุมชนชานเมืองทางด้าน สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา พบว่า การศึกษาทำให้เห็นการเปลี่ยนวิถีชีวิตในหลายด้านคือ ด้านสังคม ได้แก่ระดับความสัมพันธ์ของคนชุมชน ทั้งระดับครอบครัว เครือญาติและระดับชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ทางด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องระบบการผลิต ระบบการตลาด และการบริโภคโดยเปลี่ยนจากระบบดั้งเดิมเป็นใช้เทคโนโลยี มากขึ้น ทั้งการบริโภคเป็นการบริโภคตามกระแสนิยม ทางด้านการเมืองเป็นการเปลี่ยนแปลงเรื่องอำนาจ มีการช่วงชิงผลประโยชน์ของชาวบ้าน เดิมให้ความเคารพผู้อาวุโส ต่อมาผู้มีอำนาจเป็นผู้นำที่เป็นทางการและ

คนมีฐานะ ซึ่งมีการช่วงชิงผลประโยชน์เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้นำที่จะเข้ามาบริหารท้องถิ่น มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงมากในกลุ่มชาวบ้าน การศึกษามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เนื้อหาสาระโดยเปลี่ยนแปลงการเรียนแบบธรรมดาไปสู่การเรียนในระบบโรงเรียนและการเรียนนอกระบบโรงเรียนมากขึ้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ไพโรซิงค์ (Preissing. 2006 : 10–12) ได้ศึกษาแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสำหรับชุมชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ประสบความสำเร็จ พบว่า แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในโครงการที่ประสบความสำเร็จนั้น เน้นในด้านการเตรียมการของชุมชนก่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อศึกษาจุดด้อยและจุดเด่นของชุมชน ประการที่สองให้ความสำคัญกับการตรวจสอบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนมีและวิธีการที่จะนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่นั้นไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยไม่ทำลายสภาพสิ่งแวดล้อมจนเสื่อมโทรม ประการที่สาม ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการผลิตของชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประการที่สี่ แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเห็นคุณค่าของตนเองและชุมชน ประการที่ห้า แผนยุทธศาสตร์ในการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนของตนเองและชุมชนอื่น ๆ

แรมโบ้ (Rambo. 1984 : 8) ได้กล่าวถึงความรู้สึกลงในเชิงวัฒนธรรมและค่านิยมเกี่ยวกับป่าไม้ไว้ใน Community Forestry-The Social View สรุปได้ว่า คนในชนถึงจะมีความรู้หรือไม่มีความรู้เลย แต่พวกเขาก็มีเหตุผลด้านวัฒนธรรม นั่นก็คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมจากการอยู่กับธรรมชาติ เช่น ชาวจีนมีความเชื่อใน Feng Shin (Geomancy) ว่าตัดต้นไม้อยู่หน้าบ้านและบริเวณฝังศพ เพื่อให้เกิดโชคและมีคามมั่งคั่ง และพวกชนเผ่า Dai ในตอนใต้ของ ยูนาน มีความเชื่อทางศาสนาในการอนุรักษ์ธรรมชาติที่แทนบูชาพืชผักธรรมชาติ และสัตว์ป่าบริเวณเชิงเขา

คริสตินา แอน (Christina Ann. 1994 : 259-262) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ Ethnographic ของ Pushkar ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของการแสวงบุญในตอนตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย พบว่า จุดมุ่งหมายของนักท่องเที่ยวเพื่อศึกษาการตั้งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในเมืองและทดสอบการฝังตริงในการดำเนินการทางสังคม วัฒนธรรม ความแตกต่างเชิงพลวัตระหว่างการท่องเที่ยวและการเชื่อมต่อในองค์การทางสังคมและนโยบายทางวัฒนธรรมจากส่วนกลาง ร่องรอยของประวัติศาสตร์ของ Pushkar คือ ข้อโต้แย้งผ่านแหล่งที่มาจากเอกสารสำคัญและเรื่องเล่าท้องถิ่นเกี่ยวกับที่ตั้งสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งในและรอบเมือง การเชื่อมต่อของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ใน Pushkar รวมถึงช่วงของกิจกรรม

ทางสังคมและกิจกรรมความเลื่อมใสทางศาสนา โดยเฉพาะทะเลสาบศักดิ์สิทธิ์ วิหาร นิทรรศการทางศาสนาและนักแสดงบุญ ขณะที่กิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตในการสร้างแนวทางการปฏิบัติที่ศักดิ์สิทธิ์ของศูนย์กลางการเดินทางแสวงบุญ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ไปยังระบบจักรวาลทางศาสนาและสะท้อนกลับไปยังวาทศิลป์ทางการเมืองของเมือง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่ขัดแย้งกันในจำนวนหนทางกับกิจกรรมทางศาสนา การประนีประนอมจึงเป็นกระบวนการเชิงซ้อนซึ่งต้องสมดุลระหว่างความต้องการที่รักษาเมืองให้บริสุทธิ์ ศักดิ์สิทธิ์และรวมเข้าด้วยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว กระบวนการรวมวาทศิลป์ที่แยกตัวออกไปและการรวมค่า ดับของการเข้าฉาน ความต้องการที่จะแจ้งช่องว่างที่เหมือนจริงในด้านวัฒนธรรมและการเมืองและความนึกคิดเจรจาของบุคคลและชุมชน

สปรเซอร์ (Sprecher. 2000 : 158-159) ได้ศึกษา Village-Based Tourism Monitorism Tourism Change on The Mekong River พบว่า การพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้และวัดว่า การท่องเที่ยวในบริเวณแถบลุ่มแม่น้ำโขงมีการเจริญเติบโตอย่างมีศักยภาพที่ยั่งยืนเพราะแม่น้ำโขงไหลผ่านหลายประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้แม่น้ำโขงมีความสำคัญในการพัฒนาทางตรงและมีโครงการนำร่องในหลายประเทศที่ต้องสร้างกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวแถบลุ่มน้ำโขง เช่น ประเทศพม่า ไทย ลาว เวียดนามและกัมพูชา ทั้งนี้ปรากฏว่าหมู่บ้านมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนและสามารถส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนในอัตราที่สูงขึ้นซึ่งเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น

แอสไปนอลล์ (Aspinall. 2007 : unpagged) ได้ศึกษาชุมชนในการเปลี่ยนแปลง : ความยั่งยืนทางสังคมและการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดความเป็นไปได้ของการใช้การประเมินคุณภาพชีวิตเป็นเครื่องมือตัดสินใจที่มีศักยภาพในการประเมินความยั่งยืนทางสังคมของการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า การประเมินคุณภาพชีวิตสามารถให้การสนับสนุนที่มีมูลค่าเพิ่มแก่ด้านการประเมินทางสังคมและความยั่งยืนทางสังคมได้

เฮิร์ลเบิร์ต (Hurlbert. 2003 : 407) ได้ศึกษาการเรียนรู้จากผู้ที่ไปก่อน : สามกรณีศึกษาการวางแผนกลยุทธ์เพื่อจัดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการพัฒนาในสหรัฐตะวันตกจำนวน 3 รัฐ พบว่า วิธีการที่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมนั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามลำดับความสำคัญของชุมชนซึ่งสะท้อนให้เห็นในนโยบายและกลยุทธ์ที่รับเอามาระบุนโยบายที่ที่มองเห็นเมื่อเข้าสู่ขั้นตอนใหม่ของการพัฒนา โดยต้องเตรียมพร้อมสำหรับต้นทุนและผลประโยชน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจ

คาเซลลาส (Casellas. 2003 : 2282-A) ได้ศึกษารูปแบบของบาร์เซโลน่านั้นหรือตัวแทนนโยบายและการวางแผนพลวัตในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า รูปแบบของบาร์เซโลนา

ในการการพัฒนาการท่องเที่ยวจากทศวรรษที่1980จนถึง1990 ตามแนวคิดแบบเขตเมืองแล้วมาพัฒนาที่ดินการปฏิรูปเขตเมืองในบาร์เซโลนาต้องใช้ลักษณะการประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามลักษณะนโยบายในเมืองใหญ่ในยุโรปและสหรัฐ โดยหุ้นส่วนของรัฐและเอกชนไทยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงต้องสร้างศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในเมืองขึ้นและควบคุมแรงงานและอุตสาหกรรมโรงแรมตามกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายแห่งชาติจึงสามารถดำเนินไปด้วยดี

มิตซ์ (Mitz. 2007 : unpagged) ได้ศึกษามุมมองของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า มีมุมมองที่คับแคบในหลายด้าน จำเป็นต้องมีมุมมองที่เป็นระบบมากกว่านี้เพื่อร่วมมือกันภายในอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวผู้มีส่วนได้เสียต้องมองภายในชุมชนและสำรวจคุณค่าและวิสัยทัศน์ที่จะบอกพื้นฐานที่เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต ต้องสร้างผู้นำภายในชุมชนเพื่อรักษาสมรรถภาพทางการผลิตและการทำงานที่มีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอและขอแนะนำให้ผู้มีส่วนได้เสียควรเริ่มใช้เครื่องมือประเมินเพื่อเริ่มสร้างสำนึกในขั้นตอนต่อไป สำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ไดเอ็ดริช (Diedrich. 2006 : unpagged) ได้ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนชายฝั่งทะเลเมืองเบลิเซ สหรัฐ พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองเบลิเซกำลังมีอิทธิพลทางบวกต่อจิตสำนึกทางการอนุรักษ์แนวหินปะการังและการสนับสนุนของคนในท้องถิ่นมีสหสัมพันธ์ทางบวกระหว่างระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวกับผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจทั้งทางบวกและทางลบ นักท่องเที่ยวชมทางเรือและนักท่องเที่ยวที่ค้างคืนบนเรือส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและทางลบ บทบาทสำคัญของอุตสาหกรรมการพักผ่อนทางทะเลจึงอยู่ที่การลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อแนวหินปะการังเมโสอเมริกันให้เหลือน้อยที่สุดวิธีแก้ปัญหอนาคคของเมืองเบลิเซในฐานะแหล่งท่องเที่ยว คือ จะต้องตระหนักถึงตำแหน่งที่มีประโยชน์ของเมืองนี้ซึ่งยังมีพลังพอที่จะปรับอนาคตของตัวเองได้

สเต็ม (Stem. 2002 : 3009-B) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นในการจัดการพื้นที่คุ้มครอง : การศึกษากรณีเปรียบเทียบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศคอซตาริกา พบว่า ประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นการอนุรักษ์และกลยุทธ์การพัฒนาในที่ศึกษารั้งนี้ผสมปะปนกันที่ใด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสนอให้ทางเลือกด้านเศรษฐกิจได้ ที่นั่นโอกาสการท่องเที่ยวและการจ้างงานดูเหมือนจะทำให้คนละทิ้งที่ดินการเกษตรกรรมและที่ดินที่สงบสุขไปโดยปล่อยให้ป่าแห่งที่สองเกิดขึ้นมาแทน ปรากฏว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมในการอนุรักษ์และเจตคติน้อยมาก ปัจจัยอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอนุรักษ์และมุมมอง ได้แก่ ความเข้มงวดของกฎหมาย ระดับการศึกษาและผลประโยชน์ทางอ้อมของการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ ได้การท่องเที่ยวเข้าครอบงำเศรษฐกิจ ที่นั่นผลประโยชน์จะขยายกว้างออกไป แต่จะมีผลกระทบเพิ่มขึ้นด้วย จึงเป็นโอกาสของเจ้าของที่พักและโรงแรมจะต้องปรับปรุงการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มผลประโยชน์สำหรับชุมชนท้องถิ่น

ลู (Lu. 2006 : 1561-A) ได้ศึกษาอำนาจการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ : การวางแผนของเกาะแห่งหนึ่งที่มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในประเทศไต้หวัน พบว่า เกาะหลันยูซึ่งมีประชากรดั้งเดิมคือชาวยามิใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมแต่เผชิญกับความกดดันจากนโยบายการอนุรักษ์ธรรมชาติ การกลมกลืนทางวัฒนธรรมกระแสหลักและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เมื่อประเมินผลกระทบจากด้านต่างๆ 3 ด้าน สรุปได้ว่า ให้มีข้อเสนอแนะเป็นกลยุทธ์ในการวางแผนและพัฒนาเกาะหลันยูเพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนพื้นเมืองดั้งเดิมชาวหลันยูสามารถอยู่ได้

หลิว (Liu. 2003 : 2934-A) ได้ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการวางแผนการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศมาเลเซีย พบว่า เมื่อกำหนดให้มีพลวัตการท่องเที่ยวควรบรรจุการจ้างงานการท่องเที่ยวในบริบทที่กว้างขึ้นให้ครอบคลุมประเด็นวัฒนธรรม ศาสนา ชาติพันธุ์ และอุดมคติวิทยาต้องเอาใจใส่เรื่องทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวมากกว่านี้ทั้งนโยบายแลแผน มีข้อจำกัดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของท้องถิ่นจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นเพราะขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ ขาดทักษะการท่องเที่ยวทั้ง ๆ ที่บูรณาการการท่องเที่ยวไว้ในแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วและขาดการปลูกฝังโมติวีจิตในบุคลากรรวมทั้งกลยุทธ์อีกหลายประการ

ผู้วิจัยนำแนวคิดที่ได้จากการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศมาวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายทั้ง 2 ข้อ คือ กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว และผลกระทบจากกระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวยางวัฒนธรรมบ้านปะอาว โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษากระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวยางวัฒนธรรมบ้านปะอาว และเพื่อศึกษาผลกระทบจากกระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวยางวัฒนธรรมบ้านปะอาว ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
  - 1.1 เนื้อหา
  - 1.2 ระยะเวลาการวิจัย
  - 1.3 วิธีวิจัย
  - 1.4 พื้นที่ทำการวิจัย
  - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
  - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้จัดแบ่งขอบเขต ออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ขอบเขตเนื้อหามี 2 ส่วน คือ
  - 1.1 กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวยางวัฒนธรรมบ้านปะอาว
    - 1.1.1 ประวัติความเป็นมาการท่องเที่ยวบ้านปะอาว
    - 1.1.2 กระบวนทัศน์และพลวัตการสร้างมูลค่าทางวัฒนธรรมให้เกิดการท่องเที่ยว
      - 1.1.2.1 วัฒนธรรมการหล่อทองเหลือง
        - 1) ประวัติความเป็นมา

- 2) โครงสร้างองค์กร การบริหาร
- 3) วัสดุอุปกรณ์ในการผลิต
- 4) วัตถุดิบในการผลิต
- 5) กระบวนการผลิต
- 6) รูปแบบผลิตภัณฑ์
- 7) การตลาด
- 8) แรงงานในการผลิต
- 9) กิจกรรมการท่องเที่ยว
- 10) ความสำเร็จและความภาคภูมิใจ
- 11) หน่วยงานสนับสนุน
- 12) รายได้ของกลุ่ม
- 13) ปัจจัยที่ทำให้การคงอยู่
- 14) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

1.1.2.2 กลุ่มหัตถกรรมทอผ้า

- 1) ประวัติความเป็นมา
- 2) โครงสร้างองค์กร การบริหาร
- 3) วัสดุอุปกรณ์ ในการผลิต
- 4) วัตถุดิบในการผลิต
- 5) กระบวนการผลิต
- 6) รูปแบบผลิตภัณฑ์
- 7) การตลาด
- 8) แรงงานในการผลิต
- 9) กิจกรรมการท่องเที่ยว
- 10) ความสำเร็จและความภาคภูมิใจ
- 11) หน่วยงานสนับสนุน
- 12) รายได้ของกลุ่ม
- 13) ปัจจัยที่ทำให้การคงอยู่
- 14) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

1.1.2.3 กลุ่มโฮมสเตย์

- 1) ประวัติความเป็นมา
- 2) ด้านบ้านพัก
- 3) ด้านการบริหารการจัดการและการบริการ
- 4) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 5) ด้านการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
- 6) ด้านสภาพแวดล้อม
- 7) ด้านมูลค่าเพิ่ม
- 8) ด้านส่งเสริมการตลาดและการทำประชาสัมพันธ์
- 9) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

1.1.2.4 งานประเพณีบุญบั้งไฟ

- 1) ประวัติความเป็นมา
- 2) การกำหนดวัน เวลา สถานที่การจัดงาน
- 3) รูปแบบการจัดงานในอดีต
- 4) รูปแบบการจัดงานในปัจจุบัน

1.2.3 องค์ประกอบการท่องเที่ยวบ้านปะอ่าว

1.2.3.1 รูปแบบการท่องเที่ยว

1.2.3.2 กิจกรรมการท่องเที่ยว

1.2.3.3 กลุ่มนักท่องเที่ยว

1.2.3.4 ทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยว

1.2.3.5 แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง

1.2.3.6 การบริการการท่องเที่ยว

1.2.3.7 การตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

1.2.3.8 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

1.2.3.9 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค การท่องเที่ยว

ทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว

1.2 ผลกระทบจากกระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะ

อ่าว

1.2.1 ผลกระทบด้านสังคมวัฒนธรรม

1.2.1.1 ผลกระทบด้านบวก

- 1.2.1.2 ผลกระทบด้านลบ
- 1.2.2 ด้านเศรษฐกิจ
  - 1.2.2.1 ผลกระทบด้านบวก
  - 1.2.2.2 ผลกระทบด้านลบ
- 1.2.3 ด้านสิ่งแวดล้อม
  - 1.2.3.1 ผลกระทบด้านบวก
  - 1.2.3.2 ผลกระทบด้านลบ
2. ระยะเวลาการวิจัย ผู้วิจัยเริ่มศึกษาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2549 ถึงเดือนตุลาคม 2552
3. วิธีวิจัย

วิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม
4. พื้นที่ทำการวิจัย ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สนาม คือ บ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
  - 5.1 ประชากรได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในบ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
  - 5.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย
    - 5.2.1 บุคลากรผู้รู้ (Key Informant) จำนวน 30 คน ได้แก่
      - 5.2.1.1 ผู้รู้เกี่ยวกับข้อมูลบ้านปะอาว เช่น พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ครู-อาจารย์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปะอาว สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว พนักงานท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว
      - 5.2.1.2 ผู้นำกลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง ผู้นำกลุ่มหัตถกรรมทอผ้า ผู้นำกลุ่มโคมสเดย์ ในบ้านปะอาว
      - 5.2.1.3 ผู้รู้เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยว เช่น เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับด้านการท่องเที่ยว
      - 5.2.1.4 ผู้รู้เกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรม เช่น นักวิชาการวัฒนธรรม
      - 5.2.1.5 ผู้รู้เกี่ยวกับเรื่องกลุ่มอาชีพ เช่น พัฒนาการประจำตำบลปะอาว เกษตรประจำตำบลปะอาว เจ้าหน้าที่ธนาคารออมสิน สาขาจังหวัดอุบลราชธานี

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ช่างหล่อทองเหลือง ช่างทอผ้า สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ในบ้านปะอาว จำนวน 15 คน

5.2.3 กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (General Informant) จำนวน 15 คน ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในบ้านปะอาว และชาวบ้านปะอาวที่ไม่ได้มีส่วนร่วมร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1.1.1 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Formal Interview)

1.1.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Informal Interview)

1.1.3 แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation)

1.1.4 แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation)

1.1.5 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

1.1.5 กล้องถ่ายรูป เพื่อใช้บันทึกข้อมูลและนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

1.1.6 เครื่องบันทึกเสียงเพื่อใช้ในการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

1.2. การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวิธีการดังนี้

1.2.1 กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างเครื่องมือ

1.2.2 ศึกษาข้อมูลจากตำราเรียน และเอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

1.2.3 สร้างแบบสัมภาษณ์โดยมีขอบเขตเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและผลกระทบจากกระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในบ้านปะอาว

1.2.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของเนื้อหา

1.2.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการตรวจสอบมาทำการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

คือ

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร รวบรวมได้จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาบ้านปะอาว กระบวนการหล่อทองเหลือง กระบวนการทอ

ผ้า ความเป็นมาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม แนวคิด และทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา วัฒนธรรม และเนื้อหาเกี่ยวกับพื้นที่ที่ทำการศึกษ โดยค้นคว้าเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ จากหน่วยห้องสมุดสถาบันการศึกษา ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดของส่วนราชการ เครือข่ายระบบอินเทอร์เน็ต ประเภทหนังสือ ตำรา รายงานการประชุม รายงานวิจัย ปรินต์ยูนิฟอนท์ ภาคนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ และวิดีโอทัศน์

2.2 ข้อมูลภาคสนาม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เน้นความหลากหลาย และความครอบคลุมของข้อมูลโดยพิจารณาคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกันภายใน บริบทวิถีชีวิตของคนในชุมชน หรือเป็นการมองความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์นั้นในสิ่งแวดล้อม ทั้งหมด ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.2.1 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบ สัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Formal Interview) และแบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Informal Interview) โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางกายภาพ จำนวน ประชากร สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ความเชื่อประเพณี การประกอบอาชีพ/ แหล่งรายได้ กติกาท้องถิ่น กระบวนการหล่อทองเหลือง กระบวนการทอผ้า ประวัติความเป็นมา ของการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน การจัดการท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์ เป็นการสัมภาษณ์จาก แหล่งข้อมูลบุคคลที่เลือกสรรแล้วว่าเป็นผู้สามารถให้ข้อมูลได้ ดังนี้

2.2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบ ไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ดังนี้

2.2.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยใช้ การสังเกตโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น สังเกตกระบวนการหล่อ ทองเหลือง กระบวนการทอผ้า การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ การสังเกตนักท่องเที่ยวเลือกซื้อ สินค้าที่ศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมือง การสังเกตวิถีชีวิตของชาวบ้าน การประชุมของชุมชน ฯลฯ ที่ เกิดขึ้นในชุมชนหรือชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องตลอดเวลาที่ทำการศึกษา โดยไม่กระทบต่อความรู้สึก และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และหากมีกิจกรรมเกี่ยวกับบุญประเพณีในชุมชน ผู้วิจัยก็จะ ร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วย

2.2.2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) โดย ผู้วิจัยใช้การสังเกตโดยการเฝ้าดู โดยมีได้เข้าไปเกี่ยวข้องในเหตุการณ์และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นในชุมชน เพียงแต่เฝ้าดูอยู่ห่าง ๆ โดยไม่ทำให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว หรือเกิดความไม่ไว้วางใจ

2.2.2.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยกำหนดประเด็น หรือหัวข้อเรื่องตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นใน

การศึกษาโดยเน้นในบุคลากรผู้รู้ บุคลากรผู้นำ และบุคลากรผู้ร่วม จำนวนไม่เกิน 12 คน ต่อการสนทนากลุ่มในแต่ละครั้ง

3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการนำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามมาจัดกระทำดังต่อไปนี้

3.1.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาอย่างละเอียด พร้อมจัดระบบหมวดหมู่ ตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้

3.1.2 นำข้อมูลจากภาคสนามที่เก็บรวบรวมได้จากการสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม ซึ่งได้จัดบันทึกไว้และในแถบบันทึกเสียงมาถอดความมาแยกประเภทจัดหมวดหมู่และสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัย

3.1.3 นำข้อมูลทั้งที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่รวบรวมได้จากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์

3.1.4 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีตรวจสอบคือการสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่มาเพื่อพิจารณาในการตรวจสอบได้แก่ แหล่งเวลา หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งสถานที่ หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ และแหล่งบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ เป็นต้น

3.2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่มมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล แบบสร้างข้อสรุป ตามแนวคิดของ สุกงศ์ จันทวานิช (2546 : 34) ดังนี้

3.2.1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ปรากฏเห็นในชุมชนบ้านปะอ่าว ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนบ้านปะอ่าว พลวัตกระบวนการผลิตท่องเที่ยวและกระบวนการท่องเที่ยวของชาวบ้านปะอ่าว

3.2.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือการจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ๆ (Typologies) ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันไป โดยการใช้วัฒนธรรมเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ รวมทั้งแนวคิดและทฤษฎี ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ วิเคราะห์การจัดระเบียบทางสังคม การทำหน้าที่ของระบบย่อยแต่ละโครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อและภูมิปัญญาในการผลิตสินค้าทางวัฒนธรรม ทฤษฎีประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม มาอธิบายประวัติศาสตร์และ

ความเป็นมาของชุมชนบ้านปะอาว กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว ทฤษฎีความขัดแย้งอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัตขององค์ประกอบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว พลวัตกระบวนการผลิตท่องเที่ยวและกระบวนการท่องเที่ยวของชาวบ้านปะอาว

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการศึกษา ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) พร้อมแสดงภาพประกอบ ตาราง ประกอบคำอธิบาย นำเสนอผลการวิเคราะห์เป็นการบรรยายความตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ คือ

4.1 กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว

4.2 ผลกระทบกระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของบ้านปะอว

ตอนที่ 2 กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอว

ตอนที่ 3 ผลกระทบจากกระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอว

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปและของข้อมูลพื้นฐานบ้านปะอว

บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

สภาพทั่วไปของบ้านปะอว

ประวัติความเป็นมาบ้านปะอว

บ้านปะอว ในอดีตขึ้นอยู่กับเขตปกครองตำบลหนองขอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2538 ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี แบ่งการปกครองออกเป็น 4 หมู่ ได้แก่ บ้านปะอว หมู่ที่ 3,4,5,6 จากการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นมาของบ้านปะอวมีคำบอกเล่าสืบทอดมา บ้านปะอว ก่อตั้งเมื่อประมาณ 200 ปีที่แล้ว พร้อมกับจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเดิมเป็นลาวแท้ ๆ จากนครเวียงจันทน์ ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงจากนครเวียงจันทน์มาปักหลักอาศัยอยู่ที่หนองบัวลำภู (เมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน หรือเมืองจำปานครกาบแก้วบัวบาน) มีผู้นำที่สำคัญคือ พระวอพระตา ซึ่งเป็นเป็นเสนาบดีพระเจ้าสิริบุญสาร ต่อมาเกิดความขัดแย้งกันระหว่างฝ่ายพระวอ พระตา กับพระเจ้าสิริบุญสาร จึงทำให้เกิดสงครามขึ้น และพระตาถูกฆ่าศึกมาตายที่หนองบัวลำภู คงเหลือเพียงพระวอ จึงอพยพไพร่พลไปอาศัยอยู่กับพระเจ้าองค์หลวงหรือเจ้าชัยกุมาร เจ้าแห่งนครจำปาศักดิ์ ต่อมาพระวอ ขัดแย้งกับเจ้านครจำปาศักดิ์ จึงอพยพไพร่พลมาตั้งเมืองที่ดอนมดแดง และผู้นำไพร่พลคนสำคัญ ๆ เช่น นายกองที่ควบคุมไพร่พล คือ ท่านขุนน้อย ท่านขุนใหญ่ นำไพร่พลส่วนหนึ่งไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านทุ่งขุนน้อย และอยู่ที่บ้านทุ่งขุนใหญ่ในปัจจุบัน ส่วนลูกหลานนายกองได้แยกไปตั้งบ้านเรือนตามที่ต่าง ๆ ได้แก่ ลูกคนที่ 1 คือ ท้าวแสนโท ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านหนองขอน ลูกคนที่ 2 คือ ท้าวแสนโคตร ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านหนองไหล ลูกคนที่ 3 คือ

ท้าวแสนเพี้ย ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านก่อ และลูกคนที่ 4 ท้าวแสนนาม ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านปะอาว สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน (อภิชาติ พานเงิน. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 6 ป้ายแสดงชื่อบ้านปะอาวตรงทางเข้าหมู่บ้าน

ความหมายของชื่อบ้านปะอาว คำว่า ปะอาว มีข้อสันนิษฐาน ดังนี้

1. เกิดจากการกร่อนเสียงจากคำว่า ป้าอาว เป็น ปะอาว ซึ่งก็มีเรื่องเล่าว่า เมื่อพี่น้องได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านปะอาวนั้น อยู่รวมกันมานานพอสมควร พอรู้ว่ามีบางส่วนย้ายกลับไปอยู่ที่หนองบัวลำภู (จังหวัดหนองบัวลำภูในปัจจุบัน) จึงย้ายกลับไปที่หนองบัวลำภูตามเดิม ด้วยเหตุนี้เองพี่ชายจึงได้พี่น้องชายหรือลูกพี่ลูกน้องไป น้องชายหรือลูกพี่ลูกน้องในภาษาถิ่นเรียกว่า อาว หรือ อา จึงเรียกว่า ป้าอาว และเกิดการกร่อนเสียง เป็นปะอาว (อภิชาติ พานเงิน. 2549 : สัมภาษณ์)

2. จากคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมาว่า บรรพบุรุษของบ้านปะอาว ซึ่งอพยพมาจากเวียงจันทน์เนื่องจากเกิดกบฏขึ้นกลางเมืองพระวอพระตา ซึ่งเป็นผู้นำไพร่พลกลุ่มหนึ่งอพยพข้ามแม่น้ำโขง มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หนองบัวลำภู หลังจากนั้นพระตาก็ถูกข้าศึกฆ่าตาย พระวอจึงได้รวบรวมไพร่พลอพยพและเลียบตามฝั่งแม่น้ำโขงลงมาจนถึงดอนมดแดงหรือคงอยู่ฝั่งลำน้ำมูล จึงได้พากันสร้างหลักปักฐานเป็นเมืองอุบลราชธานีมาจนถึงทุกวันนี้ ต่อมาท่านขุนใหญ่-ขุนน้อย และไพร่พลต่างก็แยกย้ายกันหาทำเลที่เหมาะสมตั้งหมู่บ้านตามความพอใจ ส่วนการตั้งบ้านปะอาวเล่าว่า มีพี่น้อง 2 คน พาหมูญ่าติมาถึงทำเลที่เหมาะสม คือทางด้านทิศเหนือ มีหนองบัวใหญ่ ทิศตะวันออกเฉียงใต้มีหนองบึง ทิศตะวันตกมีหนองบัวน้อย จึงได้ตั้งหมู่บ้านขึ้น ส่วนผู้เป็นพี่ชายได้พาญาติอีกกลุ่มหนึ่ง แยกกับน้องชาย (ภาษาอีสานเรียกว่าป้าอาว) อพยพขึ้นไปทางทิศเหนือพบทำเลที่เหมาะสมจึงตั้งบ้านโพนเมืองมะทัน อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลหนองเหล่า อำเภอวังสามสิบ

จังหวัดอุบลราชธานี จนถึงปัจจุบัน บ้านที่พี่ชายพี่น้องชายไว้จึงเรียกว่า บ้านป่าอว และต่อมาเกิดการกร่อนเสียงเป็นปะอว ด้วยความผูกพันฉันพี่น้องบ้านปะอวและบ้านโพนเมืองจึงมีความผูกพันสนิทสนมกันฉันพี่น้องมาจนถึงปัจจุบันนอกจากนี้ สภาพทั่วไป ท่าเลที่ตั้งหมู่บ้าน ก็มีอะไรที่คล้ายคลึงกัน เช่น มีวัด 2 วัดเหมือนกัน ชื่อวัดก็เหมือนกัน มีหนองบึง มีสำเนียงภาษาที่พูดก็เหมือนกัน และสิ่งที่ผูกพันกันเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชาวบ้านไม่กล้าล่วงล้ำคือ เจ้าปู่ตาซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของหมู่บ้านและมีประเพณีที่พี่น้องต้องพบปะกัน คือประเพณีบุญบั้งไฟซึ่งต้องนำบั้งไฟไปถวายและบวงสรวงเช่นไหว้ เจ้าปู่ตาพร้อมกันเป็นประจำทุกปี เพื่อแสดงความเป็นพี่น้องเคารพนับถือกันอย่างแน่นแฟ้น และเพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขของชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านและเพื่อเป็นการขอฟ้าขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล (ประสิทธิ์ บัวบุตร. 2549 : สัมภาษณ์)

3. คำว่า ปะอว เป็นภาษาถิ่นอีสาน มี 2 คำผสมกัน คือ คำว่า ปะ ผสมกับ คำว่า อว คำว่า ปะ เพี้ยนมาจากคำว่า ป่า ซึ่งเป็นคำกริยาที่มีความหมายว่า แยกจากกัน ทิ้งไว้จากไป ส่วนคำว่า อว เป็นคำนามที่ใช้เรียกเครือญาติ มีความหมายว่า อา คือ ผู้เป็นน้องชายของพ่อ ชาวอีสานเรียกน้องชายของพ่อว่า อว และเรียกน้องสาวของพ่อว่า อา เมื่อพิจารณาความหมายทั้งสองคำรวมกัน คำว่าปะอว จึงมีความหมายว่า หลานทิ้งอาไว้แล้วตัวเองก็จากไปที่อื่น จึงเรียกหมู่บ้านว่าบ้านปะอว เป็นต้นมา ซึ่งบรรพบุรุษที่มาตั้งบ้านปะอวอาจมีความเกี่ยวข้องเป็นอากับหลาน จึงอาจกล่าวได้ว่า ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดฟ้าจุฬาโลก ทรงยกฐานะบ้านห้วยแจะระแมขึ้นเป็นเมืองอุบลราชธานีแล้ว พระปทุมวราชสุริยวงศ์เจ้าเมืองอุบลราชธานี ได้อนุญาตให้ไพร่พลแยกไปตั้งบ้านเรือน ทางทิศตะวันตกของเมืองอุบลราชธานี อาและหลานคู่นี้เดินทางมาถึงบริเวณที่เป็นบ้านปะอวในปัจจุบัน อาเห็นว่าเป็นบริเวณที่มีทำเลเหมาะสมสำหรับการตั้งหมู่บ้าน ดังนั้นอาจึงได้ชักชวนหลานให้ตั้งบ้านเรือน ณ บริเวณบ้านปะอวในปัจจุบัน ฝ่ายหลานอาจไม่ชอบบริเวณดังกล่าวจึงได้ขอแยกกับอา เพื่อไปหาทำเลอื่น (ภาษาอีสานเรียกว่า ป่าอว) และเดินทางไปตั้งบ้านเรือนอยู่ทางทิศเหนือของบ้านปะอว คือบ้านโพนเมืองมะทัน ส่วนผู้เป็นอาที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านปะอวในปัจจุบันและตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านป่าอว ภายหลังจากคำว่า ป่าอว กร่อนเป็นปะอวตามอิทธิพลของภาคกลางและคนทั่วไปจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านปะอว (สุทัศน์ ทองล้วน. 2549 : สัมภาษณ์)

คำขวัญประจำหมู่บ้าน

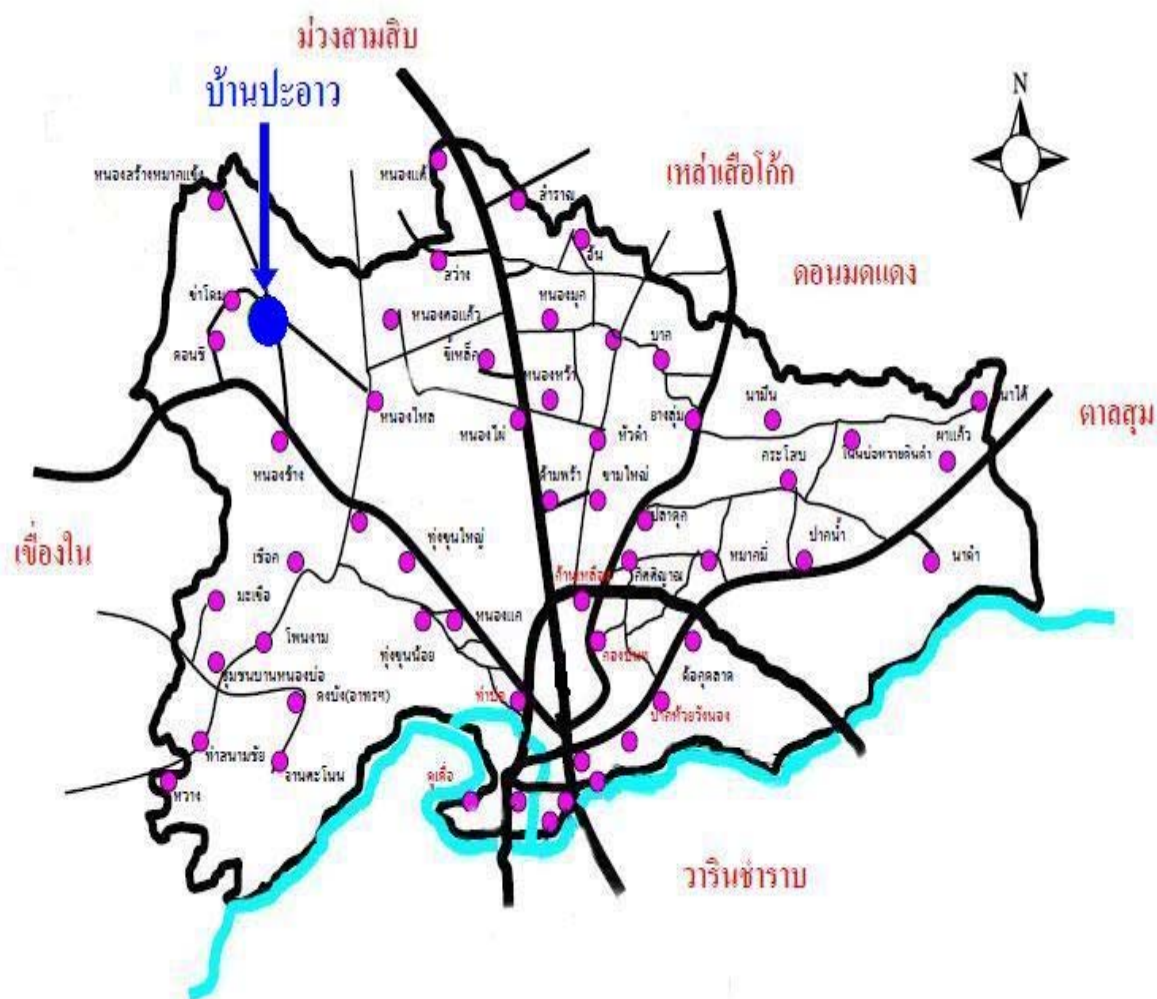
ทองเหลืองสดใส ผ้าไหมสุดสวย ร่ำรวยน้ำใจ บั้งไฟแสนเลื่องลือ ยึดถือ

คุณธรรม

ที่ตั้ง บ้านปะอว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีระยะห่าง ประมาณ 23 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 8,118 ไร่

ภาพประกอบ 7 แผนที่อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี แสดงที่ตั้งบ้านปะอว

ลักษณะภูมิประเทศ ตั้งอยู่บนเนินดินเตี้ย ๆ ขนาดใหญ่ พื้นดินลาดลง 3 ด้าน คือ ทิศตะวันตก ทิศใต้ และทิศตะวันออก ส่วนด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน พื้นดินสูงชันกว่าด้านอื่น ๆ เล็กน้อย ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย รอบ ๆ หมู่บ้านเป็นทุ่งนาของชาวบ้าน ด้าน ตะวันออกเฉียงใต้มีหนองน้ำขนาดใหญ่ คือ หนองบึง มีพื้นที่ 18 ไร่ อยู่ติดกับหมู่บ้าน ส่วนของ หมู่บ้านด้านทิศเหนือ เป็นป่าสงวนและป่าช้าของหมู่บ้าน ป่าดังกล่าวมีทั้งต้นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่

และขนาดเล็ก รวมทั้งไม้พุ่ม ต้นไม้ขนาดใหญ่ ส่วนมากได้แก่ต้นยาง ป่าสงวนของหมู่บ้านแห่งนี้ ยังคงสภาพป่าที่รกทึบ นอกจากป่าสงวนดังกล่าว ยังมีคอนปู้ตาอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านอีก 1 แห่ง โดยตั้งอยู่ตรงปากทางเข้าถนนสายหลักของหมู่บ้าน

ลักษณะของอาณาเขต อาณาเขตของบ้านปะอาว มีดังนี้

1. ทิศเหนือมีเขตติดต่อกับพื้นที่บ้านสร้างหมากแข้ง ตำบลปะอาว อำเภอขี้เหล็ก และเขตตำบลหนองไข่นก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี
2. ทิศใต้มีเขตติดต่อกับพื้นที่บ้านหนองซ่าง บ้านหนองซอน ตำบลหนองซอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
3. ทิศตะวันออกมีเขตติดต่อกับพื้นที่บ้านหนองไหล บ้านก่อ ตำบลหนองซอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
4. ทิศตะวันตกมีเขตติดต่อกับพื้นที่บ้านท่าโคม บ้านดอนชี ตำบลปะอาว และติดต่อกับพื้นที่ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

การเมือง การปกครอง

1. บ้านปะอาว แบ่งเขตปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน อยู่ในเขตปกครองตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำนวนหมู่บ้านในตำบลปะอาว มีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านท่าโคม หมู่ที่ 2 บ้านท่าโคม หมู่ที่ 3 บ้านปะอาว หมู่ที่ 4 บ้านปะอาว หมู่ที่ 5 บ้านปะอาว หมู่ที่ 6 บ้านปะอาว หมู่ที่ 7 บ้านสร้างหมากแข้ง หมู่ที่ 8 บ้านทุ่งนาเพียง
2. องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว ตั้งอยู่ที่บ้านปะอาว หมู่ที่ 3 รับผิดชอบการบริหารงานท้องถิ่นในเขตตำบลปะอาว

ภาพประกอบ 8 แผนผังแสดงสถานที่สำคัญในบ้านปะอว

ประชากร จำนวนประชากรบ้านปะอว มีดังนี้

จากการรายงานขององค์การบริหารส่วนตำบลปะอว จำนวนประชากรบ้านปะอว ปี พ.ศ. 2549 ดังตาราง 1 (องค์การบริหารส่วนตำบลปะอว. ม.ป.ป. : 1-2)

ตาราง 1 สถิติประชากรในบ้านปะอ่าว ปี พ.ศ. 2549

หมู่ที่	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร		รวม
		ชาย	หญิง	
3	161	422	406	828
4	101	263	266	529
5	222	499	513	1,012
6	248	544	562	1,106
รวม	732	1,728	1,747	3,475

1. บุคคลสำคัญในอดีต (เสียชีวิตแล้ว)

- 1.1 พระครูธรรมสุทรนิวิฐ อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรพาปะอ่าวเหนือ
- 1.2 นายผาย แวควุ่ม อดีตกำนันตำบลหนองซอน
- 1.3 นายเลียง แนวจำปา อดีตกำนันตำบลหนองซอน
- 1.4 นายสิงห์ พานเงิน อดีตกำนันตำบลหนองซอน
- 1.5 นายชวน แนวจำปา อดีตกำนันตำบลหนองซอน
- 1.6 นายทอง ล้อมวงส์ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านช่างหล่อทองเหลือง
- 1.7 นายหนู โพธิ์ศิริ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านช่างหล่อทองเหลือง

2. บุคคลสำคัญในปัจจุบัน

- 2.1 พระมหาพนธ์ สมนัดจิตโต เจ้าอาวาสวัดบูรพาปะอ่าวเหนือ
- 2.2 นายประสิทธิ์ บัวบุตร อดีตผู้ใหญ่บ้านปะอ่าว หมู่ที่ 4
- 2.3 นายอภิชาติ พานเงิน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปะอ่าว
- 2.4 นายสมเนตร แวควุ่ม อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปะอ่าว
- 2.5 นายดุสิต สีตะวัน ผู้ใหญ่บ้านปะอ่าว หมู่ที่ 6 อดีตกำนันตำบลปะอ่าว
- 2.6 นายสุทัศน์ ทองล้วน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปะอ่าว
- 2.7 นายกิมหันต์ พิบูลย์ กำนันตำบลปะอ่าว (หมู่ที่ 3)
- 2.8 นายมณี กัลปพฤกษ์ ผู้ใหญ่บ้านปะอ่าว หมู่ที่ 4
- 2.9 นายบุญมี ล้อมวงส์ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านช่างหล่อทองเหลือง
- 2.10 นายทองคำ ประทุมมาศ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านช่างหล่อ

ทองเหลือง

- 2.11 นางอุดม สารชาติ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านช่างทอผ้า
- 2.12 นางเชื่อมจิตร ศุภสร ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านช่างทอผ้า
- 2.13 นางสีดา ไชยเดช ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านช่างทอผ้า
- 2.14 นางวิเชียร วิริยะศาสตร์ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านช่างทอผ้า
- 2.15 นางเตือนใจ แก้ววงษ์ศา ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านช่างทอผ้า
- 2.16 นางทัศนีย์ พรสี ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านช่างทอผ้า

สภาพทางเศรษฐกิจ โดยภาพรวมแล้ว ลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้านปะอ่าว เกี่ยวข้องกับการทำอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา รองลงมาได้แก่ รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจ / รายได้ประชากร ชาวบ้านปะอ่าวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา รับจ้างทั่วไป เลี้ยงสัตว์ ทำสวน ค้าขาย รับราชการ อาชีพหลัก ได้แก่ ทำนา อาชีพเสริม ได้แก่ งานหัตถกรรมหล่อทองเหลือง งานหัตถกรรมทอผ้า อาชีพรับจ้าง ได้แก่ การออกไปทำงานต่างถิ่นหลังฤดูเก็บเกี่ยว และว่างเว้นจากการทำนา

2. ประเภทกิจการร้านค้า

- 2.1 ตลาดนัด จำนวน 1 แห่ง
- 2.2 โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 10 แห่ง
- 2.3 ร้านค้ากองทุนหมู่บ้าน จำนวน 4 แห่ง
- 2.4 ร้านค้าเอกชน จำนวน 21 แห่ง
- 2.5 ปิมน้ำมัน จำนวน 2 แห่ง
- 2.6 ร้านอาหาร จำนวน 2 แห่ง
- 2.7 ร้านซ่อมจักรยานยนต์ จำนวน 6 แห่ง
- 2.8 ร้านเคาะฟันสิรยนต์ จำนวน 2 แห่ง
- 2.9 ร้านขายผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน (ผ้าไหม, ผ้าฝ้าย) จำนวน 2 แห่ง
- 2.10 โรงกลึง จำนวน 1 แห่ง
- 2.11 กลุ่มเกษตรทำนาบ้านปะอ่าว จำนวน 1 กลุ่ม
- 2.12 กลุ่มอาชีพทอผ้าไหม – ฝ้ายมัดหมี่ จำนวน 4 กลุ่ม
- 2.13 กลุ่มอาชีพช่างประดิษฐ์ทำหีบศพและดอกไม้จันทน์ จำนวน 1 กลุ่ม
- 2.14 กลุ่มอาชีพกองทุนปุ๋ยเพื่อการผลิต จำนวน 1 กลุ่ม
- 2.15 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จำนวน 4 กลุ่ม
- 2.16 สหกรณ์บริการหัตถกรรม จำนวน 1 แห่ง
- 2.17 กลุ่มช่างทองเหลือง จำนวน 2 กลุ่ม

2.18 กลุ่มกลองยาว จำนวน 4 กลุ่ม

2.19 กลุ่มอาชีพแปรน้ำเฉาก๊วย จำนวน 1 กลุ่ม

2.20 กลุ่มตัดเย็บกระเป๋าพื้นเมือง จำนวน 1 กลุ่ม

สภาพด้านโครงสร้างพื้นฐาน (ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน)

1. การคมนาคม มีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 23 เป็นเส้นทางหลัก (ถนนแจ้งสนิท) เชื่อมระหว่างอำเภอเมืองอุบลราชธานี และอำเภอโขงเจียม และยังมีทางคมนาคมที่เป็นถนนลาดยางคอนกรีต ถนนลงหินลูกรัง เชื่อมระหว่างหมู่บ้านและตำบลอื่น ๆ รายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การขนส่งในเขตตำบลปะอาว การเดินทางของราษฎรโดยเส้นทางปกติที่นิยมใช้จากหมู่บ้านยานพาหนะที่นิยมใช้ได้แก่ รถจักรยานยนต์ รถประจำทาง รถยนต์ รถจักรยาน ตามลำดับ มีถนนลาดยาง 3 หมู่บ้าน ถนนคอนกรีต 10 หมู่บ้าน ถนนลูกรัง 10 หมู่บ้าน

1.2 การเดินทางของชาวบ้านโดยเส้นทางปกติที่นิยมใช้จากหมู่บ้าน ถึงที่ว่าการอำเภอเมืองอุบลราชธานี และศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี โดยรถจักรยานยนต์ รถยนต์ รถโดยสารประจำทาง ระยะทาง 23 กิโลเมตร

2. การประปา ชาวบ้านปะอาวได้รับการบริการจากระบบประปาหมู่บ้าน ครอบคลุมทุกครัวเรือน

3. การไฟฟ้า ชาวบ้านปะอาว มีไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน และมีเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ เกือบครบทุกครัวเรือน

4. การสื่อสารและโทรคมนาคม ชาวบ้านปะอาวมียูทูป โทรทัศน์ทุกหลังคาเรือน สามารถรับฟังวิทยุชัดเจนทุกสถานีหลักของจังหวัดอุบลราชธานี สามารถรับชมโทรทัศน์รายการฟรีทีวีในเมืองในชัดเจนทุกช่อง มีเจ้าหน้าที่ไปรษณีย์จากในเมืองรับ-ส่ง ทุกวันอังคารและพฤหัสบดี

ข้อมูลด้านการศึกษา

จากการรายงานขององค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว เมื่อปี พ.ศ. 2549 จำนวนสถานศึกษาและจำนวนครู นักเรียน ในบ้านปะอาว ระหว่างปี พ.ศ. 2547 ถึง ปี พ.ศ. 2549 ดังตาราง 2 (องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว. ม.ป.ป. : 2)

ตาราง 2 จำนวนสถานศึกษาและจำนวนครู นักเรียน ในบ้านปะอาว ปี พ.ศ. 2549

ลำดับที่	สถานศึกษา	จำนวนครู			จำนวนนักเรียน		
		ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
1.	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	-	2	2	17	25	42
3.	โรงเรียนบ้านปะอาว	8	20	28	278	228	506
รวม		8	22	30	295	253	548

ข้อมูลด้านการศาสนา

จากการรายงานขององค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว เมื่อปี พ.ศ. 2549 ชาวบ้านปะอาวนับถือศาสนาพุทธจำนวนวัดในบ้านปะอาวปี พ.ศ. 2549 ดังตาราง 3 (องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว. ม.ป.ป. : 3)

ตาราง 3 จำนวนวัดในบ้านปะอาว ปี พ.ศ. 2549

ลำดับที่	ชื่อวัด	ที่ตั้งหมู่ที่
1	วัดเรียบปะอาวใต้	3
2	วัดบูรพาปะอาวเหนือ	5
3	สำนักสงฆ์ป่าดอนชี	5
4	วัดป่าโลกุตรธรรม	6

งานประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ งานประเพณีส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและศาสนา ดังนี้

1. งานประเพณีสงกรานต์ เป็นงานขึ้นปีใหม่ของคนไทย-ลาว และเป็นวันครอบครัว ซึ่งชาวไทย ลาว ถือปฏิบัติสืบทอดกันมานาน โดยมีกิจกรรมการทำบุญบ้านประจำปี และมีการรณรงค์ขอพรจากผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ
2. งานประเพณีบุญบั้งไฟ จัดขึ้นช่วงเดือนมิถุนายน และจัดเป็นประจำทุกปี
3. งานประเพณีการแข่งขันเรือยาว จัดขึ้นหลังวันออกพรรษาเป็นประจำทุกปี
4. งานประเพณีบุญกฐิน จัดขึ้นหลังวันออกพรรษา และจัดเป็นประจำทุกปี

5. งานประเพณีบุญผ้าป่า จัดขึ้นหลังประเพณีบุญกฐิน และจัดเป็นประจำทุกปี

การสาธารณสุข

1. บ้านปะอามีสถานีนอนามัย จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 มีบุคลากร 5 คน
2. การรับบริการด้านสาธารณสุข ชาวบ้านปะอาว รับการบริการที่สถานีนอนามัยปะอาว โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี และโรงพยาบาลทั้งภาครัฐและเอกชนในตัวเมืองอุบลราชธานี และอำเภอวารินชำราบ

กระบวนการทัศน์และพลวัตด้านสังคมและวัฒนธรรม

1. สภาพสังคมและวัฒนธรรมในอดีต-พ.ศ. 2530 ชาวบ้านปะอาวจัดอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมไทยลาว หรือวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีศูนย์กลางของวัฒนธรรมอยู่ที่หลวงพระบาง และเวียงจันทน์ ชาวบ้านจึงได้สืบทอดวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้น พลวัตด้านสังคมและวัฒนธรรมในอดีตจึงมีสภาพเหมือนกับชาวลาวและชาวอีสาน ดังนี้

1.1 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในอดีตอยู่ในรูปแบบเครือญาติ พี่งพาท้ายซึ่งกัน การปกครองใช้ความเคารพผู้อาวุโสอย่างเคร่งครัด มีกฎระเบียบ กติกา ของสังคมที่เป็นจารีตประเพณี

1.2 อาหารสำหรับบริโภค หาได้จากแหล่งธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ห้วยหนอง คลองบึง นอกจากหาได้จากแหล่งธรรมชาติแล้ว ยังได้จากการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์

1.3 สภาพทำเลที่ตั้งหมู่บ้าน มักตั้งหมู่บ้านในที่สูงที่น้ำท่วมไม่ถึง เหมาะสมกับการทำมาหากิน การปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมักยกเสาสูงทำสองชั้น โดยชั้นล่างมักใช้เลี้ยงสัตว์ ชั้นบนใช้สำหรับพักผ่อนหลับนอน

1.4 เครื่องแต่งกาย ใช้ผ้าที่ทอขึ้นเอง เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย การแต่งกายที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านปะอาวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน คือ การสวมใส่เสื้อไหมพื้นเมือง สีดำข้อมมะเกลือ ซึ่งใช้สวมใส่ทั้งในการทำการเกษตร การเดินทางเข้าไปทำธุระในเมือง หรือในงานเทศกาลประจำปีของหมู่บ้าน ซึ่งมีความแตกต่างจากหมู่บ้านใกล้เคียง จนทำให้รู้กันโดยทั่วไปในหมู่บ้านใกล้เคียง ถ้าใครสวมใส่ชุดผ้าไหมสีดำข้อมมะเกลือตามในเมืองหรือตามหมู่บ้านใกล้เคียง คนนั้นต้องเป็นคนบ้านปะอาวแน่นอน

1.5 การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ นิยมใช้ยาสมุนไพร หมอพื้นบ้านประจำหมู่บ้าน การเสกเป่า การรดน้ำมนต์ การบนบานขอขมาผีบรรพบุรุษ

1.6 ภาษาพูดสำหรับสื่อสารสำหรับในหมู่บ้านหรือกับชาวบ้านปะอาวด้วยกัน ใช้ภาษาอีสานแต่มีสำเนียงแตกต่างจากหมู่บ้านใกล้เคียง ที่พูดภาษาถิ่นอีสานเหมือนกัน โดยสำเนียงภาษาพูดของชาวบ้านปะอาว มีสำเนียงคล้าย ๆ สำเนียงพูดชาวบ้านในจังหวัดศรีสะเกษ ที่ตั้งอยู่ห่าง

จากบ้านปะอวประมาณ 80 กิโลเมตร เช่น การออกเสียงคำว่า กิน ไป ชาวบ้านปะอว ออกเสียงว่า กิ้น ไป ซึ่งมีสำเนียงพูดเหมือนกับชาวบ้านโพนเมืองมะตัน อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยอยู่ทางทิศเหนือของบ้านปะอวประมาณ 20 กิโลเมตร ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านถือเป็นบ้านพี่เมืองน้องมาตั้งแต่อดีต นอกจากมีสำเนียงที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนกับสำเนียงพูดในหมู่บ้านใกล้เคียงแล้ว ชาวบ้านปะอวยังสามารถพูดสำเนียงภาษาอีสานเหมือนคนอีสานทั่วไปได้ โดยเมื่อได้ติดต่อกับชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงหรือบุคคลภายนอกหมู่บ้าน เช่น คำว่า กิ้น ไป สามารถออกเสียงได้ปกติเหมือนคนหมู่บ้านใกล้เคียงและคนอีสานทั่วไป

1.7 ความเชื่อ นับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อในพิธีพราหมณ์ เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผี ปีศาจ การเซ่นไหว้ผีปู่ตา ซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่งที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวบ้านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านปะอวปลูกสร้างหอปู่ตาไว้ที่ปากทางเข้าหมู่บ้านทางด้านทิศใต้ ทุกปีชาวบ้านจะทำพิธีเซ่นไหว้ผีปู่ตา 2 ครั้ง ครั้งแรก จัดพิธีก่อนลงทำนา และครั้งที่ 2 จัดขึ้นหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวขึ้นยุ้งฉางเสร็จแล้ว ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือผีปู่ตามาก ไม่กล้ากระทำการสิ่งใดที่เป็นการล่วงเกินหรือลบหลู่คู่มั่น ขณะที่ประกอบพิธีกรรม ชาวบ้านปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดและนอบน้อม แม้แต่การเดินทางเข้าออกระหว่างหมู่บ้านก็จะต้องทำความเคารพเพื่อขอให้ผีปู่ตาช่วยคุ้มครองดูแลให้การเดินทางปลอดภัยและประสบความสำเร็จ ตลอดจนชาวบ้านต่างหมู่บ้าน ที่ผ่านไปมา โดยเฉพาะพ่อค้า ต่างก็ให้ความเคารพสักการะขอให้ตัวเองประสบความสำเร็จ เครื่องสักการะผีปู่ตา ได้แก่ ดอกไม้ 3 คู่ เทียนไข 2 เล่ม รูป 1 ดอก ผีปู่ตาของชาวบ้านปะอวมีความศักดิ์สิทธิ์มาก ชาวบ้านคนใดที่ประพฤติผิดศีลคองของหมู่บ้านจะถูกผีปู่ตาลงโทษให้เจ็บป่วย เมื่อผู้ประพฤติผิดยอมสารภาพความผิดของตนเองและยอมขอขมาต่อผีปู่ตาโดยมีเฒ่าจ้ำเป็นผู้ประกอบพิธีให้บุคคลผู้นั้นจะหายจากการเจ็บป่วย ลางสังหรณ์ที่บอกให้ทราบว่ามีผู้ประพฤติผิดศีลคอง คือ สุนัขภายในหมู่บ้านจะเห่าหอนผิดปกติ (ชาวบ้านเรียกว่า เห่าบ้าน) เมื่อมีเหตุการณ์หมาเห่าบ้านเกิดขึ้น เฒ่าจ้ำ และผู้นำหมู่บ้านก็จะปรึกษากันสืบหาตัวผู้กระทำผิดศีลคองเพื่อมาขอขมาผีปู่ตาก่อนที่ผีปู่ตาจะลงโทษ จากเหตุการณ์ที่ผ่านมา ชาวบ้านต่างก็ยืนยันว่า ผู้ประพฤติผิดศีลคองดังกล่าวจะยอมสารภาพความผิดอยู่เสมอและยินยอมขอขมาผีปู่ตาจากนั้นเหตุการณ์จึงสงบลง

1.8 ประเพณี ชาวบ้านปะอวมีความเชื่อและยึดมั่นในฮีตบ้านคองเมือง หรือขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี โดยดำเนินชีวิตตามบทบัญญัติของสังคมที่สืบทอดมาแต่โบราณ ซึ่งชาวอีสานเรียกจารีตประเพณีนั้นว่า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ และนับถือพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน คือ การปรับพระพุทธรูปศาสนาให้เข้ากับจารีตประเพณี ชาวบ้านปะอวได้ร่วมกันประกอบพิธีกรรมตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ครบทุกเดือนในรอบหนึ่งปี เรียกพิธีกรรมเหล่านั้นว่า เฮ็ดบุญ

(ทำบุญ) ชาวบ้านปะอว เป็นชุมชนแห่งวัฒนธรรมที่สืบทอดกับมาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งยังคง ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของล้านช้างซึ่งเป็นต้นกำเนิด เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ตามวัดวาอาราม จึงทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความหลากหลายทางภูมิ ปัญญาจารีตประเพณี โดยเฉพาะการถือศีลสิบสองกองสิบสี่ บางหมู่บ้านในพื้นที่ใกล้เคียงหรือ ในภาคอีสานทำไม่ครบสิบสองเดือน แต่ชาวบ้านปะอวต้องทำให้ครบทุกเดือน ถ้าไม่ทำถือว่าผิดผี บ้านผีเมือง และทุกวันพระ ชาวบ้านยังคงร่วมกันปฏิบัติธรรม ถือศีล 8 จำศีลที่วัดสืบทอดมาจนถึง ปัจจุบัน งานประเพณีในแต่ละเดือน ในรอบ 1 ปี มีดังตาราง 4

ตาราง 4 แสดงงานบุญประเพณีของบ้านปะอวในแต่ละเดือนในรอบปี

เดือน	บุญประเพณี
1. เดือนเจียง หรือ เดือนหนึ่ง	บุญเข้ากรรมและบุญปีใหม่
2. เดือนยี่ หรือ เดือนสอง	บุญคุณลาน
3. เดือนสาม	บุญข้าวจี
4. เดือนสี่	บุญพระเวส (ชาวบ้านออกเสียงพระเวสเป็น สะหวัด)
5. เดือนห้า	บุญเดือนห้า หรือ บุญสงกรานต์
6. เดือนหก	บุญวิสาขบูชา บุญบั้งไฟและพิธีเซ่นไหว้ผีปู่ตา
7. เดือนเจ็ด	บุญซำฮะ
8. เดือนแปด	บุญเดือนแปด หรือ บุญเข้าพรรษา
9. เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน
10. เดือนสิบ	บุญข้าวสาก
11. เดือนสิบเอ็ด	บุญออกพรรษา
12. เดือนสิบสอง	บุญทอดกฐินและพิธีเซ่นไหว้ผีปู่ตา

1.9 การละเล่น และการบันเทิง ได้แก่ การฟ้อนรำ การขับร้องหมอลำ การเล่นว่าว

1.10 การอพยพย้ายถิ่น ในอดีตหลังจากการก่อตั้งหมู่บ้านปะอวแล้ว ยังมีการ อพยพ ไปตั้งถิ่นฐานใหม่ เนื่องจากคนสมัยก่อนประกอบอาชีพโดยพึ่งพาอาชีพธรรมชาติเป็นหลัก ปีไหนที่ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาลประชาชนก็มีข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ ปีไหนที่ฟ้าฝนไม่ เอื้ออำนวย การประกอบอาชีพด้านการเกษตรก็ได้ผลผลิตน้อยไม่เพียงพอ เป็นสาเหตุให้ชาวบ้าน ปะอวบางกลุ่มอพยพหนีไปตั้งหมู่บ้านใหม่ ซึ่งอาจแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

1.10.1 กลุ่มที่ 1 ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านโนนสังข์ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีนายสิงทอง และนางทองเป็นหัวหน้า อพยพเมื่อประมาณ พ.ศ. 2444

1.10.2 กลุ่มที่ 2 ได้อพยพไปอยู่บ้านโพธิ์ตาก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี อพยพเมื่อประมาณ พ.ศ. 2446

1.10.3 กลุ่มที่ 3 ได้อพยพไปอยู่บ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี อพยพเมื่อประมาณ พ.ศ. 2450

1.10.4 กลุ่มที่ 4 ได้อพยพไปอยู่บ้านด่านหนองสิม อำเภอลำดวน จังหวัดยโสธร อพยพเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2452

1.10.5 กลุ่มที่ 5 ได้อพยพไปอยู่บ้านหนองกรุง บ้านหนองศาลา บ้านหนองบัวสิม บ้านหนองหมากแซว จังหวัดสกลนคร ส่วนหนึ่งอพยพไปอยู่หนองจั่วซอ จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นถิ่นฐานเดิมก่อนย้ายมาอยู่บ้านปะอาว อพยพเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2493

1.10.6 กลุ่มที่ 6 อพยพไปอยู่บ้านหนองสะโน อำเภอนุญชร จังหวัดอุบลราชธานี อพยพเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2500

2. สภาพสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน จากอดีตจนถึงปัจจุบันพลวัตด้านสังคมและวัฒนธรรมชาวบ้านยังอนุรักษ์สภาพสังคมและวัฒนธรรมสืบทอดแบบเดิมจนถึงปัจจุบัน โดยผสมผสานกับการรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาให้ชุมชน ซึ่งทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคตามสมัย ดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังคงมีรูปแบบเครือญาติ พี่พาค้ำซึ่งกัน การปกครองโดยใช้ความเคารพผู้อาวุโสยังคงอยู่ นอกจากนี้ใช้กฎระเบียบ กติกา ของสังคมแล้ว ยังใช้กฎหมายของบ้านเมืองในการปกครองในปัจจุบัน

2.2 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับชาวบ้านที่อพยพไปอยู่ที่อื่นยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เมื่อถึงเวลาบ้านปะอาวมิงานบุญประเพณีหรือกิจกรรมสำคัญ ๆ ของหมู่บ้าน ชาวบ้านที่อพยพไปอยู่ที่อื่น ก็กลับมาร่วมงานเสมอ ซึ่งได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

2.3 อาหารสำหรับบริโภค นอกจากยังคงหาได้จากแหล่งธรรมชาติ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์แล้ว ยังมีแหล่งอาหารและสินค้าสำหรับคนในหมู่บ้านมากมาย เช่น ตลาดนัดในหมู่บ้าน ตลาดนัดตามหมู่บ้านใกล้เคียงและในตัวเมือง

2.4 การปลูกสร้างบ้านเรือนเกิดพลวัตไปตามยุคสมัยนิยม โดยในปัจจุบันถ้าชาวบ้านปลูกบ้านหลังใหม่ มักนิยมปลูกบ้านสองชั้นครึ่งไม้ครึ่งคอนกรีตหรือสร้างบ้านชั้นเดียวด้วยคอนกรีต

2.5 เครื่องแต่งกาย นอกจากการสวมใส่เสื้อไหมพื้นเมือง สีดำข้อมมะเกลือ ซึ่งยังคงอนุรักษ์สืบทอดมาถึงปัจจุบัน ชาวบ้านยังนิยมสวมใส่เสื้อผ้าตามยุคตามสมัยนิยม

2.6 การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ปัจจุบันชาวบ้านนิยมรักษาตามโรงพยาบาลของรัฐในตัวเมือง และสถานือนามัยในหมู่บ้าน

2.7 ภาษาพูดสำหรับสื่อสาร ชาวบ้านปะอวยังคงใช้ภาษาอีสานสำเนียงศรีสะเกษ พูดสื่อสารกันภายในหมู่บ้านและระหว่างชาวบ้านปะอวยด้วยกันเช่นเดิม

2.8 ความเชื่อ ยังคงนับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อในพิธีพราหมณ์ เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผี ปีศาจ การเซ่นไหว้ผีปู่ตา นอกจากการแสดงความเคารพผีปู่ตา ก่อนออกและเข้าในหมู่บ้านแล้ว ยังมีการบนบานในการสอบเรียนต่อ การสอบบรรจุเข้าทำงาน การคัดเลือกทหารเกณฑ์ เพื่อให้ผีปู่ตาคลบนานให้สมหวัง ต่อมาหลังจากชาวบ้านปะอวยเริ่มมีรถจักรยานยนต์ และรถยนต์ เมื่อชาวบ้านเข้าออกหมู่บ้าน ชาวบ้านแสดงความเคารพโดยการบีบแตรส่งสัญญาณให้เกิดเสียง ซึ่งได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 9 การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าไหมสีดำข้อมมะเกลือ เป็นอัตลักษณ์ของบ้านปะอวย

2.9 ประเพณี จากอดีตจนถึงปัจจุบันชาวบ้านปะอวยยังคงมีความเชื่อและยึดมั่นในฮีตบ้านคองเมือง หรือ ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี โดยดำเนินชีวิตตามบทบัญญัติของสังคมที่สืบทอดมาแต่โบราณ

2.10 การละเล่น และการบันเทิง ได้แก่ การฟ้อนรำในขบวนแห่ในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น การฟ้อนรำขบวนแห่บุญบั้งไฟ

2.11 การอพยพย้ายถิ่น ในปัจจุบันการอพยพย้ายถิ่นยังคงมีต่อเนื่องตลอดเวลา โดยการอพยพย้ายไปตามแหล่งอาชีพต่าง ๆ เช่น อาชีพรับจ้าง ส่วนใหญ่ย้ายไปอยู่ในกรุงเทพมหานคร

3. การพัฒนาสังคมและการอนุรักษ์วัฒนธรรมในปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านได้มีกิจกรรมหลายกิจกรรมที่ทำร่วมกัน โดยยังคงสืบทอดวัฒนธรรมที่สั่งามของบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการถือศีตสิบสองกองสิบสี่ ชาวบ้านปะอาวยังคงถือปฏิบัติครบทุกเดือน และทุกวันพระ ชาวบ้านยังคงร่วมกันปฏิบัติธรรม ถือศีล 8 จำศีลที่วัด นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว โดยการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว รับบริการเลี้ยงดูเด็กภายในพื้นที่ตำบลปะอาว 8 หมู่บ้าน จัดตั้งเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2545

3.2 การพัฒนาเยาวชน มีการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบลปะอาว เมื่อปี พ.ศ. 2544 เพื่อพัฒนาเยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการบำเพ็ญตนเพื่อส่วนรวม ร่วมกิจกรรมในชุมชนและหลีกเลี่ยงจากสิ่งเสพติด ดังนี้

3.2.1 ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน โดยร่วมขบวนแห่บั้งไฟ การฟ้อนรำแห่บั้งไฟแสน การนุ่งห่มเสื้อไหมพื้นเมือง สีด้าย้อมมะเกลือ

3.2.2 ส่งเสริมให้เยาวชนสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีพระมหาพยนต์ สันจิตโตเป็นผู้สอนและดูแล มีกิจกรรมในทุก ๆ วันพระ

3.2.3 พัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้ติดเชื้อเอดส์ โดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรยูนิเซฟ ซึ่งได้รับงบประมาณ จำนวน 130,000 บาท ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบันโดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการจัดทำในรูปแบบการช่วยเหลือดูแลส่งเสริม สุขภาพกายและใจ ของผู้ติดเชื้อเอดส์ และรณรงค์จัดตั้งกลุ่มแกนนำองค์กรเยาวชน ให้มีการฝึกอบรมการให้ความรู้เรื่องเอดส์ และการป้องกันโรคเอดส์

3.2.4 ส่งเสริมให้เยาวชนอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ในการทอผ้าไหมและเครื่องทองเหลือง จากกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน

3.2.5 ส่งเสริมให้เยาวชนเล่นกีฬาและนันทนาการ โดยการจัดกิจกรรมการกีฬาฟุตบอลเยาวชนแข่งขันในระหว่างหมู่บ้าน และในตำบล

3.2.6 ส่งเสริมให้เยาวชนด้านยาเสพติด โดยจัดฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติด ระดับตำบล ทั้ง 8 หมู่บ้าน

3.2.7 ส่งเสริมให้เยาวชนเกิดความกตัญญู โดยจัดงานวันกตัญญู ในวันสงกรานต์วันที่ 13 เมษายน ของทุกปี รดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุ

3.3 การพัฒนากลุ่มสตรีในหมู่บ้าน โดยจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม โดยรณรงค์ให้สตรีไปใช้สิทธิการเลือกตั้งและให้สตรีในหมู่บ้านเข้าไปมี

บทบาทในการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้รับการเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน สมาชิก อบต. 1 คน

3.4 การพัฒนาอาสาสมัครในชุมชน โดยคัดเลือกอาสาสมัครพัฒนาชุมชนในตำบล จำนวน 2 คน และในระดับหมู่บ้าน 2 คน เพื่อทำกิจกรรมดังนี้

3.4.1 ประชาสัมพันธ์การพัฒนาหมู่บ้าน / ตำบล

3.4.2 สำรวจข้อมูล จปฐ. และ กชช.2ค

3.4.3 สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้าน/ตำบล

3.4.4 เป็นที่ปรึกษาของกลุ่มอาชีพ

3.5 การพัฒนาศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน โดยการจัดตั้งศูนย์และมี คณะกรรมการบริหารศูนย์จำนวน 15 คน ดำเนินการจัดตั้งเมื่อ 10 มกราคม 2545 กิจกรรมที่ ดำเนินการมีดังนี้

3.5.1 ประชุม ประชาคม คณะกรรมการหมู่บ้านกลุ่มองค์กรอาชีพ

3.5.2 สนับสนุนการขอรับการช่วยเหลือโครงการขนาดเล็กขององค์กรยูนิเซฟ

3.5.3 ประชาสัมพันธ์ ธรรมรงค์ต่อต้านยาเสพติด

3.5.4 เป็นแกนนำในการพัฒนาป่าชุมชนดอนชี โดยให้เยาวชนเข้ามาร่วม

กิจกรรม

3.5.5 ส่งเสริมการจัดตั้งตำรวจชุมชน

3.5.6 จัดตั้งอาสาสมัคร เพื่อสอดส่องดูแล เวรยามป้องกันการลักเล็กขโมยน้อย

3.6 การจัดระเบียบสังคมภายในหมู่บ้าน โดยการประชาคมหมู่บ้าน ตั้งกฎระเบียบ ของหมู่บ้านเพื่อให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกปรับ 500 บาท ดังนี้

3.6.1 ห้ามดื่มเหล้าบริเวณรอบหนองบึง

3.6.2 ห้ามมั่วสุมหรือกระทำการใด ๆ เกิดเวลา 3 ทุ่ม

3.6.3 ห้ามขับรถจักรยานยนต์เสียงดังในบริเวณที่สาธารณะ

3.6.4 ห้ามส่งเสียงดังในยามวิกาล

3.6.5 ห้ามจับสัตว์น้ำในหนองบึง

3.6.6 ห้ามล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ดอนชี

3.6.7 ห้ามทำลายทรัพย์สินของทางราชการและของส่วนรวม

3.6.8 ห้ามทิ้งขยะในที่สาธารณะ

กระบวนการขนส่งและพลวัตด้านเศรษฐกิจ

1. สภาพเศรษฐกิจในยุคเริ่มแรก ปี พ.ศ. 2460 ชาวบ้านประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก ได้แก่ ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ โดยใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์ ผลผลิตแต่ละปีต้องอาศัยธรรมชาติ ถ้าปีใดฝนตกดีน้ำไม่ท่วม ก็ได้ผลผลิตดี ปีไหนแล้ง ก็ได้ผลผลิตน้อย

2 สภาพเศรษฐกิจในยุคสังคมผสมผสาน ประมาณ ปี พ.ศ. 2461-2500 อาชีพหลักยังคงเป็นการทำการเกษตร มีอาชีพเสริมหลังว่างเว้นจากการทำนา ได้แก่ การหล่อทองเหลือง การทอผ้า การทำเกลือสินเธาว์ ซึ่งทำให้เกิดอาชีพเสริมขึ้น คือ การค้าขาย ทั้งค้าขายภายในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้าน คือ

2.1 การค้าขายทางเกวียน ซึ่งชาวบ้านสามารถผลิตเกลือสินเธาว์ในหมู่บ้านได้ จึงมีการนำเกลือสินเธาว์ บรรทุกใส่เกวียนเป็นกองคาราวาน ประมาณ 10-20 คน เพื่อนำไปขายและนำไปแลกเปลี่ยนกับผลผลิตทางการเกษตรหรือสินค้าอื่น ๆ เช่น นำเกลือสินเธาว์ไปแลกเปลี่ยนเป็นข้าวกับชาวบ้านในต่างถิ่นทั้งในหมู่บ้านใกล้เคียงและข้ามฝั่งไปถึงอำเภวารินชำราบ เมื่อแลกเปลี่ยนเป็นข้าวได้แล้ว ก็ไม่นิยมนำข้าวกลับมายังหมู่บ้าน แต่มักนำข้าวไปขายให้กับโรงสีต่าง ๆ ในตัวเมืองเพื่อนำเงินสดกลับบ้าน โดยใช้เวลาในการค้าขายเที่ยวละประมาณ 10-15 วัน จึงเดินทางกลับบ้าน

2.2 การค้าเงินค้ำทอง โดยชาวบ้านปะอาว เดินทางไปรับซื้อของเก่าจำพวกของมีค่า เช่น ทองคำรูปพรรณเก่า เครื่องประดับเก่า เครื่องเงินเก่า และทองเหลืองที่เป็นภาชนะเครื่องใช้เก่า ที่ชำรุดต่าง ๆ โดยเดินทางไปเป็นกลุ่มประมาณ 5-10 คน รับซื้อในหมู่บ้านทั่วทั้งในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง เมื่อซื้อได้พอสมควรแล้ว ชาวบ้านก็รวบรวมนำไปจำหน่ายให้กับร้านทองในตัวเมืองส่วนทองเหลือง ชาวบ้านนำมาจำหน่ายให้กับช่างทองเหลืองภายในหมู่บ้าน โดยใช้เวลาในการค้าขายเที่ยวละประมาณ 10-15 วัน จึงเดินทางกลับบ้าน

2.3 การค้าขายผลิตภัณฑ์ทองเหลือง เช่น กระจัง หมากหวิน เต้าปูน หมากหิ้ง (ลูกกระพรวน) ฯลฯ ใช้วิธีการเดินทางด้วยเท้าหาบเร่ขาย เป็นกลุ่มประมาณ 5-10 คน ไปตามหมู่บ้านต่างถิ่นและขายส่งให้กับร้านค้าทั้งในและต่างจังหวัด ในแถบภาคอีสาน และในระหว่างค้าขายก็รับซื้อของเก่าจำพวกของมีค่า เช่น ทองคำรูปพรรณเก่า เครื่องประดับเก่า เครื่องเงินเก่า และทองเหลืองที่เป็นภาชนะเครื่องใช้เก่าที่ชำรุดต่าง ๆ ด้วย โดยใช้เวลาในการค้าขายจนกว่าสินค้าหมด จึงเดินทางกลับ (ประสิทธิ์ บัวบุตร. 2549 : สัมภาษณ์)

3. สภาพเศรษฐกิจยุค พ.ศ. 2501-2530 นอกจากอาชีพหลักของคนในชุมชนซึ่งยังคงเป็นอาชีพการเกษตรและอาชีพเสริม คือ การหล่อทองเหลืองและการทอผ้าแล้ว ยังมีอาชีพใหม่เกิดขึ้นหลายอาชีพ เช่น อาชีพขายแรงงาน อาชีพรับจ้าง เป็นกลุ่มหนุ่มสาว ที่นิยมไปทำงานใน

ต่างจังหวัดและกรุงเทพมหานคร ในฤดูว่างเว้นจากการทำนา เมื่อถึงฤดูการทำนาและเทศกาลสำคัญ จึงเดินทางกลับมาช่วยครอบครัวทำนา หรือบางกลุ่มไม่เดินทางกลับมาทำนา แต่ส่งเงินมาให้ครอบครัว เพื่อใช้เป็นค่าจ้างแรงงานในท้องถิ่นในการดำนาและการเกี่ยวข้าว

4. สภาพเศรษฐกิจยุค พ.ศ. 2531 จนถึงปัจจุบัน บ้านปะอ่าวเป็นหมู่บ้านหนึ่งในท้องถิ่น ที่ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีเนื่องจากประชาชนขยันขันแข็งในการทำงาน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หลังจากว่างเว้นจากการทำนา เช่น การหล่อทองเหลือง การทอผ้า ซึ่งถึงแม้ผู้สูงอายุก็ยังคงทอผ้าขณะเฝ้าบ้านแทนลูกหลานที่ออกไปทำนา นอกจากนี้ส่วนราชการทั้งในและนอกจังหวัด เช่น จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัด สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนเป็นต้น ได้เข้ามาส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ให้แก่ชาวบ้านอยู่เสมอ จึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งประกอบอาชีพหลายอย่างนอกจากการทำนา เช่น การหล่อเครื่องทองเหลือง ทอผ้าพื้นบ้าน แรงงานก่อสร้าง เลี้ยงสัตว์ ขับรถยนต์รับจ้าง ตัดผม เป็นต้น อาชีพที่ทำให้ชาวบ้านปะอ่าวมีชื่อเสียงมาก ได้แก่ การหล่อเครื่องทองเหลือง การทอผ้า (ผ้าไหม ผ้ากาบบัว ผ้าฝ้าย ผ้าขาวม้า) รายได้ที่สำคัญของประชาชนมี 2 ประเภท คือรายได้หลัก และรายได้เสริม ดังนี้

4.1 รายได้หลักของชาวบ้าน ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร คือ การทำนาปี ชาวบ้านปะอ่าวทุกคนมีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง พื้นที่นาส่วนใหญ่ของชาวบ้านอยู่อย่างกระจัดกระจายรอบ ๆ หมู่บ้าน พื้นที่นาบางแปลงอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 5-6 กิโลเมตร การทำนาส่วนใหญ่เป็นประเภทนาดำ ส่วนนาหว่านมีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย ชาวบ้านปลูกข้าว 2 ชนิด คือ ข้าวเหนียว และข้าวเจ้า ซึ่งชาวบ้านนิยมเก็บข้าวเหนียวสำหรับบริโภคส่วนข้าวเจ้านิยมนำไปจำหน่าย รายได้จากการจำหน่ายขึ้นอยู่กับจำนวนพื้นที่ในการทำนา ซึ่งมีรายได้โดยเฉลี่ยประมาณปีละ 40,000 บาทต่อครอบครัว

4.2 รายได้เสริมจากเงินปันผลจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์ร้านค้าแต่ละแห่งภายในหมู่บ้านมีสมาชิกประมาณร้อยละ 95 ของจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้านครอบครัวหนึ่งมีหุ้นส่วนในสหกรณ์ไม่ต่ำกว่า 500 บาท สหกรณ์ร้านค้าแห่งใดที่ประกอบการได้เจริญก้าวหน้ามากก็สามารถจ่ายเงินปันผลให้แก่สมาชิกเป็นสองเท่าของราคาหุ้น การจ่ายเงินปันผลดังกล่าว จะปันผลในวันที่ 31 ธันวาคม ของทุกปี ดังนั้นสมาชิกแต่ละคนสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์ร้านค้าของหมู่บ้าน ประมาณ 300-1,000 บาท ต่อเงินหุ้น 500 บาทต่อปี

4.3 รายได้จากอาชีพขายแรงงาน อาชีพรับจ้าง หลังฤดูทำนา ในกรุงเทพมหานคร ในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและที่อื่น ๆ แต่ละคนได้รับค่าแรงวันละ 120-150 บาท ถ้าเป็นช่างฝีมือ

ได้รับค่าแรงวันละ 150 บาท ถ้าเป็นลูกมือได้รับค่าแรงวันละประมาณ 120 บาท กล่าวได้ว่าชาวบ้านผู้ประกอบอาชีพหลังฤดูการทำนา มีระยะเวลาประมาณ 4 เดือน มีรายได้ประมาณ 3,600-4,500 บาทต่อเดือน

4.4 รายได้เสริมจากกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้น ได้แก่ กลุ่มอาชีพหล่อทองเหลือง กลุ่มอาชีพทอผ้า กลุ่มอาชีพประดิษฐ์หีบห่อศพและดอกไม้จันทน์ กลุ่มอาชีพแปรรูปน้ำเงาะก๊วย กลุ่มอาชีพตัดเย็บกระเป๋า กลุ่มอาชีพอนุรักษ์กล้วย ซึ่งรายได้ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับจำนวนผู้บริโภค

5. การพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน

5.1 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ดีเด่น เศรษฐกิจแบบพอเพียง มีกิจกรรมดังนี้

5.1.1 วิสาหกิจชุมชนบ้านปะอ่าว/ตำบลปะอ่าว ได้รับการคัดเลือกให้เป็นตำบลนำร่องวิสาหกิจชุมชนของอำเภอ มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มอาชีพ

5.1.2 การระดมทุนของชุมชน ได้มีการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้ครบทุกหมู่บ้าน เต็ม 100% มีการบูรณาการกองทุนที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อความสะดวกในการบริหารของคณะกรรมการกลุ่ม และมีกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการคัดเลือกกลุ่มออมทรัพย์ดีเด่น คือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านปะอ่าว หมู่ที่ 3 เป็นกลุ่มที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดี มีสมาชิกจำนวน 161 คน เงินสะสม 285,000 บาท มีคณะกรรมการบริหารงาน 12 คน

5.1.3 ผู้นำอาชีพก้าวหน้า ได้มีการคัดเลือกจากการจัดเวทีประชาคมระดับตำบล ได้คัดเลือกให้ นางอุดม สารชาติ ช่างทอผ้า เป็นผู้ที่มีกิจกรรมผู้นำอาชีพก้าวหน้าดีเด่น ซึ่งเป็นที่ยอมรับจากกลุ่มอาชีพทอผ้าในทั้งระดับหมู่บ้านและตำบล

5.2 การบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท บ้านปะอ่าวได้รับการสนับสนุนอนุมัติเงินกองทุน 1 ล้านบาท ครบ 100% ทั้ง 4 หมู่บ้าน ๆ 1,000,000 บาท โดยมีกิจกรรมดีเด่นดังนี้

5.2.1 ระดมหุ้นจากสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ในการจัดตั้งกลุ่มปืมน้ำมัน

5.2.2 การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โปร่งใส

5.2.3 สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการบริหารงาน ของกลุ่ม

5.3 โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ตำบลปะอ่าวมีการจัดการประชาคมคัดเลือกผลิตภัณฑ์ดีเด่น โดยผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่น เป็นสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ รองลงมา ได้แก่ เครื่องทองเหลือง กระเป๋า ดอกไม้จันทน์ และน้ำเงาะก๊วย ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

5.3.1 มีผลผลิตเป็นของตนเอง และมีเครือข่ายในการผลิต ซึ่งในปี พ.ศ. 2546 ผลิตกันที่ที่ได้รับการรับรองตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด ในระดับ 3 ดาว ถึง 3 ผลิตกันที่ ได้แก่ ผ้าไหมพื้นเรียบ ผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ และเครื่องทองเหลือง ซึ่งทั้งหมดเป็นผลิตกันที่ที่เกิดจาก ภูมิปัญญาชาวบ้าน

5.3.2 มีศูนย์จำหน่ายผลิตกันที่หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตกันที่ ซึ่งใช้สหกรณ์บริการ หักกรรมเป็นศูนย์จำหน่าย และมีการจัดเวรยามกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าเพื่อจำหน่าย ผลิตกันที่ให้กับนักท่องเที่ยวทุกวัน ซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ส่วนราชการ กลุ่มอาชีพ กลุ่มองค์กร ต่าง ๆ เข้ามาศึกษาดูงานเป็นประจำ

กระบวนการทัศน์และพลวัตด้านสิ่งแวดล้อม

1. สภาพสิ่งแวดล้อมในอดีต มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ

1.1 ดิน โดยทั่วไปดินมีความอุดมสมบูรณ์ ฝนตกต้องตามฤดูกาล เดิมเป็นดินปนทราย ปัจจุบันได้มีการบำรุงดินให้ดีขึ้น ปลูกข้าวได้ผลดีทุกปี

1.2 แหล่งน้ำ บ้านปะอาว มีแหล่งน้ำหลายแหล่งที่สำคัญที่ใช้ประโยชน์ ซึ่งมีอยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน ได้แก่

1.2.1 หนองเข่น อยู่กลางหมู่บ้าน ใช้สำหรับเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา เลี้ยงปลา เป็นแหล่งอาหารในหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ

1.2.2 หนองบึง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน ใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน

1.2.3 หนองบัวใหญ่ อยู่ทางทิศเหนือ ใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยง

1.2.4 หนองบัวน้อย อยู่ทางทิศตะวันตก ใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยง

1.2.5 หนองตาไย อยู่ทางทิศใต้ ใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยง

1.2.6 หนองไฮ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยง

1.2.7 หนองหอย อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยง

1.2.8 ลำเซบาย อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ใช้เป็นแหล่งน้ำผลิตน้ำประปา ในหมู่บ้าน แหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยง ตลอดจนเป็นแหล่งหาปลา ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ

1.3 ป่าไม้ มีพื้นที่ป่าชุมชนป่าดอนชี จำนวน 200 ไร่ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ในอดีตใช้เป็นที่ฝังศพ เผาศพคนตาย ต่อมาเป็นป่าสงวนสาธารณะ เป็นป่าอนุรักษ์ของชุมชน

1.4 แร่ธาตุ เกลือสินเธาว์ ซึ่งในอดีตมีมากมาย ชาวบ้านนิยมผลิตกันมากจนถึงขนาดมีผลผลิตสำหรับไปจำหน่ายยังหมู่บ้านอื่น ๆ ทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงและฝั่งอำเภอวารินชำราบ ปัจจุบันชาวบ้านเลิกผลิตแล้ว

2. สภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

2.1 ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน มีพลวัตปรับเปลี่ยนไปบ้าง แต่ส่วนใหญ่ยังคงมีสภาพใกล้เคียงกับสภาพในอดีต เช่น สภาพดิน ลำน้ำต่าง ๆ ส่วนที่เปลี่ยนไปคือป่าชุมชน จากเดิมในอดีตเป็นป่าช้าที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และสัตว์ป่า ในระยะต่อชาวบ้านทั้งในหมู่บ้านและชาวบ้านต่างถิ่นเข้าบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ป่าเสื่อมลง ต่อมาพระสงฆ์และชาวบ้านจึงได้หารือร่วมกันโดยมีมติให้อนุรักษ์ป่าชุมชนไว้และฟื้นฟูสภาพป่าให้ค่อย ๆ ดีขึ้นจนถึงปัจจุบัน

2.2 สิ่งแวดล้อมที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในปัจจุบัน มีสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นในบ้านปะอาวเพิ่มขึ้น เช่น ศาลาอเนกประสงค์ สหกรณ์บริการหัตถกรรม ถนนภายในหมู่บ้านและถนนเชื่อมต่อไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ

3. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

3.1 หมู่บ้าน/ตำบลเขียวจิติเด่น บ้านปะอาวถือได้ว่าเป็นบ้านเขียวจิติเด่น เนื่องจากมีป่าชุมชนดอนชี ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ของบ้านปะอาว หมู่ที่ 5 ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ และการนำสัตว์ป่ามาชนิด มาเลี้ยง เพื่อจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้กับชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาป่าโดย มีนายสุทัศน์ ทองล้วน เป็นประธานในการดำเนินการมีคณะกรรมการเยาวชนให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาป่า ทุกวันเสาร์ อาทิตย์ มีการจัดตั้งข้อบังคับเพื่อเป็นข้อปฏิบัติ กิจกรรมที่ดำเนินการมีดังนี้

3.1.1 จัดดูแลรักษา รดน้ำ-พรวนดินต้นไม้

3.1.2 เพาะชำกล้าไม้ เพื่อไว้ปลูกทดแทน

3.1.3 ดูแลให้อาหารสัตว์ป่า

3.2 การอนุรักษ์ลำน้ำ หนองบึง โดยไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปจับสัตว์น้ำในหนองบึง ตลอดจนห้ามทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงในลำน้ำและหนองบึง

3.3 การพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและให้มีความสะอาดอยู่เสมอ โดยการรณรงค์ให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกช่วยกันรักษาความสะอาดของหมู่บ้าน ไม่ทิ้งขยะภายในหมู่บ้าน ให้ทิ้งตามถังขยะที่จัดเตรียมไว้ให้ การปรับปรุงหมู่บ้านให้มีความสวยงาม ตลอดจนการจัดทำป้ายชื่อเจ้าของบ้านและจำนวนผู้อาศัยในครอบครัวให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์กระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว

ในการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว ผู้วิจัยได้นำเสนอในรายละเอียดเป็นลำดับดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาการท่องเที่ยวบ้านปะอ่าว

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าวเกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว ในอดีตมีรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบการเลือกซื้อสินค้าและเที่ยวชมงานประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งนักท่องเที่ยวเดินทางมาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม และเที่ยวชมงานบุญบั้งไฟ ต่อมาปี 2532 เรือตรีคนัย เกตุศิริ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี ในขณะนั้น ได้เล็งเห็นความสำคัญของหัตถกรรมทอเหลืองแบบโบราณบ้านปะอ่าว ซึ่งมีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย จึงได้นำหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนช่วยกันอนุรักษ์มรดกเก่าแก่ที่มีคุณค่าของชาวอุบล โดยให้สนับสนุนเงินงบประมาณจำนวน 20,000 บาท ให้บ้านปะอ่าวเพื่อเป็นทุนในการผลิตทอเหลืองให้อยู่คู่บ้านปะอ่าวและจังหวัดอุบลราชธานีสืบไป และได้ประกาศให้บ้านปะอ่าว เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี จนทำให้นักท่องเที่ยวและคนทั่วไปได้รู้จักบ้านปะอ่าวมากยิ่งขึ้น และเกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ (สุทัศน์ ทองล้วน. 2549 : สัมภาษณ์)

ต่อมาปี 2546 สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว มีนโยบายส่งเสริมหมู่บ้านที่ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ซึ่งบ้านปะอ่าวเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยได้พัฒนาองค์ประกอบหรือมาตรฐานโฮมสเตย์ ตามที่สำนักพัฒนาการท่องเที่ยวกำหนด ทำให้เกิดเป็นกลุ่มโฮมสเตย์ขึ้น มีการประชุมอบรมชาวบ้านให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง ผลดีจากการจัดตั้ง ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาให้ผ่านเกณฑ์การเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ ผู้นำหมู่บ้าน ชาวบ้านได้ไปทัศนศึกษาหมู่บ้านโฮมสเตย์อื่น ๆ และได้พัฒนาหมู่บ้านตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่และคู่มือมาตรฐานโฮมสเตย์ จนได้ผ่านการประเมินและได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว ให้เป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2548 โดยใช้ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลปะอ่าว เป็นที่ตั้งของกลุ่ม (อภิชาติ พานเงิน. 2549 : สัมภาษณ์)

2. กระบวนทัศน์และพลวัตการสร้างมูลค่าทางวัฒนธรรมให้เกิดการท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านปะอ่าวได้ใช้กระบวนทัศน์การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาสร้างให้เกิดมูลค่าด้านการท่องเที่ยว จนกระทั่งเกิดเป็นพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้น และทำให้บ้านปะอ่าวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ซึ่งชาวบ้านปะอ่าวได้นำวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ มาสร้างมูลค่าการท่องเที่ยว คือ

2.1 วัฒนธรรมการหล่อทองเหลือง

หัตถกรรมหล่อทองเหลือง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวบ้านปะอ่าวที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ในอดีตชาวบ้านสามารถผลิตทองเหลืองได้เกือบทุกหลังคาเรือน ปัจจุบันมีชาวบ้านหล่อทองเหลืองจำนวนน้อย เนื่องจากผลิตภัณฑ์ทองเหลืองได้ลดความจำเป็นลง และกระบวนการผลิตมีความยุ่งยาก ซับซ้อน ต้องทำด้วยมือทุกขั้นตอน ซึ่งยังคงอนุรักษ์กระบวนการผลิตเหมือนในอดีต คือ กระบวนการผลิตแบบขี้ผึ้งหาย (Lost Wax) กระบวนการขึ้นรูปในการหล่อทองเหลืองในอดีตเพื่อใช้เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งใช้ในครัวเรือนและสำหรับสัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะในเขตภาคอีสาน เช่น เต้าปูน สำหรับกินหมาก กระดิ่ง สำหรับประดับตกแต่งวัด หมากหิง ใช้สำหรับแขวนคอวัว ควาย สุนัข หมากหวิน สำหรับใช้รัดปลอกคอวัว ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2525 งานหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอ่าว ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานของราชการ หลังจากที่ได้มีการเผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์ทำให้คนทั่วไปรู้จักการผลิตเครื่องทองเหลืองบ้านปะอ่าวมากขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบสินค้าจำพวกหัตถกรรมพื้นบ้าน จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการขึ้นรูป จากกระบวนการขึ้นรูปเดิมผลิตใช้ประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือน ปรับเปลี่ยนกระบวนการขึ้นรูปมาเป็นการผลิตเพื่อใช้ทั้งประโยชน์สำหรับชีวิตประจำวันและสำหรับเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว จนเกิดผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ รายละเอียดดังนี้

2.1.1 ประวัติความเป็นมา จากการศึกษาพบว่า ความเป็นมาการหล่อทองเหลืองในบ้านปะอ่าว ไม่เป็นที่แน่ชัดว่ามีความเป็นมาอย่างไร แต่มีข้อสันนิษฐานการกำเนิดหัตถกรรมหล่อทองเหลืองในบ้านปะอาวดังนี้ คือ

2.1.1.1 ชาวบ้านปะอ่าวเล่าสืบต่อกันมา ว่า การหล่อทองเหลืองเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 100 ปี ที่ผ่านมา โดยผู้ที่ริเริ่มในการหลอมหล่อทองเหลืองคือ พระอธิการสูงเจ้าอาวาสวัดบูรพาปะอ่าวเหนือ ซึ่งก่อนบวชเป็นพระได้เดินทางไปศึกษาเล่าเรียนที่ประเทศลาว และได้เรียนการหล่อทองเหลืองกับช่างทองเหลืองในประเทศลาว ต่อมาเมื่อเดินทางกลับมาบ้านปะอ่าว จึงได้บวชเป็นพระภิกษุ เมื่อจำพรรษาที่วัดบูรพาปะอ่าวเหนือ ท่านเห็นว่าวัดยังขาดแคลนกระดิ่งและเครื่องใช้สำหรับใช้ในการทำกิจของสงฆ์ ดังนั้นท่านจึงได้นำพาชาวบ้านหลอมทองเหลืองเพื่อทำกระดิ่งขึ้นที่วัด โดยใช้วิธีการหล่อที่เคยเล่าเรียนมาจากประเทศลาว หลังจากนั้นท่านจึงแนะนำให้ชาวบ้านได้ฝึกการหล่อทองเหลืองเพื่อเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้มาฝึกมีทั้งพระสงฆ์ เณร และฆราวาส โดยพระสงฆ์บางรูปเมื่อสึกออกมาเป็นฆราวาสแล้ว ได้หล่อทองเหลืองเป็นอาชีพเสริมจากการทำนา จนทำให้บ้านปะอ่าวมีช่างหล่อทองเหลืองจำนวนมาก และได้สืบทอดการหล่อทองเหลืองแบบโบราณถึงปัจจุบัน (ประสิทธิ์ บัวบุตร. 2549 : สัมภาษณ์)

2.1.1.2 ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่า การหล่อทองเหลืองในบ้านปะอ่าวเกิดขึ้นเมื่อเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน โดยมีช่างหล่อทองเหลืองได้นำความรู้เกี่ยวกับการหล่อทองเหลืองมาพร้อมกับการอพยพชาวบ้านจากเวียงจันทน์และหนองบัวลำภูมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านปะอ่าว เมื่ออยู่บ้านปะอ่าวช่างหล่อทองเหลืองจึงได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวบ้านคนอื่น ๆ เพื่อหล่อทองเหลืองใช้สำหรับชีวิตประจำวัน จนสืบทอดมาถึงปัจจุบัน (บุญมี ล้อมวงค์. 2549 : สัมภาษณ์)

2.1.2 โครงสร้างกลุ่มและการบริหาร ในอดีตการหล่อทองเหลืองมีเกือบทุกหลังคาเรือน การรวมกลุ่มหล่อทองเหลืองมีลักษณะเป็นกลุ่มครัวเรือน เครือญาติมิตร บางกลุ่มใช้เวลาว่างจากการทำนาหล่อทองเหลืองตลอดทั้งปี บางกลุ่มหล่อทองเหลืองเฉพาะในฤดูแล้ง ต่อมาจำนวนช่างทองเหลืองลดลง เนื่องจากชาวบ้านหันไปประกอบอาชีพอื่น เสียชีวิตลงบ้าง หรือย้ายถิ่นไปแต่งงานกับคนต่างถิ่นบ้าง บางคนย้ายไปไกลจากบ้านปะอ่าวจึงทำให้ต้องเลิกอาชีพหล่อทองเหลือง บางคนย้ายไปบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงก็ยังคงทำอาชีพหล่อทองเหลือง จึงทำให้กลุ่มอาชีพหล่อทองเหลืองลดลงเหลือกลุ่มใหญ่ ๆ เพียง 4 กลุ่ม คือ กลุ่มนายทอง ล้อมวงค์ กลุ่มนายภู โปธิ์ศิริ กลุ่มนายจันทร์ ทองล้วน กลุ่มนายทองคำ ประทุมมาศ หลังจากนั้น นายภู โปธิ์ศิริ และ นายจันทร์ ทองล้วน เสียชีวิตลง ทำให้กลุ่มลดลงเหลือ 2 กลุ่ม เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มต่างแยกย้ายไปอยู่กับกลุ่มนายทอง ล้อมวงค์ กับกลุ่มนายทองคำ ประทุมมาศ หรือสมาชิกบางรายหันไปประกอบอาชีพอื่น ในระยะต่อมา นายทอง ล้อมวงค์ เสียชีวิตลง ทำให้ นายบุญมี ล้อมวงค์ บุตรชาย เป็นหัวหน้ากลุ่มแทน ในปัจจุบันจึงมีกลุ่มอาชีพหล่อทองเหลืองที่เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ จำนวน 2 กลุ่ม คือ

2.1.2.1 กลุ่มของนายบุญมี ล้อมวงค์ มีสมาชิกกลุ่ม 13 คน มีที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่ ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองบ้านปะอ่าว (บ้านนายทอง ล้อมวงค์)

2.1.2.2 กลุ่มของนายทองคำ ประทุมมาศ มีสมาชิกกลุ่ม 9 คน ที่ตั้งกลุ่มอยู่ที่ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลืองบ้านปะอ่าว

2.1.3 บุคคลสำคัญของกลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง

2.1.3.1 บุคคลสำคัญในอดีต (เสียชีวิตแล้ว)

- 1) นายทอง ล้อมวงค์
- 2) นายภู โปธิ์ศิริ
- 3) นายมี ประทุมมาศ
- 4) นายจันทร์ ทองล้วน

2.1.3.2 บุคคลสำคัญในปัจจุบัน

- 1) นายบุญมี ล้อมวงศ์ (บุตรชายนายทอง ล้อมวงศ์)
- 2) นายทองคำ ประทุมมาศ

2.1.4 สถานที่ประกอบการ

2.1.4.1 ในอดีตชาวบ้านปะอาวนิยมหล่อทองเหลืองที่บ้านเรือนของตนเองหรือเครือญาติ ซึ่งนิยมเรียกว่าเตา เช่น เตากลุ่มนายภู โปธิ์ศิริ เตากลุ่มนายทอง ล้อมวงศ์ บางกลุ่มนิยมทำตามหัวไร่ปลายนา บางกลุ่มทำที่บ้านเรือนทุกชั้นตอนตั้งแต่ปั้นหุ่นจนถึงขั้นตอนสุ่มเบ้า เททอง แกะพิมพ์ ตกแต่งกลึง ส่วนบางกลุ่มนิยมนำไปเผาสุ่มเบ้าที่หัวไร่ปลายนา

2.1.4.2 ในปี 2534 กองทุนเพื่อสังคม (SIF) สนับสนุนงบประมาณก่อสร้าง ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองที่บ้านนายทอง ล้อมวงศ์ ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับหล่อทองเหลืองของชาวบ้านและกลุ่มทองเหลืองทุกกลุ่มได้ใช้ร่วมกัน และเป็นแหล่งพบปะแลกเปลี่ยน ถ่ายทอด เรียนรู้ ของชุมชนที่ให้นักเรียน เยาวชนและประชาชนทั่วไปตลอดจนนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้

2.1.4.3 ในปี 2546 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณก่อสร้าง ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง เพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติงานหล่อทองเหลืองของสมาชิกกลุ่มทองเหลือง ทั้งกลุ่มของนายบุญมี ล้อมวงศ์ และกลุ่มนายทองคำ ประทุมมาศ ได้ใช้ร่วมกัน ตลอดจนเป็นสถานที่ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนการหล่อทองเหลืองของนักเรียน เยาวชนและประชาชนทั่วไปตลอดจนนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้

2.1.5 วัสดุอุปกรณ์ ในการผลิต เนื่องจากงานหล่อทองเหลืองเป็นงานที่ต้องทำด้วยมือทุกขั้นตอน ส่วนประกอบหลักของการหล่อทองเหลืองส่วนใหญ่ยังคงเป็นอุปกรณ์เดิม ๆ ถึงแม้ว่าจะมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ แต่อุปกรณ์ที่ใช้หล่อทองเหลืองมีการปรับเปลี่ยนเพียงเล็กน้อย เช่น ในอดีตการสุบลมต้องใช้แรงงานคน ปัจจุบันใช้เครื่องสุบลมไฟฟ้าแทน ซึ่งมีรายละเอียดอุปกรณ์ดังนี้

2.1.5.1 มอนน้อย หรือ มอนขนาดเล็ก ใช้กึ่งดินที่ปั้นเป็นตัวต้นแบบของงาน

2.1.5.2 มอนใหญ่ เป็นเครื่องกลึงไม้และโลหะ มีหลักฝังยึดในดิน

2.1.5.3 แบบพิมพ์ คือแบบที่ใช้ทำหุ่นดิน

2.1.5.4 กระจบออดัดฉีดเส้นขี้ผึ้ง และสากหรือบั้งเตี้ยก ใช้ทำขี้ผึ้งให้เป็นเส้นเล็ก ๆ เพื่อพันรอบหุ่นดิน

2.1.5.5 เตาสำหรับใช้หลอมทองเหลืองให้เป็นเนื้อเดียวกัน

- 2.1.5.6 เตาเผาหุ่นใช้เผาเบ้าหุ่นแม่พิมพ์ต่าง
- 2.1.5.7 เบ้าหลอมสำหรับต้มทองเหลือง
- 2.1.5.8 เหล็กคืบเบ้าหลอม เพื่อป้องกันความร้อนจากเตาหลอม
- 2.1.5.9 ทัพพียาว สำหรับตักทองเหลืองที่หลอมละลายใส่ลงในเบ้าหุ่น
- 2.1.5.10 เหล็ก สำหรับใช้คนทองเหลือง
- 2.1.5.11 เครื่องเป่าลมไฟฟ้า ซึ่งในอดีตใช้แรงงานคนสำหรับสูบ

กระบอบอกสูบ

2.1.5.12 เครื่องขับเคลื่อนเทอร์ไฟฟ้า ซึ่งการขัดตอกแต่งให้ทองเหลืองเกิดความมันวาว ในอดีตนิยมใช้น้ำมันมะขามเปียกหรือใบมะขามหรือใบหม่อนสำหรับเลี้ยงตัวไหม สำหรับขัดให้มันวาว ต่อมาจึงใช้เครื่องขับเคลื่อนเทอร์ไฟฟ้าแทน

2.1.6 วัตถุดิบในการผลิต จากอดีตจนถึงปัจจุบัน วัตถุดิบที่ใช้ในกระบวนการหล่อทองเหลืองยังคงเหมือนเดิม เนื่องจากขั้นตอนการผลิตยังคงทำด้วยมือทุกขั้นตอน ซึ่งมีวัตถุดิบ ดังนี้

- 2.1.6.1 ทองเหลือง เป็นวัตถุดิบที่ผลิตเองไม่ได้ ต้องหาซื้อตามร้านในตัวเมือง หรือภาชนะทองเหลืองเก่าที่ชำรุด
- 2.1.6.2 ขี้ผึ้ง สำหรับทำเส้นผึ้งพันรอบหุ่นดิน หาซื้อได้จากร้านค้าในตัวเมือง
- 2.1.6.3 ดิน โพนจอมปลวก สำหรับทำเป็นหุ่นหาได้ในบริเวณพื้นที่ในเขตหมู่บ้านและในตำบล
- 2.1.6.4 ถ่าน/ฟืน ใช้เป็นเชื้อเพลิงเผาหุ่น หาได้ตามป่าหัวไร่ปลายนา
- 2.1.6.5 แกลบ สำหรับผสมดินจอมปลวกและมูลสัตว์ หาซื้อได้ตามโรงสีในหมู่บ้าน
- 2.1.6.6 มูลสัตว์ นิยมใช้มูลวัว หรือใช้มูลควายแทนได้ โดยใช้ผสมกับดินจอมปลวกและแกลบ

2.1.7 กระบวนการผลิต จากอดีตจนถึงปัจจุบัน กระบวนการหล่อทองเหลืองยังคงเหมือนเดิม คือ กระบวนการผลิตแบบขี้ผึ้งหาย (Lost Wax) ซึ่งขั้นตอนการผลิตยังคงทำด้วยมือทุกขั้นตอน ถึงแม้ว่า มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุนพัฒนาการหล่อทองเหลือง เช่น หน่วยงานวิจัยทองเหลือง ทองสัมฤทธิ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เข้ามาให้ความรู้แก่ช่างหล่อทองเหลือง เกี่ยวกับเรื่องการออกแบบเตาหลอม และกระบวนการผลิตโดยใช้แบบพิมพ์หรือกรรมศิลปากร ได้เข้ามาให้คำแนะนำในเรื่องเทคนิคการหล่อหลอมโลหะการออกแบบลวดลาย

โดยใช้แบบพิมพ์ แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ กระบวนการผลิตจึงเปลี่ยนแปลงไปน้อยมาก ซึ่งได้นำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยบ้าง เช่น การใช้มอเตอร์ในการขัดผิวทองเหลือง การใช้เครื่องเป่าลมไฟฟ้าในการหลอมทองเหลือง รายละเอียดดังนี้

2.1.7.1 การทำลูกหุ่น ปั้นก้อนขี้ผึ้งให้เป็นลูกกลม ๆ เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 มิลลิเมตร (เล็กใหญ่ ตามชนิดและขนาดของลูกกระพรวน) เสียบด้วยก้านไม้ขนาด 1 มิลลิเมตร ยาว 5 เซนติเมตร (ลูกหุ่น หลังจากขึ้นตอนทองแล้วจะเป็นลูกภายในที่ทำให้เกิดเสียงดัง)

2.1.7.2 การพิมพ์หุ่นดิน ใช้ดินเหนียวจากโคลน จอมปลวกผสมกับมูลโค ในอัตราส่วน 2 : 1 โดยปริมาตร

2.1.7.3 วิธีผสมดิน ตำมูลโคด้วยครกมือให้ละเอียด แล้วเติมดินเหนียวลงไป ทำให้ละเอียดจนผสมเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน นวดผสมน้ำให้เหนียวพอดี

2.1.7.4 วิธีพิมพ์หุ่นดิน มีดังนี้

1) ใช้ดินเหนียวที่เตรียมเสร็จแล้ว ปั้นเป็นก้อนปั้นพอกหุ่นขี้ผึ้ง ให้มีขนาดพอเหมาะ

2) เตรียมแบบพิมพ์ด้วยการใช้เศษผ้าบาง ๆ ชุบน้ำให้ชุ่มรองร่องแบบพิมพ์

3) นำก้อนหุ่นดินใส่ในแบบพิมพ์ แล้วประกบให้เข้ากัน กดแป้นพิมพ์ให้ก้อนดินได้รูปร่างตามแบบหุ่น

4) นำหุ่นดินออกจากแบบพิมพ์วางเรียงในกระดังเพื่อตากหุ่นให้แห้ง

2.1.7.5 การพันด้วยเส้นผึ้ง

1) การเตรียมขี้ผึ้งให้ขี้ผึ้งผสมกับชัน และชันฉนวน 1 : 1 : 1 โดยน้ำหนัก ต้มผสมให้เข้ากันปล่อยให้เย็นแล้วตัดเป็นแผ่นขนาดพอประมาณ

2) การเตรียมเส้นผึ้ง ใช้แผ่นขี้ผึ้งที่ผสมแล้วอึ่งไฟ นวดให้นุ่ม ดังนี้

2.1) ปั้นแท่งขี้ผึ้งให้มีขนาดพอดีกับรูกระบอกฉีดเส้นขี้ผึ้ง

2.2) นำแท่งขี้ผึ้งใส่ในรูกระบอก ฉีดขี้ผึ้งด้วยแท่งไม้อัดฉีดให้เป็นเส้นขี้ผึ้งแล้วใส่ในกระดัง

2.3) ก่อนนำเส้นขี้ผึ้งพันรอบหุ่นดิน ต้องตัดแต่งส่วนเกินของหุ่น

ดินออกให้เรียบร้อย แล้วเริ่มพันหุ่นเริ่มจากแฉกดินปากลูกกระพรวน พันรอบขึ้นไปเรื่อย ๆ จนเต็ม ตกแต่งรอยช่องและร่องขี้ผึ้งให้เรียบร้อย

2.1.7.6 การติดหูและติดขนวน

- 1) การเตรียมเส้นจี๊ฟั้งให้มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5 มิลลิเมตร
- 2) นำเส้นจี๊ฟั้งพันรอบแท่งไม้ไผ่เหลากลม ๆ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 มิลลิเมตร แล้วใช้ปลายมีดคัดจี๊ฟั้งตามยาวของแท่ง
- 3) ค่อย ๆ แกะวงจี๊ฟั้งออกจากไม้
- 4) ใช้วงเส้นจี๊ฟั้งแตะแผ่นสังกะสีที่อังไฟร้อน ๆ และนำหุ่นจี๊ฟั้งลูกกระพรวนแตะแผ่นสังกะสี เพื่อให้จี๊ฟั้งส่วนหัวที่จะติดหูหลอมเหลว
- 5) ติดหูวงจี๊ฟั้งเข้ากับลูกกระพรวน
- 6) ติดขนวนเข้ากับหุ่นจี๊ฟั้งลูกกระพรวน

2.1.7.7 การโอบเพชร การโอบเพชร คือ การใช้ดินเหนียวหุ้มพอก

หุ่นจี๊ฟั้งลูกกระพรวน เพื่อให้เกิดช่องว่างเมื่อจี๊ฟั้งหลอมเหลวและเผาไม้ ในขั้นตอนการเททอง

- 1) การเตรียมดินโอบเพชร ใช้ดินเหนียวผสมมูลโค อัตราส่วน 2 : 1 ตำด้วยครกแล้วนวดผสมน้ำให้เหนียวพอดี
- 2) การพอกหุ้มด้วยดินเหนียว ใช้ดินเหนียวอุดตามช่องรูหูลูกกระพรวน แล้วโอบพอกดินโดยรอบตรงกลางหุ่น ใช้นิ้วหัวแม่มือกดดินหุ้มทุกส่วนให้สนิท ที่เหลือพันส่วนขนวนเพื่อรวมแท่งขนวนเททองเหลืองตากหุ่นที่โอบเพชรแล้วให้แห้ง 1-2 วัน

2.1.7.8 การโอบเบ้า การโอบเบ้า คือ การรวมขนวนลูกกระพรวน

ให้เป็นแท่งเดียวกัน และลูกกระพรวนอยู่รวมกันเป็นกระจุก เบ้าละ 25-30 ลูก

- 1) การเตรียมดินโอบเบ้า โดยการใช้ดินเหนียวผสมกับเกลบ ในอัตราส่วน 1 : 1 โดยปริมาตร ตำนวดผสมน้ำให้เหนียวพอดี
- 2) การติดรวมขนวนลูกกระพรวนที่โอบเพชรแห้งแล้วในเบ้าไฟ ใช้ดินเหนียวเป็นแกนติดรวมหุ่นลูกกระพรวนให้รอบ แล้วรอบขนวนรวมกันอังไฟให้อ่อนนุ่มติดรวมเป็นแท่งเดียว
- 3) การติดรวมเบ้า ใช้ดินเหนียวติดพอกรวมเบ้า ใช้ดินเหนียวผสมเกลบปิดช่องระหว่างลูกกระพรวน
- 4) ใช้ดินเหนียวติดรอบเบ้าให้หุ้มตลอดส่วน คล้ายรูปขวดก้นมน ส่วนบนทำคอคอดและปากรูปถ้วยเพื่อรองรับการเททอง
- 5) การตากเบ้า เบ้าหุ่นที่โอบเสร็จแล้วตากให้แห้งประมาณ

3-5 วัน

2.1.7.9 การเททอง และการกลึงตกแต่งผลิตภัณฑ์

เตรียมน้ำทองในเบ้าหลอม น้ำทองหลอมเหลว มีส่วนผสมทองเหลืองและอะลูมิเนียมอัตราส่วน 100 : 1 โดยน้ำหนัก

- 1) การสุมเบ้าทอง เป็นขั้นตอนการเผาเบ้าเพื่อให้สิ่งละลายออก โดยวางคว่ำปากเบ้าลง
- 2) เททอง ซึ่งต้มในระหว่างการสุมเบ้า โดยนำเบ้ามาวางเรียงไว้บริเวณใกล้เตาหลอมให้แห้งสูงขึ้น แล้วเททองในขณะที่เบ้ามีอุณหภูมิสูง
- 3) แกะแบบ โดยการทุบเบ้าดินให้แตกเพื่อนำเอางานหล่อที่ได้ออกมาทำความสะอาด
- 4) การเลี่ยนหรือกลึงตกแต่ง เป็นขั้นตอนสุดท้าย ก่อนนำมากลึงต้องทำความสะอาดนำมากลึงและขัดเงา ให้สวยงามจนเป็นที่น่าพอใจ

2.1.8 รูปแบบผลิตภัณฑ์

เนื่องจากผลิตภัณฑ์ทองเหลืองของบ้านปะอาว เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีการทำสืบสานกันมาหลายช่วงอายุคน ผลิตภัณฑ์บางอย่างอาจมีขาดหายไปบ้าง หรือมีการสร้างขึ้นใหม่แต่อย่างไรก็ตามจากคำบอกเล่าของช่างทองเหลืองของบ้านปะอาว ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองของบ้านปะอาวที่ทำอยู่ในขณะนี้อาจแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือของที่เป็นของดั้งเดิม คือผลิตภัณฑ์ที่มีการทำมาตั้งแต่เริ่มต้นของการผลิต ที่ทำจากทองเหลือง และผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาขึ้นมาใหม่ ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

2.1.8.1 ผลิตภัณฑ์ของดั้งเดิม เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แบ่งเป็นผลิตภัณฑ์หลัก และผลิตภัณฑ์เสริมได้ดังนี้

- 1) ผลิตภัณฑ์หลัก เป็นผลิตภัณฑ์ที่ช่างทองเหลืองนิยมผลิตกันมากที่สุดนั่นคือชุดเขียนหมาก ซึ่งเป็นการรวบรวมเอาผลิตภัณฑ์ทองเหลือง หลายชนิดมารวมกันเป็นชุด ตั้งแต่ฐานรองพร้อมฝา 1 ชุด หอบขนาดต่าง ๆ 2-3 อัน เต้าปูนหรือโบกปูน 1 อัน ตะบันหมาก 1 อัน ที่ใส่พลู 1 อัน ขนาดของผลิตภัณฑ์แต่ละอย่างจะใช้เส้นผ่าศูนย์กลางของฐานรองเป็นเกณฑ์ ซึ่งปกติแบ่งออกเป็น 3 ขนาด เล็ก กลาง ใหญ่ อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์แต่ละอย่างอาจมีแยกขายต่างหาก และมีการใช้สอยต่างกัน แม้ว่าขณะนี้การกินหมากลดน้อยลงแล้ว แต่ชุดที่ใช้สำหรับการกินหมากและอุปกรณ์ ยังเป็นที่นิยมสำหรับใช้เป็นของที่ระลึกและใช้งานสำหรับจุดประสงค์อย่างอื่น

2) ผลิทธิกัณฑ์เสริม ผลิทธิกัณฑ์เสริมที่นิยมผลิตในอดีต เช่น ชั้นน้ำพร้อม พานรอง ลูกกระพรวน (บั๊กหึ่ง) ขนาดต่าง ๆ ระฆังขนาดต่าง ๆ กระดิ่ง คันโทน้ำซึ่งรายละเอียดของการใช้และลักษณะของผลิทธิกัณฑ์ที่มีดังต่อไปนี้

(1) ชั้นน้ำพร้อมพานรอง ใช้สำหรับเทศกาลที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือใช้สำหรับใส่ข้าวสำหรับตักบาตรในตอนเช้า รูปลักษณะของชั้นมีลายผสมผสานกันตั้งแต่การรวมเอาลายอิงลูกหวาย ลายพินปลา ลายลูกกลิ้ง เป็นต้น ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ของช่าง ส่วนถาดรองมีลักษณะเป็นแจกเหมือนดอกบัว ซึ่งเอกลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานี ให้มีรูปลายที่ยังคงลักษณะของการเดินของเส้นจี๋ผิ้ง

(2) บั๊กหึ่ง ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง จะเกิดเสียงดังเมื่อมีการตื้นเกิดขึ้นเพราะมีก้อนทองเหลืองกลม ๆ อยู่ข้างใน บั๊กหึ่ง ใช้สร้างผลิทธิกัณฑ์ได้หลากหลายแล้วแต่ความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้น ราคาสินค้าขึ้นอยู่กับจำนวนบั๊กหึ่งที่ประกอบขึ้นเป็นผลิทธิกัณฑ์ เช่น พวงกุญแจ (Bell-ring) ระฆังคล้องคอ ควาย หรือประดับตกแต่งผลิทธิกัณฑ์เพื่อความสวยงามได้

(3) ระฆัง ผลิตโดยการใช้สำริดและทองเหลือง อย่งไรก็ตามระฆังที่ ทำด้วยสำริด เป็นระฆังที่ให้เสียงใส กังวาน ไปได้ไกลและมีราคาแพง ส่วนระฆังทองเหลืองมีความกังวานน้อยกว่า

(4) กระดิ่ง เป็นผลิทธิกัณฑ์ที่ทำให้เกิดเสียงเมื่อมีการตีเกิดขึ้น มีรูปร่างเหมือนระฆังแต่มีขนาดเล็กกว่า ประโยชน์ใช้สำหรับแขวนคอวัว ควาย เพื่อให้ทราบว่ามีหรือควายอยู่ที่ไหน นิยมทำหลายขนาด เพื่อให้เหมาะกับขนาดของสัตว์ที่ใช้ กระดิ่งอาจทำจากทองเหลืองหรือสำริดก็ได้ แต่ที่ทำจากสำริดมีเสียงกังวานมากกว่าทำจากทองเหลืองนอกจากนั้นระฆังสำริดนี้ยังนิยมใช้แขวนตามชายคาโบสถ์ หรือแม้แต่ชายคาบ้านเรือน โดยการเพิ่มทองเหลืองรูปใบโพธิ์ เพื่อให้รับลม และยังเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธนอกจากนี้ยังสามารถประยุกต์ ระฆังสำริดและทองเหลืองได้หลายรูปแบบ เช่นถ้าเป็นขนาดเล็กก็จะใช้ทำพวงกุญแจเพื่อเป็นของที่ระลึกอีกด้วย

(5) คันโทน้ำ เป็นภาชนะที่ใส่น้ำหอม ใช้สำหรับงานพิธีที่เป็นมงคล เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น คันโทน้ำ เป็นผลิทธิกัณฑ์ที่มีความประณีต มีลวดลายสวยงาม แปลกตา

2.1.8.2 ผลิทธิกัณฑ์ใหม่และที่กำลังพัฒนา ได้แก่ แจกกัน เริงเทียน กาน้ำ (ได้แนวความคิดมาจากหนังจีน) ผลิทธิกัณฑ์ที่ถูกค้าส่งผลิตตามแบบที่ถูกค้าต้องการ ซึ่งอาจเป็นผลิทธิกัณฑ์ร่วมสมัย เช่น พระพุทธรูป หรือผลิทธิกัณฑ์ที่เกิดจากแนวความคิดสร้างสรรค์ของช่างเองที่นำเสนอต่อตลาด เช่น สัตว์ต่าง ๆ ได้แก่ สิงโต ช้าง ม้า วัว ควาย

ภาพประกอบ 10 ผลิตภัณฑ์ทองเหลืองชนิดต่าง ๆ

2.1.9 การตลาด ชาวบ้านปะอ่าว เป็นกลุ่มที่ชอบค้าขายมาตั้งแต่ในอดีต การจำหน่ายในอดีตมีความยากลำบาก ทั้งการคมนาคมขนส่ง ในปัจจุบันมีความสะดวกสบายและมีสถานที่จำหน่ายมากมาย ซึ่งมีการตลาด ดังนี้

2.1.9.1 ช่างทองเหลืองและชาวบ้านปะอ่าว นำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองไปจำหน่ายปลีกตามหมู่บ้านต่างถิ่นและจำหน่ายส่งตามร้านค้าทั้งในและต่างจังหวัดทั่วภาคอีสาน โดยเดินทางด้วยการเดินเท้าด้วยการหาบและหามไปเป็นกลุ่มประมาณ 10-15 คน ถึงเวลาค่ำมีดักข้อ ชาวบ้าน อาศัยนอนตามวัด หรือพักอาศัยตามบ้านญาติพี่น้องชาวบ้านปะอ่าวเคยอพยพไปอยู่ที่อื่น ๆ เช่น บ้านโนนสังข์ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ บ้านหนองกรุง บ้านหนองศาลา บ้านหนองบัวลิม บ้านหนองหมากแซว จังหวัดสกลนคร ชาวหนองงัวขอ จังหวัดหนองบัวลำภู บ้านด่านหนองสิม อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ บ้านโพธิ์ตาก อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี บ้านหนองสะโน อำเภอบุญชริก จังหวัดอุบลราชธานี บ้านโนนสว่าง อำเภอ กุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อจำหน่ายหมดโดยใช้เวลาประมาณ 15-30 วัน จึงเดินทางกลับ ซึ่งเป็นรูปแบบการค้าขายที่เกิดขึ้นในอดีต และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บ้านปะอ่าวมีชื่อเสียงในด้านการหล่อทองเหลือง

2.1.9.2 พ่อค้าคนกลางทั้งในและนอกหมู่บ้านรับซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองกับช่างทองเหลือง เพื่อนำไปจำหน่ายตามหมู่บ้านและร้านค้าทั้งในและต่างจังหวัดทั่วภาคอีสาน ซึ่งวิธีการในอดีตต้องใช้วิธีการหาบและหามเดินทางด้วยเท้า ในระยะต่อมาเมื่อมีรถยนต์ใช้จึงนิยมใช้รถยนต์ พ่อค้าบางคนซึ่งเป็นที่รู้จักกับช่างทองเหลืองมักนิยมนำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองไปจำหน่ายก่อนแล้วจึงจ่ายเงินให้กับช่างทองภายหลังจากเดินทางกลับ

2.1.9.3 นักท่องเที่ยวเดินทางมาซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองที่บ้านปะอาว ซึ่งเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นหลังจากบ้านปะอาวมีชื่อเสียงในด้านการหล่อทองเหลืองแล้ว และเป็นรูปแบบที่ดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน

2.1.9.4 จำหน่ายที่สหกรณ์บริการหัตถกรรมบ้านปะอาว ซึ่งได้รับงบประมาณจากจังหวัดอุบลราชธานีสร้างอาคาร ปี พ.ศ. 2536 เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ผ้าฝ้าย และผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลือง ทำให้เกิดความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาซื้อสินค้า

2.1.9.5 จำหน่ายร้านค้ากลุ่มเครือข่ายจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง เช่น ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์เกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ศูนย์จำหน่ายสินค้าที่ศูนย์ศิลปาชีพยางน้อย อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองจังหวัดอุบลราชธานี

2.1.9.6 จำหน่ายตามงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ทั้งในและต่างจังหวัด ในงานเทศกาลและงานแสดงสินค้าที่ส่วนราชการและเอกชนจัดขึ้น เช่น งานกาชาดประจำปี งานวันสหกรณ์แห่งชาติ ต่อมาหลังจากมีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ชาวบ้านจึงมีสถานที่จำหน่ายมากขึ้น เช่น งานประกวดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ ที่ศูนย์แสดงสินค้าเมืองทองธานี

2.1.9.7 จำหน่ายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต เป็นการจำหน่ายในรูปแบบใหม่ หลังจากมีการใช้ระบบอินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลาย เช่น เว็บไซต์ไทยตำบลคอตคอมซึ่งเป็นเว็บไซต์ของภาคเอกชนที่เพื่อสังคม และชุมชน โดยรวบรวมสินค้าต่าง ๆ ทั่วทั้งประเทศจัดเป็นหมวดหมู่ แสดงรายละเอียดสินค้า ตัวอย่างภาพสินค้า ราคา สถานที่ติดต่อพร้อมหมายเลขโทรศัพท์

2.1.9.8 การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองจากช่างทองเหลืองโดยตรง เพื่อนำไปเป็นของขวัญหรือของที่ระลึก ซึ่งเป็นรูปแบบการจำหน่ายที่มีมานานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ในอดีตการบินไทยได้สั่งซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองเพื่อนำไปเป็นของที่ระลึกแจกจ่ายผู้โดยสาร และเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่เป็นการประชาสัมพันธ์ให้บ้านปะอาวมีเสียงไปทั่วทั้งในและต่างประเทศ

2.1.10 แรงงานในการผลิต จากอดีตจนถึงปัจจุบันแรงงานหลักในการผลิตทองเหลือง ได้จากแรงงานผู้ชาย ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้สูงอายุ แต่ส่วนใหญ่วัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ เป็นวัยที่มีประสบการณ์และมีความชำนาญในการผลิต แรงงานเด็กและผู้หญิงเป็นแรงงานเสริมสำหรับทำงานง่าย ๆ และงานฝึกหัด เช่น การปั้นหุ่น การสูมเบ้า ในระยะต่อมาวัยรุ่นหนุ่มสาวนิยมไปทำงานในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด แรงงานหลักเป็นวัยกลางคนและวัยสูงอายุ ทำให้แรงงาน

สำหรับหล่อทองเหลืองลดลง จนเกิดความกังวลว่าอาจไม่มีช่างทองเหลืองสืบทอด จึงทำให้มีการส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้กระบวนการผลิตเพื่อให้มีผู้สืบทอดการหล่อทองเหลืองอยู่กับบ้านปะอาวต่อไป

2.1.11 กิจกรรมการท่องเที่ยว

2.1.11.1 การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลือง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินมา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตนักท่องเที่ยวมักไปซื้อที่บ้านของช่างทองเหลือง ต่อมาเมื่อในหมู่บ้าน มีสหกรณ์บริการหัตถกรรม ศูนย์แสดงผลิตภัณฑ์บ้านปะอาว ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ ทองเหลือง ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง นักท่องเที่ยวจึงมีแหล่งเลือกซื้อเพิ่มขึ้น

2.1.11.2 การเที่ยวชมกระบวนการหล่อทองเหลือง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มี มานานจนถึงปัจจุบัน โดยในอดีตนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมที่บ้านช่างทองเหลือง และในปัจจุบัน นิยมเที่ยวชมที่ศูนย์หล่อทองเหลือง ทั้ง 2 แห่ง คือ ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ทองเหลือง ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง สามารถพูดคุยกับช่างทองเหลืองขณะทำงานไปด้วย ตลอดจนได้ลองปฏิบัติจริงด้วยตัวนักท่องเที่ยวเอง

ภาพประกอบ 11 นักท่องเที่ยวกำลังดูกระบวนการผลิตทองเหลือง

2.1.12 ความสำเร็จและความภาคภูมิใจของกลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง

- 1) ปี 2529 ได้รับการเผยแพร่และจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุบลราชธานี
- 2) ปี 2546 ได้รับการรับรองผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับ 3 ดาว ของจังหวัด

3) ปี 2546 ได้รับการเผยแพร่ จัดแสดงที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
กาญจนาภิเษก มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

2.1.13 เงินทุนและหน่วยงานสนับสนุน

2.1.13.1 ในปี 2534 กองทุนเพื่อสังคม (SIF) สนับสนุนงบประมาณ
ก่อสร้าง ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ทองเหลือง ที่บ้านนายทอง ล้อมวงค์

2.1.13.2 ปี 2545 องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว ให้ทุนสนับสนุนเป็น
ต้นทุนการผลิต จำนวน 40,000 บาท

2.1.13.3 ในปี 2546 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณ
ก่อสร้างศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง

2.1.14 รายได้ของกลุ่มทองเหลือง มีรายได้ไม่แน่นอน บางยุคเป็น
อาชีพเสริมที่มีรายได้มากกว่าอาชีพหลัก คือ ทำนา จนบางครั้งผลิตไม่ทัน ระยะเวลาหลังผลิตภัณฑ์ลด
ความจำเป็นลงและมีโรงงานเป็นคู่แข่ง ทำให้รายได้ลดลง ช่างทองเหลืองหลายรายต้องเลิกอาชีพนี้
ปัจจุบันช่างทองเหลืองมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 3,500–5,000 บาท/เดือน/คน

2.1.15 ปัจจัยที่ทำให้การคงอยู่อย่างยั่งยืนของกลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง
กลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง ได้ผ่านทั้งจุดที่รุ่งเรืองและจุดตกต่ำ ซึ่งในอดีตที่เคยรุ่งเรือง ชาวบ้าน
เกือบทุกหลังคาเรือนได้ผลิตทองเหลืองเพื่อจำหน่าย ในระยะต่อมาชาวบ้านได้เลิกจำนวนมาก จน
เกือบหมดไปจากบ้านปะอาว เนื่องจากผลิตภัณฑ์มีความจำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตประจำวัน
ลดลง และเนื่องจากมีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ผลิตจากโรงงานมาทดแทน ซึ่งมีความสามารถในการผลิต
ที่รวดเร็ว มีความสวยงาม และมีราคาถูก แต่ก็มีปัจจัยที่ทำให้กลุ่มหัตถกรรมทองเหลืองยังคงอยู่
บ้านปะอาวจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีปัจจัย ดังนี้

- 1) ผลิตภัณฑ์ทองเหลือง สามารถนำไปใช้ในการชีวิตประจำวัน
- 2) ชาวบ้านมีความหวงแหน และภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของตนเอง
- 3) มีการถ่ายทอด การเรียนรู้ให้กับนักเรียน และเยาวชนในหมู่บ้าน
- 4) การปรับกระบวนการต้นจากการผลิตทองเหลืองเพื่อใช้ใน

ชีวิตประจำวัน เพิ่มเป็นการผลิตเพื่อเป็นของฝาก ของที่ระลึก แก่นักท่องเที่ยว

5) หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกันสนับสนุนทั้งเงินทุน
การตลาด และกระบวนการผลิต

2.1.16 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค กลุ่ม
หัตถกรรมทองเหลือง

ตาราง 5 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค กลุ่มทองเหลือง

การวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
จุดแข็ง (Strength)	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นหมู่บ้านที่ยังคงใช้กระบวนการผลิตทองเหลืองแบบโบราณ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น 2. เป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่ทรงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน 3. เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญาของชุมชน 4. สมาชิกกลุ่มมีความสามัคคีและเสียสละ มีความชำนาญในการผลิตเนื่องจากเป็นอาชีพเสริมที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ 6. ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพและความสวยงาม มีหลายหลายรูปแบบ ทั้งใช้ในชีวิตประจำวัน ของที่ระลึก และตามที่ถูกคำสั่งทำ
จุดอ่อน (Weakness)	<ol style="list-style-type: none"> 1. กระบวนการผลิตใช้ระยะเวลานาน เนื่องจากทำด้วยมือทุกชิ้นทุกขั้นตอน 2. เป็นอาชีพเสริมที่มีรายได้ไม่แน่นอน เนื่องจากผลิตตามที่นักท่องเที่ยวสั่งทำ 3. ในช่วงฤดูกาลทำนาและฤดูเก็บเกี่ยวผลิตผลทางการเกษตร มีการผลิตสินค้าจำนวนน้อย เนื่องจาก สมาชิกกลุ่มมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกร
โอกาส (Opportunity)	<ol style="list-style-type: none"> 1. รัฐบาลให้การสนับสนุนเป็นสินค้า OTOP 3 ดาว ของจังหวัดอุบลราชธานี 2. หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนทั้งงบประมาณก่อสร้างอาคารสำหรับกระบวนการผลิตและประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมารับทราบ เพื่อให้บ้านปะอาวสืบสาน อนุรักษ์การหล่อเหลืองแบบโบราณให้อยู่คู่กับบ้านปะอาวและจังหวัดอุบลราชธานีตลอดไป 3. เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันและเป็นของที่ระลึก

ตาราง 5 (ต่อ)

การวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
อุปสรรค (Threat)	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัตถุดิบที่สำคัญคือ ทองเหลือง มีราคาไม่แน่นอนและไม่สามารถผลิตเองได้ต้องซื้อจากที่อื่น บางครั้งราคาทองเหลืองสูงขึ้น ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น แต่ชาวบ้านยังขายในราคาเดิม 2. มีคู่แข่งทางการตลาดที่เป็นโรงงาน ซึ่งมีราคาถูกและสามารถผลิตได้ในปริมาณที่มากกว่าและรวดเร็วกว่า

2.2 วัฒนธรรมการทอผ้า

2.2.1 ประวัติความเป็นมาการทอผ้าในบ้านปะอว

หัตถกรรมทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวบ้านปะอวมาช้านาน ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษกลุ่มชาวไทยลาวในแถบพื้นที่สองฝั่งโขง ซึ่งรู้จักวิธีการทอผ้าที่มีระยะเวลายาวนานไม่น้อยกว่า 2,000 ปีมาแล้ว ในอดีตชาวบ้านปะอวเกือบทุกหลังคาเรือนทอผ้าไว้ใช้เอง ในระยะต่อมาจึงมีการทอผ้าเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าและเพื่อจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว มีการรับจ้างทอผ้า โดยมีกลุ่มทอผ้าจากต่างอำเภอในจังหวัดอุบลราชธานีมาจ้างทอเพื่อไปจำหน่าย

2.2.2 ประวัติความเป็นมาการจัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมทอผ้า

เมื่อปี 2530 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สนับสนุนจัดตั้งกลุ่มอาชีพทอผ้าขึ้นในหมู่บ้าน ตามนโยบายการส่งเสริมกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน เพื่อให้ลดปัญหาการว่างงานและให้ชาวบ้านมีรายได้จากการทำอาชีพเสริมหลังว่างเว้นจากการทำนา เนื่องจากชาวบ้านปะอวยังคงมีการสืบทอดการทอผ้าจากอดีต การตั้งกลุ่มอาชีพทอผ้าจึงเกิดขึ้นไปด้วยดี ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนได้สนับสนุนการพัฒนากระบวนการผลิตให้มีคุณภาพของผ้าดีขึ้น เช่น การย้อมสีผ้าต่าง ๆ ย้อมได้ทั้งสีเคมีและสีธรรมชาติ จนทำให้ผ้าไหม ผ้าฝ้ายของกลุ่มอาชีพปะอวคุณภาพดี สีสวยงามมีชื่อเสียง

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2534 สำนักงานสหกรณ์การเกษตรอำเภอ เข้ามาส่งเสริมจัดตั้งกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านปะอว มีสมาชิกจำนวน 49 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับรายได้ครอบครัวสมาชิก สหกรณ์จากการประกอบอาชีพเสริม นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม โดยดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวสมาชิกสหกรณ์ เมื่อปี 2536 ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากมูลนิธิฟรีดริค เอแบรท และกรมส่งเสริมสหกรณ์จัดฝึกอบรมการทอผ้าไหมและเทคโนโลยีการ

เยี่ยมสี่ จากการรวมตัวและทำงานร่วมกันตามหลักและวิธีการสหกรณ์ ประกอบกับความก้าวหน้า ในกิจกรรมการทอผ้าไหม ทางกลุ่มจึงได้รวมตัวกันเข้าซื้อเพื่อจัดตั้ง สหกรณ์บริการหัตถกรรมบ้าน ปะอว จำกัด ขึ้น ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ได้รับการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ ประเภทบริการ เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2537 มีการดำเนินงานทั้งในด้านการจัดหาวัสดุและปัจจัยการผลิต การอำนวยความสะดวก เพื่อการผลิต และการรวบรวมผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ที่สหกรณ์บริการหัตถกรรม บ้านปะอว จำกัด ผลิตออกสู่ชุมชนได้แก่ หัตถกรรมผ้าไหมและหัตถกรรมทองเหลือง ซึ่งบ้าน ปะอวเป็นหมู่บ้านที่มีประวัติอันยาวนานในการผลิตหัตถกรรมทั้ง 2 ประเภท ซึ่งเป็นที่ยอมรับ ของทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดเป็นอย่างดี

ปี 2544 รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีนโยบายส่งเสริมโครงการหนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้แต่ละ ชุมชนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้า โดยรัฐบาลพร้อมช่วยเหลือในด้านความรู้ สมัยใหม่ และด้านบริหารจัดการ เพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาด ทั้งในและต่างประเทศด้วย ระบบร้านค้า เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และเพื่อสร้างเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้าง ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ด้วยการนำทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปี 2544 จังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินการตามนโยบายเพื่อให้เชื่อมโยง หนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ โดยจัดโครงการสืบสานผ้าไทย สายใยเมืองอุบลขึ้น เพื่อดำรงไว้ซึ่ง ความเป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมอันล้ำค่าของจังหวัดอุบลราชธานี โดย นายศิวะ แสงมณี เมื่อครั้ง ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี โดยมอบหมายให้คณะทำงานพิจารณาฉายผ้า พื้นเมืองในอดีตที่สวยงาม จนได้ฉายผ้าที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด ชื่อว่า ผ้ากาบบัว โดยได้ประกาศให้ผ้ากาบบัวเป็นฉายผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2544 และบ้านปะอว ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านนำร่องของจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อผลิตผ้ากาบบัว ทั้งผ้าไหมกาบบัว และผ้าฝ้ายกาบบัว จึงทำให้บ้านปะอว มีชื่อเสียงด้านการทอ ผ้ามากขึ้น

2.2.3 การบริหารของกลุ่มทอผ้า

ในอดีตการรวมกลุ่มทอผ้ามีลักษณะเป็นกลุ่มเครือญาติซึ่งมีผู้อาวุโสเป็นผู้ แนะนำ ต่อมามีการจัดตั้งกลุ่มขึ้น ซึ่งมีหลายกลุ่ม และนิยมทอผ้าแล้วนำไปใช้หรือจำหน่ายเท่านั้น ต่อมาจึงมีการตั้งกลุ่มขึ้นมาแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าขึ้นด้วย ซึ่งทำให้มีกลุ่มต่าง ๆ เพิ่มขึ้น จนถึง ปัจจุบันมีกลุ่มต่าง ๆ และมีผู้นำซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญของกลุ่มทอผ้า ดังนี้

2.2.3.1 ปี 2532 ตั้งกลุ่มอาชีพทอผ้า มีนางเชื่อมจิตร ศุภกร เป็นประธานกลุ่ม ในอดีตนิยมทอผ้าไหมและฝ้าย ปัจจุบันนอกจากทอผ้าไหมและฝ้ายแล้วยังนิยมผ้ากาบบัวด้วย ปัจจุบันมีสมาชิก 12 คน

2.2.3.2 ปี 2532 ตั้งกลุ่มทอผ้า หมู่ที่ 4 มีนางอุดม สารชาติ เป็นประธานกลุ่ม จากอดีตจนถึงปัจจุบันนิยมผลิตผ้าไหมและผ้าฝ้าย ปัจจุบันมีสมาชิก 15 คน

2.2.3.3 ปี 2532 ตั้งกลุ่มทอผ้า หมู่ที่ 6 มีนางสีดา ไชยเดช เป็นประธานกลุ่มจากอดีตจนถึงปัจจุบันนิยมผลิตผ้าไหมและผ้าฝ้าย ปัจจุบันมีสมาชิก 10 คน

2.2.3.4 ปี 2534 ตั้งกลุ่มสตรีสหกรณ์ทอผ้า มีนางวิเชียร วิริยะศาสตร์ เป็นประธานกลุ่ม ในอดีตนิยมทอผ้าไหมและฝ้าย ปัจจุบันนิยมทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ ผ้าฝ้ายผ้ากาบบัว ปัจจุบันมีสมาชิก 25 คน

2.2.3.5 ปี 2546 ตั้งกลุ่มตัดเย็บกระเป๋า มีนางเตือนใจ แก้ววงษ์ศา เป็นประธานกลุ่ม กิจกรรมของกลุ่มคือ ทอผ้ากาบบัว และแปรรูปผ้ากาบบัว ตัดเย็บ กระเป๋าผ้ากาบบัวหลากหลายรูปแบบ ทั้งกระเป๋าถือ กระเป๋าสะตางค์ผ้าลายกาบบัว กระเป๋าพวงกุญแจ ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 32 คน

2.2.3.6 ในปี 2547 ตั้งกลุ่มผ้ากาบบัวแปรรูป มีนางทัศนีย์ พรสี เป็นประธานกลุ่ม กิจกรรมของกลุ่ม คือ ทอผ้ากาบบัว และแปรรูปผ้ากาบบัว เสื้อสูทสตรีและบุรุษ ทั้งผ้าไหมกาบบัว ผ้าฝ้ายกาบบัว ปัจจุบันมีสมาชิก 30 คน

2.2.4 สถานที่ประกอบการ

2.2.4.1 บ้านเรือนของสมาชิกในกลุ่ม จากอดีตจนถึงปัจจุบันชาวบ้านปะอาวนิยมทอผ้าที่บ้านเรือนของตนเองโดยสร้างก๊วได้ถุนของบ้านเพื่อใช้ทอผ้า ซึ่งมีเกือบทุกหลังคาเรือน

2.2.4.2 โรงทอผ้า ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณ ก่อสร้างในปี 2534 เพื่อใช้เป็นสถานที่ทอผ้าของกลุ่มและเป็นแหล่งพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการทอผ้าของสมาชิกและนักท่องเที่ยว โดยการจัดเวรยามให้สมาชิกได้มาทอผ้าและต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในหมู่บ้าน

2.2.5 วัสดุอุปกรณ์ ในการผลิต ส่วนประกอบหลักของการทอผ้าส่วนใหญ่ยังคงเป็นอุปกรณ์เดิม ๆ โดยใช้กี่โบราณมีอุปกรณ์ที่ปรับเปลี่ยนเล็กน้อย เช่น ฟืม ในอดีตทำด้วยไม้ ต่อมามีการพัฒนาใช้ฟืมที่ทำด้วยสแตนเลส ซึ่งสามารถจัดซื้อได้และมีจำนวนซึ่มากกว่าไม้ที่มีขนาดเดียวกัน ผ้าที่ทอมีเนื้อแน่นละเอียด หนากว่า และฟืมสแตนเลสมีความคงทนกว่าไม้

ส่วนประกอบอื่นยังคงใช้เหมือนเดิมโดยมีโครงสร้างสำคัญส่วนต่าง ๆ ที่เป็นอุปกรณ์ในการทอผ้า เฉพาะส่วนที่สำคัญในการทอผ้า มีดังนี้

2.2.5.1 กี่หรือหูก คือ เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าให้เป็นผืน

2.2.5.2 ฟันหวี หรือฟืม เป็นเครื่องมือทอผ้ามีลักษณะเป็นกรอบ

สี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำด้วยไม้หรือสแตนเลส ขนาดกว้างประมาณ 14-16 เซนติเมตร ยาวประมาณ 90-105 เซนติเมตร ตรงกลางเป็นไม้ไผ่ซี่เล็ก ๆ คล้ายหวี ระยะระหว่างซี่ห่างกันตามความต้องการ แต่ละช่องใช้สอดด้ายเส้นยืนเข้าไปหนึ่งเส้น เป็นการจัดเส้นด้ายยืนให้อยู่ห่างกันตามความละเอียดของเนื้อผ้า ฟืมเป็นตัวกระทบให้ด้ายเส้นพุ่งแนบชิดสานกับเส้นยืนเพื่อให้ลายเนื้อผ้าติดกัน ฟืมที่ซึ่งเป็นสแตนเลส สามารถ จัดซี่ได้ดีและมีจำนวนซี่มากกว่าไม้ที่มีขนาดเดียวกัน ผ้าที่ทอมีเนื้อแน่นละเอียด หนากว่า

2.2.5.3 ตะกอหรือเขา มีลักษณะเป็นกรอบไม้ ทำหน้าที่แยกด้ายยืน ออกเป็นหมู่ ตะกอที่ใช้ในชนบททำด้วยเชือก ในการทอแต่ละครั้งต้องทำตะกอใหม่ มีไม้ผูกตะกอ 2 อัน ยึดเชือกตะกอที่พันโยงกันเหมือนเลข 8 ต้องมีตะกออย่างน้อย 2 ชุด ถ้ามีลวดลายมากต้องใช้ตะกอมากขึ้น

2.2.5.4 กระจาย คือ ที่ใส่ด้ายพุ่งที่ใช้ในการทอผ้า โดยปกติมีความยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ส่วนหัวและส่วนท้ายของกระจายมีลักษณะเรียวนกลมคล้ายเรือ ปลายทั้งสองข้างงอนเขี้ยวเล็กน้อย ตรงกลางป่องและเจาะเป็นช่องสำหรับใส่ด้ายที่กรอ ไว้เป็นด้ายเส้นพุ่ง ในขณะที่ทอกระจายจะพุ่งสลับซ้ายขวาไปมาเพื่อสอดด้ายเส้นพุ่งให้ชิดกับด้ายเส้นยืน สลับกับการกระทบฟืมเพื่อให้เส้นด้ายเรียงเข้าด้วยกันแน่นและเป็นระเบียบ

2.2.5.5 เขาหูก คือ ส่วนที่ใช้สอดด้ายเป็นเส้นยืนสำหรับแยกเส้นยืน ออกเป็นสองฝ่าย เพื่อที่จะพุ่งกระจายเข้าหากันได้สะดวก เขาหูกมีอยู่สองอัน แต่ละอันเวลาสอดด้ายก็ต้องสอดสลับกันไปเส้นหนึ่ง เว้นเส้นหนึ่ง ที่เขาหูกนี้จะมีเชือกผูกติดกับคานเหยียบเพื่อเวลาต้องการดึงด้ายให้เป็นช่องก็เหยียบคานเหยียบ คานเหยียบจึงดึงเขาหูกให้เลื่อนขึ้นลงได้ ถ้าหากว่าต้องการทำลวดลายต้องใช้คานเหยียบหลายอัน

2.2.5.6 ไม้ไขว้ คือ อุปกรณ์สำหรับจัดเส้นด้ายให้เป็นระเบียบ

2.2.5.7 ไม้คล้องด้าย คือ ไม้สำหรับคล้องด้ายให้ตึงและหวี

2.2.5.8 ไม้คันพัง คือ ไม้ไผ่ที่มีลักษณะแบนโค้งงอเล็กน้อย ขนาดความกว้างประมาณครึ่งเซนติเมตร มีความยาวตามขนาดของฟืม ตอนปลายของไม้คันพังสวมด้วยปลอก

โลหะปลายแหลมคล้ายฟันทั้งสองข้างเพื่อใช้สำหรับตรึงผ้าให้ตั้งอยู่ตลอดเวลา ทำให้หน้าผ้าไม่ย่น นอกจากนั้นยังช่วยให้การสอดด้ายพุ่งและกระทัดเข็มได้สะดวก

2.2.5.9 ไม้แป้นก็ คือ ที่นั่งของผู้ทอ

2.2.5.10 ผัง (ธนูถ่างผ้า) คือ เครื่องมือที่ใช้สำหรับชิงผ้าให้ตั้ง ขณะกำลังทอผ้า ได้ผ้าที่ทอทำด้วยไม้มีความยาวเท่ากับความกว้างของพืม มีปลอกทั้งสองด้านเป็นทองเหลืองปลายแหลม

2.2.5.11 อัก คือ เครื่องปักเส้นไหมก่อนกรอเข้ากระสวย

2.2.5.12 หลา คือ เครื่องมือสำหรับปั่นหลอด

2.2.5.13 ระวัง คือ เครื่องมือสำหรับใส่ขดด้ายที่จะกรอ รูปร่างคล้ายวงล้อ ทำด้วยไม้ไผ่เป็นซี่ ๆ ทำเป็นล้อหมุนสาวเส้นไหมมิให้พันกัน

2.2.5.14 ไน คือ เครื่องมือสำหรับกรอเข้ากับหลอดด้าย ก่อนนำไปใส่กระสวยต้องนำไปใช้ร่วมกับระวัง มีลักษณะด้านหนึ่งเป็นกงล้อขนาดใหญ่ มีเพลลาหมุนด้าย มีสายพานต่อไปยังท่อเล็ก ๆ ที่ปลายอีกข้างหนึ่ง

2.2.5.15 กง คือ อุปกรณ์กรอเส้นไหมที่ย้อมแล้วให้เป็นใจหรือขด

2.2.6 วัตถุประสงค์ในการผลิต

2.2.6.1 เส้นไหม ในอดีตชาวบ้านต้องผลิตเส้นไหมเองทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและนิยมนำไหมพื้นเมือง ต่อมามีการส่งเสริมจากส่วนราชการต่าง ๆ จึงได้พัฒนาใช้ไหมจากการเลี้ยงตัวหม่อนที่มีหลากหลายพันธุ์ ในปัจจุบันนอกจากชาวบ้านผลิตเส้นไหมด้วยตนเองทุกขั้นตอนแล้ว ยังมีกลุ่มอาชีพทอผ้าบางส่วนไม่นิยมเลี้ยงไหมด้วยตนเอง แต่นิยมรับซื้อจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านหรือซื้อเส้นไหมมาจากภายนอกหมู่บ้าน

2.2.6.2 ฝ้าย ในอดีตชาวบ้านต้องผลิตเส้นฝ้ายเองทุกขั้นตอนตั้งแต่ปลูกฝ้ายจนได้เส้นฝ้าย ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการผลิต ในปัจจุบันนอกจากชาวบ้านผลิตเส้นฝ้ายด้วยตนเองทุกขั้นตอนแล้ว ยังมีกลุ่มอาชีพทอผ้าบางส่วนไม่นิยมผลิตด้วยตนเอง แต่นิยมรับซื้อจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านหรือซื้อเส้นฝ้ายมาจากต่างถิ่น

2.2.6.3 สีสำหรับย้อมผ้า ในอดีตชาวบ้านนิยมนำมะเกลือย้อมให้เป็นสีดำ และใช้ส่วนผสมของไม้ เช่น เปลือก ใบ เพื่อให้ได้สีต่าง ๆ ต่อมาเมื่อมีสีที่ผลิตจากสารเคมี คนจึงนิยมนำสีแทนสีธรรมชาติ ทำให้การย้อมสีธรรมชาติน้อยลง ต่อมาเกิดกระแสอนุรักษ์ธรรมชาติและชาวต่างชาติบางส่วนนิยมนำสีที่ผลิตจากสีย้อมธรรมชาติ จึงทำให้ชาวบ้านกลับมาใช้สีย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งสีต่าง ๆ ได้จากส่วนผสมจากพืชและผลผลิตของแมลง ดังนี้

- 1) เปลือกเพกา ใหลี่ เยวปนเหลือง
- 2) เปลือกสะเคา จีวป่า รวงไทร ต้นก่อ สมอ ใหลี่น้ำตาลเข้ม
- 3) เปลือกหว่า ใหลี่ม่วงอมชมพู
- 4) ใบหูกวาง ใบสมอ ใหลี่เยว
- 5) แก่นขนุน ใหลี่เหลือง
- 6) แก่นยอป่า ใหลี่ชมพูหรือแดง
- 7) ครั่งเป็นผลิตผลจากแมลงชนิดหนึ่ง ใหลี่แดง

2.2.7 กระบวนการทอผ้า ขั้นตอนการทอผ้า ชาวบ้านยังคงอนุรักษ์การทอผ้าแบบโบราณตามที่บรรพบุรุษได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.7.1 การเตรียมเส้นฝ้ายก่อนทอ ต้องเตรียมเส้นยืนและเตรียมเส้นพุ่ง หลังจากการปั่นใส่หลอดเรียบร้อยแล้ว จึงนำด้วยเหล่านั้น ไปใส่เครื่องเดินด้าย (ฝ้าย) ซึ่งมีราวสำหรับบรรจุหลอดเส้นด้าย (ฝ้าย) ลงแคร่สำหรับเดินด้ายต่อไป ราวนี้มีขนาดใหญ่สามารถบรรจุหลอดด้ายประมาณ 200 หลา และแคร่สามารถบรรจุเส้นยืนได้ยาว 200 หลา เมื่อเดินเส้นด้ายเสร็จแล้วจึงปลดเอาด้ายออกจากแคร่และขมวดให้เป็น ลูกโซ่เพื่อป้องกันมิให้เส้นด้ายพุ่ง นำเก็บสำหรับหิวต่อไป

2.2.7.2 การหิวด้าย คือ การแผ่เส้นจากลักษณะที่เป็นกำ อยู่ในกระจาย ออกเป็นแผ่นเรียบเสมอกันแล้วม้วนเก็บเข้าแกนของกงพันสำหรับตั้งบนกี่ต่อไป จากนั้นจึงเอาปลายด้านหนึ่งของกำเส้นยืนเข้ากับพันหิว ซึ่งมีพันหิวและส่วนกว้างเท่ากับความต้องการแล้วผูกเข้ากับแกนของกงพันม้วนด้าย ในการหิวด้ายจำเป็นต้องใช้ผู้ปฏิบัติ 2 คน คนหนึ่งม้วนกงพัน อีกคนหนึ่งใช้พันหิว หิวด้ายให้เรียบและสม่ำเสมอ และนำไปจึงบนกี่สำหรับเก็บตะกอดต่อไป

2.2.7.3 การทอ เมื่อจึงด้ายเข้ากับที่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ใช้กระสวยซึ่งได้บรรจุเอาหลอดใส่ไว้ในร่องของกระสวยสำหรับสอดเส้นด้ายในแนวขวาง (พุ่ง) การสอดต้องสอดสลับกลับไปกลับมาอยู่เสมอ เวลาสอด 1 ครั้ง ก็ต้องเหยียบ 1 ครั้ง และใช้ฟืมกระทบจัดให้เข้ากันเพื่อคัดเส้นด้ายให้แน่นเข้ามื่อยืนไปไม่ถึงก็ปลดเส้นที่จึงก่อนแล้วม้วนเข้าไปในไม้ม้วนฝ้ายจนถึงกรทำแบบนี้ไปเรื่อย ๆ ต่อไปจนกระทั่งเสร็จจากนั้นก็ตัดผ้าออกจากฟืมพร้อมกับให้เหลือผ้าติดไว้ที่เครือทอสักหนึ่งคืบเพื่อใช้ในการสับหูกต่อไป

2.2.8 รูปแบบผลิตภัณฑ์

2.2.8.1 ผลิตภัณฑ์จากการทอผ้า ผลิตภัณฑ์จากการทอผ้าของชาวบ้าน มีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม โดยในอดีตผลิตภัณฑ์จากการทอผ้าฝ้าย ได้แก่ ผ้าขาวม้า ผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมนิยมย้อมด้วยสีดามะเกลือ ซึ่งในอดีตไม่นิยมทอหลายสวยงาม เนื่องจากผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน

ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันชาวบ้านนิยมทอหลากหลายชนิดและหลากหลายลวดลายต่าง ๆ เช่น ผ้าไหมพื้นเรียบ ผ้าไหมชนิดธรรมดา ผ้าไหมชนิดพิเศษ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าลายลูกแก้ว ผ้ากาบบัว และมีลวดลายสวยงามขึ้น ได้แก่ ลายหมี่เสี้ยวเล็ก ลายดอกจันทร์ ลายหมี่ผีเสื้อ ลายดอกแก้ว ลายหมี่น้ำไหล ลายหมี่คมเจ็ดหัวนํ้า ลายข้าวหลามตัด ลายดอกบัวตูม

2.2.8.2 ผลกระทบจากการแปรรูปจากผ้าทอ ในอดีตชาวบ้านไม่นิยมแปรรูปผ้า นิยมนำผ้าทอเสร็จแล้วมาตัดตกแต่งแล้วนำมาใช้ได้เลย เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าซิ่น ในระยะต่อมาจึงเกิดกลุ่มแปรรูปตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปและกระเป๋าผ้ากาบบัว เพื่อสำหรับจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เช่น เสื้อสูทบุรุษผ้าฝ้าย เสื้อสูทบุรุษผ้าไหมกาบบัว เสื้อสูทบุรุษผ้าฝ้ายกาบบัว กระเป๋าผ้ากาบบัวหลากหลายรูปแบบ กระเป๋าสตางค์ผ้าลายกาบบัว เข็มกลัดดอกไม้ประดิษฐ์

2.2.9 การตลาด

2.2.9.1 จำหน่ายภายนอกหมู่บ้าน ชาวบ้านปะอ่าวหรือพ่อค้าคนกลางรับซื้อแล้วนำไปจำหน่าย ซึ่งในอดีตนำไปเร่จำหน่ายตามหมู่บ้านต่างถิ่น ขายส่งตามร้านค้าต่าง ๆ ทั้งในและต่างจังหวัด ในระยะต่อมาผลิตภัณฑ์จากผ้าของบ้านปะอ่าวมีชื่อเสียง จึงทำให้ร้านค้าต่าง ๆ สั่งซื้อเพื่อนำไปจำหน่ายต่อทั้งในและต่างประเทศ เช่น ห้างสรรพสินค้าคิงส์พาวเวอร์ ห้างสรรพสินค้าดิโอลสยาม พาหุรัตน์ วิทยาลัยช่างทองหลวงในพระมหาราชวัง เขตพระนคร

2.2.9.2 จำหน่ายที่บ้านช่างทอผ้า จากอดีตจนถึงปัจจุบันบ้านช่างทอผ้ายังคงเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากผ้า โดยในอดีตนักท่องเที่ยวต้องเดินทางมาซื้อเองที่บ้านปะอ่าวซึ่งทอผ้าเกือบทุกครัวเรือน นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อได้ตามใจชอบ และตกลงราคาตามความพอใจ

2.2.9.3 จำหน่ายที่สหกรณ์บริการหัตถกรรมบ้านปะอ่าว ซึ่งได้รับงบประมาณจากจังหวัดอุบลราชธานีสร้างอาคาร ปี 2536 เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ผ้าฝ้าย และผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลือง ทำให้เกิดความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาซื้อสินค้า

2.2.9.4 จำหน่ายตามร้านค้ากลุ่มเครือข่ายจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง เช่น ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์เกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองศูนย์ศิลปาชีพยางน้อย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองจังหวัดอุบลราชธานี

2.2.9.5 จำหน่ายตามงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ทั้งใน และต่างจังหวัด เช่น งานกาชาดประจำปี งานวันสหกรณ์แห่งชาติ ต่อมาหลังจากมีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ชาวบ้านจึงมีสถานที่จำหน่ายมากขึ้น เช่น งานประกวดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ เช่น ที่ศูนย์แสดงสินค้าเมืองทองธานี

2.2.9.6 การจำหน่ายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต เป็นการจำหน่ายในรูปแบบใหม่หลังจากมีการใช้ระบบอินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลาย เช่น เว็บไซต์ไทยค้าปลีกออนไลน์ซึ่งเป็นเว็บไซต์ของภาคเอกชนที่ทำเพื่อสังคม และชุมชน โดยรวบรวมสินค้าต่าง ๆ ทั่วทั้งประเทศจัดเป็นหมวดหมู่แสดงรายละเอียดสินค้า ตัวอย่างภาพสินค้า ราคา สถานที่ติดต่อพร้อมหมายเลขโทรศัพท์

2.2.9.7 การจำหน่ายที่ธนาคารออมสิน สาขาจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเริ่มจำหน่ายมาตั้งแต่ ปี 2545 โดยธนาคารได้อนุญาตให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านปะอาวเพียงกลุ่มเดียว นำสินค้ามาจำหน่ายที่ชั้น 2 ของธนาคาร ซึ่งอยู่ในพื้นที่การติดต่อธุรกรรมของธนาคารกับลูกค้า จำหน่ายตามเวลาเปิด-ปิด ของธนาคาร (ทัศนีย์ พรลี. 2549 : สัมภาษณ์)

2.2.10 แรงงานในการผลิต ในอดีตกลุ่มแรงงานหลักได้แก่วัยหนุ่มสาว ซึ่งผู้ชายมีหน้าที่จัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการผลิต เช่น การทำถัก ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ปลูกฝ้าย ย้อมผ้าและทอผ้า ส่วนวัยสูงอายุมีหน้าที่ให้คำแนะนำและทอผ้าในขณะที่อยู่เฝ้าบ้าน เมื่อลูกหลานวัยหนุ่มสาวออกไปทำนา ต่อมาวัยหนุ่มสาวนิยมไปทำงานในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ทำให้แรงงานหลักเป็นวัยกลางคนและวัยสูงอายุ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้กระบวนการผลิตผ้าเพื่อให้มีผู้สืบทอดการทอผ้าอยู่กับบ้านปะอาวสืบต่อไป

2.2.11 กิจกรรมการท่องเที่ยว

2.2.11.1 การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากผ้า ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในอดีตนักท่องเที่ยวมักไปซื้อที่บ้านของช่างทอผ้า ต่อมาเมื่อในหมู่บ้านมีสหกรณ์บริการหัตถกรรม นักท่องเที่ยวจึงนิยมไปเลือกซื้อที่สหกรณ์บริการหัตถกรรม แต่ยังคงมีนักท่องเที่ยวนิยมไปซื้อที่บ้านของช่างทอผ้า

2.2.11.2 การเที่ยวชมกระบวนการผลิต กระบวนการทอผ้า ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีมานานจนถึงปัจจุบัน โดยในอดีตนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมถึงบ้านช่างทอผ้า และในปัจจุบันนอกจากเที่ยวชมที่บ้านแล้วยังมีโรงทอผ้าสำหรับให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม

ภาพประกอบ 12 ชาวบ้านกำลังสาธิตกระบวนการผลิตผ้าให้นักท่องเที่ยวชม

2.2.12 ความสำเร็จและความภาคภูมิใจของกลุ่มทอผ้า

2.2.12.1 ปี 2535 ชนะเลิศการประกวดองค์กรสตรีดีเด่นระดับเขต และได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนส่งผ้าไหมเข้าร่วมประกวดระดับเขตที่จังหวัดสกลนคร

2.2.12.2 ปี 2541 ได้รับรางวัลที่ 2 การประกวดผ้าไหมระดับจังหวัด ประเภทผ้าไหมพื้นเรียบ

2.2.12.3 ปี 2543 ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 การประกวดผ้าไหมระดับจังหวัด ประเภทผ้าไหมมัดหมี่ข้อ

2.2.12.4 ปี 2545 ชนะเลิศอันดับ 1 โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประเภทมัดหมี่ข้อ

2.2.12.5 ปี 2545 ชนะเลิศอันดับ 1 งานประชุมไหมโลกครั้งที่ 19 ประเภทผ้าไหมพื้นเรียบสีธรรมชาติ

2.2.12.6 ปี 2546 ได้รับการรับรองผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับ 3 ดาว ของจังหวัด ได้แก่ ผ้าไหมพื้นเรียบ ผ้าไหมข้อมสีธรรมชาติ

2.2.12.7 ปี 2547 ได้รับการคัดเลือกจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ให้เข้าร่วมโครงการทอผ้าไหมถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ครบ 72 พรรษา 12 สิงหาคม 2547

2.2.12.8 ปี 2547 คณะวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาศึกษาดูงานนำไปเผยแพร่ผลงานที่ประเทศอินเดีย

2.2.12.9 ปี 2546-ปี 2548 รางวัลผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับ 3 ดาวโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ระดับประเทศประเภทผ้าไหมพื้นเรียบสีธรรมชาติ

ภาพประกอบ 13 รางวัลความสำเร็จของกลุ่มทอผ้า

2.2.13 เงินทุนและหน่วยงานสนับสนุน

2.2.13.1 ปี 2533 องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณสร้างศูนย์แสดงผลภัณฑ์ เป็นเงิน 300,000 บาท

2.2.13.2 ปี 2534 องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณสร้างโรงงานทอผ้าไหม เป็นเงิน 400,000 บาท

2.2.13.3 ปี 2536 ได้รับงบประมาณสนับสนุนโครงการพัฒนาจังหวัดสร้างอาคารและผลิตภัณฑ์ใหม่และเครื่องทอเหล็ก เป็นเงิน 1,000,000 บาท

2.2.13.4 ปี 2536 ได้รับงบประมาณและการสนับสนุนด้านวิชาการ ดังนี้

- 1) กรมพัฒนาชุมชน สนับสนุนงบประมาณ 800,000 บาท
- 2) กองทุนสตรีอาเซียน 70,000 บาท
- 3) สหกรณ์การเกษตร ไร่ยี่ม 500,000 บาท
- 4) กองทุนพัฒนาชุมชนธนาคารออมสิน 500,000 บาท
- 5) สมาชิกสมัครหุ้นสมาชิก หุ้นละ 50 บาท เป็นเงิน 11,500 บาท
- 6) ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การข้อมเส้นใยจากสีธรรมชาติ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ การถ่ายทอดความรู้จากภูมิปัญญาด้านการทอผ้าสู่ลูกหลานในชุมชน
- 7) องค์การแอครี กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ส่งเสริมการอบรมความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า คุณภาพผ้าที่จำหน่าย

2.2.13.5 ปี 2545 องค์การบริหารส่วนตำบลปะอ่าว สนับสนุนงบประมาณ จำนวน 40,000 บาท เพื่อใช้เงินทุนให้กลุ่มสมาชิกการทอผ้า

2.2.14 รายได้ของกลุ่ม มีรายได้ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับจำนวนผู้บริโภค ในช่วงรัฐบาลสนับสนุนให้ใช้ผ้าไทย และส่งเสริมผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล และจังหวัดอุบลราชธานีได้จัดทำโครงการสืบสานผ้าไทย สายใยเมืองอุบลขึ้น มีการรณรงค์ให้ข้าราชการสวมใส่เสื้อผ้าทอผ้าวันละ 1 วัน ทำให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น รายได้เฉลี่ยประมาณ 4,000–5,000 ต่อเดือน

2.2.15 พันธมิตรและคู่แข่ง

2.2.15.1 พันธมิตร กลุ่มทอผ้าบ้านปะอาว มีกลุ่มทอผ้าที่เป็นพันธมิตรกัน คือ กลุ่มทอผ้าบ้านโนนสว่าง ตำบลโนนสว่าง อำเภอภูซำบั้ง ซึ่งมีบรรพบุรุษที่อพยพมาจากบ้านปะอาว โดยได้แลกเปลี่ยนความรู้การทอผ้า ตลอดจนร่วมทำการตลาดร่วมกัน

2.2.15.2 คู่แข่ง สถานการณ์ด้านคู่แข่งของกลุ่มทอผ้าทอที่บ้านปะอาว นอกจากมีการแข่งขันกันระหว่างกลุ่มที่ผลิตผ้าพื้นเมืองด้วยกันแล้ว ยังมีการแข่งขันกับคู่แข่งทางการตลาดที่สำคัญ คือ ผ้าทอจากโรงงาน เพราะผ้าทอจากโรงงานจะมีการกำหนดคุณภาพของสีที่เป็นมาตรฐานได้ดีกว่าการย้อมผ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และปริมาณการทอในแต่ละครั้งผ้าทอโรงงานจะสามารถผลิตได้ในปริมาณที่มากกว่า และมีความรวดเร็วในการผลิตมากกว่าผ้าทอของกลุ่ม ดังนั้น ในตลาดการแข่งขันช่วงระยะเวลาที่มีความต้องการของตลาดมาก ๆ ผ้าทอโรงงานจะสามารถเร่งกำลังการผลิตเพื่อรองรับความต้องการของตลาดได้มากกว่า โดยที่ทางกลุ่มไม่สามารถเร่งอัตราการผลิตได้ เพราะการทอผ้าและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าบ้านปะอาวยังคงเป็นอาชีพเสริมอยู่เหมือนเดิม

2.2.16 การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค กลุ่มทอผ้า

ตาราง 6 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค กลุ่มทอผ้า

การวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
จุดแข็ง (Strength)	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีกลุ่มที่หลากหลาย มีสมาชิกจำนวนมาก สมาชิกกลุ่มมีความสามัคคีและเสียสละ มีความชำนาญในการผลิต 2. เป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่ทรงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นมีลักษณะไม่เหมือนกัน เนื่องจากต้องทำด้วยมือ ซึ่งมีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากโรงงานที่มีแบบพิมพ์เดียวกัน 3. เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญาของชุมชน 4. ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพและความสวยงาม มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งใช้ในชีวิตประจำวัน สิ่งของสำหรับนักสะสม และของที่ระลึก

ตาราง 6 (ต่อ)

การวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
จุดอ่อน (Weakness)	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัตถุดิบที่สำคัญคือ ใยไหม ใยฝ้าย ไม่เพียงพอ 2. กระบวนการผลิตใช้ระยะเวลานาน เนื่องจากทำด้วยมือทุกชิ้นทุกขั้นตอน 3. มีรายได้ไม่แน่นอน เนื่องจากผลิตตามจำนวนที่สั่งทำ 4. ในช่วงฤดูกาลทำนาและฤดูเก็บเกี่ยวผลิตผลทางการเกษตร มีการผลิตสินค้าจำนวนน้อย เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกร
โอกาส (Opportunity)	<ol style="list-style-type: none"> 1. รัฐบาลสนับสนุนให้ใช้ผ้าไทย และจังหวัดอุบลราชธานี ได้จัดทำโครงการสืบสานผ้าไทย สายใยเมืองอุบลขึ้น ซึ่งมีการรณรงค์ให้ข้าราชการสวมใส่เสื้อผ้ากบแก้วสัปดาห์ละ 1 วัน และในสถานศึกษาบางแห่งในจังหวัดอุบลราชธานี รณรงค์ให้นักเรียนสวมใส่เสื้อผ้ากบแก้วในวันศุกร์ด้วย จึงทำให้ผ้ากบแก้วเป็นที่นิยมและเป็นที่ต้องการของตลาด 2. รัฐบาลให้การสนับสนุนเป็นสินค้า OTOP ของจังหวัดอุบลราชธานี 3. หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนทั้งเงินทุนและการก่อสร้างอาคารสำหรับกระบวนการผลิตและประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวรับทราบ เพื่อให้บ้านปะอ่าวสืบสาน อนุรักษ์การทอผ้าให้อยู่คู่กับบ้านปะอ่าวและจังหวัดอุบลราชธานีตลอดไป 4. เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันและเป็นของที่ระลึก
อุปสรรค (Threat)	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัตถุดิบที่สำคัญ คือ ฝ้ายและเส้นไหมมีราคาสูงขึ้น 2. มีคู่แข่งทางการตลาดที่เป็นทั้งโรงงานทอผ้า และกลุ่มทอผ้าจากหมู่บ้านอื่นทั่วทั้งภาคอีสาน ซึ่งมีชื่อเสียงทั้งคุณภาพและราคาใกล้เคียงกัน

2.3 วัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวบ้าน (การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์)

ชาวบ้านปะอ่าวได้นำเอาวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน มาสร้างมูลค่าให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยจัดบ้านของชาวบ้านเพื่อเป็นที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวได้อยู่ร่วมกับชาวบ้าน ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม ศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ตลอดจนร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้าน เช่น การหล่อทองเหลือง การทอผ้า การทำบั้งไฟ จนเกิดเป็นการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.3.1 ประวัติความเป็นมาโฮมสเตย์

กระบวนการพัฒนาในการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ บ้านปะอ่าวเริ่มต้นจากกระบวนการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยตรง รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว จึงมีนโยบายส่งเสริมหมู่บ้านที่ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ซึ่งบ้านปะอ่าวเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ โดยได้พัฒนาองค์ประกอบหรือมาตรฐานโฮมสเตย์ ตามที่สำนักพัฒนาการท่องเที่ยวกำหนด ทำให้เกิดเป็นกลุ่มโฮมสเตย์ขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2546 ต่อมาได้มีการประชุมอบรมชาวบ้านให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง ผลดีจากการจัดตั้ง ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาให้ผ่านเกณฑ์การเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ ผู้นำหมู่บ้าน และชาวบ้านได้ไปทัศนศึกษาหมู่บ้านโฮมสเตย์อื่น ๆ เช่น หมู่บ้านผู้ไทยบ้านโคกก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ หมู่บ้านด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา หมู่บ้านบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี และได้พัฒนาหมู่บ้านตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่และคู่มือมาตรฐานโฮมสเตย์ จนได้ผ่านการประเมินและได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว ให้เป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2548 โดยใช้ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลปะอ่าว เป็นที่ตั้งของกลุ่ม

2.3.2 วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ ดังนี้

2.3.2.1 เพื่อเป็นการเผยแพร่วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ

2.3.2.2 เพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนให้ดำรงสืบต่อไป

ภาพประกอบ 14 เกียรติบัตรการรับรองบ้านพักโฮมสเตย์

2.3.2.3 เพื่อเป็นรายได้เสริมจากอาชีพหลักของคนในชุมชน

2.3.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดโฮมสเตย์ การท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์ เป็นพลวัตที่เกิดจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านปะอาว ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดรูปแบบโฮมสเตย์ คือ

2.3.3.1 กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และอย่างยั่งยืน ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้สนับสนุนส่งเสริมให้หมู่บ้านที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

2.3.3.2 บ้านปะอาวมีทรัพยากรการท่องเที่ยว มีมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ได้แก่ วัฒนธรรมการหล่อทองเหลือง วัฒนธรรมการทอผ้า วัฒนธรรมประเพณีฮีตสิบสอง

2.3.4 องค์กรประกอบโฮมสเตย์

2.3.4.1 ด้านที่พัก มีบ้านพักที่ได้รับใบประกาศรับรองมาตรฐาน จากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว 11 หลัง ซึ่งใบประกาศรับรองมาตรฐานบ้านพักโฮมสเตย์ เป็นระยะเวลา 2 ปี หลังจากนั้นจะมีการประเมินใหม่ทุก 2 ปี ส่วนใหญ่เป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นคอนกรีต ชั้นบนเป็นไม้ มีโครงสร้างบ้านพักที่มั่นคง มีความพร้อมทางด้านห้องพักรับรอง ที่นอน ห้องน้ำ โดยห้องพักรับรอง ได้ใช้ห้องที่ว่างที่มีอยู่แล้วใช้เป็นที่พักรับรองให้กับนักท่องเที่ยว สมาชิกส่วนใหญ่เป็นช่างทองเหลืองช่างทอผ้า หรือผู้นำชุมชน โดยมีนายอภิชาติ พานเงิน เป็นประธานกลุ่ม และมีสมาชิกดังนี้

ตาราง 7 แสดงรายชื่อสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์

เจ้าของบ้าน	ลักษณะบ้าน		จำนวนสมาชิกในบ้าน	จำนวนห้องพักสำหรับนักท่องเที่ยว	จำนวนนักท่องเที่ยวที่รับได้
	สองชั้น	ชั้นเดียว			
1. นายอภิชาติ พานเงิน	/		5	1	2
2. นางสร้อยทอง บริบูรณ์	/		6	1	2
3. นางเตือนใจ แก้ววงษา	/		6	1	2
4. นางผา โพธิศิริ	/		3	1	2
5. นายวิชัย พลเขตต์	/		4	1	2
6. นายคุณ ทองล้วน	/		4	2	4
7. นายสุทัศน์ ทองล้วน	/		4	1	2
8. นายอุดม สารชาติ	/		5	1	2
9. นางเชื่อมจิตร สุภสร	/		4	1	3
10. นายบุญมี ล้อมวงค์	/		4	1	2
11. นายเหิม พลเขตต์	/		7	2	4

นอกจากสมาชิกดังกล่าวที่ใช้บ้านพักตนเองต้อนรับนักท่องเที่ยวแล้ว เมื่อมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก สมาชิกไม่สามารถรองรับได้ ก็ให้เพื่อนบ้านหลังอื่น ๆ ในหมู่บ้านช่วยรองรับนักท่องเที่ยวด้วย

2.3.4.2 ด้านการบริหารจัดการและบริการ มีดังนี้

1) การติดต่อจองห้องพักล่วงหน้า ติดต่อได้ที่กลุ่มผู้นำกลุ่มโฮมสเตย์ และองค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว (ศูนย์บริการการท่องเที่ยว)

2) โปรแกรมการท่องเที่ยว

- (1) ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน 1 วัน 1 คืน
- (2) ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน 2 วัน 1 คืน
- (3) ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน 3 วัน 2 คืน

3) อัตราค่าบริการ ค่าธรรมเนียมโฮมสเตย์บ้านปะอว

(1) จำนวน 5-10 คน ราคา 300 บาท/คน/คืน

(2) จำนวน 10 คน ขึ้นไป ราคา 200 บาท/คน/คืน (ค่าที่พัก
รวมอาหาร 2 มื้อ อาหารสำหรับใส่บาตร และพิธีบายศรีสู่ขวัญ)2.3.4.3 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวตามกำหนด
การของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปะอว มีกิจกรรมดังนี้1) กิจกรรมชมวิถีชีวิตของชาวบ้านปะอว และสามารถร่วมกิจกรรมได้
เช่น กระบวนและขั้นตอนการทอผ้า ตั้งแต่เริ่มแรกเลี้ยงตัวหนอนไหม จนถึงการทอผ้า และ
กรรมวิธีและขั้นตอนการหล่อทองเหลือง นักท่องเที่ยวสามารถฝึกหัดทำได้ทุกขั้นตอน2) กิจกรรมต้อนรับตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น การบายศรีสู่ขวัญ
การรับประทานอาหารเย็นร่วมกันแบบพื้นบ้าน

3) ตัวอย่างกิจกรรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน ดังนี้

(1) พิธีต้อนรับนักท่องเที่ยว จะมีพิธีต้อนรับเมื่อมีนักท่องเที่ยวตั้งแต่
จำนวน 5 คน ขึ้นไป จำนวนที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวน 50 คน โดยจัดพิธีกล่าวต้อนรับ
จากคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนชาวบ้านเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยว
ที่ศาลากลางบ้าน เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงก็จะเชิญเข้าพิธีกล่าวต้อนรับข้างในศาลา มีผู้นำชุมชน เช่น
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายองค์การบริหารส่วนตำบล นำกล่าวต้อนรับ พบปะพูดคุยกับคณะ
นักท่องเที่ยว(2) ตอนเย็นมีพิธีเลี้ยงรับรอง ที่ศาลากลางบ้าน ดังนี้ พิธีบายศรีสู่
ขวัญประเพณีโบราณดั้งเดิม ผูกข้อมือ ำเชิญขวัญจากนักเรียนและเยาวชนในหมู่บ้าน การรับเลี้ยง
อาหารเย็นแบบพื้นบ้าน การเล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน กิจกรรมสันตนาการ มีคณะ
ศิลปินในหมู่บ้านร่วมแสดงต้อนรับ เช่น กิจกรรมการแสดงจากนักเรียนและเยาวชนในหมู่บ้านวง
พิณแคน หมอลำพื้นบ้าน ฟ้อนรำมูลมัง (ของดีบ้านปะอว) ฟ้อนรำกลองตุ้ม ฟ้อนรำวงร่วมกัน ตาม
เวลาอันสมควรแล้วจึงแยกย้ายกันเข้าพักผ่อน(3) ตอนเช้าวันใหม่ จนถึงการเที่ยวชมและร่วมกิจกรรมครบทุก
กิจกรรม มีดังนี้ กิจกรรมทำบุญตักบาตรร่วมกัน โดยเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวร่วมกันจัดเตรียม
การรับประทานอาหารเช้า เจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวรับประทานอาหารร่วมกันที่บ้านของเจ้าของบ้าน
ชมวิถีชีวิตในหมู่บ้าน เช่น การเลี้ยงหม่อน การสาวไหม การทอผ้า การย้อมสีผ้า การตัดเย็บเสื้อผ้า
การตัดเย็บกระเป๋า กรรมวิธีและขั้นตอนการหล่อทองเหลืองแบบโบราณ

- (4) ชมป่าชุมชนและสวนสัตว์ในป่าชุมชน
- (5) ชมและเลือกซื้อการสาธิตการทำหัตถกรรมทอผ้า และหัตถกรรม
- หล่อทองเหลือง
- (6) ชมพิพิธภัณฑ์ชุมชน ที่วัดปะอาวบูรพาเหนือ
- (7) ชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองและผ้าที่ร้านค้าสหกรณ์
- บริหารหัตถกรรม
- (8) จัดพิธีกล่าวคำอำลา อวยพรให้เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ภาพประกอบ 15 ผู้วิจัยพักค้างคืนที่บ้านพักโฮมสเตย์กับชาวบ้านปะอาว

2.3.4.4 ด้านการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- 1) มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย โดยมีคณะกรรมการรับผิดชอบจัดเวรยามเฝ้าระวังทางเข้าออกหมู่บ้าน
- 2) มีเครื่องมือสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ เมื่อเกิดเหตุร้าย ซึ่งมีทั้งวิทยุสื่อสารของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โทรศัพท์ที่บ้านผู้นำชุมชน ตลอดจนตู้โทรศัพท์สาธารณะประจำหมู่บ้าน
- 3) มีกฎระเบียบเพื่อการป้องกันภัยทั้งร่างกาย ทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน ดังนี้

(1) กฎระเบียบและข้อบังคับสำหรับนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวต้องการพกพาอาวุธ กติกาของหมู่บ้านและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ห้ามพกอาวุธร้ายแรง และสิ่งเสพติดเข้ามาในชุมชน ห้ามทำอนาจารหรือชู้สาวกับคนในชุมชน ห้ามดื่มเครื่องดื่มประเภทของมีนเมาและสิ่งเสพติด ห้ามเล่นการพนัน

(2) กฎระเบียบและข้อบังคับสำหรับเจ้าบ้าน ห้ามทำร้าย นักท่องเที่ยว ห้ามลักทรัพย์นักท่องเที่ยว ห้ามดูหมิ่นนักท่องเที่ยว ห้ามอนาจารหรือชู้สาวกับ นักท่องเที่ยว ห้ามดื่มเครื่องดื่มประเภทของมีนเมาและสิ่งเสพติด ห้ามเล่นการพนัน

2.3.4.5 ด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย

- 1) มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ พิพิธภัณฑสถาน
- 2) มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ คือ การเดินชมป่าชุมชนคอนซี
- 3) มีสถานพยาบาล คือ สถานีอนามัยประจำตำบลอยู่ในบ้านปะอ่าว

2.3.4.6 ด้านมูลค่าเพิ่ม ประกอบด้วย

- 1) มีร้านค้าจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านและของที่ระลึก คือ สหกรณ์บริการหัตถกรรมบ้านปะอ่าว ซึ่งจำหน่ายผ้าทอเป็นผืน เสื้อผ้าสำเร็จรูป กระเป๋า ของที่ระลึกต่าง ๆ
- 2) มีรายการโทรทัศน์มาถ่ายทำสารคดี เกี่ยวกับท่องเที่ยวที่บ้านปะอ่าว เช่น รายการรอยไทย ทางช่อง 9 รายการมองอีสาน ทางช่อง 11

2.3.4.7 ด้านการส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย

- 1) มีแผ่นพับแสดงข้อมูลเกี่ยวกับการโฮมสเตย์บ้านปะอ่าว
- 2) แผนที่แสดงที่พักและเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว
- 3) ยังไม่มีเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูลเป็นของตนเอง
- 4) มีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ให้นักท่องเที่ยวสามารถได้เลือกตามความเหมาะสม

2.3.5 สถิตินักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์บ้านปะอ่าว

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักมีจำนวนน้อย เนื่องจากนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ มีน้อย การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง และบ้านปะอ่าวอยู่ใกล้กับตัวเมืองทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวนิยมพักในเมืองมากกว่า ถ้าที่พักในเมืองเต็มกลุ่มนักท่องเที่ยวจึงมาพักค้างคืนที่บ้านปะอ่าว

ปี 2548 มีคณะนักศึกษาจากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์อุบลราชธานี จำนวน 25 คน เข้ามาพักระหว่างวันที่ 7 พฤศจิกายน-วันที่ 8 ธันวาคม 2548

ปี 2549 คณะนักท่องเที่ยวจากจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 50 คน พักค้างคืน 1 คืน ในวันที่ 9 กรกฎาคม 2549 คณะนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 คน พักค้างคืน 1 คืน ในวันที่ 9 กรกฎาคม 2549

2.3.6 รายได้กลุ่มโฮมสเตย์ มีรายได้น้อยเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวจำนวนน้อย

2.3.7 หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์

2.3.7.1 สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีภารกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในการพัฒนามาตรฐานการบริการด้านท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการสนับสนุนการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้อยู่ในระดับมาตรฐาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีส่วนช่วยสนับสนุนบ้านปะอ่าวให้เป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ ดังนี้

1) ให้คำปรึกษา แนะนำในการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์
2) สนับสนุนการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน โดยนำผู้นำชุมชนในบ้านปะอ่าวเข้าร่วมสัมมนา ศึกษาดูงานที่หมู่บ้านโฮมสเตย์ อื่น ๆ เช่น หมู่บ้านบ้านโลกก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ หมู่บ้านด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา

3) พิจารณาประเมินผลให้บ้านปะอ่าวเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์
4) ให้เกียรติบัตรเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์กับเจ้าของบ้านที่ผ่านการประเมินโดยเกียรติบัตรมีอายุ 2 ปี เมื่อครบ 2 ปี จะมีการประเมินอีกครั้ง

2.3.7.2 จังหวัดอุบลราชธานี โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุบลราชธานี มีส่วนช่วยสนับสนุนบ้านปะอ่าวให้เป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ ดังนี้

1) ให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการจัดตั้งโฮมสเตย์บ้านปะอ่าว
2) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นคณะกรรมการประเมินโฮมสเตย์

3) ประชาสัมพันธ์โฮมสเตย์บ้านปะอ่าวให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ

2.3.7.3 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี มีส่วนช่วยสนับสนุนบ้านปะอ่าวให้เป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ ดังนี้

1) นำนักศึกษาวิทยาลัยพยาบาลฯ มาฝึกปฏิบัติงานภาคสนามที่บ้านปะอ่าว จำนวน 25 คน โดยพักอาศัยอยู่ในบ้านปะอ่าวเป็นเวลา 5 สัปดาห์ เพื่อส่งเสริมโฮมสเตย์
2) สนับสนุนการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน โดยนำผู้นำชุมชนในบ้านปะอ่าวเข้าร่วมสัมมนา ศึกษาดูงานที่หมู่บ้านโฮมสเตย์ อื่น ๆ เช่น หมู่บ้านบ้านโลกก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ หมู่บ้านด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา

2.3.7.4 สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สาขาภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางเว็บไซต์และแผ่นพับให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ

2.3.7.5 องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว สนับสนุนป้ายชื่อเจ้าของบ้าน

โฮมสเตย์ จัดตั้งศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์

2.3.8 การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค กลุ่มโฮมสเตย์

ตาราง 8 การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค กลุ่มโฮมสเตย์

การวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
จุดแข็ง (Strength)	1. เป็นหมู่บ้านที่มีความพร้อมด้านทรัพยากรท่องเที่ยวที่หลากหลาย 2. เป็นหมู่บ้านที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญาของชุมชน
จุดอ่อน (Weakness)	1. บ้านปะอาวอยู่ใกล้กับตัวเมืองอุบลราชธานี ซึ่งในตัวเมืองมีที่พักจำนวนมาก สะดวกสบาย และนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไป-กลับ ระหว่างตัวเมืองกับบ้านปะอาวได้อย่างสะดวกรวดเร็ว นักท่องเที่ยวจึงนิยมพักในตัวเมือง 2. ยังขาดบุคลากรในหมู่บ้านที่สามารถเป็นมัคคุเทศก์ที่ผ่านการอบรมจากสถาบันที่รับรอง
โอกาส (Opportunity)	1. หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนนำชาวบ้านเดินทางไปศึกษาดูงานในหมู่บ้านโฮมสเตย์อื่น ๆ เพื่อนำพัฒนาโฮมสเตย์ของตนเอง 2. หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจนเกิดกระแสการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้น
อุปสรรค (Threat)	1. มีกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวนน้อยที่นิยมพักหมู่บ้านโฮมสเตย์ เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการความสะดวกสบาย และความเป็นส่วนตัว 2. ภาคอีสานมีแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวมากกว่าภาคอื่น ๆ และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติที่สวยงาม

2.4 วัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟ

2.4.1 ประวัติความเป็นมา

งานประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นสืบทอดกันมาติดต่อกันเป็นประจำทุกปีมีระยะเวลายาวนาน ชาวบ้านปะอาวถือว่างานประเพณีบุญบั้งไฟเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่กว่างานบุญอื่น ๆ เนื่องจากจุดประสงค์หลักของการทำบุญบั้งไฟ คือ การขอฝนจากแกนหากการจัดงานประเพณีถูกต้องตามฮีตคองที่เคยยึดถือปฏิบัติ ชาวบ้านเชื่อว่า จะทำให้พญาแถนพึงพอใจและบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล น้ำฝนมีความสำคัญต่ออาชีพการทำนาของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟให้ใหญ่โตและสนุกสนาน มีผู้คนจากต่างถิ่นให้ความสนใจมาร่วมงานประเพณีอย่างมาก

2.4.2 วัน เวลา สถานที่จัดงาน

งานบุญบั้งไฟ จัดขึ้นในช่วงเวลาเดือนหก ในอดีตชาวบ้านไม่ได้กำหนดวันจัดงานแน่นอน แต่กำหนดตามความเหมาะสมของแต่ละปี ต่อมาชาวบ้านได้ประชุมและลงความเห็นให้จัดงานบุญประเพณีนี้ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ สัปดาห์แรกของเดือนมิถุนายน เนื่องจากทำชาวบ้านปะอาวที่ไปทำงานต่างถิ่น ญาติพี่น้องตลอดจนนักท่องเที่ยวจ้งได้ง่าย จึงได้กำหนดให้มีวันที่แน่นอน และกำหนดสถานที่จัดงานที่วัดบูรพาปะอาวเหนือมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2.4.3 รูปแบบการจัดงานในอดีต

ก่อนถึงวันเริ่มงานบุญบั้งไฟ 7 วัน ชาวบ้านปะอาวจัดให้มีการเล่นกลองคุ่ม มีจำนวนผู้เล่นตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไปส่วนใหญ่เป็นผู้ชายและการแต่งกายด้วยชุดผ้าไหมสีดำ ย้อมมะเกลือ มีเครื่องดนตรีประกอบในการเล่น คือ กลองคุ่มมลายู และฆางฮาด (ฆ้องกระแต) ขณะเล่นกลองคุ่ม จะตีกลองคุ่มและฆางฮาดแห่ไปตามถนนสายต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เมื่อขณะเล่นกลองคุ่มผ่านไปถึงหน้าบ้านของใคร เจ้าของบ้านต้องต้อนรับด้วยน้ำสาโท เมื่อขณะเล่นกลองคุ่มตระเวนตามถนนสายต่างๆ รอบหมู่บ้านโดยทั่วถึงแล้วจึงตระเวนเข้าไปยังหมู่บ้านต่อไป และชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นต้องต้อนรับขณะเล่นกลองคุ่มเช่นเดียวกับหมู่บ้านที่ผ่านมา เมื่อถึงวันรวม (มือโสม) ชาวบ้านทั้งหญิงและชายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดที่ดีที่สุด (ชุดผ้าไหม) เพื่อเข้าร่วมขบวนแห่บั้งไฟ ในขบวนแห่บั้งไฟดังกล่าว จะมีชาวบ้านคณะหนึ่งทั้งหญิงและชาย รับหน้าที่พ่อนึ่งผู้ทำหน้าที่พ่อนึ่งแต่ละคนแต่งตัวด้วยเสื้อดำมะเกลือ ผู้หญิงนุ่งผ้าไหมมัดหมี่ ส่วนผู้ชายนุ่งผ้าโสร่ง ประดับด้วย กำไลแขน สร้อยคอ และกำไลข้อเท้า พร้อมทั้งเสริมเล็บให้ยาวอนด้วยเครื่องเสริมเล็บ ซึ่งทำด้วยหวาย ถักให้เป็นรูปกรวยและพันรอบกรวยด้วยไหมสีต่าง ๆ ให้สวยงาม เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแห่บั้งไฟ ได้แก่ กลองยาว หรือชาวบ้านเรียกว่า กลองอีเท็ง กลอง

กิ่ง แคน และพิน เมื่อเตรียมการพร้อมแล้วชาวบ้านจากหมู่บ้านต่าง ๆ จึงนำบั้งไฟประเภทต่าง ๆ ที่ประดับตกแต่งอย่างสวยงามไปรวมกันที่ศาลปู่ตาซึ่งตั้งอยู่ปากทางเข้าหมู่บ้านทางด้านทิศใต้ เพื่อบวงสรวงผีปู่ตา โดยมีเต่าจ้ำหรือ ขะจ้ำ เป็นผู้ประกอบพิธีการบวงสรวงผีปู่ตาด้วยบั้งไฟ โดยวัตถุประสงค์ก็คือ เพื่อให้ผีปู่ตาซึ่งเป็นทีเคารพของชาวบ้านคุ้มครองให้ชาวบ้านทุกคนมีความสงบร่มเย็นและให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลเพื่อให้มีปริมาณน้ำฝนมากเพียงพอในการทำการเกษตร เมื่อบวงสรวงผีปู่ตาเสร็จก็มีการแห่บั้งไฟรอบหมู่บ้านและมาสิ้นสุดที่บริเวณลานวัดบูรพาปะอ่าวเหนือ เมื่อแห่บั้งไฟเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงให้มีการแข่งขัน ตีกลองกิ่ง ที่ลานวัดบูรพาปะอ่าวเหนือ ชาวบ้านนิยมเรียกการแข่งขันตีกลองกิ่งนี้ว่า เสียงกลองกิ่ง กลองกิ่งเป็นกลองที่มีขนาดใหญ่ เมื่อตีเสียงกลองจะดังมาก ดังนั้นการเสียงกลองกิ่งจึงเป็นการคัดเลือกผู้สามารถตีกลองให้มีเสียงดังที่สุด

เมื่อถึงวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันจุดบั้งไฟ ในอดีตชาวบ้านนิยมริบจุดบั้งไฟและคืนปืน ที่เหลือจากการทำบั้งไฟให้หมดก่อนถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์ ในระยะต่อมา ความเคร่งครัดดังกล่าว เสื่อมลง ชาวบ้านสามารถจุดบั้งไฟได้ตลอดวัน ระหว่างช่วงเวลากการจุดบั้งไฟ ชาวบ้านเล่นสนุกสนานกันอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะผู้ที่เป็นเจ้าของบั้งไฟด้วยแล้วหากบั้งไฟจุดไม่ขึ้นจะถูกจับโยนลงโคลน หลังจากจุดบั้งไฟแล้วจึงทำพิธีสูตรเบิกบ้านในตอนเย็น ที่วัดบูรพาปะอ่าวเหนือ จุดมุ่งหมายของการสูตรเบิกบ้าน คือ เพื่อปัดรังควานหรือภัยพิบัติต่าง ๆ ให้ออกจากหมู่บ้าน ชาวบ้านได้รับความร่มเย็น ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล และชาวบ้านสามารถทำนาได้ผลผลิตอย่างอุดมสมบูรณ์

2.4.4 รูปแบบการจัดงานในปัจจุบัน

องค์การบริหารส่วนตำบลปะอ่าว เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน ยังคงอนุรักษ์ยึดถือกิจกรรมหลักของงานเหมือนในอดีต โดยการสนับสนุนเงินงบประมาณให้ทุกหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรม มีการประกวดแข่งขันขบวนฟ้อนรำ การประกวดบั้งไฟสวยงาม การประกวดบั้งไฟขึ้นสูง ซึ่งเงินรางวัลจากองค์การบริหารส่วนตำบล ในบางปีได้เชิญหมู่บ้านในตำบลใกล้เคียงเข้าร่วมกิจกรรม

ภาพประกอบ 16 ผู้วิจัยร่วมเป็นคณะกรรมการตัดสินการประกวดขบวนเพื่อนรำในงานประเพณี
บุญบั้งไฟบ้านปะอาว

ภาพประกอบ 17 ขบวนเพื่อนรำบ้านโพนเมืองมะทันที่เข้าร่วมงานประเพณีบุญบั้งไฟที่บ้านปะอาว

ภาพประกอบ 18 ขบวนเพื่อนรำที่เข้าประกวดในงานประเพณีบุญบั้งไฟ

ภาพประกอบ 19 ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับผู้นำหมู่บ้าน ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ

2.4.5 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ประเพณีบุญบั้งไฟ

ตาราง 9 การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ประเพณีบุญบั้งไฟ

การวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
จุดแข็ง (Strength)	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นทุกปีสืบทอดมายาวนาน ซึ่งจัดก่อนจังหวัดยโสธร 2. เป็นงานประเพณีมีชื่อเสียงมีหมู่บ้านในตำบลใกล้เคียงส่งบั้งไฟเข้าร่วมกิจกรรมและมีผู้ร่วมงานจำนวนมาก 3. สืบสานความสัมพันธ์เป็นหมู่บ้านคู่แฝดกับบ้านโพนเมืองมะทัน โดยบ้านโพนเมืองมะทันมาเข้าร่วมงานบุญบั้งไฟที่บ้านปะอ่าวทุกปี และบ้านปะอ่าวไปเข้าร่วมงานบุญบั้งไฟที่บ้านโพนเมืองมะทันเป็นประจำทุกปี 4. เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่ออนุรักษ์สืบสานประเพณีที่ดีงาม ไม่มีการพนันเข้ามายุ่งเกี่ยว เป็นหมู่บ้านเพียงไม่กี่แห่งที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องอนุญาตให้จัดงาน 5. การจัดงานไม่เกิดปัญหาการทะเลาะวิวาทกันเหมือนงานที่อื่น ๆ 6. การจุดบั้งไฟที่ผ่านมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันไม่เคยเกิดอุบัติเหตุรุนแรงต่อผู้ร่วมงานถึงขั้นบาดเจ็บรุนแรงหรือเสียชีวิต

ตาราง 9 (ต่อ)

การวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
จุดอ่อน (Weakness)	1. เป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นได้เพียงครั้งเดียวในหนึ่งปี 2. เป็นงานที่จัดขึ้นในระดับตำบล ถึงแม้เป็นหมู่บ้านที่ริเริ่มการจัดงานก่อน จังหวัดยโสธร แต่จังหวัดยโสธรจัดงานขึ้นชื่อมากกว่า เนื่องจากเป็นงาน ระดับประเทศ
โอกาส (Opportunity)	1. องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว สนับสนุนงบประมาณจัดงานเพื่อสืบ สาน อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น 2. รัฐบาลสนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน
อุปสรรค (Threat)	1. การจัดงานบุญบั้งไฟในระยะ 10 กว่าปีที่ผ่านมา มีปัญหาการเล่นการพนัน เข้ามาแอบแฝง ทำให้ส่วนราชการเข้มงวดในการพิจารณาอนุญาต 2. ในบางปี วันจัดงานตรงกันกับหมู่บ้านอื่น เช่น บ้านชีทวน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี บ้านห้วยชะบูลย์ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ จึงทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อย

3. กระบวนทัศน์และพลวัตองค์ประกอบการท่องเที่ยวบ้านปะอาว

3.1 รูปแบบการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาวมีหลากหลายรูปแบบ จากในอดีตเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเลือกซื้อสินค้าและเที่ยวชมงานประเพณีบุญบั้งไฟ หลังจากการปรับกระบวนทัศน์ใหม่ โดยจังหวัดอุบลราชธานี ประกาศให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในปี 2532 จึงทำให้เกิดพลวัตรูปแบบการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น จนถึงปัจจุบันมีรูปแบบการท่องเที่ยว ดังนี้

3.1.1 การท่องเที่ยวเพื่อเลือกซื้อสินค้า เป็นจุดเริ่มต้นของรูปแบบการท่องเที่ยวในบ้านปะอาวซึ่งมายาวนาน โดยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวท้องถิ่น เช่น ชุดเขี่ยนหมาก กระพรวน กระดิ่ง เต้าปูน และผลิตภัณฑ์จากการทอผ้า เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เพื่อนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน เป็นของฝาก ของที่ระลึก

3.1.2 การเที่ยวชมงานประเพณี เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีมายาวนานควบคู่กับรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อซื้อสินค้า งานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งจัดอย่างยิ่งใหญ่เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน จนเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบงานประเพณีบุญ

บั้งไฟ เป็นงานประเพณีหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านปะอาวที่ออกไปทำงานต่างถิ่น ตลอดจนเครือญาติพี่น้องของชาวบ้านปะอาวที่อพยพบ้านเรือนไปอยู่ต่างถิ่น ได้เดินทางกลับมาเยี่ยมเยือนบ้านปะอาว และนำเพื่อนร่วมงานในต่างถิ่นกลับมาเที่ยวงานด้วย นอกจากนี้ประเพณีบุญบั้งไฟแล้ว ยังมีประเพณีอื่น ที่ทำให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมงาน ได้แก่ ประเพณีบุญทอดกฐิน ประเพณีทอดผ้าป่า ประเพณีแข่งเรือ

3.1.3 การศึกษา วิจัยในชุมชน เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มีมาช้านาน จนถึงปัจจุบัน โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาวิจัย มีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทั้งคณะครู อาจารย์ นักเรียน นิสิต นักศึกษา มีวัตถุประสงค์ เพื่อเข้ามาศึกษา วิจัยวิถีชีวิตในชุมชน

3.1.4 การศึกษาดูงานในชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในช่วงหลังจากนโยบายการส่งเสริมกลุ่มอาชีพในชุมชนต่าง ๆ ซึ่งบ้านปะอาวเป็นชุมชนหนึ่งที่มีกลุ่มอาชีพที่ยั่งยืน มีกิจกรรมของกลุ่มอาชีพอย่างต่อเนื่อง จนได้รับการยอมรับของส่วนราชการที่ให้การแนะนำและ เป็นที่ยอมรับของกลุ่มอาชีพในหมู่บ้านอื่น ๆ ทั้งในและต่างจังหวัด จึงทำให้คณะส่วนราชการและกลุ่มอาชีพในหมู่บ้านอื่น ได้เดินทางมาเพื่อศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพหล่อทองเหลือง กลุ่มอาชีพทอผ้า

3.1.5 การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นการท่องเที่ยวที่มีมานานแล้ว โดยนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนทำกิจกรรมหลายอย่างในการเข้ามาท่องเที่ยว เช่น การเข้ามาเยี่ยมชม ญาติพี่น้องพร้อมกับการเที่ยวชมงานประเพณีและเลือกซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์ทองเหลือง ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เที่ยวชมทรัพยากรท่องเที่ยวอื่น ๆ ในท้องถิ่นหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีกิจกรรมหลายอย่างก็มักค้างแรมที่บ้านญาติพี่น้อง เมื่อเสร็จภารกิจแล้วจึงเดินทางกลับ หรือกลุ่มนักวิจัยที่เข้ามาในชุมชนมักมีกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ทั้งศึกษาวิจัย การเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว และเลือกซื้อสินค้า

3.1.6 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ หลังจากการประกาศให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นรูปแบบที่รองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบทของชาวบ้านปะอาว โดยการเข้ามาพักแรมค้างคืนใช้ชีวิตกับครอบครัวชาวบ้านปะอาว เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้แก่ วัฒนธรรมการหล่อทองเหลือง วัฒนธรรมการทอผ้า การเที่ยวชมงานประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีฮีตสิบสอง พิพิธภัณฑสถาน สวนสัตว์และป่าชุมชน

3.2 กิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาวมีหลากหลายกิจกรรม ในอดีตเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเลือกซื้อสินค้าและเที่ยวชมงานประเพณีบุญบั้งไฟ ปัจจุบัน

มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น หลังจากการปรับกระบวนการทักสินให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีพลวัตกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนี้

3.2.1 กิจกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทองเหลืองและผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ทอผ้า เป็นจุดเริ่มต้นกิจกรรมการท่องเที่ยวในบ้านปะอ่าว ซึ่งในอดีตนักท่องเที่ยวเดินทางมาซื้อเครื่องทองเหลืองและผ้า ตามบ้านเรือนของผู้ผลิต ตามความพอใจของนักท่องเที่ยว และสามารถเลือกซื้อเลือกชม ต่อรองราคาได้ตามความพอใจทั้งสองฝ่าย ซึ่งกิจกรรมนี้ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน ในระยะต่อมา องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ได้สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างสหกรณ์บริการหัตถกรรม สำหรับเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อเป็นทางเลือกและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการเลือกซื้อแต่มีเวลาน้อย ไม่ต้องเดินทางไปยังบ้านของผู้ผลิต

3.2.2 กิจกรรมการเที่ยวชมงานประเพณีบุญฮีตสิบสอง เช่น บุญบั้งไฟ เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีมาช้านานเช่นกัน โดยมีกิจกรรมที่แสดงให้นักท่องเที่ยวชม คือ การแสดงและการประกวดขบวนแห่บั้งไฟ การประกวดแข่งขันบั้งไฟสวยงาม การประกวดแข่งขันบั้งไฟขึ้นสูง นอกจากบุญบั้งไฟแล้วยังมีงานบุญเทศน์มหาชาติ งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีทอดกฐิน งานประเพณีทอดผ้าป่า ประเพณีแข่งเรือ

3.2.3 กิจกรรมการเที่ยวชมวิถีชีวิตในชุมชนบ้านปะอ่าว เป็นกิจกรรมที่มีมาช้านาน โดยมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เข้ามาเที่ยวชมชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านปะอ่าว เที่ยวชมการหล่อทองเหลือง และการทอผ้า

3.2.4 กิจกรรมการเดินทางมาเพื่อศึกษาดูงาน ซึ่งนักท่องเที่ยว ได้แก่ คณะข้าราชการจากส่วนราชการต่าง ๆ ทั้งในและต่างจังหวัด คณะข้าราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งในและต่างจังหวัดที่นำชาวบ้านมาศึกษาดูงานที่บ้านปะอ่าว เพื่อศึกษาดูงาน โครงการต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาลหรือนโยบายของกระทรวงที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านปะอ่าวได้ดำเนินการ เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

3.2.5 กิจกรรมการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ เพื่อให้บ้านปะอ่าวมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายขึ้น ซึ่งเก็บรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวบ้านปะอ่าวในอดีต รวมทั้งวัตถุโบราณต่าง ๆ ที่เก็บรวบรวมจากทั้งในหมู่บ้านและต่างถิ่น

3.2.6 กิจกรรมการเที่ยวชมสวนสัตว์และป่าชุมชน เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ เพื่อให้บ้านปะอ่าวมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายขึ้น โดยการฟื้นฟูอนุรักษ์พัฒนาป่าชุมชนซึ่งเป็นป่าเสื่อมโทรมให้เป็นป่าชุมชนที่สมบูรณ์ และนำสัตว์ป่ามาปล่อยในป่าให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม

3.3 กลุ่มนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในบ้านปะอามีหลากหลายกลุ่มจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีประเภทนักท่องเที่ยว ดังนี้

3.3.1 นักท่องเที่ยวกลุ่มอิสระหรือส่วนบุคคล หรือกลุ่มครอบครัวได้เดินทางมาจากต่างถิ่น เพื่อมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตามจังหวัดต่าง ๆ และในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเดินทางมาท่องเที่ยวบ้านปะอามีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้ากาบบัว ถ้าหากมีเวลามากพอ ก็มักเที่ยวชมกรรมวิธีการหล่อทองเหลือง และการทอผ้า และทรัพยากรท่องเที่ยวอื่น ๆ เมื่อเลือกซื้อเลือกชมได้เวลาสมควรแล้ว จึงเดินทางกลับ

ภาพประกอบ 20 นักท่องเที่ยวกลุ่มครอบครัวกำลังเลือกชมเลือกซื้อผ้าไหม

3.3.2 นักท่องเที่ยวกลุ่มทัวร์ ที่ซื้อรายการนำเที่ยวกับบริษัทจัดนำเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตามจังหวัดต่าง ๆ และในจังหวัดอุบลราชธานี ได้เดินทางมาท่องเที่ยวบ้านปะอามีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์จากผ้า ถ้าหากมีเวลามากพอ ก็มักเที่ยวชมกรรมวิธีการหล่อทองเหลือง และการทอผ้า และทรัพยากรท่องเที่ยวอื่น ๆ เมื่อเลือกซื้อเลือกชมได้เวลาสมควรแล้ว จึงเดินทางกลับ

3.3.3 นักท่องเที่ยวกลุ่มเพื่อนร่วมงานชาวบ้านปะอามีที่ทำงานในต่างถิ่นได้ร่วมเดินทางมาที่บ้านปะอามีซึ่งในอดีตมักเดินทางเหมารถเป็นคณะทัวร์ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อมาเยี่ยมเยือนบ้านปะอามีและมาร่วมทำบุญและเที่ยวงานประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญเข้าพรรษา ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีทอดผ้าป่า เทศกาลปีใหม่ กลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทนี้มักพักค้างแรมที่บ้านปะอามีเพื่อเที่ยวงานและชมวิถี

ชีวิตชาวบ้านชนบท ตลอดจนเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลือง ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม เพื่อนำไปใช้
ชีวิตประจำวันและเป็นของฝาก เมื่อเสร็จสิ้นงานประเพณีแล้ว จึงเดินทางกลับ

3.3.4 นักท่องเที่ยวกลุ่มญาติพี่น้องชาวบ้านปะอาว ที่อยู่ต่างถิ่นอยู่ในที่ต่าง ๆ
ทั้งใกล้และไกล เช่น บ้านโนนสังข์ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ บ้านหนองกรุง บ้าน
หนองศาลา บ้านหนองบัวสิม บ้านหนองหมากแซว จังหวัดสกลนคร ชาวหนองจั่วขอ จังหวัด
หนองบัวลำภู บ้านด่านหนองสิม อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ บ้านโพธิ์ตาก อำเภอ
พิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี บ้านหนองสะโน อำเภอนุญชร จังหวัดอุบลราชธานี
บ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉพาะบ้านโพนเมืองมะทัน อำเภอม่วง
สามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำขบวนแห่บั้งไฟและบั้งไฟเดินทางมาร่วมงานประเพณีบุญบั้งไฟ
เป็นประจำทุกปี ซึ่งบ้านปะอาวก็ได้้นำขบวนแห่บั้งไฟและบั้งไฟร่วมงานประเพณีบุญบั้งไฟที่บ้าน
โพนเมืองมะทัน เป็นประจำทุกปีเช่นกัน นอกจากงานประเพณีบุญบั้งไฟแล้ว ยังมีงานอื่น ๆ อีก เช่น
ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญเข้าพรรษา ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีทอดผ้าป่า งานแต่งงาน งาน
ขึ้นบ้านใหม่ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ มักค้างแรมที่บ้านปะอาว ตามบ้านญาติพี่น้องของตนเอง เมื่อเสร็จ
สิ้นงานแล้วจึงเดินทางกลับ

3.3.5 นักท่องเที่ยวกลุ่มคณะครูอาจารย์ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ทั้งชาวไทย
และชาวต่างชาติ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเดินทางมาเพื่อศึกษา วิจัย เรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้านปะอาว มี
ทั้งกลุ่มที่พักค้างแรมและไม่พักค้างแรม และมักเดินทางมาบ้านปะอาวเป็นประจำจนกว่างานแล้ว
เสร็จ

3.3.6 นักท่องเที่ยวกลุ่มคณะศึกษาดูงาน จากส่วนราชการ ทั้งราชการส่วน
ภูมิภาคและจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชาวบ้านต่างถิ่น ได้เดินทางมาเพื่อศึกษาดูงานตาม
โครงการของส่วนราชการ และเที่ยวชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลือง ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ตลอดจน
กรรมวิธีหล่อทองเหลือง กรรมวิธีทอผ้า เมื่อเสร็จสิ้นตามกำหนดเวลาแล้วจึงเดินทางกลับ

3.3.7 นักท่องเที่ยวกลุ่มโฮมสเตย์ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมา มีวัตถุประสงค์
เพื่อเที่ยวชมวิถีชีวิตในชุมชน โดยพักค้างแรมกับครอบครัวชาวบ้านปะอาว

3.3.8 นักท่องเที่ยวกลุ่มสื่อมวลชน ซึ่งเดินทางมาเก็บข้อมูลในบ้านปะอาวเพื่อ
นำเสนอข่าวสารให้นักท่องเที่ยวและสังคมภายนอกได้รับรู้

3.3.9 นักท่องเที่ยวกลุ่มบุคคลสำคัญ ซึ่งมีทั้งบุคคลสำคัญในประเทศและ
ต่างประเทศ ได้แก่ คณะทูตจากประเทศต่าง ๆ เจ้าชายอิริโกะจากประเทศญี่ปุ่น

ภาพประกอบ 21 นักท่องเที่ยวของกลุ่มคณะศึกษาดูงาน

ภาพประกอบ 22 การแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยวกลุ่มคณะศึกษาดูงาน

ภาพประกอบ 23 การต้อนรับนักท่องเที่ยวกลุ่มคณะศึกษาดูงาน ที่ศาลากลางบ้าน

ภาพประกอบ 24 การแสดงฟ้อนรำต้อนรับนักท่องเที่ยวกลุ่มคณะศึกษาดูงาน

ตาราง 10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว
กลุ่มนักท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยว	กิจกรรมการท่องเที่ยว	กลุ่มนักท่องเที่ยว
1. การท่องเที่ยวเพื่อเลือกซื้อสินค้า	1. การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ผ้าฝ้าย 2. การเที่ยวชมวิถีชีวิตในชุมชน	ทุกกลุ่ม
2. การท่องเที่ยวงานประเพณี	1. การเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟ 2. การร่วมทำบุญงานทอดกฐินทอดผ้าป่า 3. การร่วมทำบุญงานประเพณีฮีตสิบสอง 4. การเที่ยวชมงานประเพณีแข่งเรือ	1. กลุ่มเพื่อน/ญาติ 2. กลุ่มครอบครัว 3. กลุ่มอิสระ
3. การศึกษา วิจัยในชุมชน	1. การเที่ยวชมวิถีชีวิตในชุมชน เช่น การหล่อทองเหลืองการทอผ้า 3. การเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์หมู่บ้าน 4. การเที่ยวงาน/ร่วมทำบุญประเพณีฮีตสิบสอง 5. การศึกษา วิจัยในชุมชน	1. กลุ่มศึกษาดูงาน 2. กลุ่มนักวิจัย 3. กลุ่มข้าราชการ 4. กลุ่มนักเรียน นิสิตนักศึกษา
4. การศึกษาดูงานในชุมชน	1. การเที่ยวชมวิถีชีวิตในชุมชน 2. การเที่ยวชมการหล่อทองเหลืองและการทอผ้า ตลอดจนร่วมกิจกรรมการหล่อทองเหลือง การทอผ้าและการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากทองเหลืองและผลิตภัณฑ์จากการทอผ้า 3. การเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์หมู่บ้าน 4. การเที่ยวงานและร่วมทำบุญประเพณีฮีตสิบสอง 5. การศึกษา วิจัยในชุมชน	1. กลุ่มนักวิจัย 2. กลุ่มข้าราชการ 3. กลุ่มนักเรียน นิสิตนักศึกษา

ตาราง 10 (ต่อ)

รูปแบบการท่องเที่ยว	กิจกรรมการท่องเที่ยว	กลุ่มนักท่องเที่ยว
5. การท่องเที่ยวโฮมสเตย์	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเที่ยวชมวิถีชีวิตในชุมชน 2. การเที่ยวชมการหล่อทองเหลืองและการทอผ้า ตลอดจนร่วมกิจกรรมการหล่อทองเหลือง การทอผ้าและการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากทองเหลืองและผลิตภัณฑ์จากการทอผ้า 3. การเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์หมู่บ้าน 4. การเที่ยวงานและร่วมทำบุญประเพณีฮีตสิบสอง 5. การศึกษา วิจัยในชุมชน 6. การพักค้างแรมกับชาวบ้าน เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวบ้าน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มทัวร์ 2. กลุ่มนักวิจัย 3. กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา
6. การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเที่ยวชมวิถีชีวิตในชุมชน เช่น การหล่อทองเหลืองการทอผ้า 3. การเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์หมู่บ้าน 4. การเที่ยวงาน/ร่วมทำบุญประเพณีฮีตสิบสอง 5. การศึกษา วิจัยในชุมชน 	ทุกกลุ่ม

3.4. ทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยว บ้านปะอ่าว เป็นหมู่บ้านที่มีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว ดังนี้

3.4.1 ศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมืองบ้านปะอ่าว ตั้งอยู่ที่บ้านปะอ่าว หมู่ที่ 3 เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งซึ่งมีนักท่องเที่ยวได้เดินทางมาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ทองเหลือง ผลิตภัณฑ์ผ้า ทั้งผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้ากาบบัว เสื้อผ้าสำเร็จรูป กระเป๋าสำเร็จรูป และสินค้าอื่น ๆ ที่ชุมชนผลิตขึ้นเอง โดยศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมืองบ้านปะอ่าว สร้างขึ้นเมื่อ ปี 2533 ได้รับงบประมาณก่อสร้างจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 300,000 บาท มีนางวิเชียร วิริยะศาสตร์ เป็นประธาน มีเจ้าหน้าที่เปิดให้บริการทุกวัน เวลา 9.00-17.00 น.

3.4.2 สหกรณ์บริการหัตถกรรมบ้านปะอ่าว ตั้งอยู่ที่บ้านปะอ่าว หมู่ที่ 3 ก่อสร้าง เมื่อ ปี 2536 ได้รับงบประมาณสนับสนุน โครงการพัฒนาจังหวัด เป็นเงินจำนวน 100,000 บาท เป็นอาคารที่สร้างเชื่อมต่อกับศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมืองบ้านปะอ่าว จนเป็นอาคารเดียวกัน เพื่อเป็นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นในหมู่บ้าน โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ผ้าไหมและทองเหลือง ซึ่งในอดีตชาวบ้านนิยมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเองที่บ้านหรือนำออกไปจำหน่ายในอำเภอหรือจังหวัดใกล้เคียง ไม่สะดวกต่อผู้ขายและผู้ซื้อ ดังนั้นสหกรณ์บริการหัตถกรรมบ้านปะอ่าว จึงเป็นสถานที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและชาวบ้านได้เลือกซื้อและจำหน่ายสินค้าเพิ่มขึ้น โดย มีนายสุทัศน์ ทองล้วน เป็นประธาน ตั้งอยู่ที่บ้านปะอ่าว หมู่ที่ 3 มีเจ้าหน้าที่เปิดให้บริการทุกวัน เวลา 9.00-17.00 น.

ภาพประกอบ 25 ขณะนักท่องเที่ยวขณะเลือกชมเลือกซื้อสินค้าในศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมือง

ภาพประกอบ 26 ขณะนักท่องเที่ยวขณะเลือกชมเลือกซื้อสินค้าภายในสหกรณ์หัตถกรรมบริการ

3.4.3 ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ทองเหลือง ตั้งอยู่ที่บ้านนายทอง ล้อมวงค์ ซึ่งปัจจุบันนายทอง ล้อมวงค์ ได้เสียชีวิตแล้ว โดยมีนายบุญมี ล้อมวงค์ บุตรชาย เป็นผู้สืบทอดการหล่อทองเหลือง เป็นสถานที่สำหรับหล่อทองเหลืองของชาวบ้านและเป็นที่ตั้ง กลุ่มของนายบุญมี ล้อมวงค์ ใช้สำหรับพบปะแลกเปลี่ยน ถ่ายทอด เรียนรู้ ของชุมชนให้นักเรียน เยาวชนและประชาชนทั่วไปตลอดจนนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้ และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ทองเหลือง ได้รับสนับสนุนงบประมาณก่อสร้าง ในปี 2534 จากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) เปิด บริการเข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 9.00 น. ถึง 17.30 น.

ภาพประกอบ 27 ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ทองเหลือง

3.4.4 ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง ตั้งอยู่ที่คเหนือของหมู่บ้าน อยู่ติด กับป่าชุมชนดอนชี โดยมีวิทยาลัยอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณ ก่อสร้างแล้วเสร็จ ในปี 2546 ปัจจุบันเป็นสถานที่หล่อทองเหลืองของกลุ่มทองเหลืองทุกกลุ่ม ทั้งกลุ่มของนายบุญมี ล้อม วงค์ และนายทองคำ ประทุมมาศ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งกลุ่มของนายทองคำ ประทุมมาศ เป็น สถานที่ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนการหล่อทองเหลืองของนักเรียน เยาวชนและ ประชาชนทั่วไปตลอดจนนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้ และมีผลิตภัณฑ์ทองเหลืองสำหรับ จำหน่าย เปิดบริการเข้าชมทุกวัน เวลา 9.00 น. ถึง 17.30 น.

ภาพประกอบ 28 ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง

3.4.5 โรงทอผ้าบ้านปะอาว ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 สร้างแล้วเสร็จเมื่อปี 2534 โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณก่อสร้าง เป็นเงินจำนวน 400,000 บาท อยู่ใกล้กับศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมืองบ้านปะอาว เป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเยี่ยมชม มีวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างเพื่อใช้เป็นสถานที่ทอผ้าของชาวบ้าน ได้แลกเปลี่ยนถ่ายทอดเรียนรู้ประสบการณ์การทอผ้า และเป็นศูนย์สาธิตการทอผ้าให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม โดยมีชาวบ้านปะอาว แบ่งหน้าที่จัดเวรผลัดเปลี่ยนกันทอผ้าที่โรงทอผ้า เพื่อให้มีกิจกรรมไว้คอยต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่มีเวลาจำกัดในการท่องเที่ยว เช่น เมื่อเดินทางมาซื้อสินค้าแล้วเดินทางกลับ ซึ่งไม่มีเวลาเข้าไปชมการทอผ้าของชาวบ้านในหมู่บ้าน จึงเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ได้เยี่ยมชมกระบวนการทอผ้า

ภาพประกอบ 29 โรงทอผ้าบ้านปะอาว

3.4.6 สวนสาธารณะหนองบึง เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน ซึ่งเป็นหนองบึงสาธารณะของหมู่บ้านอยู่ติดกับหมู่บ้านทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน เป็นหนองบึงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีเนื้อที่ ประมาณ 18 ไร่ มีน้ำใช้ตลอดปี เป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภค บริโภค ของทุกคนและสัตว์เลี้ยง รวมทั้งทำการประมงและการเกษตร ต่อมาแหล่งน้ำเสื่อมโทรมและตื้นเขิน องค์การบริหารส่วนตำบลปะอวสนับสนุนงบประมาณขุดลอกบึงและพัฒนาสร้างรั้วรอบหนองบึง นำสัตว์น้ำจำพวกปลาชนิดต่าง ๆ มาปล่อย ปลุกต้นไม้รอบบึง ปรับปรุงทางเดินรอบบึงป้องกันตลิ่งพัง นำประชุมชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์หนองบึงให้ใสสะอาด มีมติตั้งกฎระเบียบห้ามนำสัตว์เลี้ยงไปเลี้ยง เช่น วัว ควาย ห้ามทิ้งขยะ ห้ามจับสัตว์น้ำ และพัฒนาหนองบึงให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ที่พักผ่อน ที่ออกกำลังกายสำหรับเดิน-วิ่ง รอบบึง

ภาพประกอบ 30 หนองบึงบ้านปะอว

3.4.7 ฝ่ายปะอว เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง ก่อสร้างโดยกรมชลประทาน ซึ่งกั้นลำน้ำเขบายตั้งที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นฝายที่สร้างขึ้นเพื่อใช้สำหรับเกษตรกรรมในพื้นที่ตำบลปะอว นอกจากนั้นยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับคนในท้องถิ่น

3.4.8 พิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านปะอว

3.4.8.1 ประวัติความเป็นมา

พิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านปะอว เริ่มก่อตั้งเมื่อ ปี 2540 โดยมีผู้ริเริ่ม คือ พระครูธรรมสุทรนิวิฐ อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรพาปะอวเหนือ ซึ่งปัจจุบันมรณภาพแล้ว พร้อมด้วยพระมหาพนต์ สนุดจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดในปัจจุบัน ซึ่งเป็นรองเจ้าอาวาสในขณะนั้น และชาวบ้านได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของวัตถุสิ่งของเครื่องใช้โบราณในหมู่บ้าน เช่น เครื่องมือทอผ้า ที่ปักไข่

และออกไขใหม่ของตัวหม่อน โสภะระบอง กระโปม (ถาดใส่ข้าวเหนียว) กระติบข้าว กระตัง ได้ถูกละเลยปล่อยให้ร้างไว้อย่างไม่มีคุณค่า เนื่องจากสิ่งของเหล่านั้นหมดความจำเป็นที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน จึงทำให้ชาวบ้านบางคนได้ทิ้งหรือทำลาย บางคนได้จำหน่ายให้กับนักสะสมของเก่า วัตถุสิ่งของเครื่องใช้โบราณของบ้านปะอวจึงสูญหายไปเรื่อย ๆ พระครูธรรมสุทรนิวิฐ จึงเกิดระบวนทัศน์ในการการอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานชาวบ้านปะอวได้รับรู้ความเป็นมาเกี่ยวกับมาตภูมิของตน จึงได้รวบรวมวัตถุสิ่งของ ที่สร้างขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้านร่วมยุคสมัย มาเก็บรวบรวมไว้เพื่อเป็นสถานศึกษาของชุมชน เพื่อลูกหลานได้สืบสานจรจร วัฒนธรม ประเพณีของชาวบ้าน โดยพระครูธรรมสุทรนิวิฐ พร้อมด้วยพระมหาพยนต์ สนุดจิตโต และผู้นำชุมชนขอรับบริจาคสิ่งของต่าง ๆ จากชาวบ้าน และรวบรวมวัตถุสิ่งของส่วนหนึ่งที่วัดเก็บรักษาไว้ ซึ่งปัจจุบันนี้ชาวบ้านปะอวได้นำวัตถุสิ่งของโบราณมาบริจาคให้อยู่เป็นระยะ ๆ จนเกิดเป็นพิพิธภัณฑ์สำหรับเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้แก่นักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน ประชาชนทั่วไปรวมทั้งนักท่องเที่ยวที่สนใจด้านประวัติศาสตร์ได้เดินทางเข้ามาศึกษาในพิพิธภัณฑ์

3.4.8.2 วัตถุประสงค์

1) เพื่อเป็นสถานที่เก็บรวบรวมวัตถุสิ่งของโบราณต่าง ๆ ที่สืบทอดมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ทวด ให้ชาวบ้านในชุมชนและลูกหลานได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาบรรพบุรุษ

2) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน

3) เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

3.4.8.3 สถานที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในวัดบูรพาปะอวเหนือ อยู่ชั้นล่างของกุฏิ ใกล้กับหอรบ

3.4.8.4 ลักษณะอาคาร

เป็นอาคารชั่วคราว โดยดัดแปลงชั้นล่างของกุฏิพระสงฆ์เป็นที่จัดแสดงวัตถุต่าง ๆ ส่วนอาคารพิพิธภัณฑ์หลังใหม่ เป็นอาคารสามชั้นขณะนี้ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว กำลังอยู่ในระหว่างตกแต่งภายใน เพื่อจัดสิ่งของต่าง ๆ ไว้ให้เป็นหมวดหมู่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัด อยู่บนประมาณ 6 ล้านบาท ใช้สำหรับเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ ห้องจัดประชุมและสำนักงานของวัด

3.4.8.5 เนื้อหาจัดการแสดง

ได้จัดแยกเป็นหมวดหมู่ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ หมวดเครื่องปั้นดินเผา วัตถุมงคล (พระเครื่อง) เครื่องใช้ในครัวเรือนสมัยโบราณ เครื่องมือทอผ้าสมัยโบราณ เครื่องมือ

หล่อทองเหลืองเครื่องทองเหลืองชนิดต่าง ๆ เงินสมัยโบราณ ของใช้เกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง เครื่องมือจับปลา และผ้าไหมลวดลายต่าง ๆ โดยได้จัดวางบนชั้นไม้ และในตู้กระจก เช่น พระเครื่อง ผู้พระคัมภีร์ อาสนะ เครื่องมือทอผ้า ที่ปักไหมและออกใยไหมของตัวหม่อน โสภกระบอง โปม (ถาดใส่ข้าวเหนียว) กระจิบข้าว กระจิง เงินฮาง ผ้าหอคัมภีร์ ผ้าไหม-บังสกุล เครื่องปั้นดินเผา เครื่องทองเหลือง พานหมาก ตะเกียง วิทยุเก่า เป็นต้น วัตถุแต่ละชิ้นมีป้ายคำอธิบาย บางชิ้นมีป้ายคำอธิบายสามภาษา ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาญี่ปุ่น

3.4.8.6 งบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุนในการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ถาวร ได้รับงบประมาณสนับสนุนดังนี้

- 1) กองทุนพัฒนาสังคม (SIF)
- 2) เงินบริจาคจากรัฐ ฟ้าป่า จากผู้มีจิตศรัทธาทั้งในและนอกหมู่บ้าน

3.4.8.7 ผู้มีส่วนร่วมในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์

- 1) พระครูธรรมสุทรนิวิฐ อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรพาปะอาวเหนือ
- 2) พระมหาพนนต์ สนฺตจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดบูรพาองค์ปัจจุบัน
- 3) ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านร่วมบริจาควัสดุสิ่งของ

3.4.8.8 วันเวลาเปิดให้บริการ เปิดให้บริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา

08.00–17.00 น.

3.4.8.9 ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ คือ พระมหาพนนต์ สนฺตจิตฺโต เจ้าอาวาสวัด

ภาพประกอบ 31 อาคารชั่วคราวพิพิธภัณฑ์บ้านปะอาว

ภาพประกอบ 32 อาคารพิพิธภัณฑ์หลังใหม่ขณะก่อสร้าง

ภาพประกอบ 33 อาคารพิพิธภัณฑ์หลังใหม่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว (กำลังตกแต่งภายใน)

ภาพประกอบ 34 ไหโบราณขณะจัดเก็บในที่พักเจ้าอาวาส

ภาพประกอบ 35 วัตถุ สิ่งของขณะจัดเก็บในที่พักเจ้าอาวาส เพื่อเตรียมจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์
หลังใหม่

ภาพประกอบ 36 ผู้วิจัยขณะถ่ายภาพกับ พระมหาพยนต์ สุนตจิตโต เจ้าอาวาสวัดบูรพาปะอว
เหนือ

3.4.9 ป่าชุมชนคอนซีและสวนสัตว์

ป่าชุมชนคอนซีและสวนสัตว์ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากได้
การประกาศให้บ้านปะอวเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประจำจังหวัดอุบลราชธานี เดิม
เป็นพื้นที่ป่าช้าสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้านที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีมาช้านานตั้งแต่
ก่อตั้งหมู่บ้านประมาณเกือบ 200 ปี ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านติดกับชุมชน ใช้เป็นที่เผาศพ
และฝังศพของชาวบ้านที่เสียชีวิตลง มีพื้นที่มากกว่า 200 ไร่ ต่อมาชาวบ้านบุกรุก เข้ามาทำ
ประโยชน์ทำไร่ทำสวน และตัดไม้เพื่อแปรรูปทำหีบศพ ในแต่ละเดือนมีชาวบ้านเสียชีวิตลง

ประมาณ 2-3 คน จึงทำให้ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ กลายมาเป็นป่าเสื่อมโทรม ไม้ยืนต้น ต้นไม้ใหญ่ลดลง ในระยะต่อมาเมื่อสมัยนายสุทัศน์ ทองล้วน เป็นกำนันตำบลปะอาว นายอภิชาติ พานเงิน เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการประชุมปรึกษาหารือชาวบ้านทั้งหมด เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับป่าสาธารณะที่เหลือน้อยลง และมีมติในการอนุรักษ์ป่าโดยการกั้นเขตแดนป่าเท่าที่มีเหลืออยู่ในขณะนั้น ทั้งด้านเขตที่ติดกับชุมชนหรือด้านที่ติดกับทุ่งนาของชาวบ้าน บางจุดได้ก่อกำแพงคอนกรีตและบางจุดได้สร้างรั้วลวดหนาม มีพื้นที่กั้นเหลือประมาณ 200 ไร่ มีการตั้งคณะกรรมการดูแลพื้นที่ป่าร่วมกันทั้งคณะสงฆ์และชาวบ้าน โดยประธานฝ่ายคณะสงฆ์คือเจ้าอาวาสวัดบูรพาปะอาวเหนือ ฝ่ายฆราวาส คือ นายสุทัศน์ ทองล้วน อดีตกำนันตำบลปะอาว และได้ออกกฎระเบียบของหมู่บ้านห้ามเข้าบุกรุกในพื้นที่ห้ามตัดไม้ทำลายป่า ห้ามล่าสัตว์ ผู้ใดฝ่าฝืนกฎของหมู่บ้านจะถูปรับ 500 บาท ซึ่งชาวบ้านทุกคนต่างให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี และได้ช่วยกันปลูกป่าไม้เพิ่มขึ้น หลังจากนั้นได้มีแนวคิดให้พื้นที่ป่าเป็นเขตอภัยทาน จึงได้ตั้งที่พักสงฆ์ไว้ในพื้นที่ป่าโดยมีพระสงฆ์ และแม่ชีจากวัดบูรพาปะอาวเข้ามาจำวัด ในระยะต่อมาพระมหาพนนต์ สนุดจิตโต ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดบูรพาปะอาวเหนือ ได้สานต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยได้นำสัตว์หายากกำลังจะสูญพันธุ์ ทั้งที่ชาวบ้านมีไว้ในครอบครอง และขอรับบริจาคสัตว์ป่า เพื่อนำไปปล่อยไว้ที่ป่าชุมชนดอนชีทำให้มีสัตว์ป่าเพิ่มจำนวนมากขึ้น เช่น นกยูง นกกระเจอกเทศ เก้ง กวาง ไก่ป่า กระรอก กระแต กิ้งก่า ต่อมาปี 2543 กองทุนเพื่อสังคม (SIF) ได้เห็นความสำคัญของป่าชุมชนที่ทุกวันนี้เหลือน้อยลง จึงสนับสนุนเงินงบประมาณ จำนวน 352,050 บาท เพื่อให้พัฒนาป่าเป็นพื้นที่ป่าท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเพื่อรักษาผืนป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์ ให้ลูกหลานตลอดจนนักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม ได้สำรวจศึกษาทั้งด้านพันธุ์ไม้นานาชนิด สมุนไพร สัตว์ป่า สืบต่อไป หลังจากงบประมาณของ (SIF) หมดลง องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว ได้จัดสรรเงินงบประมาณจำนวน 30,000 บาท เพื่อใช้เป็นค่าอาหารเลี้ยงสัตว์ที่อยู่ในพื้นที่ป่า นอกจากนี้ยังได้รับเงินสนับสนุนจากเงินเงินบริจาคกฐิน ผ้าป่า จากผู้มีจิตศรัทธาเพื่อใช้สำหรับเป็นค่าอาหารเลี้ยงสัตว์และทำรั้วกั้นรอบพื้นที่ป่าทั้ง 200 ไร่

ภาพประกอบ 37 สวนสัตว์ชุมชนในบริเวณป่าชุมชน

3.4.10 ศาลปู่ตา (ศาลเจ้าปู่)

3.4.10.1 ประวัติความเป็นมา ศาลปู่ตาบ้านปะอ่าว ก่อสร้างเมื่อใด ไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด แต่ได้สร้างมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ตามความเชื่อของคนอีสานในอดีต แต่ละหมู่บ้านต้องมีศาลปู่ตาประจำหมู่บ้าน แล้วทำพิธีอัญเชิญปู่ตาซึ่งถือเป็นผีบรรพบุรุษ ให้มาอยู่ทำหน้าที่คอยพิทักษ์รักษาชาวบ้าน สัตว์เลี้ยง ให้ดำรงชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข ปลอดภัยจากภัยทั้งปวง ตลอดจนคลอบคลำดูแลให้พืชพันธุ์ธัญญาหารในหมู่บ้านให้มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าผีปู่ตาของบ้านปะอ่าว คือ วิญญาณของท้าวแสนนาม ผู้นำซึ่งได้ร่วมก่อตั้งบ้านปะอ่าว โดยชาวบ้านได้ปั้นหุ่นท้าวแสนนามไว้ในอาคารศาลปู่ตาหลังใหม่

3.4.10.2 ลักษณะอาคาร ศาลปู่ตาหลังเดิมสร้างด้วยไม้ และใช้กระเบื้องทำฝาผนัง มุงด้วยสังกะสี มีลักษณะเป็นศาลาขนาดเล็ก ต่อมาในปี 2518 บ้านปะอ่าวได้มีการบูรณะก่อสร้างศาลปู่ตาขึ้นใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกับศาลปู่ตาหลังเดิม แต่ยังคงรักษาศาลปู่ตาหลังเดิมเอาไว้คู่กับศาลปู่ตาหลังใหม่ โดยการนำของพระครูธรรมสุนทรนิวิฐ เจ้าอาวาสวัดบูรพาปะอ่าวเหนือในขณะนั้น เป็นผู้ออกแบบและดำเนินการก่อสร้าง ใช้งบประมาณก่อสร้างจากเงินบริจาคของชาวบ้าน เป็นเงินจำนวน 25,000 บาท อาคารมีลักษณะชั้นเดียว ผนังก่อด้วยอิฐ หลังคามุงสังกะสี มีรั้วกั้นรอบอาคาร อาคารมีขนาดใหญ่ขึ้น ข้างในอาคารมีรูปปั้นเจ้าปู่ขนาดใหญ่ (ท้าวแสนนาม) ทำให้ ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปข้างในได้ มีความสะดวกในการแสดงความเคารพกราบไหว้ เช่น ไหว้ และทำพิธีกรรมต่าง ๆ

3.4.10.3 สถานที่ตั้ง จากเริ่มแรกจนถึงปัจจุบันศาลปู่ตาบ้านปะอ่าวตั้งอยู่ริมถนนเข้าออกหมู่บ้านด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน ติดกับพื้นที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลปะอ่าว อยู่ตรงข้ามกับศูนย์หัตถกรรมบริการบ้านปะอ่าว ซึ่งมีลักษณะโดดเด่นมองเห็นได้ง่าย

ภาพประกอบ 38 ศาลปู่ตาหลังเดิม

ภาพประกอบ 39 ศาลปู่ตาหลังใหม่

3.4.10.4 ลักษณะความเชื่อ ชาวบ้านปะอ่าวเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของผีปู่ตา ซึ่งสามารถให้คุณให้โทษแก่ชาวบ้าน หากชาวบ้านจะทำพิธีอะไรขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องบอกกล่าวและขออนุญาตผีปู่ตาก่อนเสมอ เช่น การจัดงานประเพณีบุญฮีตสิบสอง งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน การเดินทางออกนอกหมู่บ้าน ไปไหนมาไหนต้องบอกกล่าวผีปู่ตาก่อน ถ้าไม่ขออนุญาตผีปู่ตาก่อน อาจทำให้ผีปู่ตาไม่พอใจและผีปู่ตาสามารถดลบันดาลให้ชาวบ้านเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยอาการหนักหรือมีคนล้มตายหรือสัตว์ล้มตายจำนวนมาก ความเชื่ออีกอย่างคือ การบนบาน (บ่าบน) เป็นการร้องขอให้ผีปู่ตาช่วยเหลือในสิ่งที่ต้องการ เช่น บนบานขอให้สอบเข้าทำงานได้ บนบานไม่ให้ได้รับเลือกเป็นทหารเกณฑ์

3.4.10.5 พิธีกรรม มีการทำพิธีเช่นไหว้ผีปู่ตาบ้านปะอ่าว ทำพิธีกรรม 2 ครั้ง ครั้งแรกในก่อนฤดูทำนาและครั้งที่สอง คือ ก่อนนำข้าวขึ้นบ้าน ซึ่งเป็นความเชื่อที่ว่าผีปู่ตาช่วยให้ การทำนาได้ผลผลิตมาก ๆ การเช่นไหว้แบบง่าย ๆ คือ เหล้าขาว หัวหมู ไก่ต้ม หมากพลู บุหรี่ ช้างปั้ง เมื่อทุกคนมาพร้อมกัน มีผู้ทำหน้าที่ติดต่อสื่อระหว่างผีปู่ตากับชาวบ้าน คือ จำ สืบ ทอดเป็นชั่วอายุคนจากบรรพบุรุษที่ทำหน้าเป็นจำ อาจเป็นหญิงหรือชายก็ได้ ผู้ที่ได้รับการยอมรับเป็นตาจำเป็นผู้นำกล่าวคำติดต่อกับ ผีปู่ตาที่ดูแลหมู่บ้าน

3.4.10.6 กิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวนิยมกราบไหว้ ขอพรให้ประสบความสำเร็จในชีวิต มีการบนบาน (บ้านบน) ร้องขอให้ผีปู่ตาช่วยเหลือในสิ่งที่ต้องการ เช่น บนบานขอให้ผลผลิตทางการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ ขอให้สอบเข้าทำงานได้ บนบานขอให้เลื่อนตำแหน่ง บนบานขอย้ายสถานที่ทำงาน บนบานไม่ให้ได้รับเลือกเป็นทหารเกณฑ์ นักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาเป็นหมู่คณะเพื่อศึกษาดูงาน ก่อนการดูงานทุกครั้ง ผู้นำชาวบ้านจะนำมากราบไหว้ ศาลปู่ตาก่อนเสมอ

3.4.10.7 การปฏิบัติในการแสดงความเคารพ การบนบาน การแก้บน

1) การแสดงความเคารพ ก่อนออกเดินทางไปในนอกหมู่บ้านหรือเดินทางกลับผ่านหน้าศาลต้องยกมือไหว้ เมื่อขับรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ผ่านต้องให้สัญญาณเสียงแตร

2) การบนบาน ผู้บนบานนำดอกไม้ รูปเทียน เป็นเครื่องเช่นไหว้เจ้าปู่ โดยใช้ดอกไม้ 3 กุ่ เทียนไข 2 เล่ม และรูป 1 ดอก แล้วอธิษฐานตามความปรารถนา

3) การแก้บน เมื่อการบนบานประสบผลสำเร็จ จึงมีการนำสิ่งต่าง ๆ มาแก้บน ตามที่ผู้บนบานได้อธิษฐานไว้ ได้แก่ พวงมาลัย ผลไม้ชนิดต่าง ๆ เหล้า ไก่ หัวหมู รูปปั้น ช้าง ม้า หรือการนำมหรสพมาแสดง

3.4.10.8 ลำดับเจ้าประจำหมู่บ้านผู้ติดต่อกับเจ้าปู่

- 1) นายมี คล่องแคล่ว
- 2) นายมา ชมสาร
- 3) นายแปร สีตะวัน
- 4) นายท่อน พันธวัตร
- 5) นายจันท์ โพธิ์ศิริ
- 6) นายหมา สีตะวัน
- 7) นายสั้ม แนวจำปา
- 8) นายทอง พันธวัตร (เจ้าประจำหมู่บ้านในปัจจุบัน)

ภาพประกอบ 40 ชาวบ้านประกอบพิธีการบวงสรวงผีปู่ตาด้วยบั้งไฟ

ภาพประกอบ 41 ชาวบ้านประกอบพิธีการบวงสรวงผีปู่ตาด้วยการฟ้อนรำ

ภาพประกอบ 42 ชาวบ้านนำนักท่องเที่ยวกลุ่มศึกษาดูงานแสดงความเคารพผีปู่ตา

3.5 เส้นทางท่องเที่ยวบ้านปะอ่าว

3.5.1 ในอดีตการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวบ้านปะอ่าว มีสถานที่ใกล้เคียงซึ่งมีระยะทางไม่ไกลจากบ้านปะอ่าว ที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไป ได้แก่

3.5.1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านชีทวน ตั้งอยู่ที่บ้านชีทวน ตำบลชีทวน อำเภอเขื่องใน มีระยะทางห่างจากบ้านปะอ่าว ประมาณ 8 กิโลเมตร ซึ่งมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ธรรมมาสารสิงห์ พระธาตุสวนตาล เรือโบราณ และพระพุทธรูปพิเศษ

3.5.1.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอำเภอเมืองและอำเภวารินชำราบ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุบลราชธานี พิพิธภัณฑ์บ้านก้านเหลือง วัดทุ่งศรีเมือง วัดป่าใหญ่ วัดพระธาตุหนองบัว วัดสุปัญาราม วัดหนองป่าพง

3.5.2 ในปัจจุบัน นอกจากเส้นทางท่องเที่ยวเดิมดังกล่าวแล้ว ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอีก ได้แก่ ศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อย เป็นโครงการที่ให้ความอุปถัมภ์ โดยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตั้งอยู่ที่ถนนแจ้งสนิท ทางหมายเลข 23 หลักกิโลเมตรที่ 30 บ้านยางน้อย ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน มีระยะทางห่างจากบ้านปะอ่าว ประมาณ 13 กิโลเมตร มีทรัพยากรที่ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม คือ ศูนย์จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ซึ่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกลุ่มอาชีพบ้านยางน้อยและกลุ่มอาชีพของชาวบ้านในจังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผ้า และสินค้าพื้นเมือง รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากบ้านปะอ่าว ทั้งทองเหลืองและผ้า

3.6 การบริการการท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยวบ้านปะอ่าว จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

3.6.1 การบริการจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมทองเหลืองและหัตถกรรมทอผ้า

3.6.2 การบริการที่พักแรม เป็นการบริการให้แก่ญาติพี่น้องหรือเพื่อนสนิทที่มาจากต่างถิ่นหรือมาจากกรุงเทพมหานคร ที่มาพักด้วยโดยไม่ได้คิดมูลค่า

3.6.3 การบริการอาหารเป็นการบริการให้แก่ญาติพี่น้องหรือเพื่อนสนิทที่เดินทางมาจากต่างถิ่นหรือมาจากกรุงเทพมหานคร ที่มาพักด้วยโดยไม่ได้คิดมูลค่า

3.6.4 การบริการนำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ โดยเจ้าบ้านที่พาญาติหรือเพื่อนมาเที่ยวนำพาเที่ยวสถานที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และเจ้าบ้านทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์

3.6.5 ปัจจุบันนอกจากการบริการท่องเที่ยวดังกล่าวแล้ว ยังมีการบริการที่พักรูปแบบโฮมสเตย์สำหรับบริการนักท่องเที่ยว

3.7 การตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

ในอดีตการตลาดและการประชาสัมพันธ์ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นรูปแบบที่กล่าวกันแบบบอกเล่าต่อ ๆ กันแบบปากต่อปาก ปัจจุบันนอกจากการบอกเล่าต่อ ๆ กันแล้ว หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน สื่อมวลชน ให้การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านปะอ่าว และองค์การบริหารส่วนตำบลปะอ่าว ตั้งศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ณ ที่ทำการขององค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์ทั้งทางสื่อหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุและอินเทอร์เน็ต

3.8 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

จากอดีตถึงปัจจุบันชาวบ้านปะอ่าวมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเสมอมา ต่อมาจึงมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นผู้ให้การสนับสนุน ดังนี้

3.8.1 จังหวัดอุบลราชธานี ให้การส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3.8.2 จังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างถนนเข้าในหมู่บ้านให้มีความสะดวกในการคมนาคม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

3.8.3 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมหล่อทองเหลือง หัตถกรรมทอผ้า จากเดิมที่ชาวบ้านต่างคนต่างทำ

3.8.4 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สนับสนุนการก่อสร้างศูนย์หัตถกรรมหล่อทองเหลืองเพื่อเป็นสถานที่หล่อทองเหลืองของชาวบ้านตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดแสดงสาธิตการหล่อทองเหลือง และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทองเหลืองให้แก่นักท่องเที่ยว

3.8.5 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดกระบวนการผลิตทองเหลืองและผ้าสำหรับเยาวชน ชาวบ้าน ตลอดจนนักท่องเที่ยว

3.8.6 กองทุนเพื่อสังคม (SIF) สนับสนุนก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมทองเหลือง

3.8.7 ธนาคารออมสิน ให้การสนับสนุนเงินทุนกลุ่มทองเหลืองและกลุ่มทอผ้า เพื่อใช้จ่ายในกระบวนการผลิต และสนับสนุนเงินทุนวิสาหกิจชุมชนบ้านปะอ่าว

3.9 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านปะอ่าว

ตาราง 11 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว

การวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
จุดแข็ง (Strength)	<p>1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)</p> <p>1.1 มีผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมที่โดดเด่น ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง และผลิตภัณฑ์จากหัตถกรรมทอผ้า โดยเฉพาะกระบวนการผลิตทองเหลืองแบบโบราณสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ</p> <p>1.2 มีแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ได้แก่ ศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมืองและสหกรณ์บริการหัตถกรรม กิจกรรมท่องเที่ยวงานบุญประเพณี พิพิธภัณฑสถานบ้านป่าชุมชนและสวนสัตว์</p> <p>1.3 มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ได้แก่ การท่องเที่ยวเลือกซื้อสินค้า การท่องเที่ยวชมงานประเพณี การท่องเที่ยวชมธรรมชาติ การศึกษาวิจัยในชุมชน มีที่พักรูปแบบโฮมสเตย์สำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว</p> <p>1.4 อยู่ใกล้ตัวเมือง นักท่องเที่ยวมีความสะดวกในการเดินทางมาท่องเที่ยว</p> <p>1.5 มีแหล่งเที่ยวท่องเที่ยวอื่น ๆ อยู่ใกล้เคียง สามารถใช้เป็นเส้นทางเดียวกัน เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านชีทวน ศูนย์ศิลปะอาชีพบ้านยางน้อย แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในตัวเมืองอุบลราชธานี และอำเภอวารินชำราบ</p> <p>2. ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility)</p> <p>การคมนาคมโดยทางรถยนต์ รถยนต์โดยสารประจำทาง รถรับจ้าง จากตัวเมืองในจังหวัดอุบลราชธานี มาบ้านปะอาว สามารถเข้าถึงหมู่บ้านสะดวกสบายได้ทุกฤดูกาล นักท่องเที่ยวที่ไม่มีรถส่วนตัว สามารถโดยสารประจำทางซึ่งมีผ่านตลอดทั้งวัน โดยลงรถที่บ้านหนองขอนตรงปากทางเข้าบ้านปะอาว แล้วนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้างซึ่งมีประมาณ 5 คัน เดินทางต่อเข้าบ้านปะอาวระยะทาง 3 กิโลเมตร และมีรถยนต์โดยสารประจำทางของหมู่บ้านปะอาว 2 คัน จากบ้านปะอาว ไป-กลับ จังหวัดอุบลราชธานีทุกวัน วันละ 2 เที่ยว เวลาเช้าและบ่าย</p>

ตาราง 11 (ต่อ)

การวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
	<p>3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)</p> <p>3.1 ชาวบ้านปะอามีไฟฟ้า ประปา ใช้ทุกหลังคาเรือน การสื่อสารไปรษณีย์ และ โทรศัพท์ มีวิทยุ โทรทัศน์ทุกหลังคาเรือน สามารถรับฟังวิทยุชัดเจนทุกสถานีหลักของจังหวัดอุบลราชธานี สามารถรับชมโทรทัศน์รายการฟรีทีวีในเมืองในชัดเจนทุกช่อง มีเจ้าหน้าที่ไปรษณีย์จากในเมืองรับส่ง ทุกวันอังคารและพฤหัสบดี</p> <p>3.2 การสาธารณสุข มีสถานีอนามัยประจำตำบลในหมู่บ้านปะอามีซึ่งสามารถบริการในบ้านและตำบลปะอามีอย่างทั่วถึง ชาวบ้านมีห้องน้ำ ห้องส้วมรดน้ำทุกหลังคาเรือน</p> <p>3.3 การเดินทางสะดวก มีถนนเป็นทางลาดยางสลัดกับถนนคอนกรีต ระยะทาง 3 กิโลเมตร จากทางแยกถนนแจ้งสนิท (ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 23 จากจังหวัดอุบลราชธานีไปอำเภอโขงเจียม) ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเกือบทั้งหมด</p> <p>3.4 ที่จอดรถ มีลานจอดรถสำหรับเข้าไปท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวในหมู่บ้านได้ทุกจุด เช่น มีลานจอดรถหน้าศาลาประชาคม สามารถจอดรถบัสได้ประมาณ 5 คัน ลานจอดรถที่ศูนย์หัตถกรรมบริการสามารถจอดรถบัสได้ประมาณ 2 คัน ที่ศูนย์หัตถกรรมหล่อทองเหลืองสามารถจอดรถบัสได้ประมาณ 2 คัน</p> <p>4. ชาวบ้าน วัด โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลปะอามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นชุมชนเข้มแข็ง สามัคคี เสียสละ มีผู้นำที่เข้มแข็ง ชุมชนให้การยอมรับ</p> <p>5. เป็นหมู่บ้านที่สงบ ร่มเย็น ชาวบ้านไม่มีความขัดแย้งกัน ไม่มีปัญหา ยาเสพติด ไม่มีปัญหาอาชญากรรม ไม่มีปัญหาโจรลักขโมย</p>

ตาราง 11 (ต่อ)

การวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
จุดอ่อน (Weakness)	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นหมู่บ้านอยู่นอกเส้นแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ ผาแต้ม แก่งสะพือ ด้านช่องเม็ก 2. หมู่บ้านไม่ติดถนนเส้นทางหลัก ทางหลวงหมายเลข 23 ซึ่งห่างจากเส้นทางหลัก 3 กิโลเมตร ทำให้ต้องเสียเวลาในการเดินทางไป-กลับ
โอกาส (Opportunity)	<ol style="list-style-type: none"> 1. จังหวัดอุบลราชธานี ประกาศให้บ้านปะอวเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี 2. รัฐบาลและจังหวัดอุบลราชธานีให้การสนับสนุนผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์จากผ้าเป็นสินค้า OTOP ของจังหวัดอุบลราชธานี 3. หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมการท่องเที่ยว วัฒนธรรมการท่องเที่ยว ทั้งงบประมาณทั้งก่อสร้างอาคารสำหรับกระบวนการผลิตท่องเที่ยวและทอผ้า พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวรับทราบ 4. เป็นหมู่บ้านนำร่องโครงการตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งส่วนราชการนิยมเลือกบ้านปะอวเป็นหมู่บ้านนำร่องโครงการต่าง ๆ เช่น การตั้งกลุ่มอาชีพโครงการวิสาหกิจชุมชน โครงการผลิตผ้ากาบบัวสัญลักษณ์ของเมืองอุบล
อุปสรรค (Threat)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวมีคู่แข่งทางการตลาดที่เป็นโรงงาน ซึ่งมีราคาถูกและสามารถผลิตได้ในปริมาณที่มากกว่าและรวดเร็วกว่า 2. ผลิตภัณฑ์จากผ้ามีคู่แข่งทางการตลาดที่เป็นโรงงานและกลุ่มแม่บ้านทอผ้าซึ่งมีทั่วทั้งประเทศ จึงเกิดคู่แข่งมากขึ้น ซึ่งแต่ละแห่งก็มีชื่อเสียงด้านคุณภาพความสวยงามและมีราคาที่ใกล้เคียงกัน

3.10 ปัจจัยที่ทำให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอามีความอย่างยั่งยืน มีดังนี้

3.10.1 ปัจจัยภายใน

3.10.1.1 เป็นหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น คือ เป็นหมู่บ้านแห่งเดียวในประเทศไทยที่ยังคงอนุรักษ์การหล่อทองเหลืองแบบโบราณ มีการอนุรักษ์หัตถกรรมกรรมทอผ้าแบบโบราณ ทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้าย ซึ่งมีชื่อเสียงทั้งคุณภาพและความสวยงาม ประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งจัดสืบต่อกันมาช้านานเป็นประจำทุกปี ดังนี้

1) ชาวบ้านปะอามีได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำหัตถกรรมหล่อทองเหลืองและหัตถกรรมทอผ้า จากเดิมในอดีตการผลิตเพื่อสำหรับใช้สอยในชีวิตประจำวันในครัวเรือนและภายในหมู่บ้าน มาเป็นการผลิตเพื่อสำหรับใช้สอยในชีวิตประจำและเพื่อหารายได้จากการค้าขาย ดังนั้น เมื่อชาวบ้านได้ปรับกระบวนการใหม่ จึงเกิดพลวัตในหมู่บ้านทำให้เกิดการค้าขายผลิตภัณฑ์ทองเหลืองและผลิตภัณฑ์จากผ้าที่นำออกไปค้าขายภายนอกหมู่บ้านและค้าขายภายในหมู่บ้าน โดยมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเลือกซื้อภายในหมู่บ้าน จึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในบ้านปะอามีขึ้น

2) ชาวบ้านปะอามีได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งจัดสืบต่อกันมาช้านานเป็นประจำทุกปี จากอดีตการจัดงานเพื่อการขอฝนการเช่นไหว้ผีปอบตาและเพื่อความสนุกสนานภายในหมู่บ้าน มาเป็นการจัดงานเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในท้องถิ่น จนทำให้มีชื่อเสียงทราบกันทั่วไป และมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมจำนวนมาก จึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในบ้านปะอามีขึ้น

3.10.1.2 เป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ มีผู้นำที่โดดเด่น ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน ให้ความร่วมมือกันในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

3.10.1.3 เป็นหมู่บ้านที่สถาบันในหมู่บ้าน ทั้งโรงเรียน วัดซึ่งมี 4 วัด ศูนย์สาธารณสุขชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความร่วมมือกับชาวบ้านในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนงานกิจกรรมในหมู่บ้านเป็นอย่างดี

3.10.1.4 เป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยชาวบ้านได้ปรับกระบวนการทำให้เป็นหมู่บ้านมีทรัพยากรที่หลากหลาย จากเดิมหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงด้านหัตถกรรมทองเหลือง หัตถกรรมทอผ้า และงานประเพณีบุญบั้งไฟ ให้มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพิ่มขึ้น โดยความร่วมมือของชาวบ้านปะอามีในการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านป่าชุมชนดอนฮี และสวนสัตว์

3.10.2. ปัจจัยภายนอก

3.10.2.1 องค์กรภาครัฐหลายองค์กรให้ความสนับสนุน ดังนี้

1) จังหวัดอุบลราชธานี ให้การส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัด เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานสหกรณ์อำเภอ เข้าไปส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมการหล่อทองเหลืองและวัฒนธรรมการทอผ้า โดยจัดตั้งกลุ่มอาชีพหัตถกรรมหล่อทองเหลืองหัตถกรรมทอผ้า เพื่อพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่

1.1) ปรับกระบวนการทัศนัยการบริหารจัดการการผลิตหัตถกรรมหล่อทองเหลือง หัตถกรรมทอผ้า จากเดิมที่ชาวบ้านต่างคนต่างทำ มาเป็นการสนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มรวมตัวกันผลิต

1.2) ปรับกระบวนการทัศนัยกระบวนการผลิตหัตถกรรมหล่อทองเหลืองหัตถกรรมทอผ้า โดยการอนุรักษ์กระบวนการผลิตแบบโบราณ เช่น การส่งเสริมให้ยึดวิถีธรรมชาติ

1.3) ปรับกระบวนการทัศนัยรูปแบบผลิตภัณฑ์จากเดิมที่ผลิตภัณฑ์ใช้สำหรับประโยชน์ ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ให้เพิ่มรูปแบบขึ้นจากเดิม เช่น ผลิตภัณฑ์ที่เป็นของฝาก ของที่ระลึก สำหรับนักท่องเที่ยว

1.4) ปรับกระบวนการทัศนัยการจำหน่ายสินค้า จากอดีตที่ชาวบ้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทองเหลืองและผลิตภัณฑ์จากผ้าที่บ้านของตนเอง ให้เพิ่มสถานที่และโอกาสให้การจำหน่ายให้มากขึ้น เช่น การรวมกลุ่มจำหน่าย โดยตั้งศูนย์หัตถกรรมบริหารขึ้น เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายในหมู่บ้านและจำหน่ายตามร้านค้าในเมืองและตามงานเทศกาลที่ส่วนราชการจัดขึ้น และตามงานแสดงสินค้าต่าง ๆ เช่น งานแสดงสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล การโฆษณาทางอินเทอร์เน็ต

2) จังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างถนนเข้าในหมู่บ้านให้มีความสะดวกในการคมนาคม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

3) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สนับสนุนการก่อสร้างศูนย์หัตถกรรมหล่อทองเหลืองเพื่อเป็นสถานที่หล่อทองเหลืองของชาวบ้านตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดแสดง สาธิตการหล่อทองเหลือง และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทองเหลืองให้แก่ักท่องเที่ยว

4) ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ ตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดกระบวนการผลิตทองเหลืองและผ้าสำหรับเยาวชน ชาวบ้าน ตลอดจนนักท่องเที่ยว

3.10.2.2 องค์กรเอกชนและธนาคารต่าง ๆ ให้ความสนับสนุน ดังนี้

- 1) กองทุนเพื่อสังคม (SIF) ให้ความสนับสนุนก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้
หัตถกรรมทองเหลือง
- 2) ธนาคารออมสิน ให้ความสนับสนุนเงินทุนกลุ่มทองเหลืองและกลุ่ม
ทอผ้า เพื่อใช้จ่ายในกระบวนการผลิต และสนับสนุนเงินทุนวิสาหกิจชุมชนบ้านปะอ่าว และโดย
ธนาคารได้อนุญาตให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านปะอ่าวเพียงกลุ่มเดียว นำสินค้ามาจำหน่ายที่ชั้น 2
ของธนาคาร ซึ่งอยู่ในพื้นที่การติดต่อธุรกรรมของธนาคารกับลูกค้า จำหน่ายตามเวลาปิด-เปิด ของ
ธนาคาร

ตอนที่ 3 ผลกระทบจากกระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว

จากอดีต กระบวนทัศน์บ้านปะอ่าวมีการผลิตทองเหลืองและผ้าไหม เป็นอาชีพเสริม
หลังจากว่างเว้นจากการทำนา เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและนำไปจำหน่าย ต่อมาเมื่อปี 2532
จังหวัดอุบลราชธานี ได้ประกาศให้บ้านปะอ่าวเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัด
อุบลราชธานี จึงทำให้เกิดพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทั้งผลกระทบด้านบวกและผลกระทบ
ด้านลบ ดังนี้

1. ผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรม

1.1 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ของคนใน
ชุมชนยังคงมีรูปแบบเครือญาติ พี่พวออาศัยซึ่งกัน การปกครองโดยใช้ความเคารพผู้อาวุโสยังคงอยู่
ความสัมพันธ์ระหว่างวัด บ้าน โรงเรียน องค์กรบริหารส่วนตำบลมีความสัมพันธ์ที่ดี

1.2 อาหารสำหรับบริโภค การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อการบริโภคอาหาร
ของชาวบ้าน แต่การบริโภคอาหารของชาวบ้านยังคงมีทั้งอาหารพื้นบ้านและอาหารไทยสากลร่วม
สมัย ซึ่งยังคงหาได้จากแหล่งธรรมชาติ การเพาะปลูกการเลี้ยงสัตว์ การซื้อขายตาม ตลาดนัดใน
หมู่บ้าน ตลาดนัดตามหมู่บ้านใกล้เคียงและในตัวเมือง

1.3 การปลูกสร้างบ้านเรือน การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อการปลูกสร้าง
บ้านเรือนของชาวบ้าน โดยการปลูกบ้านของชาวบ้านในปัจจุบันปลูกบ้านตามสมัยนิยม

1.4 เครื่องแต่งกาย การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกาย
เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน เช่น การสวมใส่เสื้อไหมพื้นเมืองสีดำข้อมมะเกลือทั้งใน
ชีวิตประจำวันและร่วมขบวนแห่ประเพณีบุญบั้งไฟ

1.5 การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้าน โดยชาวบ้านนิยมรักษาโรคภัยตามสมัยนิยม ตามโรงพยาบาลของรัฐในตัวเมืองจังหวัดอุบลราชธานี และสถานีนอนามัยในหมู่บ้าน

1.6 ภาษาพูดสำหรับสื่อสาร การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ภาษาพูดของชาวบ้านเปลี่ยนแปลง ซึ่งชาวบ้านต้องใช้ภาษาไทยกลางและอีสานกลางติดต่อกับนักท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวไม่ใช่ปัจจัยหลัก สาเหตุหลักเกิดจากการเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม ถึงอย่างไรชาวบ้านปะอวยังคงใช้ภาษาอีสานสำเนียงศรีสะเกษพูดสื่อสารกันภายในหมู่บ้านและระหว่างชาวบ้านปะอวยด้วยกันเช่นเดิม

1.7 ความเชื่อ การท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อความเชื่อของชาวบ้าน โดยชาวบ้านยังคงนับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อในพิธีพราหมณ์ เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผี ปีศาจ การเซ่นไหว้ผีปู่ตา นอกจากการแสดงความเคารพผีปู่ตา ซึ่งได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

1.8 ประเพณี การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านอนุรักษ์สืบสานประเพณีของตนเอง เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีสงกรานต์

1.9 การละเล่น และการบันเทิง การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านอนุรักษ์การฟ้อนรำ เช่น การฟ้อนรำขบวนแห่บุญบั้งไฟ

1.10 การอพยพย้ายถิ่น การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังคงอยู่ภายในหมู่บ้าน ปะอวย เนื่องจากยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมการหล่อทองเหลืองและการทอผ้า แต่ในปัจจุบันการย้ายถิ่นยังคงมีต่อเนื่องตลอดเวลา โดยการย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพที่อื่น ย้ายถิ่นตามคู่สมรส เป็นต้น

1.11 ผลกระทบด้านบวก

1.11.1 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน วัด โรงเรียน องค์การบริหาร ส่วนตำบลปะอวย มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความสามัคคีกันร่วมกันตั้งกลุ่มหัตถกรรมหล่อทองเหลืองแบบโบราณ การตั้งกลุ่มหัตถกรรมทอผ้า เพื่ออนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษให้อยู่กับบ้านปะอวยตลอดไป ซึ่งถ้าไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็อาจทำให้การจัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมหล่อทองเหลืองไม่ยั่งยืน และอาจสูญหายไป

1.11.2 ทำให้กลุ่มทองเหลือง กลุ่มทอผ้า เกิดความเข้มแข็งมีความสามัคคีกันมากขึ้น ได้มีสถานที่ปฏิบัติงาน ได้พบปะ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ พุดคุยปรึกษาหารือกัน ชาวบ้านปะอวย มีงานทำมากขึ้นและต่อเนื่องอย่างยั่งยืน

1.11.3 ชาวบ้านปะอวย มีความภาคภูมิใจ ในคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพชน ที่ได้อนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมการหล่อทองเหลืองและวัฒนธรรมการทอผ้า จนทำให้บ้านปะอวยมี

ชื่อเสียงในระดับประเทศ จนหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้นำเสนอและประชาสัมพันธ์ บ้านปะอ่าวให้คนไทยตลอดจนชาวโลกได้รับรู้ เช่น การบินไทย ได้นำเครื่องทองเหลืองบ้านปะอ่าวไปเป็นของฝาก ของที่ระลึก ที่สายการบินไทย หรือหม่อมเจ้าชาตรี เฉลิมยุคล ได้สั่งทำเครื่องทองเหลืองบ้านปะอ่าว เพื่อเข้าประกอบฉากการถ่ายทำภาพยนตร์ เช่น เรื่องสุริโยทัย หรือมีรายการสารคดีทางโทรทัศน์ที่เข้ามาถ่ายทำสารคดี เช่น รายการรอยไทย ทางช่อง 9 และรายการมองอีสาน ทางช่อง 11 ได้มาถ่ายทำเกี่ยวกับหัตถกรรมหล่อทองเหลืองแบบโบราณ และได้รับรางวัลประกาศเกียรติคุณ เชิดชู และมีปราชญ์ชาวบ้านได้รับเชิญเป็นวิทยากร เรื่องราวของบ้านปะอ่าวได้นำไปประชาสัมพันธ์ ดังนี้

1.11.3.1 ปี 2529 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี ได้นำเรื่องราวหัตถกรรมหล่อทองเหลืองบ้านปะอ่าว แสดงไว้ที่พิพิธภัณฑ

1.11.3.2 ปี 2533 กวีรัตน์ โกสินทร์ นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้เดินทางไป ทั่วประเทศไทยทุกจังหวัดเพื่อเขียนกวีตามโครงการเขียนแผ่นดิน จังหวัดละ 1 เรื่อง และเมื่อมาถึงจังหวัดอุบลราชธานี ได้เลือกเขียนเรื่องเครื่องทองเหลืองบ้านปะอ่าว

1.11.3.3 ปี 2535 จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำเรื่องราวการหล่อเครื่องทองเหลืองบ้านปะอ่าว บันทึกในหนังสือที่ระลึกอุบล 200 ปี ซึ่งเป็นหนังสือที่สำคัญที่บันทึกประวัติศาสตร์ความเป็นมาและเรื่องราวในจังหวัดอุบลราชธานี

1.11.3.4 ปี 2538 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองอุบลราชธานี และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ได้คัดเลือก วิชาช่างหล่อทองเหลือง โรงเรียนบ้านปะอ่าว เป็นต้นแบบหลักสูตรท้องถิ่นระดับอำเภอและระดับจังหวัด ซึ่งได้จัดทำเป็นคู่มือครู แผนการสอน หนังสืออ่านประกอบ และส่งวีดิทัศน์เผยแพร่ให้กับทุกโรงเรียนในจังหวัดอุบลราชธานี และได้นำไปเผยแพร่ในหลายจังหวัดในประเทศไทย

1.11.3.5 ปี 2539 นายทอง ล้อมวงศ์ ได้รับโล่เกียรติคุณ ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

1.11.3.6 ปี 2539 กลุ่มทองเหลือง ได้รับรางวัลผู้สนับสนุนการอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น เนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

1.11.3.7 ปี 2540 นายทอง ล้อมวงศ์ ได้รับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

1.11.3.8 ปี 2541 บ้านปะอ่าวได้รับรางวัลหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยวจากหม่อมงามจิตร์ บุรฉัตร

1.11.3.9 ปี 2545 ธนาคารออมสิน สาขาจังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านปะอาว ซึ่งเป็นเพียงกลุ่มเดียว ได้นำสินค้ามาจำหน่ายที่ชั้น 2 ของธนาคาร อยู่ในบริเวณพื้นที่การติดต่อธุรกรรมของธนาคารกับลูกค้า จำหน่ายตามเวลาเปิด-ปิด ของธนาคาร

1.11.3.10 กลุ่มทองเหลือง โดยการนำของนายทอง ล้อมวงค์ ได้รับเชิญเป็นวิทยากรพิเศษจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

1.11.3.11 นายทอง ล้อมวงค์ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ให้เข้าเฝ้าและรับพระราชทานพระเครื่องจากพระองค์ท่าน

1.11.3.12 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้นำเรื่องราวหัตถกรรมหล่อทองเหลืองและหัตถกรรมทอผ้า บันทึกในวารสารของการท่องเที่ยว

1.11.4 ผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับสถาบันต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

1.11.4.1 ความสัมพันธ์ในหมู่บ้านระหว่างวัด บ้าน โรงเรียน องค์การบริหาร ส่วนตำบล ดังนี้

1) โรงเรียนและชาวบ้านร่วมกันสืบสานอนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง โดยจัดหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน วิชาช่างทองเหลือง รหัสวิชา 10190 ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีช่างทองเหลืองในหมู่บ้านเป็นวิทยากร จัดการเรียนการสอนทั้งในโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหัตถกรรมหล่อทองเหลืองและศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมทองเหลือง ซึ่งเปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ ปี 2537 เป็นต้นมา

2) โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลและชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ผ้าพื้นเมือง โดยโรงเรียนกำหนดให้นักเรียนแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองที่ชาวบ้านผลิตขึ้นเอง เช่น ผ้ากาบบัว ผ้าไหมชนิดต่าง ๆ ผ้าไหมสีดำข้อมสีมะเกลือ โดยให้แต่งกายไปเรียนในทุกวันศุกร์ และชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์การแต่งกายด้วยผ้าพื้นบ้าน ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและร่วมกิจกรรมบุญประเพณีของหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมงานบุญประเพณี

3) วัด บ้าน โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเป็นอย่างดี ทั้งกิจกรรมต้อนรับคณะนักท่องเที่ยว และร่วมกิจกรรมงานบุญประเพณีของหมู่บ้าน โดยเฉพาะงานประเพณีบุญบั้งไฟ

4) วัด บ้าน โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมจัดกิจกรรมสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ ปฏิบัติธรรมและทำบุญร่วมกัน

5) วัด บ้าน โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมอนุรักษ์ป่าชุมชน
คอนชีร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการร่วมกัน ทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้านและนักเรียนร่วมกิจกรรมปลูก
ต้นไม้ รดน้ำต้นไม้ และดูแลต้นไม้ในป่าชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลให้งบประมาณสนับสนุน
ค่าอาหารสัตว์ในสวนสัตว์ป่าชุมชนคอนชี

6) วัด บ้าน โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกันจัดตั้งพิพิธภัณฑ์
ของหมู่บ้านขึ้นที่วัด ซึ่งชาวบ้านได้นำเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำในอดีตมาบริจาคเก็บไว้ที่
พิพิธภัณฑ์ ทั้งร่วมกันหางบประมาณก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์หลังใหม่

1.11.5 ความสัมพันธ์กับสถาบันต่าง ๆ องค์การภาครัฐและเอกชนภายนอก
หมู่บ้าน ดังนี้

1.11.5.1 ความสัมพันธ์ของชาวบ้านปะอากับชาวบ้านที่อพยพไปหมู่บ้าน
ต่างถิ่นและบ้านโพนเมืองมะทัน ยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น บ้านโนนสังข์ อำเภอ
กันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ บ้านหนองกรุง บ้านหนองศาลา บ้านหนองบัวลิม
บ้านหนองหมากแซว จังหวัดสกลนคร ชาวหนองจิวซอ จังหวัดหนองบัวลำภู บ้านด่านหนองสิม
อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร บ้านโพธิ์ตาก อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี บ้าน
หนองสะโน อำเภอบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี บ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัด
อุบลราชธานี โดยเฉพาะบ้านโพนเมืองมะทัน อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นเพื่อน
บ้านกันมานานตั้งแต่อดีต ยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยทั้งสองหมู่บ้านยังคงร่วมกิจกรรมงาน
บุญบั้งไฟ เช่นเดิมทั้งที่บ้านโพนเมืองมะทันและบ้านปะอาว เป็นประจำทุกปี ซึ่งนำขบวนแห่และบั้ง
ไฟร่วมกิจกรรมตั้งแต่ในอดีตที่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านสืบเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

1.11.5.2 องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ได้อนุมัติงบประมาณ
จำนวน 300,000 บาท สร้างศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมืองที่บ้านปะอาว หมู่ที่ 3 เพื่อเป็นที่จำหน่าย
ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นในหมู่บ้าน เนื่องจากเห็นว่าบ้านปะอาวมีผลผลิตหลายชนิดที่มี
คุณภาพดี จำหน่ายในราคาถูก แต่ส่วนมากนิยมจำหน่ายที่บ้านของผู้ผลิต หรือเจ้าของจำหน่ายออกไป
ขายในอำเภอ หรือจังหวัดใกล้เคียง ไม่สะดวกต่อผู้ขายและผู้ซื้อ

1.11.5.3 องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณ
ก่อสร้างโรงทอผ้าไหม 2 แห่ง เป็นเงินจำนวน 400,000 บาท

1.11.5.4 จังหวัดสนับสนุนงบประมาณสร้างอาคารสหกรณ์บริการหัตถกรรม
บ้านปะอาว เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ผ้าฝ้าย และผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลือง
เป็นเงินจำนวน 1,000,000 บาท

1.11.5.5 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณ ก่อสร้าง ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง เพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติงานหล่อทองเหลืองของสมาชิกกลุ่มทองเหลือง ตลอดจนเป็นสถานที่ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนการหล่อทองเหลืองของนักเรียน เยาวชนและประชาชนทั่วไป ตลอดจนนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้

1.11.5.6 กองทุนเพื่อชุมชน (SIF) สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างอาคารศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ทองเหลืองบ้านปะอาว

1.11.6 ชาวบ้านปะอาว ได้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยว ได้ศึกษาเรียนรู้เข้าใจคนต่างวัฒนธรรม และนักท่องเที่ยวก็ได้เรียนรู้วัฒนธรรมบ้านปะอาว เมื่อนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่บ้านปะอาว เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

1.11.7 ชาวบ้านปะอาว ได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น ได้มีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว กลุ่มหัตถกรรมทอผ้า และหัตถกรรมหล่อทองเหลืองมีส่วนร่วมในการนำเสนอกิจกรรมขั้นตอนการผลิตให้กับนักท่องเที่ยว

1.11.8 ทำให้ชาวบ้านเกิดความอบอุ่น จากญาติพี่น้องเดินทางกลับถิ่นมาร่วมกันที่บ้านเพื่อร่วมงานบุญประเพณี

1.12 ผลกระทบด้านลบ

ผลกระทบด้านลบ ที่เกิดขึ้นต่อบ้านปะอาว เป็นปัญหาที่ไม่รุนแรง ดังนี้

1.12.1 เกิดภาระงานของชาวบ้านมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป บางครั้งต้องละทิ้งหน้าที่การงานหลักของตนเอง เพื่อเข้าร่วมต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยกังวลว่านักท่องเที่ยวจะไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควรในการเข้ามาศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน

1.12.2 ชาวบ้านปะอาว บางส่วนคาดหวังกับการท่องเที่ยวมากเกินไปว่า สามารถทำให้รายได้ดีขึ้น สาธารณูปโภคดีขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวจะมากขึ้น จะทำให้บ้านปะอาวมีชีวิตที่ดีขึ้น

1.12.3 มีนักท่องเที่ยวเข้ามามาก ชุมชน ชาวบ้านปะอาว เกิดกังวลเรื่องความปลอดภัยของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ว่า โจรขโมยอาจมาในรูปแบบของนักท่องเที่ยว หรือนักท่องเที่ยวปลอมตัวมาเพื่อประเมินงาน โครงการต่าง ๆ ที่ส่วนราชการส่งเสริมให้เงินสนับสนุนมาเป็นค่าใช้จ่าย และในบางครั้งนักท่องเที่ยวได้มาขโมยวัตถุโบราณของพิพิธภัณฑ์บ้านปะอาว

1.12.4 กลุ่มแม่บ้านกลุ่มต่าง ๆ บางครั้งต้องทำงานทอผ้า ตัดเย็บกระเป๋า ตัดเย็บเสื้อผ้า หนักเกินไป เพื่อให้ทันกับนักท่องเที่ยวที่สั่งสินค้า จนทำให้พักผ่อนไม่เพียงพอ

1.12.5 ชาวบ้านต่างถิ่นบางคนนำการพนันแอบแฝงมาเล่นในงานประเพณีบุญบั้งไฟ

1.12.6 ทำให้เกิดปัญหาทะเลาะกันบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ของวัยรุ่น จากการมีเมมาในการดื่มสุรา

2. ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชน

2.1 ค่าครองชีพ ราคาที่ดิน การถือครองที่ดิน การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อค่าครองชีพราคาที่ดิน การถือครองที่ดิน ของชาวบ้าน เนื่องจากส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางเพื่อมาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ผ้า ภายในหมู่บ้าน ไม่มีธุรกิจการก่อสร้างที่พักหรือร้านอาหารเหมือนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อื่น ๆ จึงไม่ส่งผลกระทบต่อของชาวบ้าน

2.2 ภาวะหนี้สินของชาวบ้าน การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากภาวะหนี้สิน เนื่องจากต้องมีการลงทุนประกอบอาชีพการหล่อทองเหลือง การทอผ้า เป็นผลให้ชาวบ้านมีภาระหนี้สินมากขึ้นกว่าเดิม โดยมีหนี้สินจากการกู้เงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน ธนาคารไทยพาณิชย์ จากกองทุนเงินล้านของหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านมีความสามารถในการชำระหนี้สินได้

2.3 การอพยพแรงงาน การท่องเที่ยวทำให้วัยรุ่นบางส่วนยังคงอยู่อนุรักษ์วัฒนธรรมหล่อทองเหลืองและทอผ้า ที่บ้านปะอ่าว วัยแรงงานอีกส่วนหนึ่งมีการอพยพแรงงานตามแหล่งงานต่าง ๆ

2.4 ผลกระทบด้านบวก

2.4.1 รายได้เพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านปะอ่าวมีรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และมีกลุ่มนักท่องเที่ยวใหม่เกิดขึ้น คือ นักท่องเที่ยวกลุ่มคณะศึกษาดูงานซึ่งนำชาวบ้านเข้ามาศึกษาดูงานในบ้านปะอ่าว และนักท่องเที่ยวกลุ่มโฮมสเตย์ ชาวบ้านมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์จากผ้า และผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว และรายได้จากนักท่องเที่ยวเข้าพักที่บ้าน

2.4.2 ลดภาวะการว่างงาน การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านทั้งวัยแรงงานและวัยสูงอายุได้ทำงานตลอดเวลา ทั้งหล่อทองเหลืองและทอผ้า โดยเฉพาะผู้หญิงวัยสูงอายุมีความชำนาญในการทอผ้าและอยู่เฝ้าบ้านให้ลูกหลานด้วย

2.4.3 การท่องเที่ยวทำให้หมู่บ้านได้รับงบประมาณสนับสนุนจากส่วนราชการ และองค์กรเอกชนมากยิ่งขึ้น เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมการหล่อทองเหลืองและการทอผ้า เช่น การก่อสร้างสหกรณ์บริการหัตถกรรมบ้านปะอ่าว ได้รับงบประมาณจากกองทุนเพื่อชุมชน (SIF) ให้ดำเนินการก่อสร้างอาคารศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวบ้านปะอ่าว

2.4.4 การท่องเที่ยวทำให้หมู่บ้านได้รับงบประมาณจากทั้งภาครัฐและเอกชนมากขึ้นเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น ได้รับงบประมาณปรับปรุงสภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์รอบศูนย์

จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง จากองค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว จำนวน 5 ล้านบาท การพัฒนาสวน
สาธารณะหนองบึง การก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์

2.4.5 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านได้รับงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้าง
ปัจจัยพื้นฐานมากขึ้น เช่น ได้รับงบประมาณปรับปรุงก่อสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน จำนวน 15 ล้าน
บาท

2.2 ผลกระทบด้านลบ

2.2.1 ผลกระทบที่ท่องเที่ยวและค้าปลีกก่อกวนแบบ ทำให้มีคู่แข่งเพิ่มขึ้น

2.2.2 ทำให้ชาวบ้านเกิดหนี้สิน จากการกู้เงินเพื่อมาลงทุนในการผลิตสินค้า

2.2.3 ปัญหารายได้ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยว

3. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3.1 ผลกระทบด้านบวก

3.1.1 ทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้านได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟู พัฒนา เพื่อ
ส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนี้

3.1.1.1 ป่าชุมชนได้รับการฟื้นฟู เพื่อจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งจากเดิม
ในอดีตป่าชุมชนเป็นป่าช้าที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และสัตว์ป่า ในระยะต่อกลายเป็นป่า
เสื่อมโทรมเนื่องจากชาวบ้านทั้งในหมู่บ้านและชาวบ้านต่างถิ่นเข้ามาบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า เพื่อนำไม้
มาใช้สอย ตลอดจนนำมาใช้เป็นฟืนและถ่านในกระบวนการหล่อทองเหลืองและใช้ฟืนต้มน้ำย้อมสี
ผ้า ต่อมาพระสงฆ์และชาวบ้านจึงได้หารือร่วมกันโดยมีมติให้อนุรักษ์ป่าชุมชนไว้และฟื้นฟูสภาพ
ป่าให้ค่อย ๆ ดีขึ้น เพื่อจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้กับชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาป่า
มีคณะกรรมการเยาวชนให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาป่า ทุกวันเสาร์ - อาทิตย์ มีการจัดตั้ง
ข้อบังคับเพื่อเป็นข้อปฏิบัติ จัดดูแลรักษา รดน้ำ-พรวนดินต้นไม้ เพาะชำกล้าไม้ เพื่อไว้ปลูกทดแทน
ดูแลให้อาหารสัตว์ป่า พัฒนาเป็นสวนสัตว์ชุมชน โดยประกาศให้เป็นเขตอุทยาน ตั้งกฎระเบียบ
ไม่ให้ชาวบ้านตัดไม้และล่าสัตว์ รวมทั้งนำสัตว์ต่าง ๆ มาปล่อยให้อยู่แบบธรรมชาติ เช่น ไก่ป่า
กวาง

3.1.1.2 สวนสาธารณะหนองบึง ได้รับการฟื้นฟูอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อ
เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ โดยการขุดลอกหนองบึงซึ่งตื้นเขิน ให้มีน้ำมากพอใช้ตลอด
ปี จัดทำรั้วรอบและพัฒนาถนนรอบบึงสำหรับเป็นที่เดิน วิ่งออกกำลังกาย ตั้งกฎกติกา ห้ามทิ้งขยะ
ลงในหนองบึง ห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิด แต่มีประเพณีการจับปลาในฤดูแล้งทุกปี โดยประกาศให้
ชาวบ้านทั้งในและนอกหมู่บ้านเข้าร่วมประเพณีจับปลา

3.1.2 ทรัพยากรทางวัตถุได้รับการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนี้

3.1.2.1 ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมทอเหลือง โรงทอผ้า เป็นสถานที่ผลิตทอเหลืองและผ้าสำหรับจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว ตลอดจนนักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมวัฒนธรรมของชาวบ้าน

3.1.2.2 สหกรณ์บริการหัตถกรรม และศูนย์แสดงสินค้าพื้นเมือง เป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ทอเหลืองและผ้า ไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว

3.1.2.3 พิพิธภัณฑ์ชุมชน เป็นสถานที่รวบรวมวัตถุ สิ่งของเครื่องใช้โบราณ เพื่อให้คนในชุมชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวได้ศึกษา

3.1.2.4 ถนนภายในหมู่บ้านและถนนเชื่อมต่อไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ ได้รับการพัฒนาและได้รับงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้หมู่บ้านเดินทางได้สะดวก

3.1.3 การพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและให้มีความสะอาดอยู่เสมอ โดยการรณรงค์ให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกช่วยกันรักษาความสะอาดของหมู่บ้าน ไม่ทิ้งขยะภายในหมู่บ้าน ให้ทิ้งขยะตามถังขยะที่จัดเตรียมไว้ให้ การปรับปรุงรั้วบ้านให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ตลอดจนการจัดทำป้ายชื่อเจ้าของบ้านและจำนวนผู้อยู่อาศัยในครอบครัวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดเตรียมถังขยะอย่างทั่วถึง จึงทำให้หมู่บ้านสะอาดมากขึ้น

3.1.4 ผลกระทบจากมลพิษในชุมชนลดลง ดังนี้

3.1.4.1 ผลกระทบจากมลพิษในกระบวนการผลิตทอเหลืองลดลง ได้แก่ เสียง กว๊นไฟ ฝุ่นละออง แก๊สพิษ เนื่องจากในอดีตที่ชาวบ้านนิยมผลิตทอเหลืองในบริเวณบ้าน จึงทำให้ คนในครอบครัวและเพื่อนบ้าน ได้รับผลกระทบจากมลพิษดังกล่าวรบกวน ต่อมากองทุนพัฒนาสังคมและมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างอาคารศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ทอเหลือง และศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทอเหลืองตามลำดับ เพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติงานหล่อทอเหลืองของสมาชิกกลุ่มทอเหลือง จึงทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบจากมลพิษลดลง

3.1.4.2 ผลกระทบจากมลพิษในกระบวนการผลิตผ้าลดลง เนื่องจากในระยะเวลาที่ผ่านมาชาวบ้านนิยมนำสีย้อมผ้าเคมีสังเคราะห์มาใช้ในการย้อมผ้า ทำให้เกิดสารเคมีตกค้างในดินและชาวบ้านที่ย้อมผ้าได้รับสารเคมีสะสม ซึ่งบางคนเกิดอาการแพ้สารเคมีเกิดเป็นผื่นคันตามร่างกาย ต่อมาเกิดกระแสนักท่องเที่ยวนิยมสวมใส่เสื้อผ้าย้อมสีธรรมชาติมากขึ้น และส่วนราชการส่งเสริมให้ชาวบ้านหันมาย้อมสีผ้าด้วยสีธรรมชาติ จึงทำให้ชาวบ้านนิยมย้อมสีผ้าด้วยสีธรรมชาติมากขึ้น จนเกิดกลุ่มย้อมสีผ้าธรรมชาติ และทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบจากมลพิษลดลง

3.1.4.5 ชาวบ้าน ได้มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเนื่องจากการจัดเตรียมการและอบรมอยู่เป็นประจำ

3.2 ผลกระทบด้านลบ ผลกระทบด้านลบที่กระทบต่อชุมชนพบว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาไม่รุนแรง ดังนี้

3.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ดังนี้

3.2.1.1 ดินจอมปลวกในชุมชนลดลง ซึ่งชาวบ้านได้นำดินจอมปลวกมาใช้ในกระบวนการผลิตหุ่นเพื่อใช้หล่อทองเหลือง ซึ่งชาวบ้านได้นำมาใช้เป็นระยะเวลาอันมาแล้ว แต่ถึงอย่างไรดินจอมปลวกในชุมชนก็ยังคงมีพอสำหรับใช้กระบวนการหล่อทองเหลือง

3.2.1.2 ต้นไม้ในชุมชน ถูกตัดนำมาใช้เป็นถ่านและฟืนในกระบวนการหล่อทองเหลือง และทอผ้าแต่ก็ไม่รุนแรงมากนัก เนื่องจากชาวบ้านนำต้นไม้โตเร็วมาใช้ทดแทน

3.2.1.3 ต้นไม้ในชุมชน ถูกตัดนำมาใช้ในกระบวนการทอผ้า ซึ่งชาวบ้านได้นำส่วนประกอบต่าง ๆ ของต้นไม้มาใช้สำหรับกระบวนการย้อมผ้า เช่น นำใบ เปลือก แก่น มาทำเป็นสีย้อมผ้า

3.2.2 ผลกระทบจากมลพิษ ดังนี้

3.2.2.1 ช่างหล่อทองเหลืองยังคงได้รับผลกระทบจากมลพิษทางเสียง ควันทัน ไฟ ฝุ่นละออง แก๊สพิษ จากกระบวนการหล่อทองเหลือง

3.2.2.2 ถึงแม้ว่าชาวบ้านนิยมย้อมสีผ้าด้วยสีธรรมชาติมากขึ้น จนเกิดกลุ่มย้อมสีผ้าธรรมชาติ แต่ก็ยังคงมีชาวบ้านที่ยังคงย้อมสีผ้าด้วยสีเคมีสังเคราะห์ จึงทำให้ชุมชนยังคงได้รับสารเคมีตกค้างในชุมชน

3.2.2.3 เกิดมลภาวะทางเสียงจากการใช้เครื่องขยายเสียงในการแสดงกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เครื่องเสียงขบวนแห่ประเพณีบุญบั้งไฟ

3.2.2.4 เกิดปัญหาขยะจากการทิ้งของชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงาน เมื่อการจัดการประเพณีของหมู่บ้าน เช่น ประเพณีงานสงกรานต์ ประเพณีงานบุญบั้งไฟ

3.2.2.5 เกิดกลุ่มควันจากการจุดบั้งไฟขนาดเล็ก ซึ่งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว ทั้งเด็กและผู้ใหญ่จุดขึ้นบริเวณใกล้กลุ่มผู้คน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องกระบวนการทัศนและพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการทัศนและพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว
2. เพื่อศึกษาผลกระทบจากกระบวนการทัศนและพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว

สรุปผล

ผลจากการวิจัย สรุปตามความมุ่งหมายของการวิจัยได้ ดังนี้

1. กระบวนการทัศนและพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว มีดังนี้
  - 1.1 กระบวนการทัศนการอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปะอาว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีสินค้าด้านวัฒนธรรมเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้แก่ วัฒนธรรมการหล่อทองเหลืองแบบโบราณ วัฒนธรรมการทอผ้า วัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและเป็นความภาคภูมิใจของชาวบ้านปะอาวและจังหวัดอุบลราชธานี ที่สืบทอดมายาวนานจากบรรพบุรุษ
  - 1.2 กระบวนการทัศนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรบริหารส่วนตำบลปะอาว หน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งภายในจังหวัดและภายนอกจังหวัดเข้ามามีส่วนร่วมช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมการหล่อทองเหลืองแบบโบราณ วัฒนธรรมการทอผ้า

วัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟ เพื่อให้เป็นหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จนเกิดพลวัตวัฒนธรรมการท่องเที่ยวพลวัตวัฒนธรรมการท่องเที่ยว พลวัตวัฒนธรรมทอผ้า พลวัตองค์ประกอบการท่องเที่ยว ดังนี้

1.2.1 กระบวนทัศน์และพลวัตวัฒนธรรมการท่องเที่ยว

1.2.1.1 โครสร้างกลุ่ม การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การรวมกลุ่มการท่องเที่ยวซึ่งในอดีตมีลักษณะเป็นกลุ่มครัวเรือน เครือญาติพี่น้อง ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ เกิดพลวัตเป็นการตั้งกลุ่มอาชีพเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมการท่องเที่ยวแบบโบราณให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของบ้านปะอาวสืบต่อไป

1.2.1.2 สถานที่ประกอบการ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เพื่อให้มีสถานที่ประกอบการของส่วนรวมเกิดขึ้น คือ ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว และศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง เพื่อเป็นสถานที่ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมกระบวนการผลิตท่องเที่ยว และเป็นสถานที่แสดงผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว

1.2.1.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวมีความหลากหลายขึ้น จากผลิตภัณฑ์ที่ใช้สำหรับชีวิตประจำวัน เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ให้มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ขึ้นสำหรับการท่องเที่ยว เช่น การผลิตท่องเที่ยวประเภทของที่ระลึก การผลิตตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

1.2.1.4 สถานที่จำหน่ายและรูปแบบการจำหน่าย เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มีรูปแบบและสถานที่จำหน่ายมากขึ้น นอกจากจำหน่ายที่บ้านของช่างท่องเที่ยว นำไปจำหน่ายนอกหมู่บ้านทั้งนำไปจำหน่ายเองและนำไปจำหน่ายที่ร้านค้าในเมือง ตลอดจนมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อแล้ว ยังมีสถานที่จำหน่ายเพิ่มขึ้น ได้แก่ ศูนย์ศึกษาชุมชนช่างหล่อผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมหล่อทองเหลือง สหกรณ์บริการหัตถกรรมบ้านปะอาว ร้านค้ากลุ่มเครือข่ายจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ตลอดจนการสั่งซื้อผ่านทางโทรศัพท์และทางอินเทอร์เน็ต

1.2.2 กระบวนทัศน์และพลวัตวัฒนธรรมการทอผ้า

1.2.2.1 การบริหารของกลุ่มทอผ้า เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ให้มีกลุ่มเกี่ยวกับการทอผ้าเพิ่มขึ้น คือ กลุ่มแปรรูปตัดเย็บกระเป๋ากาบบัว

1.2.2.2 สถานที่ประกอบการ มีสถานประกอบการทอผ้าเพิ่มขึ้น คือ โรงทอผ้า ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณ ก่อสร้างในปี 2534 โดยใช้เป็นสถานทอผ้าและให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมกิจกรรมการทอผ้า

1.2.2.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์ เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทำให้รูปแบบผลิตภัณฑ์จากการทอผ้ามีหลากหลาย เพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเลือกซื้อ เช่น ผ้าไหม กาบบัว ผ้าฝ้ายกาบบัว เสื้อผ้าสำเร็จรูป กระเป๋าสำเร็จรูป

1.2.2.4 สถานที่จำหน่าย และวิธีการจำหน่าย การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ให้มีสถานที่จำหน่ายและวิธีจำหน่ายมากขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกในการเลือกซื้อมากขึ้น เช่น การจำหน่ายตามศูนย์จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง และการจำหน่ายทางระบบอินเทอร์เน็ต

1.2.3 กระบวนทัศน์และพลวัตองค์ประกอบการท่องเที่ยว

1.2.3.1 รูปแบบการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น คือ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และยังคงอนุรักษ์และพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวแบบเดิมคงไว้ เช่น การเลือกซื้อสินค้าด้านวัฒนธรรมและการเที่ยวชมงานประเพณีบุญบั้งไฟ

1.2.3.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ การเที่ยวชมสวนสัตว์และป่าชุมชน

1.2.3.3 กลุ่มประเภทนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น มีกลุ่มนักท่องเที่ยวใหม่เกิดขึ้น คือ นักท่องเที่ยวของกลุ่มคณะศึกษาดูงานซึ่งนำชาวบ้านเข้ามาศึกษาดูงานในบ้านปะอ่าว และนักท่องเที่ยวกลุ่มโฮมสเตย์

1.3.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น คือ พิพิธภัณฑ์ชุมชน สวนสัตว์และป่าชุมชน

2. ผลกระทบจากกระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในบ้านปะอ่าว ซึ่งได้ศึกษา 3 ด้าน คือ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชน ผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรม และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านปะอ่าวได้รับผลบวก เช่น เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ การอนุรักษ์หัตถกรรมทอเหลือง หัตถกรรมทอผ้า งานประเพณีบุญบั้งไฟ ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทอเหลืองและผลิตภัณฑ์หัตถกรรมทอผ้าซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านผลิตขึ้นเอง สังคมมีความสามัคคีกันอย่างสม่ำเสมอ จากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านเพื่อให้หมู่บ้านมีความพร้อมสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้น ทั้งจากการจัดสภาพแวดล้อมหมู่บ้านให้เป็นระเบียบ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

2.1 ผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรม

2.1.1 การท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังคงระบบเครือญาติ พี่งพาอาศัยซึ่งกัน

2.1.2 การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อการใช้โภชนาการของชาวบ้าน

- 2.1.3 การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อกรปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวบ้าน
- 2.1.4 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกายเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน
- 2.1.5 การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้าน
- 2.1.6 การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ภาษาพูดของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงซึ่งชาวบ้านต้องใช้ภาษาไทยกลางและอีสานกลางติดต่อกับท่องเที่ยว
- 2.1.7 การท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อความเชื่อของชาวบ้าน โดยชาวบ้านยังคงนับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อในพิธีพราหมณ์ เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผี ปีศาจ การเซ่นไหว้ผีปู่ตา
- 2.1.8 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านอนุรักษ์สืบสานประเพณีของตนเองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีสงกรานต์
- 2.1.9 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านอนุรักษ์การฟ้อนรำในขบวนแห่ในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น การฟ้อนรำขบวนแห่บุญบั้งไฟ
- 2.1.10 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งลดการอพยพย้ายถิ่น ยังคงอยู่ภายในหมู่บ้านปะอ่าว เนื่องจากยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมการหล่อทองเหลืองและการทอผ้า
- 2.1.11 ผลกระทบด้านบวก
- 2.1.11.1 การท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรบริหารส่วนตำบลปะอ่าว มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดความสามัคคีกัน
- 2.1.11.2 การท่องเที่ยวทำให้กลุ่มทองเหลือง กลุ่มทอผ้า เข้มแข็งมีความสามัคคีกันมากขึ้น ได้มีสถานที่ปฏิบัติงาน ได้พบปะ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ พุดคุยปรึกษาหารือกัน ชาวบ้านปะอ่าว มีงานทำมากขึ้นและต่อเนื่องอย่างยั่งยืน
- 2.1.11.3 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านปะอ่าว มีความภาคภูมิใจในคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพชน ที่ได้อนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมการหล่อทองเหลืองและวัฒนธรรมการทอผ้า
- 2.1.11.4 การท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์กับสถาบันต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านดีขึ้น
- 2.1.11.5 การท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านปะอ่าวกับหมู่บ้านอื่น ๆ สถาบันต่าง ๆ องค์กรภาครัฐและเอกชนภายนอกหมู่บ้าน ดีขึ้น เช่น การท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านปะอ่าวกับบ้านบ้านโพนเมืองมะตัน อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

2.1.11.6 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านปะอว ได้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยว ได้ศึกษาเรียนรู้เข้าใจคนต่างวัฒนธรรม และนักท่องเที่ยวก็ได้เรียนรู้วัฒนธรรมบ้านปะอว เมื่อนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่บ้านปะอว เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2.1.11.7 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านปะอว ได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น

2.1.11.8 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านเกิดความอบอุ่น จากญาติพี่น้องเดินทางกลับถิ่นมาร่วมกันที่บ้านเพื่อร่วมงานบุญประเพณี

2.1.12 ผลกระทบด้านลบ ที่เกิดขึ้นต่อบ้านปะอว เป็นปัญหาที่ไม่รุนแรง ดังนี้

2.1.12.1 เกิดภาระงานของชาวบ้านมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตชาวบ้านเปลี่ยนไป

2.1.12.2 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านปะอว บางส่วนคาดหวังกับการท่องเที่ยวมากเกินไป ว่าสามารถหารายได้ดีขึ้น สาธารณูปโภคดีขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวมากขึ้น จะทำให้บ้านปะอว มีชีวิตที่ดีขึ้น

2.1.12.3 การท่องเที่ยวทำให้ ชาวบ้านปะอว เกิดกังวลเรื่องความปลอดภัยของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

2.1.12.4 กลุ่มแม่บ้านกลุ่มต่าง ๆ บางครั้งต้องทำงานทอผ้า ตัดเย็บกระเป๋า ตัดเย็บเสื้อผ้า หนักเกินไป เพื่อให้ทันกับนักท่องเที่ยวที่สั่งสินค้า จนทำให้พักผ่อนไม่เพียงพอ

2.1.12.5 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านต่างถิ่นบางคนนำการพนันแอบแฝงมาเล่นในงานประเพณีบุญบั้งไฟ

2.1.12.6 การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาทะเลาะกันบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ของวัยรุ่น จากการมีเมมาในการดื่มสุรา

2.2 ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชน

2.2.1 การท่องเที่ยวไม่ส่งกระทบต่อค่าครองชีพราคาที่ดิน การถือครองที่ดินของชาวบ้าน

2.2.2 การท่องเที่ยวทำให้วัยแรงงานส่วนหนึ่งยังคงอยู่นุรักษ์วัฒนธรรมหล่อทองเหลืองและทอผ้า ที่บ้านปะอว

2.2.4 ผลกระทบด้านบวก

2.2.4.1 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านปะอวมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.2.4.2 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านลดภาวะการว่างงาน

2.2.4.3 การท่องเที่ยวทำให้หมู่บ้านได้รับงบประมาณสนับสนุนจากส่วนราชการและองค์กรเอกชนมากมายมากขึ้น

- 2.2.4.4 การท่องเที่ยวทำให้หมู่บ้านได้รับงบประมาณจากทั้งภาครัฐและเอกชนมากขึ้น
- 2.2.4.5 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านได้รับงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานมากขึ้น
- 2.2.5 ผลกระทบด้านลบ
- 2.2.5.1 ผลกระทบที่ท่องเที่ยวและผ้าถูกลอกเลียนแบบ ทำให้มีคู่แข่งเพิ่มขึ้น
- 2.2.5.2 การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากภาวะหนี้สิน เนื่องจากต้องมีการลงทุนประกอบอาชีพการหล่อทองเหลือง การทอผ้า
- 2.2.5.3 ปัญหารายได้ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยว
- 2.3 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- 2.3.1 ผลกระทบด้านบวก
- 2.3.1.1 การท่องเที่ยวทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้านได้รับการอนุรักษ์ พัฒนา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ป่าชุมชนได้รับการฟื้นฟู เพื่อจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว สวนสาธารณะหนองบึง ได้รับการฟื้นฟู อนุรักษ์และพัฒนา เพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ
- 2.3.1.2 การท่องเที่ยวทำให้ทรัพยากรทางวัตถุได้รับการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมทองเหลือง โรงทอผ้า สหกรณ์บริการหัตถกรรม ศูนย์แสดงสินค้า พิพิธภัณฑ์ชุมชน
- 2.3.1.3 การท่องเที่ยวทำให้การพัฒนาหมู่บ้านมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีความสะอาดอยู่เสมอ
- 2.3.1.4 ผลกระทบจากมลพิษจากกระบวนการผลิตทองเหลืองลดลง เช่น เสียง ควันไฟ ฝุ่นละออง แก๊สพิษ
- 2.3.1.5 ผลกระทบจากมลพิษจากการใช้สีเคมีสังเคราะห์ย้อมผ้าลดลง
- 2.3.1.6 ชาวบ้านได้มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
- 2.3.2 ผลกระทบด้านลบ พบว่าผลกระทบต่อชุมชนที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาไม่รุนแรง ดังนี้
- 2.3.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย เช่น ดินจอมปลวกในชุมชนลดลง ต้นไม้ในชุมชน ถูกตัดนำมาใช้เป็นถ่านและฟืนในกระบวนการหล่อทองเหลือง และทอผ้า

2.3.2.2 ผลกระทบจากมลพิษ ดังนี้

- 1) เกิดมลภาวะทางเสียงจากการใช้เครื่องขยายเสียงในการแสดงกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เครื่องเสียงขบวนแห่ประเพณีบุญบั้งไฟ
- 2) เกิดปัญหาขยะจากการทิ้งของชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานเมื่อการจัดการประเพณีของหมู่บ้าน เช่น ประเพณีงานสงกรานต์ ประเพณีงานบุญบั้งไฟ
- 3) เกิดกลุ่มควันจากการจุดบั้งไฟขนาดเล็ก ซึ่งชาวบ้านและนักท่องเที่ยวทั้งเด็กและผู้ใหญ่จุดขึ้นบริเวณใกล้กลุ่มผู้คน

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัย อภิปรายผลตามความมุ่งหมายของการวิจัยได้ดังนี้

1. กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว พบว่า ชาวบ้านปะอ่าวได้นำมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดมายาวนานจากบรรพบุรุษมาสร้างให้เกิดมูลค่าด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ หัตถกรรมทองเหลือง หัตถกรรมทอผ้า งานประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นจุดเด่นและมีชื่อเสียงของชุมชน เพื่อให้เกิดเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน เข้ามาส่งเสริม สนับสนุนร่วมกับชาวบ้านปะอ่าว ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ประกาศให้บ้านปะอ่าวเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องร่วมกันส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มทองเหลือง กลุ่มทอผ้า และชาวบ้านร่วมกับภาครัฐและเอกชนได้ปรับกระบวนทัศน์ใหม่ เพื่อให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยปรับรูปแบบการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้น จนเกิดพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวขึ้นใหม่ คือ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เกิดแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น คือ พิพิธภัณฑ์ชุมชน ป่าและสวนสัตว์ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ กระบวนทัศน์วัฒนธรรม (2549 : 21) กล่าวว่า การนำทุนทางวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นยุทธศาสตร์ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง สร้างจิตสำนึก ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงามของคนในชาติ และวัฒนธรรม เป็นทุนและพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544 : 72-73) กล่าวว่า การส่งเสริมการค้าบริการที่มีศักยภาพเพื่อสร้างงาน และกระจายรายได้เป็นส่วนหนึ่ง คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มการจ้างงาน กระจายรายได้สู่ชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีแนวทางเพื่อพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้รองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาวคำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยดำเนินการพัฒนาเชิง

กลุ่มพื้นที่ สนับสนุนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมบทบาทชุมชน องค์กรชุมชนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและรณรงค์การสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ โคลท์แมน (Coltman, 1989 : 58) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ และความ ต้องการของชุมชนว่า ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนมากน้อยเพียงใด ควรมีความ ร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการพยายามทำให้ท้องถิ่นเป็นสถานที่พักผ่อนที่มีความ สมบูรณ์และมีคุณภาพ การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนใน ท้องถิ่นผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวัง และต้องวางแผนรองรับด้วย เพื่อรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และงาน เทศกาลที่จัดขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยว เรื่องงานและงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องสะท้อน ให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ทางท้องถิ่น สอดคล้องกับ รัฐทิทยา หิรัณยหาค (2544 : 14-15) กล่าวว่า ในแง่ของการใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวควรใช้ ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบเดิม และวัฒนธรรมที่ประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย ถ้าในกรณีท้องถิ่นมี วัฒนธรรมดั้งเดิมก็ควรปล่อยไว้อย่าไปตัดแปลงอะไร แต่ในบางโอกาสที่เป็นการแสดงให้ นักท่องเที่ยวต่างท้องถิ่นมาชม เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย และเพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ ในศิลปวัฒนธรรมพอสมควรก็อาจมีการตัดแปลงให้กะทัดรัด เช่น การแต่งตัวให้ดูสวยงามขึ้นแต่ ว่าไม่ทำกับเสียพื้นฐานเดิมของวัฒนธรรม อย่างเช่น การที่กรมศิลปากรนำเอาสิ่งเก่า ๆ มาประยุกต์ ตัดแปลงนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้ว แต่ในส่วนของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เขาเล่นกันแบบเดิมก็คงไว้ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินในแต่ละระดับแต่ละกลุ่มบุคคล และสอดคล้องกับ

2. ผลกระทบจากกระบวนการทัศนและพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว พบว่า การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดพลวัตส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจ สภาพสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งส่วนใหญ่ชุมชนได้รับผล ด้านบวก ดังนี้

2.1 ผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลบวกต่อชุมชน เช่น การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านอนุรักษ์สืบสานประเพณีของตนเองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยว และทำให้ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรบริหารส่วนตำบลปะอ่าว มี ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดความสามัคคีกัน เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนทำให้ชาวบ้านปะอ่าว ได้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยว ได้ศึกษาเรียนรู้

เข้าใจคนต่างวัฒนธรรม และนักท่องเที่ยวก็ได้เรียนรู้วัฒนธรรมชาวบ้านปะอาว เมื่อนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่บ้านปะอาว เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับ กระทรวงวัฒนธรรม (2549 : เว็บไซต์) กล่าวว่า วัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญ ในการเสริมสร้างความสามัคคีและสมานฉันท์ของคนในชาติและนานาชาติ สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549 : 43) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเองและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สอดคล้องกับ ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2544 : 185-185) กล่าวว่า การส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม สอดคล้องกับ นิคม จารุมณี (2536 : 5-7) กล่าวว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ช่วยสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เป็นมรดกตกทอดที่ควรค่าแก่การนำออกเผยแพร่ฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้

2.2 ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชน การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านปะอาวมีรายได้เพิ่มขึ้น ชาวบ้านลดการว่างงาน หมู่บ้านได้รับงบประมาณสนับสนุนจากส่วนราชการและองค์กรเอกชนมากขึ้น หมู่บ้านได้รับงบประมาณจากทั้งภาครัฐและเอกชนมากขึ้น เพื่อพัฒนาโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานมากขึ้น สอดคล้องกับ วรรณมา วงษ์วานิช (2539 : 53) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้และการสร้างงาน สอดคล้องกับ ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2544 : 185-185) สรุปว่าผลกระทบจากการท่องเที่ยว มีผลกระทบในด้านบวกต่อระบบเศรษฐกิจ หลายประการ คือ ทำให้เกิดการลงทุน ประชาชนและรัฐบาลมีรายได้ เกิดการจ้างงานและเกิดการกระจายรายได้ สอดคล้องกับ อมรา จำรูญศิริ (2546 : 131) พบว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดอาชีพใหม่ มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิต พัฒนาเทคนิควิธีการในการผลิต ราคาผลผลิตสูงขึ้น ชาวบ้านรู้จักการลงทุน มีการออมทรัพย์ สอดคล้องกับ สุจิต บุญประเสริฐ (2533 : 56) พบว่า การท่องเที่ยวทำให้ร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง สามารถกระจายรายได้สู่กลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน สอดคล้องกับ เรย์มอนด์ (Raymond. 1989 : 175) กล่าวว่า การท่องเที่ยวจัดเป็นแนวทางที่สำคัญทางหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ

2.3 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้านได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ป่าชุมชนได้รับการฟื้นฟู เพื่อจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว สวนสาธารณะหนองบึง ได้รับการฟื้นฟู อนุรักษ์และพัฒนา เพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ทรัพยากรทางวัตถุได้รับการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ศูนย์อนุรักษ์หัตถกรรมทองเหลือง โรงทอผ้า สหกรณ์บริการหัตถกรรม ศูนย์แสดงสินค้า พิพิธภัณฑ์ชุมชน ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความสะอาดอยู่เสมอ ผลกระทบจากมลพิษในกระบวนการผลิตทองเหลืองลดลง เช่น เสียง ควันไฟ ฝุ่นละออง แก๊สพิษ

ผลกระทบจากมลพิษในกระบวนการใช้สีเคมีสังเคราะห์ย้อมสีผ้าลดลง ชาวบ้านได้มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น สอดคล้องกับ กษมา ประจง (2546 : 116) พบว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการฝึกอบรมนักเรียน เยาวชนบ้านปะอาว เพื่อเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเสริมรายได้ให้กับเยาวชน ตลอดจนนักเรียน เยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองมากขึ้น และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข

1.2 สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว ควรนำข้อมูลการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาวเผยแพร่ในเว็บไซต์ให้มากกว่านี้

1.3 สวนสาธารณะหนองบึง ควรจัดเป็นเขตอุทยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นหนองบึงขนาดใหญ่ที่มีน้ำตลอดทั้งปี สามารถนำปลาชนิดต่าง ๆ และสัตว์น้ำมาปล่อย เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมและร่วมทำบุญจากการให้อาหารปลา และชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายอาหารปลาสำหรับนักท่องเที่ยว

1.4 องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว สามารถพัฒนาบ้านปะอาว เพื่อเป็นสถานที่รองรับการจัดประชุมสัมมนาสำหรับหน่วยงานที่มาศึกษาดูงานที่บ้านปะอาวและที่ใกล้เคียง

1.5 องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว ควรจัดเตรียมรถจักรยาน สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวใช้เส้นทาง เพื่อเที่ยวชมทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน

1.5 องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว ควรจัดเตรียมเรือขนาดเล็ก สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวในบริเวณหนองบึง เพื่อให้นักท่องเที่ยวผู้สนใจพักผ่อนในหนองบึงและให้อาหารปลา

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมระหว่างบ้านปะอาวกับหมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีวิถีชีวิตต่างกัน

2.2 ควรศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว

- 2.3 ควรศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในบ้านปะอ่าว
- 2.4 ควรศึกษารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวบ้านปะอ่าวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว
- 2.5 ควรศึกษาความต้องการของชาวบ้านในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านปะอ่าว

ใกล้เคียง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. กระทรวงวัฒนธรรม 2549. กรุงเทพฯ : กษกรพับลิชชิ่ง, 2549 ก.
- . กระทรวงวัฒนธรรม 2550. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977), 2550.
- . กระทรวงวัฒนธรรม 2551. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977), 2551.
- . เกี่ยวกับกระทรวง. 2546. <http://www.m-culture.go.th/information/information-detail.php?information_id=1&lang=th> 17 กรกฎาคม 2549.
- . แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559). มป.ท. : ม.ป.พ., 2549 ข.
- กษมา ประจง. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านศรีฐานตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เลย : สถาบันราชภัฏเลย, 2546.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. คู่มือแนวทางการจัดการที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Baan Phak). กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545.
- . นโยบายของคณะกรรมการ ททท. พ.ศ. 2550 – 2554. 2550. <<http://thai.tourismthailand.org/about-tat/about-tat-24-1.html>> 16 พฤษภาคม 2550.
- . แหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตชุมชน (Rural Tourism or Village Tourism). กรุงเทพฯ : กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.
- กิตติพงษ์ ประชุมแดง. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม จากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชาวบ้านคูเดื่อ ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2533.
- กิติรัตน์ สีหพันธ์. รายงานการวิจัยเรื่องการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีและแนวทางการพัฒนา. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2545.
- ขัตติยา ชัยมณี และคณะ. ความหมายวัฒนธรรม. 2548. <<http://intranet.m-culture.go.th/nongkhai/article2.htm>> 10 พฤษภาคม 2549.
- คณะกรรมการเอกลักษณ์ไทย. ภูมิทัศน์ไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2540.
- จิราวรรณ กาวิละ. ทางเลือกของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัวลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

- ชมพูนุท บุญรักษา. กระบวนการทัศน์ด้านการพึ่งพาบบบริการสุขภาพในชุมชน บ้านหนองช้าง อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2545.
- ชลลดา ทองทวี. ที่ทรรศน์เกี่ยวกับเรื่องกระบวนการทัศน์. 2547.
<<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9773.html>> 17 กรกฎาคม 2549.
- ชลลดา มงคลวนิช. “การท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ,” กระแสวัฒนธรรม. 4(6) : 26–30 ; กรกฎาคม–ธันวาคม, 2546.
- ซัชพล ทรงสุนทรวงษ์. “การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ในการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545
- สุทธิธิ์ ชูชาติ. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่ : ลานนาการพิมพ์, 2544.
- ณรงค์ เส็งประษา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, 2532.
- . มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2541.
- ครุณี ซ่อนกลิ่น. การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวแบบ Home Stay ในอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.
- ด้อย ชุมสาย, ม.ล. และฉวีพิน พรหมโยธี. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ทรงคุณ จันทจร. รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.
- ธนสิทธิ์ จันทะรี. รายงานผลการวิจัยรูปแบบผลิตภัณฑ์โลหะหล่อพื้นบ้านในภาคอีสาน กรณีศึกษาบ้านปะอ่าว อุบลราชธานี. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.
- เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ. พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, 2536.
- ธีรวิทย์ ภิญโญรัฐกานต์. “โหม้สคูห์กับกระบวนการทัศน์ทางวิทยาศาสตร์,” พุทธจักร. 50(5) : 31-33 ; พฤษภาคม 2539.
- นวล สารสอน. ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสังคม-เศรษฐกิจที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.

- นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2536.
- นิคม มุสิกคามะ. การพัฒนารวมศึกษา : กระบวนการบริหารและการจัดการพัฒนารวม. กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการศาสนาและวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ, 2538.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย : การท้าทายใหม่,” สู่ความเข้าใจในวัฒนธรรม. หน้า 99-118. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532.
- นิยม วงศ์พงษ์คำ. การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานด้านการผลิตผลิตภัณฑ์โลหะผสมสำริดและทองเหลืองเพื่อพัฒนามูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- นียบรรณ วรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : เกษตรศาสตร์, 2540.
- นรินทร์ คำนุ. พลวัตภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องอาหารป่า : กรณีศึกษาบ้านแก่งศิลาตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2548.
- นิตา ชูโต. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : พี.เอ็น. การพิมพ์, 2545.
- นืออน ศรีสมยง. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว หน้าที่ 9-15. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.
- บริษัทมรดกโลก จำกัด. รายงานโครงการการศึกษาความเหมาะสมและการออกแบบรายละเอียดการให้แสงสว่างโบราณสถานในตัวเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : เพทายการพิมพ์, 2537.
- บุญมี ทรัพย์จ่อเพชร. สมัชชาอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ประชาพิจารณ์. 2548.
<<http://www.catholic.or.th/synod/synodpublic/synpub001.html>> 17 กรกฎาคม 2549.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- บุญสม ยอดมาลี. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 1602701 ทฤษฎีพลวัตและกระบวนการทัศน์ทางวัฒนธรรม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยและศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ม.ป.ป.

- ประนอม เกียนทอง. พลวัตและการปรับตัวของการสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชนไทยพวน จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- ประเวศ วะสี. วิถีนุชย์ในศตวรรษที่๒๑ สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2545.
- . กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2540.
- ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟูง และคณะ. สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ปราสาท สายดวง. “หัตถกรรมทอเหลืองบ้านปะอาว อุบลราชธานี ภา...อาชีพนี้อจะสูญพันธุ์” สยามรัฐ. 1 มิถุนายน 2546. หน้า 22.
- ปรีดา เถลิ้มเผ่า. เจ้าของบ้านเล่ม 2 : รวมบทความแปลเกี่ยวกับสังคมไทยโบราณ ครอบครัวยุติธรรม และการเปลี่ยนแปลงของ ม.ร.ว. อकिन รพีพัฒน์. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2540.
- ปรีชา แดงโรจน์. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : ไฟว์ แอนด์ โฟร์พรีนติ้ง, 2544.
- พนิตดา สิงห์ครา. ศักยภาพของชุมชนบ้านห้วยอี้อในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- พระมหาพยนต์ สนฺตจิตฺโต (พันธ์วัตร). บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2550.
- พระยาอนุমানราชชน. รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.
- “พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485,” ใน ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 59. ตอนที่ 63. หน้า 1745. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2485.
- พฤกษ์ เถถวิล. พลวัตของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่า : กรณีศึกษาหมู่บ้านป่าชุมชนในจังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- พิเชฐ พิมพ์ศรี. ผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่า : ศึกษาเฉพาะกรณีของ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.
- มดิชน. พจนานุกรม ฉบับมดิชน. กรุงเทพฯ : มดิชน, 2547.
- มนตรี สามเมือง. กระบวนการทัศน์ใหม่ในการจัดการมูลฝอยของเทศบาลนครขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.

- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- ยุค ศรีอาริยะ. Global Vision คู่กระแสกระบวนทัศน์ใหม่. กรุงเทพฯ : ไอโอนิก อินเตอร์เทค รีซอสเซส, 2539.
- ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นจากการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545
- รังสิมา นิโกลบ. กระบวนทัศน์ของการสื่อสารเพื่อสร้างเสริมสุขภาพของประชาสังคม. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- รัชพล ปัจจุบันุสย์. กระบวนกรถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.
- รัชดาภรณ์ เรืองช่อ. ธุรกิจการท่องเที่ยวถิ่นผู้ไทย : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทย อำเภอ ภูมินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, 2545.
- รัฐทิตยา หิรัณยหาด. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.” ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 124. ตอนที่ 47 ก. หน้า 19-116. 24 สิงหาคม 2550.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2538.
- . พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.
- ฤทธิ อนุจรพันธ์. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่ออำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ฤทัยวัลลค์ มโนสา. แนวความคิดในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานประวัติศาสตร์ เมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2544.

- ลาวรรณ หัยคุปต์. พลวัตของการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาวแพ
แม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม. เอกสารประกอบการสอนวิชา 1602806 สัมมนา การท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, ม.ป.ป.
- วรรณมา วงษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- วาลิกา แสนคำ. การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัด
เชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- วิชากร เด่นเหมือนวงศ์. ประชาคมชุมชน : พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
ชุมชนเพื่อพึ่งตนเอง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.
- วิจิต มีสวัสดิ์. “ทองเหลืองบ้านปะอาว” คมชัดลึก. 1 ตุลาคม 2546. หน้า 39
- วิทย์ เทียงบริบูรณ์ธรรม. A New English–Thai Dictionary (ฉบับรวบรวมศาสตร์). กรุงเทพฯ :
รวมสาสน์, 2539.
- วีระ ฅนารักษ์. เครื่องทองเหลืองที่บ้านปะอาว ตำบลหนองขอน อำเภอเมือง จังหวัด
อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2537.
- สมา ฅ ระนอง. การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนคีรี
วง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ศรีศักร วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ. “วิวัฒนาการของวัฒนธรรมมากมิติต่างประวัติศาสตร์
และโบราณคดี,” สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม. หน้า 11-62. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยี, 2542.
- สมชาย ลำควน. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 1602701 ทฤษฎีพลวัตและกระบวนการทัศน์ทาง
วัฒนธรรม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, ม.ป.ป.
- สมบูรณ์ มีบุญ. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเมืองทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง
และการศึกษา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางการศึกษาวิเคราะห์ และวางแผน. ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, 2536.
- . การเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านการประกอบอาชีพของชนบทอีสาน. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.
- . การวิจัย ทฤษฎีและการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทไทย. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539
- สำนักงานการท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอุบลราชธานี. แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว จังหวัด พ.ศ.2550-2553. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2550.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544.
- . “แนวทางการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย,” เศรษฐกิจและสังคม. 43(3) : 19-28 ; ตุลาคม-ธันวาคม, 2549 ก.
- . “แนวทางการเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาประเทศในช่วงแผนฯ 10,” เศรษฐกิจและสังคม. 43(4) : 42-47 ; ตุลาคม-ธันวาคม, 2549 ข.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. คู่มือการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมตำบลและหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2552 ก.
- . คู่มือการดำเนินงานเฝ้าระวังและสร้างสรรค์วัฒนธรรมและการเสริมสร้างวัฒนธรรม ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2552 ข.
- . คู่มือการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมของภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2551 ก.
- . ชีวิตและงานผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2539.
- . สื่อ : บทบาทและความสำคัญต่อการเผยแพร่งานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2551 ข.
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. แนวทางการปฏิบัติงานนักวิชาการวัฒนธรรมระดับอำเภอ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2552.

- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว. 2546. <http://www.tourism.go.th/index.php?option=com_content&task=view&id=1133&Itemid=490> 17 กรกฎาคม 2549.
- . รายงานประจำปี 2547. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2547.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี. รายงานผลการดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนตำบลปะอาว. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2552.
- สิรินยา วัฒนสุขชัย. ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ สศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- สุจิต บุญประเสริฐ. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว : การศึกษาเฉพาะกรณี บ้านเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2533
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2540.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- สุริชัย หวันแก้ว. สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สุรีย์พร พรหมเนตร. การหล่อทองเหลืองบ้านปะอาว. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ มหาสารคาม, 2530.
- เสรี พงศ์พิศ. ร้อยคำที่ควรรู้. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2547.
- แสงระวี ใหลือย. พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาบ้านท่าเรือ ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เลย : สถาบันราชภัฏเลย, 2545.
- องค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว. แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2549-2551. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ม.ป.ป.
- องค์การสหประชาชาติ. “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว,” จุลสารการท่องเที่ยว. 18(3) : 124 ; มีนาคม, 2536.
- อมรา จำรูญศิริ. การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เลย : สถาบันราชภัฏเลย, 2546.

- อรศรี งามวิทยาพงศ์. “ปัญหาของการพัฒนาตามกระแสหลัก,” กระบวนทัศน์การพัฒนาของรัฐ : จากผู้ใหญ่ถึงหลุยส์ วิตตอง. 2549. <<http://www.midnightuniv.org/miduniv888/newpage21.html>> 17 กรกฎาคม 2549.
- อรัญญา สุวรรณดี. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม จากการท่องเที่ยวแก่งคุดคู้ บ้านน้อย ตำบล เชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538.
- อร่าม สมสวย. “บ้านปะอาวศูนย์รวมผ้าหลากชนิดของอีสาน,” เดลินิวส์. 2 กรกฎาคม 2537 หน้า 26.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ, 2544.
- โฮมสเตย์ไทย. แผนแม่บทอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ. 2550.
<http://homestaythai.tourism.go.th/curriculum/b1_018.php> 8 สิงหาคม 2550.
- . โฮมสเตย์ตัวอย่าง. 2547. <<http://homestaythai.tourism.go.th/article.php?Id=18&Ntype=3>> 17 กรกฎาคม 2549.
- Archer and Cooper. “The Positive and Negative Impacts of Tourism”. Global Tourism The Next Decade. Oxford : Butterworth Heinemann, 1994.
- Aspinall, Alison Jean, “Communities in Change : Social Sustainability and Tourism Development,” Maters Abstracts International. 45(1) : unpagged ; February, 2007.
- Casellas, Antonia P. “The Barcelona Model? Agents, Policies and Planning Dynamics in Tourism Development,” Dissertation Abstracts International. 64(6) : 2282-A ; December, 2003.
- Christina Ann, Joseph. Temples, Tourists and The Politics of Exclusion : The Articulation of Sacred Space at The Hindu Pilgrimage Center of Pushkar, India. India : The University of Rochester, 1994.
- Coltman, Michael M. Tourism Marketing. New York : Van Nostrand Reinhold, 1989.
- Diedrich, Amy. “Assessment of the Impacts of Tourism Development in Coastal Communities in Belize,” Dissertation Abstracts International. 67(11) : unpagged ; May, 2007.
- Fairchild, Henry Pratt. Dictionary of Sociology. Iowa : Field, Adams, 1995.

- Fennell, David A. Ecotourism an Introduction. London : Routledge, 1999.
- Green, Amold W. Sociology. New York : McGraw Hill, 1972.
- Holloway, J Christopher. The Business of Tourism. Plymouth : Macdonald and Evans Ltd, 1983.
- Howard, Paul Jason. Tourism Development in Ethnic Areas of Southern China. . Griffith : Department of International Business School Griffith University, 2006.
- Hurlbert, Diana H. “Learning From Those Who Have Gone Before : Three Case Studies of Planning Strategie to Manage Tourism as Development in the Western UnitedStates,” Maters Abstracts International. 41(2) : 407 ; April, 2003.
- Krippendorf, Jost. The Holiady Makers : Understanding the Impact of Leisure and Travel. London : Heinemann, 1987.
- Lu, Shiau-Yun. “Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture,” Dissertation Abstracts International. 67(4) : 1561-A ; October, 2006.
- Liu, Abby Yi-chun. “Human Resources Development and Planning for Tourism : Case Studies From PR China and Malaysia,” Dissertation Abstracts International. 63(8) : 2934-A ; February, 2003.
- Mcintosh, Robert W. and Charles R Goeldner. Tourism Principle, Practices, Philosophies. 5th ed. New York : John Wiley and Sons, 1986.
- Mill, Robert Christie. Tourism The international Business. New Jersey : Prentice Hall, 1990.
- Mitz, Robyn. “A Community’s Perspective on Tourism Development,” Maters Abstracts International. 45(3) : unpagged ; June, 2007.
- Pigram, J. “Planning for Tourism In Rural Areas : Bridging the Policy Implementation Gap,” Tourism Research : Critiques and Challenges. London : Rutledge, 1993.
- Rambo. A Terry and E. Percy Sajise. An Introduction to Human Ecology Research on Agricultural System in Southeast Asia. New Jersey : Prentice-Hall, 1984.
- Ritchie. J.B.R. and M. Zins, “Culture as a Determinant of the Attractiveness of a Tourist Region” Annals of Tourism Research. 5 : 252-267 ; 1978.

- Pond, Kathleen Lingle. The Professional Guide : Dynamics of Tour Guiding. New York : Van nostrand Reinhold, 1983.
- Preissing, John. Community Economic Development Strategic Planning for Rural Communities : A Case Study of Successful Programs. Minnesota : University of Minnesota, 2006.
- Raymond, Noronha. Social and Cultural Dimension of Tourism. Washington : World Bank Staff Working, 1989.
- Smith, Valene L. Host and Guests : The Anthropology of Tourism. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1987.
- Sprecher, Dawn Marie. "Village-Based Tourism : Monitoring Tourism Change on The Mekong River," Dissertation Abstracts International. 40(60) : 1442 ; December 2002.
- Stem, Caroline Jeanine. "The Role of Local Development in Protected Area Management : A Comparative Case Study of Ecotourism in Costa Rica," Dissertation Abstracts International. 62(7) : 3009-B ; January, 2002.
- Taylor, Edward Burnett. Primitive Culture. London : Jonh Murray, 1871.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1
เรื่อง กระบวนทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านในปะอว
อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
สำหรับผู้รู้

ผู้สัมภาษณ์.....วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....
 เวลา.....น. สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. ชื่อ.....อายุ.....ปี
2. อาชีพ/ตำแหน่ง/หน้าที่.....
3. ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
4. สถานภาพในครอบครัว.....
5. ระดับการศึกษาสูงสุด.....
6. อาศัยอยู่บ้านปะอวเป็นระยะเวลา.....ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
2. สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน
3. สภาพเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน
4. ประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน
5. แหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีอะไรบ้าง
6. กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีกิจกรรมอะไรบ้าง
7. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีกลุ่มใดบ้าง
8. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยวเป็นอย่างไรบ้าง
9. บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีใครบ้าง
10. หน่วยงานที่ส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีหน่วยงานใดบ้าง
11. ผลดีและผลเสียของการท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีอะไรบ้าง

.....

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2

เรื่อง กระบวนการต้นและพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในบ้านปะอว

อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

สำหรับผู้นำ,ผู้ร่วม (กลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง,กลุ่มทอผ้า)

ผู้สัมภาษณ์.....วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

เวลา.....น. สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. ชื่อ.....อายุ.....ปี
2. อาชีพ/ตำแหน่ง/หน้าที่.....
3. ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
4. สถานภาพในครอบครัว.....
5. ระดับการศึกษาสูงสุด.....
6. อาศัยอยู่บ้านปะอวเป็นระยะเวลา.....ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์

1. ประวัติความเป็นมาการจัดตั้งกลุ่ม มีความเป็นมาอย่างไรบ้าง
2. โครงสร้างกลุ่มและการบริหาร มีลักษณะอย่างไร
3. สถานที่ประกอบการมีที่ไหนบ้าง
4. วัตถุประสงค์ในการผลิตมีอะไรบ้าง
5. กระบวนการผลิตมีขั้นตอนอย่างไรบ้าง
6. รูปแบบผลิตภัณฑ์มีรูปแบบอะไรบ้าง
7. การตลาด จำหน่ายที่ไหนบ้าง
8. แรงงานในการผลิตมีใครบ้าง
9. กิจกรรมการท่องเที่ยวมีกิจกรรมอะไรบ้าง
10. ความสำเร็จและความภาคภูมิใจของกลุ่มมีอะไรบ้าง
11. เงินทุนและหน่วยงานสนับสนุนมีหน่วยงานไหนบ้าง
12. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีผลต่อกลุ่มมีอะไรบ้าง
13. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานมีอะไรบ้าง

.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3
เรื่อง กระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในบ้านปะอาว
อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
สำหรับผู้นำ,ผู้ร่วม (โฮมสเตย์)

ผู้สัมภาษณ์.....วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....
 เวลา.....น. สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. ชื่อ.....อายุ.....ปี
2. อาชีพ/ตำแหน่ง/หน้าที่.....
3. ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
4. สถานภาพในครอบครัว.....
5. ระดับการศึกษาสูงสุด.....
6. อาศัยอยู่บ้านปะอาวเป็นระยะเวลา.....ปี
7. เป็นผู้นำกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเป็นระยะเวลา.....ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์

1. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปะอาว
2. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์
3. จำนวนสมาชิก บ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยวมีกี่หลัง มีลักษณะอย่างไรบ้าง
4. การบริหารจัดการและบริการ กฎระเบียบ การติดต่อจองที่พัก มีลักษณะอย่างไรบ้าง
5. กิจกรรมการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีอะไรบ้าง
6. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีกลุ่มใดบ้าง
7. หน่วยงานใดบ้างให้การส่งเสริมสนับสนุนการกลุ่มโฮมสเตย์
8. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานมีอะไรบ้าง

.....

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 4

เรื่อง กระบวนทัศน์และพลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว

อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

สำหรับผู้สังเกตการณ์ (ชาวบ้านปะอ่าว)

ผู้สัมภาษณ์.....วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

เวลา.....น. สถานที่สัมภาษณ์.....

ผู้ตรวจแบบสัมภาษณ์.....วันที่ตรวจ.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. ชื่อ.....อายุ.....ปี
2. อาชีพ/ตำแหน่ง/หน้าที่.....
3. ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
4. สถานภาพในครอบครัว.....
5. ระดับการศึกษาสูงสุด.....
6. อาศัยอยู่บ้านปะอ่าวเป็นระยะเวลา.....ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์

1. แหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีอะไรบ้าง
2. กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีกิจกรรมอะไรบ้าง
3. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีกลุ่มใดบ้าง
4. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยวเป็นอย่างไรบ้าง
5. บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีใครบ้าง
6. หน่วยงานที่ส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีหน่วยงานใดบ้าง
7. ผลดีและผลเสียของการท่องเที่ยวในหมู่บ้านมีอะไรบ้าง
8. ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง

9. ท่านคิดว่าหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีประโยชน์อย่างไรบ้าง
(เลือกตอบได้หลายข้อ)

- สร้างรายได้
- เผยแพร่วัฒนธรรม
- รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี
- ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว
- สนองนโยบายทางราชการ
- อื่น ๆ .....

10. ท่านได้ประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว
(เลือกตอบได้หลายข้อ)

- มีรายได้เพิ่ม
- การเผยแพร่วัฒนธรรม
- การพัฒนาหมู่บ้าน
- ความสามัคคี
- อื่น ๆ .....

11. ท่านคิดว่าปัจจัยใดที่เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว
(เลือกได้หลายข้อ)

- วัฒนธรรมประเพณี
- ความเป็นกันเองของชาวบ้าน
- ความปลอดภัย
- แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- อื่น ๆ .....

6. ท่านเห็นด้วยกับกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าวหรือไม่ อย่างไร

7. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นจากผลกระทบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอ่าว เป็นอย่างไร

9. ความคาดหวังจากการท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง

.....

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 5
เรื่อง กระบวนการทัศน์และพลวัตการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในบ้านปะอาว
อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
สำหรับผู้สังเกตการณ์ (นักท่องเที่ยว)

ผู้สัมภาษณ์.....วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....
 เวลา.....น. สถานที่สัมภาษณ์.....
 ผู้ตรวจแบบสัมภาษณ์.....วันที่ตรวจ.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. ชื่อ.....อายุ.....ปี
2. อาชีพ/ตำแหน่ง/หน้าที่.....
3. ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....

ตอนที่ 2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์

1. ท่านมาท่องเที่ยวบ้านปะอาวเพราะเหตุใด
2. ท่านมาท่องเที่ยวบ้านปะอาวโดยรูปแบบใด
 ส่วนตัว   ครอบครัว   คณะทัวร์
3. บ้านปะอาวมีชื่อเสียงด้านใด ท่านจึงได้เดินทางมาเที่ยว
4. ท่านมาเที่ยวบ้านปะอาวกี่ครั้งแล้ว
 ครั้งแรก   อื่น ๆ.....ครั้ง
 กรณีหลายครั้ง การมาเที่ยวครั้งนี้กับครั้งที่แล้วต่างกันอย่างไร
5. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาวมีรูปแบบ ลักษณะอย่างไร
6. กิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาวมีอะไรบ้าง
8. ท่านประทับใจกิจกรรมการท่องเที่ยวใดบ้าง
9. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาวมีความแตกต่างจากที่อื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร
10. ท่านจะมาท่องเที่ยวบ้านปะอาวอีกหรือไม่ อย่างไร

.....

แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation)
เรื่อง กระบวนทัศน์และพลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านปะอาว
อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

1. กิจกรรมที่สังเกต.....
2. วัน, เวลา, สถานที่.....
3. บุคลากร.....
4. เนื้อหาสาระจากการสังเกต (ตา/หูฟัง)
  - 4.1 .....
  - 4.2 .....
  - 4.3 .....
  - 4.4 .....
  - 4.5 .....
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (จุมกได้กลิ่น / ลิ้น ลิ้มรส / กายสัมผัสจับต้อง)
  - 5.1 .....
  - 5.2 .....
  - 5.3 .....
6. กิจกรรมประกอบสังเกต ถ่ายรูป ถ่าย V.D.O. สัมภาษณ์
7. ผู้สังเกต .....(ผู้วิจัย)
 ร่วมกับ .....(ผู้ช่วย)

แนวทางการสนทนากลุ่ม

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาการจัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง กลุ่มหัตถกรรมทอผ้า กลุ่ม โสมสเตย์
2. การเปรียบเทียบกระบวนการหล่อทองเหลือง กระบวนการทอผ้าในอดีตและปัจจุบัน
3. กิจกรรมที่เกิดในชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- โกศล สิตะวัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ
บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- คตศิลป์ ออกุ่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานการท่องเที่ยวและ
กีฬาจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2549.
- แจ่มศรี เทศน์ธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานวัฒนธรรม
จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2549.
- เชื่อมจิตร ศุภกร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงทอผ้าบ้านปะอว
ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- ดุสิต สิตะวัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ
บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- เดือนใจ แก้ววงษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ
บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- ทองคำ ปทุมมาศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 136
บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- ทวีป พาชอบ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ
บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- ทัศนีย์ พรสี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ธนาคารออมสินสาขา
อุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2549.
- นันทวรรณ เข้มเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ
บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- บุญทอง แบ่งแจ่ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ
บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- บุญมี ล้อมวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 170 หมู่ที่ 5
บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- บุญส่ง สร้อยสิงห์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานวัฒนธรรม
จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2549.
- บุบผา โพศิริ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ
บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.

บัวศรี พานเงิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 190 หมู่ที่ 5

บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.

ประไพ ใจหาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ

บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.

ปรีชากรณ์ ทะคำสอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานวัฒนธรรม

จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2549.

มณี กัลปพฤกษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ

บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.

บั้ง โสดาวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ

บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.

ยอด ร่วมรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 159 หมู่ที่ 15

ลำไผ่ แนวจำปา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ

บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.

วันเพ็ญ มั่นใหญ่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ

บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.

วานิช พานเงิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ

บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.

วิชัย วรวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอวเหนือ

บ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.

วิเชียร วิริยะศาสตร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สหกรณ์บริการ

หัตถกรรมบ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 23

กรกฎาคม 2549.

ศรีสมร พลธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบล

ปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2549.

สมเนตร แวควัม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบล

ปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.

สวน โคตรขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 1

ตำบลโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี 10 สิงหาคม 2551.

สิริรัตน์ จันทร์ชุม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานวัฒนธรรม

จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2549.

- ลีดา ไชยเดช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สหกรณ์บริการหัตถกรรม บ้าน
ปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2549.
- สุทัศน์ ทองล้วน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอาวเหนือ
บ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- สุพจน์ ร่วมรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 5
บ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- สุริยา พันธุ์วัตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบล
ปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2549.
- โสศศรี ทองล้วน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอาวเหนือ
บ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- หนูเพ็ญ โคตรขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 1
ตำบลโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี 10 สิงหาคม 2551.
- เหิม พลเขตต์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาปะอาวเหนือ
บ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2549.
- อภิชาติ พานเงิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 190 หมู่ที่ 5
ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2549.
- อุดม สารชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาตรี เวียงแก้ว เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 4
ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2549.

ประวัติของย่อผู้วิจัย

ประวัติของย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายชาติรี เวียงแก้ว
วันเกิด	วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2514
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 359/1 ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
สถานที่ทำงาน	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2530	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนศรีปฐมพิทยาคาร จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2533	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนศรีปฐมพิทยาคาร จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2536	ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาวิชาเอกการประถมศึกษา วิทยาลัยครูสุรินทร์
พ.ศ. 2552	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศส.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

